

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ELEŞTİREL
DİNLEME/İZLEME UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR
EYLEM ARAŞTIRMASI**

**Hazırlayan
Cafer ÇARKIT**

**Danışman
Doç. Dr. Kudret ALTUN**

Doktora Tezi

**Haziran 2018
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ELEŞTİREL
DİNLEME/İZLEME UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR
EYLEM ARAŞTIRMASI**

**Hazırlayan
Cafer ÇARKIT**

**Danışman
Doç. Dr. Kudret ALTUN**

Doktora Tezi

**Haziran 2018
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

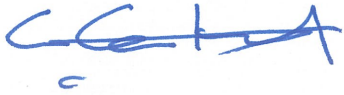

Cafer ÇARKIT

“Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine Bir Eylem Araştırması” adlı Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Cafer ÇARKIT

Danışman

Doç. Dr. Kudret ALTUN

Türkçe Eğitimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN

Doç. Dr. Kudret ALTUN danışmanlığında **Cafer ÇARKIT** tarafından hazırlanan “Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine Bir Eylem Araştırması” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü **Türkçe Eğitimi** Anabilim Dalında **Doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

22 / 06 / 2018

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Kudret ALTUN

Üye : Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN

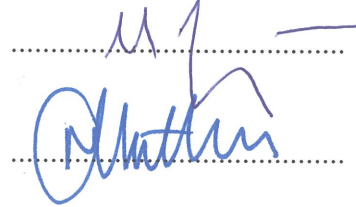
Üye : Doç. Dr. Celile Eren ÖKTEN

Üye : Doç. Dr. Mesut GÜN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Neşet MUTLU

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05/07/2018 tarih ve ... 27-01 ... sayılı kararı ile onaylanmış olup, öğrencinin mezuniyet tarihi .05/07/2018' dir.

Prof. Dr. Cevdet KIRBIK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Günümüzde, eleştirel düşünme eğitim sistemlerinin en temel hedefleri içinde yer alan bir beceridir. Toplumlar eleştirel düşünen, sorgulayan ve araştıran bireyler yetiştirmek için yeni arayışlara yönelmekte ve yapılan araştırmaların eğitime aktarılması ile çağın gereksinimlerine yönelik insan yetiştirmeyi arzulamaktadır. Bu çerçevede eleştirel düşünme becerisinin temel taşlarından biri olan eleştirel dinleme becerisinin öğrencilere kazandırılması, eleştirel toplum oluşturma adına bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel dinleme/izleme becerisinin ortaokul düzeyinde öğrencilere kazandırılmaya başlanması eleştirel bireyler yetiştirmek adına önemli bir adım olacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada bir eylem araştırması planlanmış ve ortaokul düzeyinde öğrencilere eleştirel dinleme/izleme becerisi kazandırmaya yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Daha önce doğrudan eleştirel dinleme/izleme becerisini kazandırıp geliştirmeye yönelik bir çalışmanın yapılmamış olması yönüyle alandaki ihtiyacın giderilmesi amaçlanmıştır.

Birinci Bölümde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları üzerinde durulmuş konuyla ilgili temel tanımlar ifade edilmiştir.

İkinci Bölümde, eleştirel pedagoji ve eleştirel düşünme kavramları çerçevesinde eleştirel dinleme/izlemenin ilkeleri, temel unsurları, öğretim süreci ve eleştirel dinleme/izleme sürecinde öğretmen ve öğrenci rolleri açıklanmıştır. Eleştirel dinleme/izleme ortamlarının genel özellikleri ve eleştirel dinleme/izleme becerisinin değerlendirme süreci hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca konuya yönelik yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar bu bölümde ifade edilmiştir.

Üçüncü Bölüm, araştırmanın yöntemine ayrılmış, araştırmanın modeli ve eylem araştırması süreci ve basamakları ifade edilmiştir. Uygulanan paket program hakkında bilgiler sunulmuştur.

Dördüncü Bölümde, problem durumu, uygulama süreci ve öğrencilerin uygulamaya yönelik algı ve görüşlerine ait bulgular sunulmuştur. Ulaşılan nitel ve nicel analiz sonuçları bu bölümde ifade edilmiştir.

Beşinci Bölümde, uygulama neticesinde ulaşılan sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlar alan yazın çerçevesinde tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Bu vesileyle çalışmam boyunca büyük bir emek ve dirayetle desteğini her zaman yanımda hissettiğim başta danışman hocam Doç. Dr. Kudret ALTUN olmak üzere Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Önder ÇAĞRAN ve kendilerinden ders aldığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali GÖÇER, Doç. Dr Şahika KARACA ile yardımlarını ve katkılarını hiçbir zaman benden esirgemeyen sayın Dr. Öğr. Üyesi Neşet MUTLU' ya ve Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalının saygıdeğer bütün hocalarına şükranlarımı sunarım.

2211/ A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı, kapsamında vermiş olduğu burs ile araştırma sürecimi destekleyen TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Son olarak eğitim alanında bana bir meşale olan merhum babama, bu zamana kadar daima yanımda olan anneme, manevi desteği ile bu yolda ilerlediğim ve süreçte benimle birlikte her türlü zahmeti çeken sevgili eşim Aysun ÇARKIT'a ve tabi ki araştırma sürecini bütün ciddiyetiyle sürdüren sevgili öğrencilerime teşekkürü bir borç biliyorum.

Cafer ÇARKIT
Haziran 2018, KAYSERİ

ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ELEŞTİREL DİNLEME/İZLEME UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Cafer ÇARKIT

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi, Haziran 2018

Danışman: Doç. Dr. Kudret ALTUN

ÖZET

Eleştirel dinleme/izleme çağımızda bireylere kazandırılması gereken en temel beceriler içerisinde yer almaktadır. Ortaokul seviyesinde başlatılacak eleştirel dinleme/izleme öğretimi düşünen ve sorgulayan bireyler yetiştirme adına önemli bir adım olacaktır. Öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik eleştirel bir tutum sergilemeleri bu araştırmanın birincil hedefini oluşturmaktadır.

Araştırmada eylem araştırması modeli kullanılmıştır. Alan yazın bağlamında eleştirel dinleme/izleme becerileri ve bu becerilere yönelik kazanımlar tespit edilmiştir. Bu beceri ve kazanımları gerçekleştirmeye yönelik dinleme/izleme içerikleri ve etkinlikler hazırlanarak bir paket program oluşturulmuştur. Paket programın uygulanmasına yönelik 10 haftalık bir öğretim süreci planlanmıştır. Uygulama haftada iki ders saati olarak Kayseri ili Talas ilçesinde bir ortaokulun 25 öğrenciden oluşan 7/F sınıfında gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama aracı olarak belirlenen öğrenci günlükleri, ders vidoları, öğrenci etkinlikleri, görüşme kayıtları ve araştırmacı günlüğü ile elde edilen nitel verilerin betimsel ve içerik analizi yapılmıştır. Öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme yeterliklerini belirlemeye yönelik geliştirilen “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği” ön test-son test uygulaması ile elde edilen verilerde t- testi yapılmıştır. Yapılandırılmış gözlem formu ile elde edilen verilerin ise yüzde (%) hesaplaması yapılmıştır.

Elde edilen verilerin çözümlenmesi neticesinde öğrencilerin hedeflenen birçok kazanımı edindikleri, uygulama sürecinden memnun kaldıkları, uygulama derslerini diğer derslerden konu ve öğretim yöntemi yönünden özgün buldukları, edinilen becerileri günlük hayatta kullandıkları görülmüştür. Araştırma sürecinde belirlenen beceri ve

kazanımlar yoluyla hazırlanan uygulama etkinliklerinin öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme yeterliği kazanmalarında son derece yararlı olduğu sonucuna varılmıştır

Anahtar Kelimeler: Eleştirel dinleme/izleme, sorgulama, eylem araştırması, Türkçe dersi, öğrenci

**AN ACTION RESEARCH ON CRITICAL LISTENING AND MONITORING
PRACTICES IN SECONDARY SCHOOL TURKISH LESSONS**

Cafer CARKIT

**Erciyes University, Institute of Educational Sciences,
Turkish Education Main PhD Thesis, June 2018**

Thesis Consultant: Assoc. Prof. Dr. Kudret ALTUN

ABSTRACT

Critical listening and monitoring are among the most basic skills that must be gained by the individuals in our age. The critical listening and monitoring teaching that is initiated at the secondary school level will be an important step in raising the questioner individuals. The primary goal of this research is to make students demonstrate a critical attitude towards the content that they are listening to and watching.

In the research phase, an action research model was used. Critical listening/monitoring skills and acquirements for these skills have been identified in the body of literature. A package activity program was created by preparing listening/monitoring contents and activities to perform these skills and acquirements. A 10-week teaching period was planned for the implementation of the package program. The practice was conducted in 2 class hours per week in 7th grade class that consists of 25 students in a Secondary School in Talas district of Kayseri province.

Descriptive and content analysis of qualitative data were made that was obtained from student logs, course videos, student activity papers, interview records and researcher log, which were determined as data collection tools. The "Critical Listening/ Monitoring Self-Efficacy Scale" was developed to determine the students' critical listening/monitoring competencies and t-test on the data obtained by the pre-test post-test application were applied. The percentage (%) of the data obtained with the structured observation form was calculated.

According to research results, it has been seen obviously that the students reached many of the course objectives, they were satisfied with the implementation process, they found the practice more authentic than other lessons in terms of teaching methods, and they used the acquired skills in their daily life. It was concluded that the application

activities prepared with the skills and acquirements determined in the research processes were very beneficial for the students to gain critical listening/ monitoring competence.

Key Words: Critical Listening/Monitoring, Questioning, Action Research, Turkish lessons, student

İÇİNDEKİLER

ORTAOKUL TÜRKÇE DERSLERİNDE ELEŞTİREL DİNLEME/İZLEME UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Tanımlar	8
GENEL BİLGİLER	9
2.1. Eleştirel Kuram	9
2.2. Eleştirel Eğitim.....	11
2.3. Düşünme Süreci ve Eleştirel Düşünme.....	13
2.4. Türkçe Öğretimi ve Eleştirel Dil Becerileri	17
2.5. Eleştirel Dinleme/İzleme.....	21

2.5.1. Eleştirel Dinleme/ İzleme Nedir?	23
2.5.2. Eleştirel Dinleme/İzleme Ne Değildir?	26
2.5.3. Eleştirel Dinlemenin/İzlemenin İlkeleri	27
2.5.4. Eleştirel Dinleme/İzlemenin Temel Unsurları	28
2.5.5. Türkçe Öğretim Programlarında Eleştirel Dinleme/İzleme Becerisi	31
2.5.7. Eleştirel Dinleme/İzleme Becerisinin Öğretimi	35
2.5.8. Eleştirel Dinleme/ İzlemede Öğretmen ve Öğrenci Rollerini	39
2.5.9. Eleştirel Dinleme/ İzleme Ortamları	41
2.5.10. Eleştirel Dinleme/ İzleme Becerisinin Değerlendirilmesi.....	43
İlgili Araştırmalar	44
YÖNTEM.....	50
3.1. Araştırmanın Modeli	50
3.2. Eylem Araştırması Süreci	54
3.2.1. Birinci Adım: Araştırma Konusunun Belirlenmesi.....	56
3.2.2. İkinci Adım: Kuramsal Dayanaklara Göre Eylem Planının Hazırlanması ...	57
3.2.3. Üçüncü Adım: Öğretim Paket Programının Geliştirilmesi	61
3.2.4. Dördüncü Adım: Uygulama Sürecinin Planlanması ve Uygulamanın Gerçekleştirilmesi	62
3.3. Araştırma Ortamı	67
3.4. Araştırmanın Katılımcıları	68
3.5. Veri Toplama Araçları	72
3.5.1. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği.....	75
3.5.2. Görüşme	82
3.5.3. Gözlem	83
3.5.4. Video/Ses Kayıtları	84
3.5.5. Araştırmacı Günlüğü	84

3.5.6. Öğrenci Günlükleri	85
3.5.7. Öğrenci Etkinlik Dosyaları	86
3.6. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	86
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik.....	87
3.8. Araştırmanın Rapor Edilmesi.....	92
BULGULAR VE YORUM.....	93
4.1. Nicel Araştırma Yöntemi ile Elde Edilen Verilerin Analizi.....	93
4.2. Nitel Araştırma Yöntemi ile Elde Edilen Verilerin Analizi.....	97
4.2.1. Öğretim Sürecine Yönelik Bulgular.....	97
4.2.1.1. Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma Süreci.....	98
4.2.1.1.1. Not Alma.....	98
4.2.1.1.2. Soru Sorma.....	100
4.2.1.1.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Konu, Ana Fikir, Yardımcı Fikir Belirleme	104
4.2.1.2. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Analiz Etme/ Çözümleme Süreci.....	105
4.2.1.2.1. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Karakter Analizi	105
4.2.1.2.2. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Örtülü Anlam ve Öznel Nesnel Yargıların Analizi.....	108
4.2.1.2.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde İkna ve Propaganda Unsurlarının Analizi	112
4.2.1.2.4. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Mecaz ve Mizah Unsurlarının Analizi ..	118
4.2.1.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Sorgulama Süreci	120
4.2.1.4. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Karşılaştırma Süreci	126
4.2.1.5. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Değerlendirme Süreci.....	132
4.2.2. Öğrencilerin Öğretim Sürecine Yönelik Algı ve Görüşlerine İlişkin Bulgular	138
4.2.2.1. Öğrenci Duyuşsal Yaklaşımları	141

4.2.2.2. Dersin İşe Yararlık Durumu.....	147
4.2.2.3. Öğrenci Önerileri	150
4.2.2.4. Dersin Özgünlüğü	152
4.2.3. Kazanımların Gerçekleşme Durumuna Yönelik Bulgular	156
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	161
5.1. Sonuçlar	161
5.1.1. Nicel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar	161
5.1.2. Nitel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar	162
5.1.2.1. Uygulanan Öğretim Sürecine İlişkin Sonuçlar	162
5.1.2.2. Uygulanan Öğretime Yönelik Öğrenci Algı ve Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	164
5.1.2.3. Eleştirel Dinleme/İzleme Kazanımlarının Gerçekleşme Durumuna İlişkin Sonuçlar.....	165
5.2. Tartışma.....	165
5. 3. Öneriler	171
KAYNAKÇA	175
EKLER.....	187
EK 1. Valilik İzni	187
EK 2. Veli İzin Formu.....	188
EK 3. Öğrenci Günlüğü	189
EK 4. Öğrenci Tanıma Formu.....	190
EK 5. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği.....	191
EK 6. Anahtar Katılımcı Öğrencilerle Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış.....	193
Görüşme Formu Örneği	193
EK 7. Eleştirel Dinleme/İzleme Yapılandırılmış Gözlem Formu.....	194
EK 8. Eleştirel Dinleme/İzleme Beceri ve Kazanımları	195

EK 9. Örnek Uygulama Ders Planı	196
EK 10. Eleştirel Dinleme/İzleme Metinleri	198
EK 11. Ortaokul Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Öğrenci Çalışma Kitabı .	206
ÖZ GEÇMİŞ.....	243

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Eleştirel Dinlemenin/İzlemenin İlkeleri.....	27
Tablo 2. 2006 Türkçe Öğretim Programı (6-8.Sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar	32
Tablo 3. 2015 Türkçe Öğretim Programı (5-8.sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar	33
Tablo 4. 2018 Türkçe Öğretim Programı (5-8.sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar	35
Tablo 5. Eleştirel Dinleme Becerisini Geliştirme Önerileri.....	40
Tablo 6. Eylem Araştırması Türleri: Hendricks (2006).....	52
Tablo 7. Eylem Araştırması Türleri: McKernan (1991)	53
Tablo 8. Araştırmanın Veri Toplama Takvimi	62
Tablo 9. Geçerlik Komitesi Toplantı Takvimi.....	70
Tablo 10. Katılımcı Öğrencilerin Kişisel Bilgileri.....	71
Tablo 11. Araştırma Sorularına Göre Kullanılan Veri Toplama Araçları	74
Tablo 12. Öğrencilerin Cinsiyetleri.....	75
Tablo 13. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri.....	75
Tablo 14. KMO and Bartlett's Test	77
Tablo 15. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Değerler	78
Tablo 16. Faktör Analizi Sonucunda Ölçekten Çıkarılan Maddelere İlişkin Elde Edilen Değerler.....	78
Tablo 17. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Değerler	79
Tablo 18. Faktör Analizi Sonucunda Ölçeğin Boyutlarının Adı, Tanımı, Madde Numaraları ve Örnek Maddeler	81
Tablo 19. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları	82
Tablo 20. Eleştirel Dinleme/ İzleme Özyeterlik Ölçeği Alt Boyutları ve Madde Numaraları (30 Madde).....	82
Tablo 21. Shapiro- Wilk Testi analiz sonuçları	94
Tablo 22. EDİÖ Kişisel Yeterlik Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları	96

Tablo 23. EDİÖ Sosyal Yeterlik Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları	96
Tablo 24. EDİÖ Engeller Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları	97
Tablo 25. Üçüncü Araştırma Sorusu Kapsamında Yapılan İçerik Çözümlemesine Dair Genel Tema ve Kod Örüntü Tablosu	139
Tablo 26. Dersi Beğenme Teması Kod Listesi	141
Tablo 27. Dersi Beğenmeme Teması Kod Listesi	145
Tablo 28. Dersin İşe Yararlık Teması Kod Listesi	147
Tablo 29. Öğrenci Önerileri Teması Kod Listesi	150
Tablo 30. Dersin Özgünlüğü Teması Kod Listesi	152
Tablo 31. Gözlem Formu Sonucu Oluşan Puanlar	157

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Düşünmenin İnsan Hayatındaki Fonksiyonları.....	14
Şekil 2. Eleştirel Düşünmenin Temel Kavramları	17
Şekil 3. Eleştirel Dil Becerileri	19
Şekil 4. Eleştirel Dinleme/İzleme Kavramları	25
Şekil 5. Eleştirel Dinlemenin Temel Unsurları	29
Şekil 6. Eylem Araştırması Aşamaları	54
Şekil 7. Eylem Araştırması Döngüsü	55
Şekil 8. Uygulama Eylem Araştırması Süreci.....	55
Şekil 9. Araştırma Kapsamında Yapılan Alan Yazın Taraması.....	58
Şekil 10. Araştırmanın Eylem Planı.....	60
Şekil 11. Araştırma Sürecinin Haftalık Döngüsü.....	67
Şekil 12. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	73
Şekil 13. Çizgi Grafiği	77
Şekil 14. EDİÖ Kişisel Yeterlik Faktörü Normallik Dağılım Grafiği	94
Şekil 15. EDİÖ Engeller Faktörü Normallik Dağılım Grafiği	95

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Akt.
bk.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
Edt.	: Editör
EDİÖ	: Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği
f.	: frekans
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
n	: Öğrenci sayısı
p	: Anlamlılık düzeyi
s	: Sayfa
S	: Sayı
t	: t değeri
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİK	: Tez İzleme Komitesi
TALS	: Think- düşün, Ask why- nedenini sor, Listen For what- niçin dinlediğini sor, Say to self- kendine anlat
KMO	: Kaiser-Meyer Olkin
Ö1...Ö25	: 1. Öğrenci...25.Öğrenci
vd.	: ve diğerleri
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu aşamasında; problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve başlıca tanımlar ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

“İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil” (Korkmaz, 1992, s. 8) olarak tanımlanan ana dili, birey ve toplum arasında kurulan sistematik bir yapıdır. “Çocuk çevresini, toplumunu ve bu toplumun koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi ana diliyle algılayıp kavrar” (Sever, 2011, s. 1). Ana dil edinme sürecinde çocuk çevreyle yoğun bir etkileşim içindedir ve bu etkileşim yıllar boyu devam eder. (Kara, 2004). Yoğun bir emek sonucu edinilen bu dil ile bireylere duygu, düşünce ve hayal dünyalarının kapıları aralanır. Okul çağına kadar resmî olmayan bir şekilde devam eden bu süreç, okul ile birlikte artık resmî bir boyut kazanır. Planlı, programlı ve belli amaçlar çerçevesinde yürütülen eğitim faaliyetleri ile bireylerin ana dilini etkili şekilde kazanmaları hedeflenir.

Ana dilinde gerçekleştirilecek etkili bir eğitim ile bireyler, ana dilini etkin bir şekilde kullanır; böylece hem bireyin toplum içerisinde anlaşılması hem de eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesi kolaylaşır (Tekin, 1980). Kültürel ortam, çevre, insanın yaratı kaynakları ana diliyle zenginleşir ve biçimlenir. Deyimsel ve terimsel zenginleşmenin kaynağı da ana dilidir (Binyazar, 1983). Tarihsel bir köprü niteliği taşıyan bu dil Kaplan’a (1977) göre kişiye toplum tarafından bağışlanan en önemli donanımdır. Dil aracılığıyla çocuğa toplumun kültürel birikimi ile birlikte yüzyıllar

boyunca süregelen deneyimi de aktarılır. Bir milletin maneviyatı ve hissiyatıyla beraber hayata dair bütün algıları o milletin diline yansır. Bu anlamda dili toplumdan bağımsız düşünemeyiz. Humboldt bu görüşü “Ulusun dili ruhudur, ruhu da dili.” (Akt. Nerimanoğlu, 2015, 108) sözüyle açıklamaktadır.

Altun’a (2001) göre bir milletin millet olma sürecinde en önemli unsur dildir. Dil ile düşünce arasında ise sıkı bir ilişki vardır. Whorf’a (1963) göre ilk çocukluk çağından sonra her normal insan konuşabilir ve konuşur da. Bu olgu dil ile düşüncenin birlikte geliştiğinin bir göstergesi olarak herkes tarafından kabul görür (Akt. Akalın, 2001). Bu nedenle, kendini bir kültürel varlık olarak duyumsadığından bu yana insanlığı, dil ve düşünce öğretimi üzerinde durmuş ve Özdemir’e (1973) göre dil düşüncenin aynası olmuştur. Başka bir ifadeyle “Dil insanların düşünürlüğünden doğmuş; doğduktan sonra da düşüncelerinin yaratıcısı olmuştur” (Aksoy, 1975, s. 11).

Son yıllarda eğitim alanında meydana gelen gelişmeler dil öğretimi de temelinden etkilemiştir. Güneş’e (2014) göre, çağımızda dili ve zihni gelişmiş akıllı insanlar yetiştirmeyen ülkelerin kalkınması söz konusu değildir. Dil ve dil öğretimine ağırlık vermeyen ülkeler aydınlık yarınlara kapılarını kapatmıştır. Bu nedenle günümüzde bütün ülkeler düşünen, araştıran, sorgulayan ve sorun çözen bireyler yetiştirmek için dil öğretimine ağırlık vermektedir. “Özellikle gelişmiş ülkelerde dil ve dil öğretimi ile ilgili olarak baş döndürücü bir yarış hızla ilerlemekte ve yaygınlaşmaktadır” (Yalçın, 2002, s. 10). Beyin araştırmaları da sürece katkı sunmakta ve bu doğrultuda yeni yaklaşım, model, yöntem ve teknikler geliştirilmekte; üstbilişsel zihinsel becerilerin kazandırılıp geliştirilmesi, dil öğretimi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bir sistem olan dilin bireylere etkili bir biçimde kazandırılması ana dil eğitiminin temel hedefidir. Ana dilin kavram dünyası ile güçlü ilişkiler kuran bireylerin düşünme becerilerinin de gelişmesi beklenir. Bireyin çevresinde olup biteni sezgi ile biçimlendirmesinden daha etkili biçimlendirmeyi mümkün kılan karmaşık bir süreç (Gibson, 1998) ya da fikir yürütme, deneyim, gözlem veya farklı yollarla elde edilen bilgiyi kavramsallaştırma ya da disipline etme (Armay, 1981) olarak tanımlanan düşünmenin ana dilin kavram dünyasının dışında yer alması imkansızdır. Bilişsel bir süreç ya da zihinsel bir faaliyet olarak tanımlanan düşünme beyin ve ana dilin kavram dünyası ile doğrudan ilişkilidir.

Dünyada dil öğretimi alanındaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de bu alanda önemli adımlar atılmış hem 2006 Türkçe Öğretim Programı'nda (6- 8.Sınıflar) hem 2015 ve 2018 Türkçe Öğretim Programlarında (1-8.Sınıflar) temel dil becerilerinin (okuma, yazma, dinleme, konuşma) yanında üst düzey zihinsel dil becerilerinin geliştirilmesi de amaçlanmıştır. “Üst düzey dil becerileri; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kullanmayı ve giderek bireyin kapasitesini sonuna kadar geliştirmeyi sağlayan bir düzeydir” (Güneş, 2011, s. 142). Bu düzeydeki dil becerileri bireye yaratıcılığın, objektif davranmanın, bilimsel bakışın, sorunlarla başa çıkma yollarının ve nihayetinde kendini gerçekleştirmenin kapısını aralar.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, “Türkçe öğretiminin yanında; düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır” (MEB, 2015, s. 3). Bu anlamda temel dil becerileri ile üst düzey düşünme becerileri birbirini tamamlayan yapılar olarak düşünülmüştür. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında ise “birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir” (MEB, 2018, s. 8). Bu çerçevede düşüncenin temel aracı olan dilin öğretilmesinde eleştirel bakış ön plana çıkmış ve eleştirel düşünebilen, düşünme ortamında birden fazla düşünme alternatifleri ortaya koyabilen, metabilişsel yetilerini kullanıp bunları etkili bir şekilde ifade edebilen öğrenciler yetiştirme hedefi genelde eğitimin özelde ise dil eğitiminin temel amacı haline gelmiştir.

Karadüz'e (2016) göre ana dili gelişimi sürecinde bireyler dilin kavramlar dünyasını kullanarak eleştirel düşünmeyle ilgili kazanımlara ulaşırlar. Bu kazanımlar dilin kavramlar dünyasında eyleme dönüştürülürken nitelikli düşünme becerisiyle birlikte her öğrenci eleştirel düzeyde dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri edinir. Her birey ana dilinin kavramlarıyla sorgular, ilişkilendirir, karşılaştırma yapar, genellemelere başvurur, sınıflamalar yapar, öznel ve nesnel yargıları birbirinden ayırt eder. Bütün bu durumlar eleştirel düşünme becerilerinin yanında dil becerilerinin eleştirel düzeyde edinilmesini destekler.

Bu veriler ışığında dinleme/izleme becerisinin eleştirel düzeyde ele alınması hem eleştirel düşünme becerisi hem de diğer temel dil becerilerinin (okuma, yazma, konuşma) eleştirel düzeyde kazandırılabilmesi için önem arz etmektedir. Yalçın'a (2012) göre yüzyılımızın temel bilimlerinden biri olarak kabul gören eleştirel düşünmenin en önemli öğelerinden biri eleştirel dinlemedir. "Eleştirel dinleme ve eleştirel düşünme bir aradadır" (Pearson vd., 2011, s. 117). "Bilgi üretken bir duruma gelmeden önce öğrenciler kendilerine söylenenleri sorgulamalı, ayrıntılamalı, yeni bilgiyle diğer bilgileri ilişkilendirmeli ve yeni bir bilgi yapısı oluşturmalıdır" (Resnick & Klopfer, 1989, s. 6). Bunun için de öğrencilerin dinleme/izleme becerisini eleştirel düzeyde kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu anlamda eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğrencilere kazandırılması hem eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasına hem de ana dili eğitiminde dinleme/izleme becerisinin etkili bir şekilde kullanılmasına hizmet etmektedir.

Cairns'e (1996) göre eleştirel düşünmeyle öğrenciler, üst düzey düşünmeye başladıkları gibi öğrencilerin düşüncelerinin netliği, doğruluğu, derinliği ile etkililiğinde de önemli gelişmeler olmaktadır. Paul ve Elder'e (2013) göre ise eleştirel düşünmenin en iyi testi, konuşmacının ne dediğini dinleyicinin kendi ifadeleri ile belirlemesinin ardından onun bakış açısıyla yakaladığı şeyleri konuşmacıya tekrar sormaktır. Bunun için de eleştirel düşünürlerin, sempatik ve analitik olarak başkalarının dinleyebilmeleri çok önemlidir. Bunun yolu ise eleştirel dinleme/izleme becerisi edinmiş bireyler yetiştirmekten geçmektedir.

Aytan'a (2011) göre teknoloji ile hayatımıza giren internet, televizyon, telefon gibi iletişim araçlarından, sinema, tiyatro, müzik gibi sanatsal faaliyetlerden ve çeşitli tartışma, konferans, münazara, açık oturum gibi etkinliklerden dinleme/izleme yoluyla faydalanılmaktadır. Günlük hayat içerisinde birey bulunduğu her ortamda dinleme/izleme becerisini kullanmaktadır. Bütün bunlar dinleme/izleme becerisinin önemi inkar edilemez bir noktada olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede günümüz okulları modern insanın inşası aşamasında eleştirel bakış açısının; bu bağlamda da eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırıldığı merkezler olmalı ve bu doğrultuda çalışmalar yapılmalıdır. Bunun için en uygun ders ise Türkçe dersleridir. Bu derslerde, dinleme alanı eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılmasına dönük yeniden yapılandırılmalıdır.

Problem Cümlesi:

Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisi nasıl kazandırılıp geliştirilebilir? Bunun Türkçe Öğretim Programı 7. Sınıf kazanımları ile ilişkilendirilmesi nasıl bir deneyim olacaktır?

Alt Problemler

1. Ortaokul 7. Sınıf Türkçe derslerine yönelik eleştirel dinleme/izleme kazanımları doğrultusunda geliştirilen etkinliklerin sınıf içi uygulama süreci nasıldır?
2. Araştırma sürecinde uygulamanın ön test ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Uygulanan eylem planı ve ders işleniş sürecine yönelik öğrencilerin düşünce ve algıları nasıldır?
4. Uygulanan eylem planı çerçevesinde eleştirel dinleme/izleme kazanımlarının gerçekleşme durumu nedir?

Araştırma sürecinde bu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilebilmesi için bir eylem araştırması yapmaktır. Bu çerçevede öğrencilerin günümüz bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak dört bir yandan gelen yoğun uyarıcı bombardımanı karşısında eleştirel dinleme/izleme becerilerini kullanarak sağlıklı bilgilere ulaşip doğru yargı ve sonuçlara varmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca eleştirel dinleme/izleme çerçevesinde öğrencilere, dinlediklerinin/izlediklerinin doğruluğu hakkında eleştirel yaklaşım ve analitik bir bakış açısı ortaya koyma, yeni bilgilere ulaşarak dinledikleri/izledikleri ile kıyaslama, değerlendirme ve bir sonuca varma becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir.

Temel dil becerileri içerisinde eleştirel düşünmeye yer vermek, çocuğun düşünce ve dil gelişimi için oldukça önem arz etmektedir. Ana dilin kavramları ve bu kavramların eleştirel düşünme becerisiyle bir araya getirilmesi, bireyin zihinsel ve duygusal gelişimi ile çok boyutlu bakış açısı kazanmasına hizmet etmektedir. Sonuç olarak okulların eleştirel bakış açısı ile eleştirel dinleme/izleme beceri ve alışkanlığının kazandırıldığı

merkezler konumuna gelip günümüz modern insanının ihtiyaçlarına cevap veren kurumlara dönüşmesine katkı sağlamak tezin temel hedefini oluşturmaktadır.

2000 yılından itibaren üç yılda bir yapılmakta olan PISA araştırması öğrencilerin okulda edindikleri bilgi ve becerileri günlük hayata aktarmalarıyla birlikte eleştirel düşünme becerilerini de ölçen uluslararası bir sınavdır. “Dünya genelinde politika belirleyicileri, kendi ülkelerindeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerini araştırmaya katılan diğer ülkelerdeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyleriyle karşılaştırmak, eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla standartlar oluşturmak ve eğitim sistemlerinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için PISA sonuçlarını kullanmaktadırlar” (MEB, 2015, s. 6). 2015 yılı PISA sonuçları incelendiğinde ülkemizin “Fen Okuryazarlığı, Okuma Becerileri ve Matematik Okuryazarlığı” alanlarının tamamında dünya ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. 7. sınıf ve üzeri düzeylerdeki örgün eğitime kayıtlı olan 15 yaş grubu öğrencilere uygulanan bu sınavda ülke olarak başarı elde edebilmemizin yolu öğrencilerimizi modern toplumun temel bilgi ve becerileri ile donatmak ve onlara her şeyden önce eleştirel düşünme becerisini kazandırmaktan geçmektedir. Bu anlamda tez ile eleştirel düşünme ve eleştirel bilincin geliştirilmesine katkı sunarak uluslararası sınavlarda ülkemizin başarısının artırılmasına hizmet etmek amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılabilmesi için bir eylem araştırması yapılacaktır. Günümüzde bilimsel ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak dört bir yandan gelen ileti bombardımanı altında olan modern birey ancak eleştirel bir yaklaşımla sağlıklı bir şekilde bilgilenip doğru bir yargıya ulaşabilir. Bunun için de eleştirel dinleme/izleme becerisinin resmî eğitim ortamlarında öğrenciye kazandırılması büyük önem arz etmektedir.

Boyd (2005) yaptığı çalışmada eleştirel düşünmenin çağımızda bir ihtiyaç olduğunu ifade ederken Şenşekerci ve Bilgin (2008) düşünme eğitimiye yönelik öğretim yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Çetinkaya (2011) ise yaptığı çalışmada artık öğrenme ve öğretme ortamlarının eleştirel düşünmeyi geliştirecek biçimde düzenlenmesinin bir gereksinim olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırma bir yandan eleştirel dinlemenin kazandırılmasını amaçlarken bir yandan da eleştirel düşünmenin geliştirilmesine hizmet etmektedir.

Alan yazında Doğan (2007), Melanlıoğlu (2011) ve Trace (2013) başta olmak üzere yapılan birçok çalışma dinleme alanını ihmal edilmiş beceri alanı olarak tanımlamaktadır. Yapılan bu çalışmalarda farklı boyutlarında gerçekleştirilecek araştırmaların dinleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine hizmet edeceği vurgulanmakta bu anlamda araştırmacılara öneriler sunulmaktadır. Alanda görülen bu durumdan hareketle tez eleştirel dinleme/izleme konusunda bir eylem araştırması olarak tasarlanmış ve çağımızın en temel ihtiyaçlarından biri olan eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğrencilere kazandırılması amacıyla doğrudan uygulamaya dönük bir araştırma olarak desenlenmiştir. Günümüzün en önemli ihtiyaçlarından biri haline gelmiş olan eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılması ve okulların bu anlamda birer eleştirel düşünme merkezlerine dönüşerek günümüz modern insanının inşasında rol oynamasına katkı sunması itibarıyla çalışma önem kazanmaktadır. Ayrıca alanda eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılmasına yönelik bir eylem araştırmasının yapılmamış olması çalışmaya özgünlük katmakta ve alanda bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın eylem araştırması olarak planlanması teori ve uygulamayı bir araya getirmektedir. Süreçte meydana gelen olumsuzlukların tespit edilip giderilebilmesi için eylem planında değişiklikler yapılabilmesine imkân veren bu durum araştırmanın niteliğini artırmaktadır. Ayrıca eleştirel dinleme/izlemenin kazandırılıp geliştirilmesine dönük gerçekleştirilen uygulamaların EBA ortamında paylaşılıp diğer öğretmenlerin çalışmadan yararlanmalarının sağlanacak olması araştırmanın aktarılabirliği açısından önemli görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın etkili bir şekilde yürütülmesi için uygulama sürecine yönelik çeşitli sınırlamalar getirilmiş ve bu sınırlılıklar aşağıda ele alınmıştır.

- Uygulama Kayseri ili Talas ilçesinde bir ortaokulun 7/F sınıfı ile sınırlandırılmıştır. Araştırmacının ilgili okulda görev yapıp bu sınıfın Türkçe derslerini yürütmesi, 5 ve 6. sınıflarda n öğrenme eksikliklerinin araştırma sürecini olumsuz etkileme ihtimali ve 8. sınıfların Merkez Sınavlara hazırlandıkları için araştırmaya gereken önemi veremeyebilecekleri düşüncesi bu sınırlandırmada etkili olmuştur.

- Araştırma 2016- 2017 eğitim-öğretim yılı 2. döneminde yapılan 10 haftalık uygulamadan oluşmaktadır. Araştırma izinleri, ön test- son test uygulamaları ve araştırma sonucu görüşme yoluyla veri toplanacak olması zaman sınırlamasında etkili olmuştur.
- Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular sadece uygulamanın gerçekleştirildiği sınıfta yapılan öğretim süreci ve öğrencilerle sınırlıdır. Eylem araştırmasının doğası gereği bulguların evrene genellenmesi söz konusu değildir.
- Araştırma için gerekli izinler alınmakla beraber öğrencilerin derslere gönüllü bir şekilde katıldıkları kabul edilmiştir.
- Ortaokul Türkçe derslerine yönelik geliştirilen eleştirel dinleme/izleme öğretimi paket programında amaç yeni bir müfredat programı geliştirmek değil var olan programa katkı sunmaktır. Mevcut program ile geliştirilen öğretim programı ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır.

1.5. Tanımlar

Eleştirel Dinleme: “Gelişigüzel dinleme değil, üstbilişsel beceriler çerçevesinde dinleme yetisinin biçimlendirilmesidir” (Trace, 2013, s. 60).

Eleştirel Dinleyici/İzleyici: Eleştirel dinleme/izleme becerilerini kazanmış kişi.

Eleştirel Kişi: “Entelektüel becerisi ve yeteneğinde uzman ve entelektüel özellikleri veya erdemleri içerisinde bulunduran kişi” (Paul & Elder, 2013, s. 452).

BÖLÜM II

GENEL BİLGİLER

2.1. Eleştirel Kuram

Pedagoji pratikte, belirli bir eğitim programı içerik ve projesinin, sınıfıçi strateji ve teknikler, değerlendirme, amaç ve yöntemleri ile bir araya getirilmesini ifade eder (McLaren, 2011). Eleştirel pedagoji ise eğitimin diğer sosyal kurumlarla ilişkisini ele alan ve tespit edilen problemleri felsefi, sosyolojik ve politik yönleriyle tartışan bir kuramdır (Yılmaz & Altinkurt 2011). Giroux'a (2008) göre eleştirel kuram, öğrencilerin geçmişle eleştirel bir diyalog içine girebilmelerini otoriteyi ve etkilerini sorgulamalarını, süregelen iktidar ilişkileri ile mücadele etmelerini ve kendilerini birbiri ile ilgisi olan yerel, ulusal ve küresel kamusal alanlarda eleştirel aktif yurttaşlar olmaya hazırlamaları için gerekli olan bilgi, beceri ve sorgulama kültürünü sunan sınıf koşullarını sağlamalıdır. Böylece öğrenci sorgulayan birey olmanın deneyimini sınıfında gerçekleştirmiş olacaktır.

Disiplinlerarası katkılarla gelişen eleştirel kuramda, bilgi ve eylem birbirinden ayrı olgular olarak görülmez. Bu konuda Martin Jay'in görüşleri dikkate değerdir:

“Eleştirel teori, bilgiye eylemden ayrı ve eylemin üstünde bir yer tanımaz. Zaten, bizzat araştırmacının kendisi, incelediği toplumsal dünyanın parçası olduğu için onun dışında ve üstünde, tarafsız, saf bilgi üreten bir fail olamayacağı gibi rasyonel olmayan bir toplumda tarihini anlayan ve geleceği gören biri olarak da kabul edilemez. Ancak bu konum da mutlak değildir: Araştırmacının tümüyle sınıfı ve kültürü tarafından belirlendiği söylenemez. Geleneksel teorinin tersine, değerler olguları etkileyecektir; önemli olan bunun farkında olmaktır” (Jay, 1996, s.81, Akt. Kejanlıoğlu, 2005, s.46).

Eleştirel teori, son yıllarda hızla hayatımıza dahil olan eleştirel yaklaşımın bir sonucu ve radikal bir duruş çerçevesinde kuramsallaşmıştır. Bu kuramı, en genel anlamda eğitimin yeni sosyolojisi olarak tanımlayabiliriz (McLaren, 2011). 1980’den bu güne kadar P. Freire, H. A. Giroux, S. Aronowitz, M. W. Apple, M. Grene, P. McLaren, B. Hooks, D. Macedo, M. Fine, J. Anyon, P. Mayo gibi birçok farklı disiplinden araştırmacıların eleştirel pedagoji çalışmalarına katkı sundukları görülmektedir. “Kültürel çalışmalar, feminizm, postyapısalcılık ve postmodernist kuram eleştirel pedagoji ile sürekli temas ve alışveriş içinde olmuştur” (Binark & Gencil Bek, 2010, s. 24). Eleştirel kuramın, John Dewey ve yeniden yapılandırmacılar başta olmak üzere Highlander Okulunda yer alan Myles Horton gibi eğitimcilere, Martin Luther King ve Malcom X gibi insan hakları savunucularına kadar belirgin kökleri bulunmaktadır (McLaren, 2011).

Disiplinlerarası çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan eleştirel teorinin Sosyal Bilim çalışmalarında da etkileri göz ardı edilemez. İçağasıoğlu Çoban ve Buz’un (2008) ‘Eleştirel Teori’ bağlamında yaptıkları çalışmaya göre Eleştirel Sosyal Bilim’in özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Eleştirel sosyal bilim pozitivistimin karşısında yer alır. Bilgi devinimsiz bir şekilde duran ve ortaya çıkan bir yansıma değil bilgiye erişmek için çalışan ve ortaya hipotezler koyan bilim insanlarının aktif bir biçimde kurguladıkları yapıdır.
- Eleştirel sosyal bilim, geçmişin şimdiyle; şimdinin ise gelecekle aralarında bir bağ olduğunu kabul eder, bu anlamda daha iyi bir gelecek ancak geçmişle şu anın iyi değerlendirilip ilerlemeye kapı aralamasına bağlıdır.
- Eleştirel sosyal bilim, yapısal bir baskıdan söz eder. Buna göre bireylerin hayatları politika, cinsiyetçi yaklaşım, ırkçı bakış açısı vb. kurumlar tarafından baskı altında tutulmaktadır.
- Eleştirel sosyal bilime göre, değişim insanların evinde –cinsellik, aile rolü vb- başlar. Buna göre belirlenmiş kalıplardan sakınmak gerekir.
- Eleştirel sosyal bilimin bakış açısına göre günlük hayat ve sosyal yapılar içinde insanlar kendi özgürlüklerinden sorumludurlar ancak hiç kimse kendi

özgürlüğünü bir başkasının özgürlüğünden üstün göremez ve başkalarına gelecekteki özgürlük adına baskı yapamaz.

- Eleştirel teorinin asıl amacı kişileri kendi üzerlerine yönelik düşünmeye sevk ederek aydınlanma ve özgürleşmenin kapılarını aralamaktır. İnsanlar kendilerine yönelik düşünce üreterek:
 - a) Sözde nesnellikten uzaklaşır.
 - b) Kendi kökeninin farkına varır.
 - c) Davranış ve bilinci belirleyen unsurları tespit eder.
- Eleştirel teorisyenlere göre tüm sosyal pratikleri tartışırken eleştirel bir perspektif geliştirmek gerekmektedir çünkü eleştirinin bağımsız olarak bir önemi vardır.

Geuss'e (2002) göre eleştirel teorisyenlerin iki temel amacı vardır. Birincisi, özgürleşme ve aydınlanma ile bireylerin çeşitli yönlerle uygulanan gizli zorlamaları fark etmelerini sağlamak; bu yolla bireyleri bu zorlamalardan kurtarıp, doğru çıkarlarını belirlemelerine katkı sunarak onları belirli bir seviyeye getirmektir. İkincisi, bireylerin kendilerine yönelik yapmış oldukları dayatmalardan yani kişilerin kendilerini engellemeye yönelik bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerçekleştirdikleri eylemlerinden onları kurtarmaktır. Buna göre birey kendini sınırlandıran zorlamalardan kurtulacak ve özgür bir birey olarak bakış açısını oluşturacaktır. Bütün bunların sonucunda kişiler bir yandan kendi özgürlüğünün önemini kavrarırken bir yandan da başkalarının özgürlüğüne değer verecektir. Bu çerçevede eleştirel teori eğitime önemli işlevler yüklemektedir.

2.2. Eleştirel Eğitim

Eleştiri sözcüğü sözlükte “1. Bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek maksadıyla inceleme işi, tenkit. 2. Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama” (TDK, 2005, s. 626) olarak yer almaktadır. Günümüzde eğitimin eleştirel bir bakış açısıyla ele alınması ve eğitimin yapısal dönüşümü dikkatleri bu alana yönlendirmiş; yeni kuram ve uygulamalar ile günümüz eğitimi geleneksel eğitimden farklı bir noktada konumlandırılmıştır.

Genç ve Eryaman'a (2008) göre bilim yapma geleneğinde önemli paradigmatik değişimler meydana gelmiş bu bağlamda bilginin doğası ile öğrenme sürecinde baş döndürücü bir gelişme yaşanmıştır. Bu alanda yaşanan başlıca değişim ise öğrenme ve öğretme sürecinde ilginin öğrenmeden yana kayması olmuştur. Bu alanda ortaya konulan bilgiler, öğrenmenin bireye özgü bir yapısının olduğunu ve uygun öğrenme imkanı tanındığında bütün bireylerin öğrenebileceğini ortaya çıkarmıştır.

Pedagojik olarak eğitimin eleştirel bağlamda ele alınması ile eğitime yüklenen işlev ve eğitimdeki yapısal ve pedagojik dönüşüm Giroux'un (2009) aşağıdaki tespitlerinde açıkça görülmektedir:

- Eleştirel eğitim; öğretmenlerin ve öğrencilerin kuramla pratik, eleştirel analiz ile sağduyulu yaklaşım, öğrenme ve sosyal değişim arasındaki ilişkiyi özgürce sorgulayıp tartışabilecekleri ortamlar oluşturma, bunun pratiğini yapma bu anlamda da okulları yeniden düzenleme olarak görülmelidir.
- Eleştirel kuramda eğitimin özünde ne olduğuna yönelik yapılan sorgulamalar önemlidir. Eğitim ortamında yaptıklarımızı neden yapıyoruz, neden eğitim ortamlarına geleneksel yöntemler hâkim gibi soruların bu kuramda önemli bir yeri vardır.
- Eleştirel eğitim öğrencilere yalnızca eleştirel düşünmenin yollarını öğretmez. Eleştirel eğitim bir toplumda kabul gören en tutucu uygulamaları, olguları, varsayımları sorgulama ve bu çerçevede dünyaya şekil verme sorumluluğunu ve cesaretini gösteren öğretmenler ve öğrenciler yetiştirmeyi hedefler.
- Eğitimin temel işlevi, toplumsal şekillenmenin eleştiri ve sorgulama odaklı gerçekleşmesidir.

Gök'e (2014) göre eğitim süreci insanların kendilerini gerçekleştirmelerinde etkin bir faktör olarak kabul görür. Bu yönüyle de eğitim sistemi toplumsal adaletin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise eğitim sürecinin bütün aşamalarında herkesin kişiliğinin gelişmesi ve potansiyelinin en yüksek seviyede gerçekleşmesi göz önünde bulundurulmalı bu anlamda nitelikli eğitim ortamı, eğitim kültürü ve iklimi yaratılmalıdır.

Eleştirel eğitimin amaçlarından biri belki de en önemlisi demokratik bir eğitim süreci oluşturmaktır. Demokratik bir eğitim sürecinde öğrencilerin kendilerini ve dünyayı nesnel bir bakış açısıyla anlamaları hedeflenirken bunu meslek kazanmak için değil, kişiliklerinin özgürce geliştirmek için yapmaları beklenir. Bu yönüyle eleştirel düşünme merkezli yürütülen eğitim faaliyetleri ile öğrencilerin bir yandan düşünme yetileri geliştirilirken bir yandan da eleştirme ve farklılıklara tahammül kültürü oluşturulur. Böylece eleştirel düşünme, hoşgörünün egemen olduğu demokratik ortamların kurulup devam ettirilmesine katkı sunar. Zira hoşgörü ve demokrasinin var olmasında en önemli faktör eleştirel düşünen fertlerden meydana gelmiş bir toplum yani eleştirel kamuoyudur (Halpern, 2003).

Peters'e (2005) göre eleştirel eğitimin hedefi toplumda demokrasiyi hakim kılmaktır. Buna göre eleştirel eğitimin temel görevi, demokratik vatandaşlık bilincini kazanmış bireylerden oluşan, yürütülen politikalardan haberdar, eleştiren ve sorgulayan bir toplum meydana getirmektir. "Bu bağlamda eleştirel pedagojinin merkezinde hümanizm ve özne vardır" (Yıldırım, 2013, s. 54). Bu ilkeler eleştirel eğitim anlayışını, anarşist eğitim anlayışından ayırmayı gerekli kılar. Eleştirel eğitim çerçevesinde, eğitimcilerin eleştirel düşünceleri ve toplumsal şiddetin uygulayıcıları ya da araçları olmaktan kaçınmaları için eğitilmeleri gerektiğine inanılır (Girox, 2008). Eleştirel eğitim sürecinde öğrencilerin dünyayı anlamlandırmak için kullandıkları farklı kodları yani inanç, değer ve varsayımlarını sürekli olarak incelemeleri sadece sınıf içinde değil okul dışında da olayları kendilerinin nasıl kodlandıklarını değerlendirmeleri beklenir.

Eleştirel eğitim toplumda eleştirel bilincin gelişmesine yönelik olanaklar sunar. Eleştirel bilinç kazanmış bir birey kendisini, yaşadığı çevreyi ve dünyayı sorgulamaya başlar. Kelimelerden öte bu kelimelerin taşıdığı anlamlar üzerine odaklanır. Bunun için eleştirel düşünme kavramı eğitimin merkezinde yer alır; böylece eleştiren, düşünebilen, sorgulayan, araştıran ve yeni bakış açıları geliştiren bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiş olur.

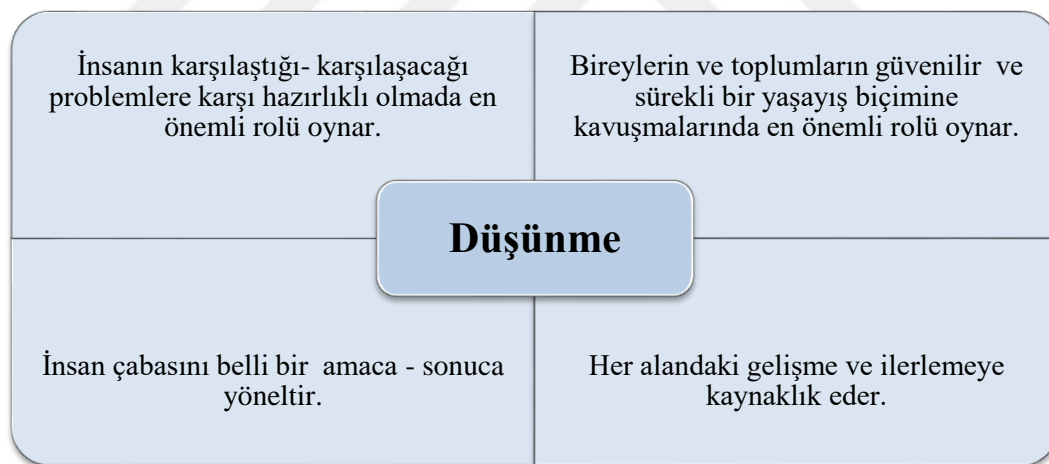
2.3.Düşünme Süreci ve Eleştirel Düşünme

İnsanlığın en eski alışkanlıklarından biri olan düşünme insanla özdeşleşmiş ve insanı diğer canlılardan ayıran en temel yetidir. Morgan'a (1984) göre düşünme uyarıcı durum ile bireyin bu uyarıcılara gösterdiği tepkinin simgesel aracılığıdır. Diğer bir ifade ile

bireyin çevresine ait bilgi ve uyarıcıları işleme sürecidir. Gibson'a (1998) göre düşünme bireyin çevresini sezgileri yoluyla anlamlandırmasından daha etkin bir faaliyeti mümkün kılan zihinsel ve bir o kadar da karmaşık bir süreçtir. Kazancı'ya (1989) göre ise düşünme bireyin hayatında çeşitli yönlerden kendisini rahatsız eden olaylar karşısında kasıtlı olarak ortaya koyduğu zihinsel faaliyetlerin bütünüdür. "Mevcut bilgilerden başka bir şeye ulaşma ve eldeki bilgilerin ötesine gitme" (Cole & Scribner, 1974, s. 145) olarak kavramlaşan düşünme insan merkezli felsefi akımların en önemli malzemesi (Akkurt, 2001) olagelmıştır.

Tanımlardan hareketle düşünmeyi insanın kasıtlı olarak gerçekleştirdiği, var olan bilgi birikiminin ötesine geçen ve genellikle bir problem ya da güçlük karşısında aktif bir şekilde kullandığı zihinsel bir süreç ve etkinlik olarak değerlendirebiliriz.

Toplumlarda günden güne düşünmeye verilen önemin nedenlerini inceleyen Kazancı'nın (1989, s. 1-2) düşünmeye yönelik tespitleri Şekil 1'de şemalandırılmıştır.

Şekil 1. Düşünmenin İnsan Hayatındaki Fonksiyonları

Düşünme, bireylerin sorunlar karşısında çözüm arama, etrafında meydana gelen olay ve olgular karşısında değerlendirme yapma, kararlar alma gibi üst düzey zihinsel süreçleri kapsar. Düşünme bireyi sorgulamaya sevk eder.

Şenşekerçi ve Bilgin' e (2008) göre düşünmenin en temel amacı insan hayatındaki olgu ve olayları anlamlandırmak, bunları kategoriler halinde sınıflandırarak onları öznel bir şekilde kimliklendirmektir. Üst düzey zihinsel faaliyetlerimiz düşüncenin bu işlevi

çerçevesinde gerçekleşir. Ancak düşünme yoluyla uyarıcıları kavramsallaştırabiliriz. Paul ve Elder'e (2013) göre düşünmenin akla dayanan bir nitelik kazanması, bilimsel bir sürecin takibine bağlıdır. Bu süreçte tartışmalı bir konu üzerinde sorular sorulur, cevap için ihtiyaç duyulan bilgiler araştırılır, çözüme ulaşmak için çıkarımlardan ve hipotezlerden hareketle akla dayanan sonuçlar elde edilir ve nihayetinde bu sonuçlar değerlendirilir. Bireylerin bahsedilen bu seviyeye ulaşmaları etkili bir soru sorma ve problem çözme becerisine sahip olmaları ile gerçekleşebilir. Bu durum düşünmenin eleştirel bir boyut kazanmasını zorunlu kılmakta düşünceyi sistematik ve disipline edilmiş bir şekilde yeniden yapılandırmakta düşünürleri ise kritik (eleştirel) düşünürler olmaya yöneltmektedir.

Günümüzde düşünmenin en gelişmiş hali olarak adlandırılan eleştirel düşünme üzerine farklı tanımlar yapılmıştır: “Eleştirel düşünme; düşünmeyi daha iyi hale getirmeyi düşünürken düşünme hakkında düşünme sanatıdır” (Paul & Elder, 2013, s. 450). “Eleştirel düşünme, bilginin doğruluğunun kesinliğinin değerlendirilmesi ve inançların, argümanların ve bilgi iddialarının bir değeridir” (Beyer, 1987, s. 32-33). İpşiroğlu'na (2002) göre eleştirel düşünme problemlerin özüyle ilgilenen, onları çeşitli yönlerden inceleyen ve kavramaya çalışan nihayetinde bu problemlerin çözümüne odaklanan bir düşünme şeklidir. Chaffe (1991) ise eleştirel düşünmeyi bir düşünme biçiminden öte birçok parçayı içinde bulunduran dünyayı nasıl anlamlandırdığımızı anlamaya ve çözmeye yönelik toplu bir yaklaşım olarak nitelendirmektedir.

Üzerinde farklı tanımlar yapılsa da eleştirel düşünmenin temel özellikleri içerisinde; irdeleme, karşılaştırma ve değerlendirme becerilerinin etkili bir şekilde kullanılması yer alır. Lau'ya göre (2013) eleştirel düşünme bir yetidir. Birçok yetide olduğu gibi eleştirel düşünme de üç aşamada öğrenilebilir. Öncelikle eleştirel düşünmenin teorik bilgisini edinen birey bu bilgileri günlük hayatına aktarır ve uygular nihayetinde bunu bir davranış haline getirir. Bu anlamda okullarda eleştirel düşünme öğretimi bir beceri öğretimi olarak ele alınmalıdır. Bunun için de eleştirel düşünme becerilerinin neler olduğunun açıklanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda Robert Ennis (1987) tarafından yapılan çalışma dikkate değerdir. Robert Ennis (1987) eleştirel düşünme becerilerini 12 madde olarak özetlemiştir (Akt. Fisher, 1995, s. 68-69). Bu çerçevede ulaşılan temel kavramlar aşağıda ifade edilmektedir.

- Anlamı kavrama
- Belirsizliği tespit etme
- Çelişkiyi belirleme
- Sonucu belirleme
- Kesinliği belirleme
- Temel ilkeleri belirleme
- Güvenilirliği belirleme
- Problemi tanımlama
- Gerekçeli kabulleri belirleme

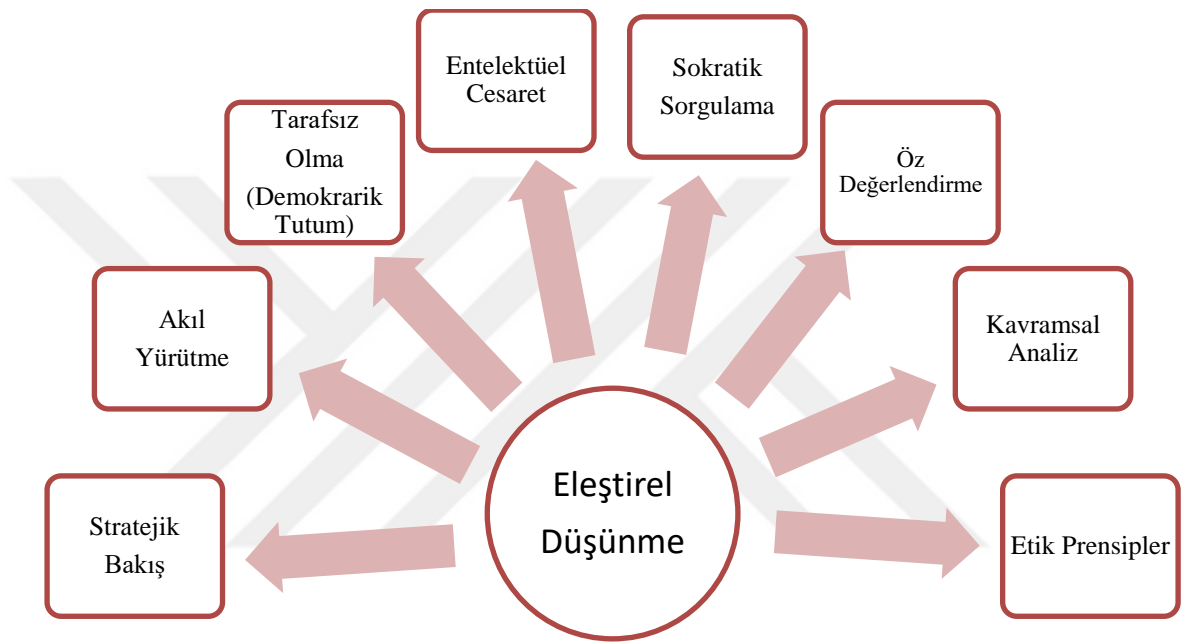
İyi bir eleştirel düşünürün hayatında bu becerileri aktif olarak kullanması gerekmektedir. Bu anlamda bu becerilerin okul ortamında öğrencilere kazandırılması bir gerekliliktir. Eleştirel düşünme becerilerinin öğrenme ortamlarında uygulamalarının yapılması ve nihayetinde öğrencilerde bu kazanımların beceri haline gelmesi için öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öncelikle öğrencilerine iyi bir rol model olan öğretmenin daha sonra planlı ve sistematik uygulamalar ile bu becerileri öğrenme ortamlarına taşıması gerekmektedir. Aynı zamanda günlük hayat içerisinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kullanabilmeleri konusunda farkındalık oluşturan öğretmen öğrencilerinin ne oranda bu becerileri kullandığını da gözlemlemelidir.

Gündoğdu'ya (2009) göre eleştirel düşünme tıpkı öğreniminde olduğu gibi öğretiminde de ancak yaparak ve yaşayarak kazandırılabilir. Yapararak ve yaşayarak öğrenme sadece öğrenciler için değil dersin öğreticileri için de geçerli bir yöntemdir. Öğretmenler, sınıflarında eleştirel düşünme uygulamaları gerçekleştirdikçe, eleştirel düşünme öğretiminde her geçen gün daha da başarılı olduklarını görecektir. Yaptıkları uygulamalar onları bir bakıma ustalaştıracaktır. Böylelikle iyi bir eleştirel düşünür olma yolunda öğrencilerine rehber olacaklardır.

Eleştirel düşünme öğretiminde zengin içerikli çoklu öğrenme ortamlarının oluşturulması önemlidir. “Eleştirel düşünmenin oluşması için buluş yolu ile öğrenme, araştırma, soruşturma ve tam öğrenme stratejileri; güdümlü tartışma, örnek olay, tartışma, drama, gözlem, beyin fırtınası, problem çözme gibi teknikler eğitim ortamında işe koşulabilir” (Sönmez, 1993, s. 23). Özellikle Türkçe derslerinde eleştirel düşünme becerisinin dinleme, konuşma, yazma ve okuma etkinlikleri ile geliştirilmesi bir yandan sınıf

içerisinde eleştirel düşünme kültürünü oluştururken bir yandan da olay ve olguları farklı boyutları ile inceleyen, arka planı gören, düşünceleri derinliğine inceleyen bireylerin yetiştirilmesine önemli katkı sunar.

Eleştirel düşünme içerisinde birçok kavramı barındırmaktadır. Paul ve Elder'den (2013) hareketle eleştirel düşünmenin temel kavramları aşağıda şemalandırılmıştır.

Şekil 2. Eleştirel Düşünmenin Temel Kavramları

Eleştirel düşünmeye ait temel kavramlar incelendiğinde eleştirel düşünme öğretimi ile dil becerilerinin ilişkilendirilmesinin bir zorunluluk olduğu görülmektedir. Ana dili eğitimi olarak Türkçe derslerinde farklı metin türleriyle beraber dinleme, okuma, konuşma, yazma alanlarında çeşitli boyutlarıyla ele alınacak bu kavramlar kritik düşünürler yetiştirme adına önemli bir adım olacaktır. Bu kavramlar kapsamında gerçekleştirilecek uygulamalar öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine hizmet edecek ve onları belli bir entelektüel seviyeye taşıyacaktır.

2.4. Türkçe Öğretimi ve Eleştirel Dil Becerileri

Dil edinim süreci ile düşünce gelişimi iç içe devam eder. Dil, bilişsel beceriler ile düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılan en temel yapıdır. Bu açıdan Türkçe dersleri, bilişsel becerilerin kalbi olarak görülen eleştirel düşünme ve sorgulama

becerilerinden ayrı düşünülemez. Genel olarak metin çözümleme üzerine kurgulanmış ve bu çerçevede hazırlanan etkinlikler üzerinden yürütülen Türkçe derslerinde teknolojik olanakların gelişmesi ve eğitsel çalışmaların artmasıyla yaratıcı ve analitik çalışmaların da yapılması kaçınılmaz olmuştur. Dil becerilerindeki gelişmeyi diğer bütün alanlardaki edinimlerin, kişisel veya sosyal gelişmelerin, meslekî becerilere yönelik öğrenmelerin ön koşulu kabul eden 2015 ve 2018 Türkçe Öğretim Programlarının vizyonu incelendiğinde (MEB, 2015, s.3, MEB, 2018, s.8):

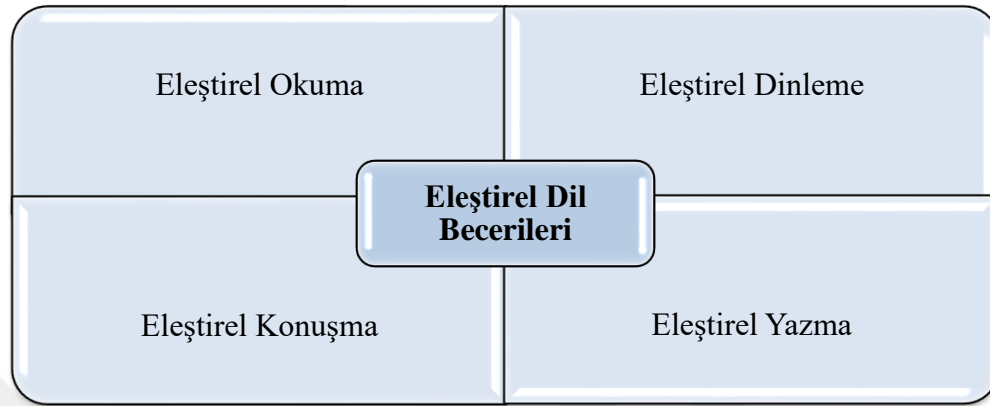
- Türkçeyi bilinçli, doğru ve özenli kullanan,
- Kendini ifade eden, iletişim kuran, iş birliği yapan, girişimcilik ve sorun çözme kapasitesi gelişmiş,
- Bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan ve yorumlayan,
- Haklarını ve sorumluluklarını bilen, öz güveni yüksek, çevresiyle uyumlu, görüş ve tezlerini gerekçe ve kanıtlarla destekleyerek yazılı ve sözlü olarak ifade edebilen,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen ve sorgulayabilen,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark eden ve benimseyen,
- Bilgi teknolojilerini güvenli bir şekilde kullanarak bilgi edinme, oluşturma ve paylaşma becerileri gelişmiş, bireyler yetiştirmek,

ilkelerinin, programların temel hedeflerini oluşturduğu görülmektedir.

Buna göre Türkçe dersleri sadece dil ve dil kurallarını öğreten bir ders değildir. 2015 ve 2018 Türkçe Öğretim Programları ile Türkçe derslerine Türkçe öğretiminin yanında; düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerileri geliştirme işlevi yüklenmiştir. “Programda birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir” (MEB, 2018, s.8).

Türkçe derslerinde programın vizyonu doğrultusunda okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerine yönelik hazırlanacak etkinliklerle bir yandan öğrencilerin dil becerileri geliştirilirken bir yandan da her seviyede düşünme becerisi kazanmalarına imkân sağlanmalıdır. Eleştirel bakış açısı oluşturma adına bir çıkış noktası olan uygulamalar ile öğrencilerin bilgi, birikimleri ve deneyimleri sürekli geliştirilmelidir.

Özellikle soyut düşünmenin başladığı ortaokul düzeyinde gerçekleştirilen eleştirel eğitim uygulamaları ile öğrencilerin dil becerilerinin eleştirel düzeyde yapılandırılması sağlanmalıdır.

Şekil 3. Eleştirel Dil Becerileri

Dil becerilerinin eleştirel düzeyde ele alınması dil ve düşünce gelişiminin birbirini desteklemesi adına bir gerekliliktir. Anlama becerilerinden olan okuma ve dinleme ile anlatma becerilerinden olan konuşma ve yazma düşünme eyleminin temel yapı taşlarıdır. Dil eğitimi etkinliklerinin en önemli araçları olan metinlere eleştirel yaklaşmak eleştirel düşünme sürecini etkin kılar. Birey böylece yazarın ya da konuşmacının anlam dünyasında oluşturduğu bütünü kendi anlam dünyasında yeniden biçimlendirir. Yazarın ya da konuşmacının iletilerini bir eleştirel süzgece tabi tutar. Bu durum okur ya da dinleyicinin entelektüel tutumudur.

McLaren'e (2011) göre okulları istila etmiş olan sorumluluk planları, idare pedagojileri ve makul gösterilen öğretim programlarının karmaşası içinde, öğretmen ve öğrencilerin gündelik hayattaki anlamı nasıl üretip yeniden yapılandıracakları konusunda kaygı verici bir sessizlik vardır. Eleştirel bir bakış açısı ile öğrendiklerini ve öğrenme sürecini ele alamayan öğrencilerin öğretimin merkezinde olduklarını söyleyebilmek bir hayli güçtür. Bunun için Türkçe derslerinde dil becerilerinin eleştirel boyutuyla ele alınması öğretmen ve öğrencilere anlam yaratmak için kullandıkları yolların ve onların ifadelerini şekillendiren deneyimlerin kapılarını aralayacaktır.

Ferrer'e (2014) göre modern okulun görevi tüm kız ve erkek öğrencilere iyi bir eğitim vererek onları doğruları söyleme cesareti gösteren, her zaman adaletin yanında yer alan ve bütün ön yargılarından kurtulmuş bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu

niteliklere sahip bireyler yetiştirilmenin yolu eleştirel ve sorgulayıcı düşünebilme becerilerinin kazandırılmasından geçmektedir. Bunun için de öğrencilerin iyi bir okur, sorgulayıcı bir dinleyici ve eleştirel bir konuşmacı olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Modern okullar birer beceri olarak tüm bu kazanımları öğrencilere kazandırabilmelidir. Bunun gerçekleşebilmesi için eğitim ortamları yeniden ele alınmalı sorgulama kültürü gelişmiş demokratik öğrenme ortamları oluşturulmalıdır. Bu anlamda da düşünme becerilerinin kalbi olan dil öğretimine önemli görevler düşmektedir.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre okuma becerisinin temel kazanımlarının öğrenmenin bütün yaşam boyunca devam etmesi ve istihdam edirlilik bakımından kritik bir önemi vardır. Öğrenciler bu kazanımlar çerçevesinde entelektüel bir seviyeye doğru ilerleme gösterirler. “Okuduğunu anlama, özetleme, yazarın bakış açısını analiz etme, okuduğu bilgilerde gerekçe ve kanıtları sorgulama ve yargılama, performans veya sahne gösterimlerinde kurgu ile olguları ayırt edebilme, aynı konuda birbiriyle çelişen görüşlerin öznel bakış açılarından mı yoksa nesnel olgu farklılıklarından mı kaynaklandığını ayırt etme” (MEB, 2018, s. 14) gibi bilgi ve beceriler ancak eleştirel düzeyde kazanılmış dil becerileri ile gerçekleştirilebilir. Bu kazanımları edinmiş bir öğrenci etkili bir okuma yetisi kazandığı gibi iyi bir eleştirel düşünür olma yolunda önemli bir mesafe almış olur.

Eleştirel düzeyde okuma becerisi kazanmış bir öğrenci okuduklarını analiz eder, sorgular ve kendi hayatı ile karşılaştırır, yönlendirici mesajların etkisinde kalmaz, metindeki çelişkili durumları bulur kısaca aktif bir okuma gerçekleştirir. “Bu bakımdan öğrenciye kendi kendisine soru sorma ve bu sorulara inandırıcı ve ikna edici karşılıklar verme alışkanlığı” (Yalçın, 2012, s. 64) yani eleştirel okuma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Öğrenci ancak bu şekilde hayat boyu öğrenme açısından kritik becerileri edinmiş olur.

Eleştirel yazma becerisi de eleştirel düşünme becerisinden ayrı düşünülemez. Yazma aynı zamanda bir düşünme sürecidir. Eleştirel okuyan, eleştiren dinleyen ve sorgulayan bir öğrenci etrafında oluşan problemlere eleştirici ve yapıcı yaklaşır. Yazılarını sağlam temeller üzerine kurgular. Vermek istediği ana fikri ve yardımcı fikirleri öncelikle kendisi sorgular ve bu fikirlerin okur ya da dinleyici tarafından bir eleştiri süzgecinden geçirileceğini bilir. Yazma çalışmalarının hedefine ulaşabilmesi bu çalışmaların öğrenci

tarafından gözden geçirilmesine ve geliştirilmesine bağlıdır. “Öğrenci yazdıklarını gözden geçirerek anlam bütünlüğünü bozan ifadeler, yazım ve noktalama hataları, anlatım akışında ve iç tutarlılığında uyumsuzluklar varsa bunları belirler, düzeltir ve metni yeniden yazar veya düzenler” (MEB, 2015, s. 7). Bu süreçte öğrenciden beklenen kendi yazısına eleştirel yaklaşım eksiklerini bularak onu yeniden biçimlendirmesidir.

2018 Türkçe Öğretim Programı çerçevesinde 5-8. sınıflarda dinlemeyle alakalı kazanımlarla ilişkili “dinlediğini bütünlük içinde anlama ve yeniden ifade etme, dinlediği bir metin, izlediği bir sunum veya medya içeriğinde kurgu ile gerçeği ayırt etme, dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirme, örtük mesajları anlama, sunulan görüşleri desteklemek için kullanılan gerekçe ve kanıtların yeterliliğini değerlendirme becerilerinin ne düzeyde kazanıldığını belirlemeye” (MEB, 2018, s. 14) dönük pratikler yapılır. Bu uygulamalar eleştirel dinleme becerisinin kullanılmasını zorunlu kılar.

Eleştirel dinleyici önyargılarını yıkmıştır; dinlediklerine objektif yaklaşır. Varsayımları, öznel değerlendirmeleri ve idealleri gerçeklikten ayırır. Dinlediklerinde sunulan kanıtların ve gerekçelerin yeterliliğini sorgular ve kaynağını araştırır. Bu nedenle ortaokul Türkçe derslerinde dinleme becerisinin eleştirel düzeyde kazandırılması öğrencinin hayatının geri kalanında eleştirel bir dinleyici/izleyici olması açısından gerekliliktir.

2.5. Eleştirel Dinleme/İzleme

Sosyal bir varlık olan insan içinde bulunduğu toplumda bireylerin duygu ve düşüncelerini anlamaya, dinleyip izlediklerini anlamlandırmaya ve iletişim sürecini yürütmeye ihtiyaç duyar. İnsanın bu ihtiyaçlarını karşılayabilmesinin en kestirme yolu etkili bir dinleme/izleme becerisine sahip olması ile mümkündür. Zira yaşamı anlamlandırma sürecinin ilk basamağını dinleme becerisi oluşturur. Sever’e (2011) göre, çocuğun hayatında ilk sırada gelen anadili ve anlama becerisi dinlemedir. Anne karnında sesleri işitmeye başlayan birey hayatının bu ilk sosyalleşme faaliyeti sonrası dinlemeyi mihenk taşı haline getirerek hayatının temeline yerleştirir ve okulöncesine dair hayal, duygu ve düşünce dünyasını dinlemeyle oluşturur.

Demirel (1999), dinlemeyi konuşmacının mesajını eksiksiz bir biçimde anlama ve bu uyarıcıya yönelik tepki geliştirme etkinliği olarak tanımlarken; Güneş (2007), dinlenenleri anlamaya dönük ortaya konulan bilişsel etkinliklerin bütünü yani dinlenen bilgilerin seçilip düzenlenmesi, öz bilgilerle konuşmacının aktardığı bilgilerin bütünleştirilip zihinde yapılandırılması; Ungan (2007), ise konuşmacıyı edilgen bir biçimde izleme değil iletişimin bütün boyutlarıyla gerçekleşmesi için aktarılan iletiyi alıp yorumlama faaliyeti olarak tanımlamıştır. Mackay'a (1997) göre, asıl dinleme sadece işitilenlere dikkat kesilme değil aynı zamanda konuşmacının beden dilinden konuşma hızına; ses tonundan sözcük seçimine kadar bütün uyarıcılarına karşı duyarlı olabilmektir.

Göçer'e (2007) göre, dinleme bireyin işittiği ses ya da konuşmaları zihninde anlamlandırmaya çalıştığı karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin işitme, dikkat kesilme ve anlamlandırma olmak üzere üç temel boyutu vardır. İşitme bu sürecin birinci boyutu olmakla birlikte dinlemenin temel boyutları dikkat kesilme ve anlamlandırmadır. Bu bağlamda dinlemenin amaçlı aynı zamanda da bilişsel bir faaliyet olduğu ifade edilebilir. "Kişi olarak bilgi edinmek zevk almak, eleştirmek ve değerlendirmek için belirli düzeyde bir dinleme alışkanlığı edinmiş olmamız gerekir" (Kavcar vd. 1998, s. 46). Böylece birey hayatı anlamlandırma sürecine girmiş olur.

İletişim sürecinde en çok kullanılan beceri dinleme becerisidir. Bireyler iletişim süreci içerisinde, "%40 dinleme, %35 konuşma, %16 okuma, %9 yazma becerilerini kullanmaktadırlar" (Burley & Allen, 1995, s. 2). Bu sonuç dinlemenin insan hayatındaki önemini yansıtması bakımından önemli görülmektedir.

İnsanlar çoğu zaman dinlemenin önemini kavrayamadıkları için dinlemeyi basit bir unsur olarak görür ve çıkmaz yollara sapabilirler. Bu süreç kimi zaman sözel kimi zaman fiziksel şiddetle sonuçlanır. İnsanlar birbirlerini anlamayı reddettiklerinde karmaşık ve kimsenin amacına ulaşamadığı bir zemin ortaya çıkar. Dinlemesini tam olarak bilmeyen insanların hayatına anlaşmalar değil sürtüşmeler hakim olur. Bu bakımdan dinleme en önemli iletişim davranışıdır. "Çünkü insanlar ancak bir başkası tarafından dinlenirken kendilerini bulur, kim olduklarını anlarlar" (Cüceloğlu, 2002, s. 137). Dinleme kişi ile diğer insanlar arasında bağ kurar. Doğru iletişim daima dinleme becerisini gerekli kılar. "Kişisel ilişkilerin yanı sıra profesyonel gelişim için de dinleme

becerisi kritik bir öneme sahiptir” (Brownell, 2016, s. 9). Günümüzde birçok meslek grubunun icrasında dinlemenin önemli bir yeri vardır.

İyi bir dinleyici olabilmek için çeşitli mikro becerilere ihtiyaç vardır. Dinleyici bu mikro becerileri kullanarak hem konuşmayı anlamlandırır hem de konuşmanın değerlendirmesini diğer bir ifadeyle dinlediklerinin eleştirisini yapar. Richard (1983, Akt Likaj, 2015, s.65) tarafından belirlenen bu beceriler aşağıda sıralanmıştır:

- Konuşmanın amacını ve kapsamını belirlemek,
- Dersin konusunu belirlemek ve konu gelişimini takip,
- Konuşmada belirteçlerin (bağlaçlar, zarflar) rolünü fark etmek,
- Ana fikir, destekleyici fikir, genelleme, örnekleme vb tespit,
- Özne ya da konuyla ilgili anahtar sözcüleri tanımak,
- Bağlamdan hareketle kelimelerin anlamlarını çıkarmak,
- Sözel olmayan ipuçlarını tanımak,
- Anlamsal ilişkileri tespit için neden, etki, sonuç vb. belirlemek,

İçinde bulunduğumuz çağda iyi bir dinleyici olmanın en temel gerekliliklerinden biri de eleştirel dinleme/izleme becerisine sahip olmaktır. Dünyamızın günden güne daha da karmaşık bir yapıya dönüştüğü göz önüne alınırsa bilginin ve bilgiye ulaşma yollarının da boyut değiştirdiği inkâr edilemez.

Günümüzde insanlar başta medya olmak üzere birçok elektronik kaynak üzerinden bilgiye ulaşmaktadır. Bu durum bilgi ve ileti bombardımanı karşısında bireyi eleştirel bir tavır almaya zorlamaktadır. Çünkü bireyler ancak eleştirel bir yaklaşımla sağlıklı bir şekilde bilgilenip doğru bir yargıya ulaşabileceklerdir. Bütün bu söylenenler eleştirel dinleme/izleme kavramını ön plana çıkarmakta ve eleştirel dinleme/izleme becerisinin resmî eğitim ortamlarında öğrencilere kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

2.5.1. Eleştirel Dinleme/ İzleme Nedir?

“Eleştirel dinleme/izleme, öğrencilere dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini; konuyu olumlu ve olumsuz yönleriyle ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmaktadır” (MEB, 2006, s. 61-62). Eleştirel dinleme, dinlenen içeriklerin

doğruluğunu belirleme faaliyetidir (Yalçın, 2012). “Eleştirel dinleme, sadece anlamak için değil, puan vermek, değerlendirmek veya yargılamak için dinlemektir” (Doğan, 2013, s. 30). Eleştirel dinleme ile akla uymayan tartışmalar belirlenir, sözlerin altında yatan anlamlar ortaya çıkarılır. Trace’e (2013) göre eleştirel dinleme gelişigüzel dinleme değil, üstbilişsel beceriler çerçevesinde dinleme yetisinin biçimlendirilmesidir. Tek başına bir yeterlilik değil performansa dayalı bir yapıdır. Eleştirel dinleme, basit bir ifadeyle dinlenen içeriklerin doğruluk seviyesini belirlemektir (Şahinel, 2002). Eleştirel dinlemede konuşmacı, bir bütün olarak ele alınır; amacı ve davranışları yönünden değerlendirilir. Eleştirel dinleyici, konuşmacının düşüncelerine tarafsız bir biçimde yaklaşır, ifade ettiği görüşlere yönelik kanıtlar sunup sunmadığına dikkat eder ve bu görüşlere katılmasa dahi onu saygı çerçevesinde dinlemeye özen gösterir.

Eleştirel dinleme becerisini kazanmış bir birey kendisine sunulan bilgilerin ve olguların doğruluğu ve güvenilirliği hakkında şüpheli yaklaşır, dinleyip /izlediklerine analitik bakar ve bir değerlendirme süzgecinden geçirdikten sonra bu bilgi ve olgular hakkında bir yargıya varır. Bu bağlamda eleştirel dinleme/izleme dinlediklerini/izlediklerini anlayıp ön bilgileri ile bütünleştirmeden öte bir zihinsel faaliyet gerektirir.

Trace’e (2013) göre eleştirel dinleme, yalnızca gelişmiş dinleme becerisi ile ilişkili olarak tanımlanabilen bir görevdir. Bu görev, konuşmacıların bakış açılarını, tekniklerini ve argümanlarını eleştirel olarak değerlendirebilme olarak tanımlanır ve dinleyicilerin sözcüksel kavrayışın ötesine geçebilmesi, derslerde ve diğer akademik dinleme durumlarında sunulan şeyleri sorgulamaya ve analiz etmeye başlamış olması gerektiği anlamına gelir. Bu görev, fikirleri birleştirmek, bir tartışmanın tutarlılığını belirlemek ve önemli bilgileri belirlemek gibi becerileri gerektirir.

Boyd’a (2005) göre günümüzde eleştirel dinleme, dinleme anlayışının egemen modeli haline gelmiştir. Eleştirel dinleme terimi; temel anlama, organize etme, çıkarımsal ya da yararçı anlamayı içeren geniş bir dinleme anlama kümesi içerisindeki becerileri karşılamak için kullanılmaktadır. Günümüzde sadece gerçekler ve bilgi için değil; duyguları anlamak, deneyimlerin dokusunu öğrenmek için de dinleme becerisi kullanılmaktadır. Dolayısıyla eleştirel dinleme toplumsal ve kültürel bağlamda bir söylem, çıkarım ve yorum gerektiren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu

anlamda eleştirel dinleyiciler anlamla beraber tutum, niyet ve pragmatik işaretleri de yorumlamalıdır.

Özby'a (2013) göre, eleştirel dinleme ortamında verilen mesajlar dinleyiciler tarafından değerlendirilir. Bu süreçte bir yandan verilen mesajın anlamlandırılması için çaba harcanırken bir yandan da mesajda yer alan ikna öğeleri, propaganda unsurları ile duygusal ve öznel ifadeler tespit edilir.

Bütün bu bilgiler ışığında eleştirel dinleme/izlemenin ne olduğu ile ilgili karşımıza çıkan kavramlar aşağıda şemaladılmıştır.

Şekil 4. Eleştirel Dinleme/İzleme Kavramları

Eleştirel dinleme/izlemenin en temel özelliklerinden biri de düşünsel özgürlük, ön yargı prangalarından kurtulma ve objektif tutumu zorunlu kılmasıdır. Ön yargılar çoğu zaman insanlar arasında ve iletişimde aşılması engeller teşkil eder. Peşin hükümlerle dinleme/izleme ortamında bulunan dinleyicilerden eleştirel bakış açısı ile bir yargıya varmaları beklenemez. Robertson'a (2002) göre aksanlar, saç biçimleri ve giysiler bir şekilde dinleyiciyi önceden etkiler ve ön fikirler oluşturur. Bu durumda yapılabilecek en iyi yol gönderilen mesajdan emin olana kadar bir değerlendirmede bulunmamaktır. Bu

anlamda eleştirel dinleyici/ izleyici ön yargı prangalarını kırmış; tarafsız ve objektif tutum geliştirebilen dinleyici/ izleyicidir.

2.5.2. Eleştirel Dinleme/İzleme Ne Değildir?

Paul ve Elder'e (2013) göre eleştirel sözcüğünün; dikkatli yargıda veya gözlemde bulunma, bir yargıya bağlı olarak tenkit etme, soruna dair şüpheli yaklaşıma gibi olumlu ve eleştirel düşünme ile ilgili anlamları olduğu gibi hatalar ile etkin olarak ele alma, olumsuz yönlerini görme, hata bulma gibi olumsuz anlamları da vardır. Bu anlamlardan hareketle eleştirel dinleme terimi olumsuz çağrışım da yapabilir. Tabak'a (2016) göre ülkemizde bu olumsuz çağrışımların oluşmasında televizyon tartışma programlarının etkisi büyüktür. Bu programlarda, eleştiri adı altında taraflar birbirine pervasızca saldırmakta, düşüncesini ifade etmekten ziyade kabul ettirmeye çalışmakta, baskın taraf olmak için taraflar mücadele etmekte, karşıt görüşlere sahip tartışmacılar birbirine girmekte ve daha birçok olumsuz durum cereyan etmektedir. Aynı şekilde çeşitli isimlerle yayınlanan yarışma programlarında yarışmacılar rakiplerine karşı sözde eleştiri adına adeta küçük düşürme, karalama, açıklarını ve eksiklerini ifşa etme gibi saldırganca tutumlar geliştirmektedir. Sonuç olarak eleştirel sözcüğünün olumsuz anlamı göz önünde tutulmakta ve topluma yansıtılmaktadır.

Eleştirel dinleme, hata, kusur ve açık arayıp bu noktalardan konuşmacıya saldırarak dinleme ortamında olumsuz bir hava oluşturmak değildir. Eleştirel dinleyici dinlediklerine katılmasa da konuşmacıyı saygıyla dinler ve görüşlerine tam dikkat gösterir.

“Eleştirel dinleme toptan kabul veya toptan ret olmadığı gibi sürekli şüphelilik de değildir” (Doğan, 2013, s. 35). Eleştirel dinleme/izleme kişinin dinlediklerini/ izlediklerini tarafsız bir tutumla sorgulamasıdır.

Eleştirel dinleme benmerkezci dinleme değildir. Eleştirel dinleyici herkesi değerli görür. Dolayısıyla dinlediklerine değer verir. Böylece hem konuşmacıya hem de kendisine karşı saygısını korumuş olur.

Eleştirel dinleme empatik dinlemeden uzaklaşmak demek değildir. Konuşmacının duygularını göz ardı etmek dinlemede büyük bir eksiklik meydana getirir. Robertson'a (2002) göre duygular, hayatımıza renk ve anlam katar; tatmin ve amaç getirir.

Duygularımızla yaşamın en kötü ya da en iyi yönlerinin neler olduğunu anlamlandırırız. Duyguların varlığı bizi mutlu etmelidir fakat yine de duygusallığın ne zaman arttığını ve gerçekliğin ne zaman azaldığını bilmemiz gerekir. Eleştirel dinleyici/izleyici duygusallık ve gerçeklik arasındaki dengeyi korur, duygusallığı yok saymaz ama duygularının hayatının bütün yönlerini ele geçirmesine de izin vermez

Eleştirel dinleme kişinin sadece dinlediklerini /izlediklerini değerlendirmesi değil; dinledikleri/ izledikleri üzerinden özdeğerlendirmesini de yapabilmesidir. Eleştirel dinleme/izlemede özdeğerlendirme önemli bir yer tutar ve kişi bu yolla entelektüel anlamda gelişim gösterir.

2.5.3. Eleştirel Dinlemenin/İzlemenin İlkeleri

Eleştirel dinleme/izleme tıpkı eleştirel düşünme gibi birtakım temel ilkelere sahip olmayı gerekli kılar. Eleştirel dinleyici bu ilkeler çerçevesinde dinleme sürecine yön verir ve dinledikleri/izledikleri içerikleri bu ilkeler çerçevesinde değerlendirir. Tablo 1’de bu ilkeler sıralanmıştır.

Tablo 1. Eleştirel Dinlemenin/İzlemenin İlkeleri

Sıra No	İlkeler
1.	Eleştirel dinleme/izleme düşünce özgürlüğünü zorunlu kılar.
2.	Eleştirel dinleme /izleme adil bir tutum sergilemeyi gerektirir.
3.	Eleştirel dinleme/izlemede entelektüel bir çaba söz konusudur.
4.	Eleştirel dinleme/izlemede sistematik (sokratik)sorgulama vardır. Sokratik sorgulama duygu, düşünce ve davranışların rasyonel yönden ele alınmasını sağlar.
5.	Eleştirel dinleme/izleme demokratik ortamlarda gerçekleşir.
6.	Eleştirel dinleme/izleme bir sabır işidir.
7.	Eleştirel dinleme/izleme ön yargıdan tamamen uzaktır.
8.	Eleştirel dinleme/izleme insancıldır. Eleştirel dinleme/izlemede Sözlü olarak başkalarına saldırma, onları dışlama veya görüşlerini basmakalıplaştırma söz konusu değildir.

Tablo 1'in Devamı

-
9.	Eleştirel dinleme/izlemede kendini geliştirme her zaman bir derece konusudur. Çünkü hiç kimse ideal bir dinleyici değildir.
10.	Eleştirel dinleme/izleme entelektüel cesaret gerektirir. Çünkü doğru kabul edilen genellemeler ve üzerine titrenilen düşünceleri sorgulamak zordur ve normalin dışına çıkmanın cezası çoğunlukla ağır olur.
11.	Eleştirel dinleme/izleme pratik yaparak gelişir.
12.	Eleştirel dinleme/izleme duygusallık ile gerçeklik arasında denge kurmayı gerektirir. Eleştirel dinleme/izlemede duygular gözardı edilmezken duyguların gerçekliğin önüne geçmesine de izin verilmez.
-

Kaynak: Paul ve Elder'den (2013) uyarlanmıştır.

Tablo 1'de ifade edilen ilkeler hem eleştirel dinleyiciler hem de eleştirel dinleme/izleme eğitimi verecek olan öğretmenler için önem arz etmektedir. Eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılabilmesi için demokratik sınıf ortamları oluşturulmalı ve belirtilen ilkeler çerçevesinde olabildiğince fazla pratik yapılmalıdır.

Eleştirel dinleme/izleme becerisini kazanmış bireylerin en temel özellikleri demokratik ve çoğulcu yaklaşım sergilemeleri ile duygular ve gerçeklik arasında denge kurabilmeleridir. Eleştirel dinleyici/ izleyici bir takım temel ilkeler doğrultusunda duyguları göz ardı etmeden gerçekliğin peşinden koşar. Onun için pragmatik yaklaşımdan daha çok sosyal gerçeklik ön plandadır. Dinledikleri/ izledikleri içinde sosyal gerçekliğin ortaya çıkarılması eleştirel dinleyicinin en önemli hedefidir ve bunun için de adil bir duruş sergilemeli ve ön yargılarından arınmalıdır.

2.5.4. Eleştirel Dinleme/İzlemenin Temel Unsurları

Eleştirel dinleme/izleme süreci belli unsurları bir arada bulundurur. Eleştirel dinleyici dinleme sürecinde bu unsurları göz önünde bulundurur. Bu unsurlar Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Eleştirel Dinlemenin Temel Unsurları

Dikkat, etkin ve eleştirel dinleme/izlemenin en temel öğelerinden biridir. Dinleyicinin anlatılanlara odaklanması ve eleştirel dinleme sürecini başlatması gerekmektedir. Özbay’a (2012) göre dikkat mesajı almak için zihni bir hazırlık ve fiziki bir uyanıklık halidir. “Eleştirel dinleyici dikkatini bir olay, durum, ya da konu üzerine odaklama becerisinin kendisini başarıya ulaştıracağını bilir ayrıca dikkatinin dağılmaması için özel bir çaba sarf etmesi gerektiğinin farkındadır” (Gündüz & Şimşek, 2012, s. 26).

Soru sorma, eleştirel bakış açısının temelinde soru sorma vardır. Paul ve Elder’e (2013) göre sorular görevleri tanımlar, problemleri ifade eder ve sorunları betimler. Sorulan soruların kalitesi düşünmenin kalitesini belirler. Eleştirel dinleme/izleme sürecinin en temel aracı sorulardır. Tabak’a (2016) göre sorular eleştirel dinleme mekanizmasını işleten çarklardır. İyi bir eleştirel dinleyici olmak için bireyler buldukları her ortama göre soru sorma becerisini kazanmalıdır. Bohlken’e (2000) göre eleştirel dinleyici, mesajın kaynağını, kaynağın özgünlüğünü, kaynağın verdiği bilgileri ve bağlamı (gerçek ve sözlü), bağlamın sözdizimini, ifadenin şu an geçerli olup olmadığını sorgulamalıdır. Alıntılanan mesajın alıntısının gerçekten mesajın niyeti olup olmadığına karar vermelidir. Bunu için de eleştirel soru sorma becerisine sahip olmalı ve bu beceriyi aktif olarak kullanmalıdır.

Çözümleme, eleştirel soru sorma çözümleme becerisini de beraberinde getirir. Soruların varlığı cevaplanması gereken problemlerin varlığını gösterir. Eleştirel dinleyici/izleyici dinlediği/izlediği içeriğin mantıksal olarak birbirine bağlı olduğunu ve kavramlar ile organize edildiğini bilir. Bunun için dinlediği içeriği mantıksal bir sıra içerisinde

çözümler ve yargıya varır. Konuşmacının kişisel duygu ve düşüncelerini mi yansıttığını, yoksa bilimsel verilere ve gözlemlere mi dayandığını tespit etmek için içeriğin analiz edilmesi gerekir ki bu durum eleştirel soru sorma ve çözümleme becerisini gerekli kılar. Bohlken'e (2000) göre eleştirel dinleyici bir mesajın şartlı, olağanüstü, varsayımsal bir içeriğe mi yoksa somut ve nesnel bir gerçekliğe mi ait olduğunu tespit etmelidir. Bunun için de akıl yürütme yani çözümleme becerisi aktif olarak kullanılmalıdır.

Çözümleme sürecinde eleştirel dinleyicinin dikkat etmesi gereken en önemli husus ayrıntılar üzerine odaklanarak asıl noktayı atlamamaktır. Robertson'a (2002) göre etkili dinleyiciler kavramları irdelerler. Bu süreçte eleştirel dinleyici kavramlar ile verilmek istenen asıl mesaj arasında bağ kurar.

Tarafsız tutum, eleştirel dinleyici/izleyicinin sahip olması gereken bir özelliktir. Dinlenenler/izlenenler tarafsız ve benmerkezcilikten uzak bir şekilde ele alınmadan eleştirel dinleme/izleme gerçekleşmez. Paul ve Elder'e (2013) göre tarafsızlık hemen hemen kimsenin tam olarak elde edemeyeceği zor bir idealdir. Tarafsızlık önemli ölçüde entelektüel alçakgönüllülük gerektirir ve kişilerin önemli konular hakkında yargıda bulunurken, kendi görüşlerini belirtmelerinin yanı sıra farklı kaynakların sağladığı bilgi ve fikirleri de göz önünde bulundurmalarıyla elde edilir. Bireyler aynı olaya ilişkin farklı bakış açılarını inceler, hepsinin kısmılığı ve zayıflıklarını görür, bir öngörü elde eder; öğrendiklerini çok yönlü ve anlayışlı bir bütün elde etmek üzere birleştirir ve böylece tarafsız bir tutum geliştirirler.

Eleştirel dinleyici/izleyici dinlediklerine/izlediklerine tarafsız bir tutumla yaklaşır. Bu tarafsızlık yapmacık bir tarafsızlık değil entelektüel bir gelişimle elde edilmiş tarafsızlıktır. Yapmacık tarafsızlıkta çıkarlar ön planda ve görünüşte tarafsızlık vardır. Eleştirel dinleyici/izleyici adil, çok boyutlu, düşünmeden kaynaklı bir tarafsızlığa sahiptir.

Yargıya varma, çözümleme sürecinden sonra karşımıza çıkan ögedir. Eleştirel dinleyici/izleyici dinlediği/izlediği içeriği eleştirel olarak sorgulayıp çözümledikten sonra bir yargıya varır. Değerlendirme de diyeceğimiz bu basamak sürecin son halkasıdır. Bu aşamada belli ölçütler ile dinlenen/izlenen içerik ele alınır. İçeriğin analizi yapılır, sunulan bilginin kişisel yorum mu nesnel ve somut bir gerçeklik mi olduğu ortaya konulur. Sonuç olarak dinlenen/ izlenen içeriğin inanırılık payı belirlenir. Bu aşamada

nesnellik çok önemlidir. Tarafsız bir tutum sergilenmediği sürece varılacak yargı veya sonuç nesnellikten uzaklaşacaktır. Bu aşamada eleştirel dinleyiciye/ izleyiciye düşen görev sonucu kendi düşünsel yapısına aykırı da olsa net ve objektif bir şekilde ortaya koymaktır.

2.5.5. Türkçe Öğretim Programlarında Eleştirel Dinleme/İzleme Becerisi

“2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir” (MEB, 2006, s. 3). Bu anlamda dinleme becerisinin geliştirilmesiyle, öğrencilerden “dinlediklerini/ izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirmesi beklenmektedir” (MEB, 2006, s. 5). Program içinde eleştirel dinlemeye, dinleme/izleme yöntem ve teknikleri içerisinde yer verilmiştir. Eleştirel dinleme/izlemenin amacıysa öğrencilere dinledikleri/izledikleri hakkında sorular sorma yetisi kazandırmak, dinlediği içerikleri olumlu olumsuz yönleriyle değerlendirip nesnel bir bakış açısıyla kendi doğrularını buldurmak olarak belirtilmiştir.

Programda, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme sürecinde aşağıdaki sorular çerçevesinde dinledikleri/izledikleri içeriği ele almaları beklenmektedir (MEB, 2006, s. 63).

- Konuşmacının amacı nedir?
- Konuşmacı konuyla ilgili yeterli bilgi ve birikime sahip mi?
- Verilen bilgiler güncel ve geçerli midir?
- Konu tarafsız bir bakış açısıyla mı ele alınıyor? Eleştiriler doğru mu?
- Alternatif çözüm önerileri sunuluyor mu?
- Çözüm önerileri bilimsel mi?

Bu amaca ulaşmak için dinleme alanı kazanımlarının içerisinde eleştirel dinleme/izleme kazanımlarına da yer verilmiş ve 2006 Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda yer alan eleştirel dinleme/izleme ile ilgili kazanımlar: Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. 2006 Türkçe Öğretim Programı (6-8.Sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar

Kazanımlar
Dinleme/izleme kurallarını uygulama
Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.
Dinlenen/izlenen anlam ve çözümleme
Dinlenen/izlenen bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.
Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.
Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.
Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.
Dinlediklerini/izlediklerini kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.
Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.
Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.
Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.
Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.
Dinlediklerinde/izlediklerinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.
İpuçlarından hareketle dinlediklerine/izlediklerine yönelik tahminlerde bulunur.
Dinlediklerinin/izlediklerinin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.
Dinlediklerinin/izlediklerinin başlığı/adı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.
Görsel/işitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilgi kurar.
Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.
Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme
Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
Dinlediklerini/izlediklerini içerik yönünden değerlendirir.
Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.

Kaynak: (MEB, 2006, s. 13-16)

Tabak'a (2016) göre programda yer alan 'Dinleneni/izleneni anlama ve çözümlenme' amacı ile eleştirel dinleme arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür. Çünkü çözümlenme eleştirel dinlemenin bir unsuru ve aşamasıdır.

Programda ana fikir ve yardımcı fikirleri belirleme; sebep-sonuç, amaç-sonuç ilişkilerini tespit etme, öznel ve nesnel yargıları ayırt etme, karşılaştırmalar yapma, görsel işitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilişki kurma, dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulma, dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme başlığı altında yer alan dinlediklerini/izlediklerini dil anlatım ve içerik yönünden değerlendirme, dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirme kazanımları doğrudan eleştirel dinleme/izlemeye dönük kazanımlardır.

2015 Türkçe Eğitim Programı'nda dinleme/izleme yöntem ve teknikleri yer almamakla birlikte ortaokul düzeyi tüm sınıflarda eleştirel dinleme/izleme becerisine yönelik kazanımlar bulunmaktadır. Özellikle soyut düşünmenin belirgin olarak görüldüğü 7 ve 8. Sınıflarda öğrencilerden dinledikleri/izledikleri düşünce veya bilgilerin bilgi tutarlı olup olmadığını sorgulamaları; dinlediği bir konuşmada ifade edilen fikirlerin gerekçe ve kanıtlarını belirleyip, sorgulayıp, değerlendirmeleri beklenmektedir.

Programda dinleme becerisi kazanımları 'Sözlü İletişim' başlığı altında ve 1. Sınıftan başlamak üzere 8. Sınıfa kadar tüm sınıflar düzeyinde ele alınmıştır. Bu anlamda eleştirel dinleme ile ilgili olduğu belirlenen kazanımlar Tablo 2'de 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar düzeyinde verilmiştir.

Tablo 3. 2015 Türkçe Öğretim Programı (5-8.sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar

Kazanımlar	
5. sınıflar	<p>Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri/ana duyguyu belirler. Dinlediklerini/izlediklerini ön bilgileriyle karşılaştırır. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili çıkarımlar yapar. <i>(Neden-sonuç, amaç-sonuç, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar vb. üzerinde durulur.)</i> Dinlediklerini/izlediklerini özetler. <i>(Dinledikleri ve izlediklerindeki önemli ve önemsiz noktaları belirleme ve önemli noktaları birleştirmeye yönelik çalışmalar yaptırılır.)</i> Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.</p>

Tablo 3'ün Devamı

6. sınıflar	<p>Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.</p> <p>Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.</p> <p>Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.</p> <p><i>(Neden-sonuç, amaç-sonuç, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar vb. üzerinde durulur.)</i></p> <p>Dinlediklerindeki/izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.</p> <p>Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.</p> <p>Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.</p>
7. sınıflar	<p>Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.</p> <p>Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.</p> <p>Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.</p> <p><i>(Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar vb. üzerinde durulur.)</i></p> <p>Dinlediklerindeki/ izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.</p> <p>Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler.</p> <p><i>Öne sürdüğü düşüncelerle ilgili verileri, destekleyici bilgileri, (gerekçeleri, kanıtları ve örnekleri kullanarak görüşlerini tutarlı bir şekilde ifade etmesi sağlanır.)</i></p>
8. sınıflar	<p>Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.</p> <p>Konuşmacının tezlerinden ve görüşlerinden hangilerinin gerekçeler ve kanıtlarla desteklendiğini, hangilerinin desteklenmediğini ayırt eder.</p> <p>Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler, sorgular ve değerlendirir.</p> <p>Dinlediği/izlediği bir metnin, medya içeriğinin veya sözel sunumun örtülü anlamını belirler.</p>

Kaynak: (MEB, 2015, s. 39)

2018 Türkçe Eğitim Programı'nda da 2015 Türkçe Eğitim Programı'nda olduğu gibi ortaokul düzeyi tüm sınıflarda eleştirel dinleme/izleme becerisine yönelik kazanımlar bulunmaktadır. Programda dinleme becerisi kazanımları 1. sınıftan başlamak üzere 8. sınıfa kadar tüm sınıflar düzeyinde ele alınmıştır. Özellikle soyut düşünmenin belirgin olarak görüldüğü 7 ve 8. sınıflarda dinlenen medya metinlerinin eleştirel düzeyde ele alınması beklenmektedir.

Tablo 4. 2018 Türkçe Öğretim Programı (5-8.sınıflar) Eleştirel Dinleme ile İlgili Kazanımlar

Kazanımlar	
5. sınıflar	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. Dinlediklerini/izlediklerini özetler. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.
6. sınıflar	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.
7. sınıflar	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.
8. sınıflar	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.

Kaynak: (MEB, 2018, s. 36-48)

Her ne kadar programlarda eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik kazanımlar yer alsa da bu kazanımların varlığı ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki eleştirel dinleme becerisine yönelik etkinlikler, metinler ve ilgili zengin içeriklerle anlam kazanacaktır.

2.5.7. Eleştirel Dinleme/İzleme Becerisinin Öğretimi

Eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğretimi, eleştirel düşünme becerisinin öğretimi ile paralellik göstermekte ve uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu süreçte öğrencilerin dinleme ve eleştirel düşünme becerilerinin birlikte geliştirilmesi hedeflenmeli ve öğrenme ortamları hedeflenen kazanımlar ile öğrenci ilgi, gereksinim ve düzeylerine göre düzenlenmelidir. Boyd'a (2005) göre öğretmenler öğrencilerin eleştirel dinleyiciler haline gelmesine yardımcı olmak için seçme ve sunma yöntemlerinin ötesine geçmek zorundadır ve eleştirel dinleme öğretiminin kısa yolu yoktur. Bunun için yeterli zaman ve etkili bir eğitim gereklidir.

Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğretimi eleştirel dinleme/izleme öncesi, eleştirel dinleme/izleme sırası ve eleştirel dinleme/izleme sonrası olmak üzere üç aşamada ele alınabilir.

2.5.7.1. Eleştirel Dinleme/İzleme Öncesi

Eleştirel dinlemeye/izlemeye hazırlık aşamalarını içeren bölümdür. Bu bölümde öğretmen öğrencileri eleştirel dinlemeye/izlemeye hazırlamak için çeşitli stratejiler kullanılmalı ve öğrencilerini duyuşsal, bilişsel ve fiziksel olarak eleştirel dinlemeye/izlemeye hazırlamalıdır.

Amaç Belirleme: Eleştirel dinleme/izleme çalışmaları belli bir amaç doğrultusunda yapılmaktadır. Öğrenci dinleyeceği metni, konuşmayı, ya da izleyeceği reklam veya filmi neden izleyeceğini sorgulamalı ve amacını belirlemelidir. Bu aşamada eleştirel dinleme/izleme uygulamasının hemen öncesinde öğretmenler soru- cevap tekniği ile öğrencilerin amaçlarını belirlemelerine yardımcı olabilirler.

Ön Bilgilerini Harekete Geçirme Eleştirel dinleme/izleme uygulamalarında öğrenciler dinlediği/ izlediği içerikleri ön bilgileri ile ele almakta ve değerlendirmektedir. Bu nedenle Dinlenecek/ izlenecek içerikle ilgili öğrencilerin ön bilgilerini hatırlamaları sağlanmalıdır. Bu amaçla öğrencilere konuyla ilgili çeşitli sorular sorulup konu günlük hayatla ilişkilendirilebilir.

Anahtar Kavramlarla Çalışma: Eleştirel dinleme/ izleme becerisinin öğretiminde anahtar kavramlar önemli bir role sahiptir. Öğrenciler bu aşamada hem yeni kavram ve kelimeler öğrenecek hem de bu kavramlar üzerinden dinlediği/ izlediği içeriklerin eleştiri ve çözümlemesini yapacaklardır. Ayrıca ikna, propaganda, tarafsız tutum, toptan kabul, toptan ret, şüpheli yaklaşım, yanlı mesaj vb. eleştirel dinleme/ izlemenin temel kavramları da bu aşamada ele alınıp öğretilir. Böylece öğrenciler bu kavramlar çerçevesinde dinledikleri/ izledikleri içerikleri ele alacaklardır.

Ön Yargıları Fark Etme: “Bir kimseyle ya da şeyle ilgili olarak, belirli bir olaya, duruma ya da görmeye dayanan, önceden edinilmiş olumlu ya da olumsuz yargı, kanı” (TDK, 2005, s. 1856) olarak tanımlanan ön yargının fark edilmesi eleştirel dinleme izleme uygulamasının ilk basamağını oluşturmaktadır. Tabak’a (2016) göre eleştirel dinleme sürecinde öğrenciler nesnel olmak zorundadır. Bu sebeple dinleme öncesi

öğrencilerin sahip oldukları ön yargılardan kurtulmaları gerekir. Aksi halde eleştirel dinleme değil yanlış dinleme gerçekleşir. Bunun için eleştirel dinleme/izleme öncesinde öğrencilerin dinleyecekleri/ izleyecekleri içerikle ilgili sahip oldukları ön yargıları fark ettirecek etkinliklerin yapılması gerekmektedir.

2.5.7.2. Eleştirel Dinleme İzleme Sırası

Eleştirel düzeyde anlamlandırma, çözümlenme/ analiz etme, sorgulama ve karşılaştırma becerilerinin işe koşulduğu aşamadır. Bu aşamada öğrencilerin belirtilen becerileri kullanarak dinledikleri/izledikleri içerikleri çözümlenmeleri hedeflenir. Bu amaçla öğretmenlere eleştirel dinleme/izleme aşamasında çeşitli stratejiler ile dinlenen/izlenen içeriklerin öğrencilerin zihinlerinde yapılandırılmasına ve tarafsız bir tutumla bu içerikleri ele almalarına rehberlik etmeleri önerilmektedir.

Eleştirel dinleme/izleme aşamasında kullanılacak başlıca stratejiler:

Not Alma Tekniklerini Kullanma: Not alma öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriği organize etmeleri ve eleştirel dinlemenin temel şartı olan aktif katılımı sağlaması yönüyle önemli bir stratejidir. Altun 'a (2012) göre iyi bir dinleyicinin not tutmak için kalemi ve kâğıdı hazırdır. Alınan notlar dinlenen/izlenen içeriğin düşünce ya da olay akışını takip edebilmeyi kolaylaştırır. Özbay'a (2010) göre dinleme sırasında not almak öğrencilerin kendi başlarına kazanacağı bir beceri gibi görülmekte ve bu anlamda öğrencilere not alma teknikleri konusunda yol gösterici ders, seminer ya da materyal yok denecek düzeydedir. Bu anlamda eleştirel dinleme/ izleme eğitimi veren bir Türkçe öğretmeni yapacağı uygulamalar ile dinleme/ izleme aşamasında konuya uygun not tutma stratejileri konusunda öğrencilerine rehberlik etmelidir. Öğrenciler notlarını hem sözlü hem sözsüz ipuçlarını yansıtacak şekilde düzenlerlerse dinlenen/ izlenen içeriğin eleştirel düzeyde ele alınması kolaylaşacaktır.

Organize Etme: Eleştirel dinleme/izleme aşamasında dinlenen/izlenen içeriğin organize edilmesi içeriğin yapısının çözümlenmesi adına önemli bir stratejidir. Tompkins (2005, s. 312) bu yapıları "zıtlık, karşılaştırma, sebep- sonuç ve problem-çözüm ilişkisi" şeklinde sıralamaktadır. Bu anlamda eleştirel dinleme/ izleme aşamasında bu yapıların fark edilip organize edilmesine yönelik hazırlanacak etkinlikler eleştirel dinleme/ izleme becerilerinin kazandırılıp geliştirilmesini kolaylaştıracaktır.

Sorgulama: Eleştirel dinleme/izleme sırasında dinlenen/izlenen içeriğin sorgulanması içeriğin tarafsız bir tutumla ele alınmasını gerekli kılar. Bu anlamda içeriğin sorgulanmasına yönelik hazırlanacak etkinlikler ile öğrencilerin dinlenen/ izlenen içeriği sorgulamaları sağlanmalıdır. Öğrencilerin olayların gelişim sürecini, dinleme metinlerinde karakter özelliklerini, izledikleri reklamların doğruluk ve güvenilirliğini, dinledikleri/izledikleri içeriklerde kullanılan ikna ve propaganda tekniklerini sorgulamaları eleştirel dinleme/ izleme becerisinin temel göstergeleridir.

Karşılaştırma: Eleştirel dinleme/izlemenin temel becerilerinden biri dinlenen/izlenen içeriğin önceki bilgiler ve günlük hayatla karşılaştırılmasıdır. Türkçe öğretmenleri öğrencilerin dinlediklerini/ izlediklerini mevcut bilgileri ve günlük hayatla karşılaştırmalarına imkan verecek etkinlikler hazırlayarak ve dinleme/ izleme esnasında belli bölümlerde durarak öğrencilerinin bu beceriyi etkili bir şekilde kullanmalarına imkan tanınmalıdır.

TALS (Think- düşün, Ask why- nedenini sor, Listen For what- niçin dinlediğini sor, Say to self- kendine anlat): Swain, Friehe ve Harrington'un (2004, Akt. Ungan, 2007, s.158-159) dinlemenin daha etkili olabilmesi için geliştirdikleri düşün- nedenini sor- niçin dinlediğini sor ve kendine anlat stratejileri eleştirel dinleme/izleme sürecinde kullanılabilir. Bu stratejiler öğrencilerin dinlediği bütün bilgi kümeleri içerisinde en önemli görülen bilgiyi seçebilmesi için eleştirel düşünme yetisini geliştirir, aynı zamanda da öğrencileri dinleme ve öğrenme sürecinde aktif kılar.

2.5.7.3. Eleştirel Dinleme/İzleme Sonrası

Eleştirel dinleme/izleme sonrasında yapılacak uygulamalar genellikle değerlendirme çalışmaları olmaktadır. Değerlendirme becerisini kullanmayı gerekli kılan bu aşamada öğrencilerin dinlenen/izlenen içeriği, bu içeriğin objektifliğini, konuşmacıyı, konuşmacının amacını, konuşmacının bakış açısını, konuşmacının izleyici ile kurduğu iletişimi, ulaşılan sonucu, kullanılan dil ve anlatımı ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine yönelik etkinlikler hazırlanmalı ve öğrencilere bu anlamda yol gösterici olunmalıdır.

2.5.8. Eleştirel Dinleme/ İzlemede Öğretmen ve Öğrenci Roller

Eleştirel dinleme/izleme becerisinin derslerde etkili bir şekilde kazandırılıp geliştirilebilmesi için Türkçe öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Bu anlamda Türkçe öğretmenleri eleştirel analize ve ütopyik düşünceye açık olmalı ve öğrencileri bu konuda yönlendirmelidir. “Sınıflar öğrencilerin gerçek bir demokrasi içinde yaşaması için gerekli bilgi ve becerileri öğrenme şansına sahip olunan bireysel ve sosyal özgürleştirme olanaklarının sağlandığı alanlar olarak düzenlenmelidir” (McLaren, 2011, s. 373). Demokrasi kültürünün gelişmediği ve fikirlere gereken önemin verilmediği sınıflarda eleştirel dinleme/ izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesi düşünülemez.

Tabak’a (2016) göre eleştirel dinlemenin sağlıklı bir şekilde kazanılıp sürdürülmesi için sorgulama mekanizmalarının sürekli çalışması gerekir. Bu sebeple eleştirel dinleme sürecinde öğretmene düşen temel görev, öğrencilere öncelikle duyuşsal olarak sorgulamanın önemini kavratmaktır. Öğretmenler bu anlamda gerekli uygulamaları gerçekleştirmelidir. Sorgulamanın önemini kavrayan birey dinledikleri/izledikleri içerikleri tarafsız ve eleştirel bir bakış açısı ile ele alacak ve değerlendirecektir.

Öğrencilerde başlayan eleştirel bilinci en üst seviyeye taşımak için öğretmenler iyi birer eleştirel dinleyici/izleyici olarak öğrencilerine rol model olmadır. McLaren’e (2011) göre dönüştürücü entelektüel rolünü üstlenen öğretmenler, öğrencilerini eleştirel bireyler olarak algılamalı, öğrencilerin bilginin nasıl üretilip dağıtıldığını sorgulamalarını, diyalog kurmalarını ve bilgiyi anlamlı, eleştirel ve son derece özgürlükçü bir yapı olarak görmelerini sağlayacak ortamlar hazırlamalıdır.

Popüler kültürün ve tüketiciliğin yoğun baskıları karşısında nasıl eleştirel birey olunacağı konusunda öğretmenler gerekli eğitim koşullarını temin etmekle yükümlüdürler. Bu anlamda sınıflarda yapılan dinleme/izleme uygulamaları geleneksel olarak metin dinleme ve metne yönelik soruların cevaplandırılmasından öte popülerite ve tüketiciliğe karşı eleştirel bilinci geliştirecek etkinliklere dönüştürülmelidir.

Eleştirel dinleme/izlemenin temel becerilerini kazanan öğrencilerden beklenen bu becerileri günlük hayata aktarabilmeleridir. Bu bağlamda öğretmenler öğrencilerine rehberlik etmeli ve onların bu becerileri etkili bir şekilde kullanmalarının sıkı takipçisi olmalıdır.

Eleştirel dinleme/izleme sürecinde öğrencilere de önemli görevler düşmektedir. Tabak'a (2016) göre bu süreçte öğrenciler aktif bir role sahiptir. Öğrenciler süreç boyunca zihinsel faaliyette bulunurlar. Soru sormak ve çıkarım yaparak eleştirel dinlemeyi gerçekleştirmeye çalışırlar. Dinlediklerini olduğu gibi kabul etmek yerine farklı veriler çerçevesinde değerlendirirler. Farklı açılardan bakarak dinlediklerini anlamlandırmaya çalışırlar.

Eleştirel dinleme/izleme sürecinde öğrenciler kendi görüşlerine karşı olan fikirleri tehdit olarak görmezler. "Tüm inançlarının yeni bulgular ve daha iyi akıl yürütme ışığında değişebileceğine inanırlar ve kendilerini yaşam boyu öğrenenler olarak görürler" (Paul & Elder, 2013, s. 89). Eleştirel dinleme/izleme ve eleştirel bakış açının temel kavramlarına hakim olan öğrenciler bu kavramları günlük hayatlarında etkili bir şekilde kullanmak için çaba sarf ederler.

Eleştirel dinleme/izleme sürecinde öğrenciler günlük yaşantıları ve deneyimlerini paylaşma konusunda istekli olmalı; bu deneyimlerin güçlü ve zayıf yönlerinin sorgulanıp değerlendirilmesi ve çelişkilerinin tespiti, konusunda eleştiriye açık olmalıdırlar. Eleştirilmekten korkan ve fikirlerini ifade etmekten çekinen öğrencilerden eleştirel dinleme/izlemenin temel becerilerini kullanması beklenemez.

Wrench, S.J. vd. (2012) eleştirel dinleme becerisini geliştirebilmek için dinleyicilere altı öneri sunmaktadır. Bu öneriler tabloda sıralanmıştır.

Tablo 5. Eleştirel Dinleme Becerisini Geliştirme Önerileri

Sıra No	Öneriler	Açıklama
1.	Gerçekler ve görüşler arasındaki farkı tanı	Konuşmacının vermiş olduğu mesajların kanıtlanabilir gerçeklere mi yoksa kişisel görüşlere mi dayandığı ayırt edilir. Bu durum konuşmacının görüşlerini ifade etmeyeceği anlamına gelmez eleştirel dinleyicinin dinlediklerini analiz sürecinden geçirmesi gerektiğini vurgular.
2.	Varsayımları ortaya çıkar	Konuşmada kanıtlarla desteklenmeyen varsayımlar belirlenir. Eleştirel dinleyici/izleyici konuşmalarda yanlış varsayımları tespit etme konusunda uzmandır. Unutulmamalıdır ki varsayımlar olgularla test edilemez.

Tablo 5'in Devamı

3.	Yeni fikirlere açık ol	Bazen insanlar dünya hakkındaki algılamalarına ters düşen mesajları itici bulur ve dinlemezler. Halka açık konuşma dünyasında yeni fikirlere açık olmalıyız. Bu hayatta karşılaştığımız her düşünceye katılmanız gerektiği anlamına gelmez. Bunun yerine, en azından şu önerilebilir: Mesajı seçin ve ardından mesajı değerlendirin.
4.	Aklına ve sağduyuna güven	Bir konuşmayı dinliyorsanız ve sağduyunuz size verilen mesajın mantıksız olduğunu söylüyorsa, haklı olabilirsiniz. Konuşmanın inanılır ve tutarlı olup olmadığını düşünmelisiniz. Bu şekilde sağduyunuzu kullanmanız sizin için uyarıcı bir sistem oluşturabilir. Mesaj zaten bildiğiniz şeylerle doluysa; anlam mantıksız veya dil abartılıysa mesajı kabul veya reddetmeden önce sorunları araştırmalısınız.
5.	Yeni fikirleri (bilgileri) mevcut fikirlerle (bilgilerle) ilişkilendir.	Hem bir konuşmacı hem de bir dinleyici olarak, bir mesajı anlamanız için yapabileceğiniz en önemli şeylerden biri yeni fikirleri daha önce tutulan fikirlerle ilişkilendirmektir. Dinlerken/izlerken etkili ilişkilendirmeler yapabilir- siz mesajı anlama düzeyiniz derinleşecektir.
6.	Not al	Not alma, uygulama ile geliştirilen bir beceridir. Eleştirel dinlemede dikkatli ve seçici not alma önemlidir çünkü mesajın anlam- larını yansıtan doğru bir kayıt tutulması beklenmektedir. Kritik dinleme becerilerinizi arttırmak için, mesajdaki ana konuları tanımlama becerinizi geliştirmeye devam edin, böylece konuşmacı tarafından amaçlanan anlamları temsil eden doğru notlar alabilirsiniz.

Kaynak: Wrench, S.J., Goding, A., vd. (2012, 95-101)

2.5.9. Eleştirel Dinleme/ İzleme Ortamları

Eleştirel dinleme/ izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesinde oluşturulan sınıf ortamları önemli bir role sahiptir. Çünkü uygun ortam oluşturulmadan öğrencilere eleştirel dinleme/izleme bilincinin kazandırılıp geliştirilmesi beklenilemez. Bu anlamda:

Güvenli sınıf ortamları oluşturulmalıdır. Öğrenciler sınıfta dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik düşüncelerini paylaşırken kendilerini güvende hissetmelidir. Özden'e (2014) göre bu durum öğrencilere kendi düşüncelerini geliştirmeleri için fırsat vermektedir. Bulunduğu ortamda kendini düşünsel olarak güvende hisseden öğrenci dinledikleri/izledikleri içerik hakkında eleştirilerini ortaya koymaktan çekinmeyecektir. Mc Laren'e (2011) göre öğretmenler sıklıkla öğrenci fikirlerini yeni olmadıkları ve daha önce defalarca ve genellikle de daha karmaşık biçimde formüle edilmiş fikirler oldukları iddiaları ile kendini beğenmiş bir bakış açısıyla karşılarlar. Bu durumda öğrenciler fikirlerinin değersiz olduğu düşüncesine kapılır ve eleştirel bakış açısının kapılarını kapatmış olurlar. Bu nedenle güvenli sınıf ortamlarının oluşturulması eleştirel dinleme/izleme bilincinin kazandırılıp geliştirilmesinin temel gereksinimlerinden biridir.

Demokratik sınıf ortamları oluşturulmalıdır. Eleştirel pedagojinin en temel hedeflerinden biri toplumda demokrasi kültürünün her alanda hakim kılınmasıdır. Giroux'a (2008) göre kamusal eğitimin öncelikli ilgi alanı demokratik değerler olmalıdır. Bunun için eleştirel dinleme/izleme bilincinin geliştirilmesinde demokratik sınıf kültürü oluşturulmalıdır. Nitekim, ancak özgürlük, eşitlik, adalet gibi demokratik değerlerin biçimlendirdiği sınıf atmosferinde öğrenciler eleştirel dinleme/izleme bilincine ulaşabilirler. Öğretmenin ya da konuşmacının otorite ve her söylemlerinin de doğru kabul edildiği ortamlarda eleştirel dinleme/izleme bilincinin kazandırılması beklenemez.

Sorgulayıcı sınıf atmosferi oluşturulmalıdır. Eleştirel düşünme gibi eleştirel dinleme/izleme de kuşku duymayı ve dinlenen/izlenen içeriklerin doğruluğunu, geçerliliğini, tutarlılığını, nesnelliğini ya da konuşmacının amacını, ikna ve propaganda tekniklerini kullanma durumunu sorgulamayı gerekli kılar. Bu durumda öğrencilerin aktif ve nesnel bir sorgulayıcı olmaları gerekir. Öğretmenler hazırlayacakları etkinliklerle sınıfta bu atmosferi oluşturmalı ve öğrencilerini bu konuda desteklemelidir.

Etkileşimli sınıf ortamları oluşturulmalıdır. Eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesinde sınıf içi etkileşimin üst düzeyde olması beklenir. Öğrenci-öğrenci ve öğretmen-öğrenci etkileşimi zayıf olan sınıflarda eleştirel dinleme/izleme gibi üst düzey bir becerinin kazandırılması beklenemez. Çetinkaya ve Köğçe'ye (2014) göre öğretmenler öğretim sürecinde öğrencilerin performansını geliştirecek

geribildirimler vermeli ve sınıf içi etkileşimi artırmalıdır. Ayrıca oturma düzeninden sınıf içi iletişime kadar bütün süreç en ince ayrıntısına kadar düşünülmeli ve organize edilmelidir. Tabak'a (2015) göre eleştirel dinleme/izleme ortamında küme ya da U oturma düzeni faydalıdır. Çünkü bu düzenlerde iletişim ve etkileşim artmakta, öğrenciler birbirini tanımakta ve medeni bir sınıf ortamı daha kolay elde edilmektedir. Ayrıca bu ortamlarda fikir paylaşımı da kolaylaşmaktadır.

Çoklu sınıf ortamları oluşturulmalıdır. Tekdüze yöntemler ile eleştirel dinleme/ izleme bilincinin kazandırılması imkânsızdır. Öğretmenler göze, kulağa, dokunma duyusuna hitap edebilecek materyal ve içerikler ile eleştirel dinleme/izleme ortamını zenginleştirmelidir. Reklamlar, kısa filmler, haberler, sunumlar ve çeşitli medyatik içerikler çoklu ortam araçları ile eleştirel dinleme/ izleme sürecine dahil edilmeli ve öğrenciler sürecin aktif yürütücüleri olmalıdır. Böylece eğitim ortamı zenginleşecek, sürecin verimliliği artacak ve etkileşimli bir ortamın oluşmasına zemin hazırlanmış olacaktır.

2.5.10. Eleştirel Dinleme/ İzleme Becerisinin Değerlendirilmesi

Eleştirel dinleme/izleme becerisinin öğretimi kadar değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Çünkü öğretmenler eleştirel dinleme/izleme beceri ve kazanımlarını öğretmeye başlamadan önce bir önceki yıla ait kazanımların edinilme durumunu belirlemeli ve varsa öğrencilerin eksiklerini gidermelidir. Daha sonra yıl içerisinde sınıf düzeyinde ya da bireysel olarak öğrencilere hangi eleştirel dinleme/ izleme kazanımlarının hangi yollarla verileceğine yönelik hazırlıklarını yapmalı ve süreç içerisinde de bu hedeflerin ne oranda gerçekleştiğini takip etmeli ve süreci ona göre yeniden düzenleyebilmelidir. Bütün bunlar eleştirel dinleme/ izleme becerisinde süreç temelli değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Göçer'e (2014) göre ölçme değerlendirme çalışmalarında hedeflenen kazanımlar ölçüt alınmalı başka bir ifade ile yapılacak ölçme değerlendirme çalışmalarında hareket noktası varılacak hedefler ve bu hedeflerin düzeyi olmalıdır. Bu anlamda eleştirel dinleme/ izlemede belirlenen kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçme değerlendirme uygulamalarının temelini oluşturmalı; öğrenen özerkliğine dayalı bir değerlendirme süreci esas alınmalıdır. Bu süreçte öğrenciler, gerek kendilerinin bireysel çalışmalarını, gerekse arkadaşlarıyla gerçekleştirdikleri grup çalışmalarını ilgili becerilere yönelik olarak yaptıkları gözleme dayalı kişisel görüşlerini belirtme şansı yakalamalıdır.

Öğrenciler eleştirel dinleme/ izlemede değerlendirme sürecine dahil etmede en önemli ölçme araçları görüşme formları, öz ve akran değerlendirme formları, özyeterlilik ölçekleri, tutum ölçekleri, öğrenci günlükleri, gözlem formları ve görüşme formlarıdır.

Benimsenecek bu ölçme değerlendirme yaklaşımı öğrencilerin tüm süreçte sorumlu, etkili ve verimli olmalarına ortam sağlayacak ve ölçme değerlendirme çalışmaları değerlendirmeden öte bir işlev ve anlama sahip olacaktır. Bu yaklaşımla sürecin aktif birer üyesi olan öğrenciler eleştirel dinleme/ izleme becerilerini etkili bir şekilde ortaya koyacak ve uygulamalar ilerledikçe eleştirel dinleyicinin/izleyicinin en temel özelliği olan tarafsız tutum ilkesini kazanan öğrenciler hem kendilerinin hem de çevresindeki insanların dinleme/izleme ve eleştirel dinleme/izleme becerilerini objektif olarak gözlemleyebilecektir. Yapılacak görüşmeler, odak grup görüşmeleri ve gözlem formları ile öğretmen hem bireysel olarak tek tek öğrencilerdeki gelişimi hem de kazanımların sınıftaki gerçekleşme durumunu ortaya koyabilir. Böylece öğretmen yaptığı uygulamanın dönütünü alarak gerçekleştirdiği uygulama üzerinde gerekli düzenlemeleri yapma fırsatını da yakalayabilecektir.

İlgili Araştırmalar

Doğan ve Çakmak (2014), 1998-2013 yıllarını kapsayan araştırmaları neticesinde dinleme eğitiminde ülkemizde yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin toplamını 49 olarak belirlemişlerdir. 2016 yılında bu sayı, Doğan (2017) tarafından 15'i doktora ve 48'i yüksek lisans olmak üzere toplamda 63 tez olarak güncellenmiştir.

Bu bölümde araştırma konusu ile alakalı olduğu düşünülen tezlerle beraber uluslararası alanda yapılan araştırmalara da kronolojik olarak yer verilmiştir.

Devine (1961), belirli kritik dinleme yeteneklerini öğretip değerlendirmeyi amaçladığı doktora tezini dokuzuncu sınıf düzeyinde uygulamıştır. Konuşmacının yanlılığını tanıma yeteneği, konuşmacının belirli bir konuda konuşma yeterliliğini tanıma kabiliyeti, olgu ifadeleri ile görüş bildiremelerini ayırt etme becerisi, konuşmacının çıkarımlarını tanıma yeteneği, duygusal ve raporlama dilini ayırt etme becerilerinin kazandırılması araştırmacının temel amaçlarını oluşturmuştur. 10 ders olarak yapılan

araştırmada deney ve kontrol grubu kullanılmış ve yapılan istatistikler sonucu araştırmanın deney grubu lehine sonuçlandığı ifade edilmiştir.

Burrows vd. (1999), çocukların dinleme becerisini geliştirmeye yönelik yaptıkları çalışmada öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmede kullanılabilecek stratejilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma orta düzeydeki 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Veri toplama araçları olarak öğretmen gözlemleri, gözlem listeleri, aile ve öğrenci araştırmaları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin dinleme öğretimindeki eksikliklerine, televizyonun etkisine, zayıf dinleme alışkanlıklarına ve zayıf dinleme becerilerine neden olan dış etkenli dikkat eksikliklerine vurgu yapılmıştır.

Yazkan (2000), yaptığı çalışmada dinlenen metnin anlamlandırılmasında dramatizasyonun etkisini incelemiştir. Bu amaçla üç ve dördüncü sınıfa devam eden 428 öğrenciye yönelik gerçekleştirilen drama çalışmalarının öğrencilerin dinleme becerisine etki edip etmediği araştırılmıştır. Araştırmada dramatizasyonun kavrama ve hatırlamayı kolaylaştırdığı, dinlenen metnin anlamlandırılmasında okuma yöntemine karşılık daha etkili bir yöntem olduğu ve kızların öznel yargıların hakim olduğu duygusal metinleri erkeklerden daha iyi kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Imhof (2000), 42 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında bir ders boyunca öğrencileri dinleme stratejileri hakkında bilgilendirilmiş ve sorular yöneltilerek dinleme esnasında öğrencilerin bu soruları cevaplamalarını istenmiştir. Dinleme süresince alınan kişisel gözlem notları, dinlemede katılımcılara rehberlik etmiş ve bilgiyi tarafsız bir şekilde ele alıp karşılaştırma imkânı sunmuştur. Araştırma sonucunda ilgiyle izleme, hazırlayıcı sorular sorma, özenle teknik seçmenin, dinleme becerisinde dikkat dağınıklığını engellediği gözlemlenmiştir. Dinleyiciler, kullanılan araç gereçlerin zihinlerini daha aktif hâle getirdiğini belirtmişlerdir. Öğrenciler ayrıca bu stratejilerin dikkat dağınıklığını engellediğini, anlamayı artırdığını ve bilgilerin hatırdan kalmasını sağladığına dikkat çekmiştir.

Marlow (2000), ilkokul öğrencilerinin dinleme becerisini geliştirmeyi amaçlayan araştırmasında bütün becerilerin ve aktivitelerin dinlemeyi içerdiğini vurgulamıştır. Öğretmenlerin dinleme becerisi üzerine eğitim vermelerinin gerekliliğini belirten araştırmacı, bu süreçte motivasyonun ve öğrenme yaklaşımlarının önemli olduğunu söylemiştir.

Cihangir (2000), yaptığı çalışmada etkin dinlemeye dönük bir öğretim programı geliştirmiş ve bu öğretim programı çerçevesinde üniversitede yapılan dinleme derslerinin başkalarını dinlemeye etkisini araştırmıştır. Araştırmada yapılan öğretim faaliyetinin öğrencilerin dinleme alışkanlığına olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bohlken (2000), demokratik bir toplumda eleştirel dinlemenin dört dil becerisi arasında (konuşma, okuma, yazma ve dinleme) en üstün öneme sahip olması gerektiğini ifade ettiği çalışmasında eleştirel dinlemenin tarihi gelişimi hakkında bilgi vermiş ve gelecekte vatandaşların demokratik bir toplumda yer alması için eleştirel dinlemenin sınıf içi uygulamasına yönelik örnekler sunmuştur. Vatandaşları demokratik bir toplumda eğitmek için altı eleştirel dinleme tecrübesi (sınıf etkinlikleri) çalışmada amaçları ve uygulamaları yönüyle anlatılmıştır.

Aras (2004), araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamış bu çerçevede farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip üç ilköğretim okulunda belirlemiş olduğu ikinci kademe öğrencilerine okuduğunu anlama testi uygulamıştır. Bu test sonucunda öğrencilerin seviyelerine göre belirlenen dinleme metinleri ile dinleme eğitimi gerçekleştirmiş ve yapılan derslerden sonra bu öğrenciler dinleme anlama testine tabi tutmuştur. Araştırmada sınıf seviyeleri arttıkça başarının da arttığı sosyo-ekonomik durumun öğrencilerin başarıları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaplan (2004), çalışmasında farklı anlatım biçimlerine sahip on iki metin ve bu metinlere dönük hazırlanan dinleme etkinlikleri ile ilköğretim 6. sınıfa devam eden öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma neticesinde, dinleme eğitimi yapılan öğrencilerin dinleme testinden aldığı puanların yüksek olduğu ve dinleme becerisinin geliştirilmesine yönelik kullanılan görsel-işitsel araçların öğrencilerin dikkatini artırmada olumlu katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Boyd (2005), kritik dinleme ve bunun pratikteki etkilerini keşfetmeyi amaçladığı makalede edebiyat; popüler ders kitapları ve standartlaştırılmış testlerde dinleme becerisinin analizini yapmıştır. Çalışmada neden ve nasıl eleştirel dinleme öğretimi yapılması gerektiğini ele almış ve eleştirel dinleme becerisinin anlaşılmasına katkı

getirmeyi amaçlamıştır. Araştırmada kritik dinleme anlayışının öğretime nasıl uygulanabileceği konusunu tartışmıştır.

Doğan (2007), yaptığı araştırma ile ilköğretim ikinci kademeye devam eden öğrencilerin dinleme becerisini geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu anlamda bir dinleme testi geliştirilmiş ve araştırma 7. Sınıf seviyesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ön test son test uygulaması yapılmıştır. Deney ve kontrol grupları üzerinde yürütülen araştırma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin dinleme testinden aldığı puanların ortalamalarındaki artışın kontrol grubundaki öğrencilerin puan ortalamalarındaki artıştan yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Çelebi (2008), araştırmasında olay ve düşünce yazılarına yönelik dinleme becerisinin değerlendirilmesini amaçlamış, bu bağlamda 6,7,8. sınıfa devam eden 405 öğrenci üzerinde olay ve düşünce yazılarıyla alakalı bir başarı testi uygulamıştır. Araştırmada olay yazılarının anlaşılma oranının düşünce yazılarının anlaşılma oranından daha yüksek ve kızların erkeklere göre daha başarılı olduğu bununla birlikte ebeveynlerin öğrenim durumları ve aylık gelirlerinin öğrencilerin başarı düzeylerinde etkili faktörler olduğu sonucuna varılmıştır.

Melanlıoğlu (2011), araştırmasında gerçekleştirdiği üstbiliş strateji eğitiminin öğrencilerin dinleme becerisi üzerinde etkili olup olmadığını incelemiştir. Deney ve kontrol gruplarının oluşturulduğu çalışmada deney grubunda üstbiliş strateji eğitimi gerçekleştirilmiş, kontrol grubunda ise mevcut öğretim programı çerçevesinde dersler yürütülmüştür. Araştırmada üstbiliş strateji eğitimi yapılan deney grubunun dinleme puanlarının kontrol grubuna göre daha yüksek çıktığı görülmüş ve yapılan eğitimin öğrencilerin dinleme becerisini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aytan (2011), aktif öğrenme tekniklerinden oluşan bir dinleme eğitimi programı geliştirmiş ve bu programı 6. sınıf düzeyinde uygulamıştır. Deney ve kontrol grubu oluşturularak yürütülen çalışmada deney grubunda dersler geliştirilen programa göre kontrol grubunda ise mevcut öğretim programı ve öğretmen kılavuz kitabına göre işlenmiştir. Uygulama sonucunda deney grubundaki öğrencilerin puanlarının kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarına göre belirgin bir artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Çaylı (2012), araştırmasında Türkçe derslerinde yer alan dinleme metinlerine dönük Türkçe öğretmenlerinin gerçekleştirdikleri uygulamaları değerlendirmiştir. Bu amaçla 25 öğretmen ile görüşme yapılmış ve 3 öğretmenin 7 farklı sınıftaki 21 saatlik dersi gözlemlenmiştir. Aynı zamanda derslerde kullanılan dinleme metinleri ile öğrenci çalışma kitaplarında bulunan dinleme becerisine yönelik etkinlikler incelenmiştir. Araştırmada, öğretmenlerin farklı dinleme türlerine derslerinde yer vermedikleri, dinleme becerisine yönelik hazırlık çalışmalarını yeterli düzeyde uygulamadıkları ve dersleri genel olarak öğretmen kılavuz kitabına göre yürüttükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Fidan (2012), ilköğretim ikinci kademedeki bulunan öğrencilerin kullandıkları dinleme stratejilerini değerlendirdiği çalışmada, kullanılan stratejileri cinsiyet, sınıf seviyesi ve sosyo-ekonomik düzey yönünden incelemiştir. Araştırmada öğrencilerin dinleme stratejilerini kullanma durumlarının cinsiyete ve sınıf seviyesine göre farklılık göstermediği, sosyo-ekonomik düzeye göre ise bazı maddelerde farklılıkların görüldüğü ayrıca öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve beden diliyle alakalı stratejileri derslerde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Karakuş Tayşi (2014), yapmış olduğu çalışmada, öğrenme stiline bağlı olarak yürütülen dinleme eğitiminin ortaokul düzeyindeki öğrencilerin dinleme becerisini geliştirmesine ve öğrencilerin dinlemeye dönük tutumlarına etkisini araştırmıştır. Çalışma sürecinde deney ve kontrol grubu oluşturulmuş ve öğrencilere dinlemeye dönük başarı testleri ile tutum ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada deney grubunda yer alan öğrencilerin kontrol grubunda yer alan öğrencilere göre daha yüksek puanlar aldığı tespit edilmiş ayrıca yapılan eğitimin öğrencilerin dinlemeye yönelik tutumlarını geliştirmelerine katkı sağladığı belirtilmiştir.

McCaughey (2015), dinleme uygulama süresinin artırılmasına yönelik pratik bilgiler sunduğu çalışmada öğretmenlere yardımcı olmayı amaçlamıştır. Dinleme görevleri, dinleme süreci ve sınıf içi dinleme faaliyetlerinin açıklandığı araştırmada sınıfta dinleme pratiğinin artırılması ve öğrencilere yönelik daha fazla dinleme uygulamalarının yapılması gerektiği savunulmuştur.

Kaya (2015), yapmış olduğu çalışmada 5-8. Sınıf Türkçe derslerinde yer alan dinleme etkinliklerini öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri bağlamında değerlendirmiştir. Araştırma 19 veli, 19 Türkçe öğretmeni ve 19 ortaokul öğrencisi üzerinde

yürütülmüştür. Araştırma sonucunda öğretmenlerin dinleme becerisinin önemsedikleri buna karşın veli ve öğrencilerin dinleme becerisinin öneminin farkında olmadıkları belirtilmiştir. Ayrıca derslerde dinleme etkinliklerinin etkili bir şekilde gerçekleşmesini engelleyen belli faktörlerin yer aldığı ifade edilmiştir.

Doğan (2017), yapmış olduğu araştırmada dinleme eğitiminde strateji kullanımının yedinci sınıf öğrencilerinin strateji kullanma düzeyi ve dinleme becerilerine etkisini araştırmış ve bu anlamda yarı deneysel bir araştırma metodu kullanmıştır. Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinden oluşan üç şube deney, kontrol 1 ve kontrol 2 olarak adlandırılmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen Dinleme Stratejileri Kullanım Sıklığı Ölçeği'nden ve üç farklı türde dinlediğini anlama başarı testlerinden elde edilmiştir. Ön test ve son test arasında geçen sürede deney grubuna araştırmacı tarafından hazırlanan strateji temelli dinleme eğitim programı altı hafta boyunca dersin öğretmeni tarafından uygulanmıştır. Bu sürede kontrol 1 grubuna aynı özel metinler geleneksel yöntemle işlenirken kontrol 2 grubuna herhangi farklı bir uygulama yapılmamıştır. Bulgular neticesinde genel olarak strateji temelli etkinliklerle işlenen dersin yedinci sınıf öğrencilerinin strateji kullanma düzeylerini geliştirdiği görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu aşamasında araştırma sürecinde izlenecek yöntemi açıklamak amacıyla araştırmanın modeli, araştırma süreci, araştırma ortamı, araştırmanın katılımcıları, araştırma boyunca kullanılan veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesi, yorumlanması ve raporlaştırılması ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Tez’de eylem araştırması yöntemi kullanılmaktadır. Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin etkili bir şekilde kazandırılıp geliştirilmesi adına bir eylem planı hazırlanıp uygulanması araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Öğretmenleri sistematik olarak araştırma sürecine dâhil etmesi, öğrenci ihtiyaçlarının ön planda olması ve öğretmenlerin öğretim programlarının geliştirilmesine katkı sunmalarını sağlaması yönüyle bu model tercih edilmiştir. Ayrıca araştırmacıya uygulama sürecinde değişiklikler yaparak araştırma boyunca karşılaşılan sorunlara çözüm üretme imkânı tanınması, süreçte araştırmacının kendisini geliştirmesine olanak tanıyan dokusu da bu modelin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu anlamda bu bölümde eylem araştırmasının genel özellikleri üzerinde durulması uygun görülmektedir.

Johnson’a (2015) göre eylem araştırması bir deney değildir. Bir sistemin işleyiş biçimini ortaya çıkarmak için düzenlenen bir yöntemdir. Eylem araştırmalarında amaç problemin tespiti, çözümü ve değerlendirilmesidir. Hatta probleme dönük yeni fikirler üretmek sistemin nasıl çalıştığını anlamaktır. Eylem araştırması yapılan öğretim faaliyetlerinin veya öğretim durumlarının önceden tasarlanmış sistematik gözlemidir.

Kemmis’e (1988) göre eylem araştırması, “sosyal durumlardaki katılımcıların,

kendilerinin sosyal ve eğitimsel uygulamaları, bu uygulamaların anlaşılması ve uygulamaların yürütüldüğü durumların rasyonelliğinin ve doğruluğunun artırılması amacıyla yürütülen kendini yansıtıcı araştırma şeklidir” (Akt. Köklü, 1993, s. 357).

Yıldırım ve Şimşek (2016) eylem araştırmasını uygulamanın içerisinde yer alan bir uygulayıcının doğrudan doğruya kendisinin veya bir araştırmacıyla beraber gerçekleştirdiği uygulama sürecine dair bir problemin tespiti veya var olan bir problemi anlayıp onu çözmeye dönük sistematik bir biçimde veriler toplamayı ve elde edilen bu verileri çözümlenmeyi içeren bir araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır. Eylem araştırmaları ile öğretmen öğretim sürecine eleştirel gözle bakma imkânı bulur. Öğretim sürecinin eksiklerini tespit eder buna göre süreci iyileştirmek adına gerekli önlemleri alma olanağı yakalar. Sonuçta yapılan bu çalışmalar öğretim sürecinin daha nitelikli bir yapıya dönüşmesine katkı sunar.

Eliot’a (1991) göre eylem araştırmaları fikir üretme ve araştırma becerisini birleştirerek öğretmenlerin mesleki gelişimine, öğretim sürecine ve eğitim alanındaki uygulamalara önemli katkılar sunmaktadır. Hopkins’e (1993) göre ise eylem araştırmaları “kendi uygulama süreçlerindeki sorunların varlığını algılayan ve bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atmak isteyen öğretmenler için uygun bir araştırma yoludur” (Akt. Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 316).

Eylem araştırmasının öğretim sürecine ve öğretmenlere yönelik faydalarını Hensen (1996, akt. Johson, 2015, s. 25) şöyle sıralamıştır: Eylem araştırması:

- Öğretmenlerin sınıflarıyla doğrudan ilişkili bilgiler geliştirmelerine yardım eder.
- Eleştirel öğretme ve düşünmeyi ilerletir.
- Öğretmenlerin pedagojik repertuarlarını genişletir.
- Öğretmenleri yaptıklarından sorumlu kılar.
- Öğrenci başarısı ile uygulama arasındaki ilişkiyi pekiştirir.
- Yeni şeyler öğrenme ve yeniliklere açık olmayı teşvik eder.
- Öğretmenlere yaptıkları etkili uygulamalara sahip olma gücü verir.
- Öğretmenleri değişimin öznesi yapar.

Eylem araştırmasının türleriyle ilgili olarak alan yazında farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır.

Hendricks (2006), eylem araştırmasını dörde ayırmaktadır. Tablo 6’da belirtilen bu türler karşılaştırılmaktadır.

Tablo 6. Eylem Araştırması Türleri (Hendricks, 2006)

İş Birliğine Dayalı Eylem Araştırması	Eleştirel Eylem Araştırması
<p>1.Eğitim ortamlarındaki problemlerin çözümü için birden çok araştırmacıya birlikte çalışma imkanı tanır.</p> <p>2.Amaç farklı eğitim ortamlarında, benzer problemler yaşayan eğiticiler arasında probleme dönük ortak çözüm önerileri geliştirmektir.</p> <p>3.Mesleki gelişim ve hizmet içi eğitimlerde kullanılabilir.</p>	<p>1.Sosyal konulara yönelmeyi amaçlar.</p> <p>2.Araştırmacı ile uygulayıcıların beraber çalışmasına olanak tanıyarak yaşanan olay, olgu veya durumların eleştirel paradigmlar çerçevesinde yeniden düzenlenmesini sağlar.</p> <p>3.Uygulayıcının kendi uygulamalarına karşı eleştirel bir gözle bakabilmesine olanak sağlar.</p>
Sınıf Eylem Araştırması	Katılımcı Eylem Araştırması
<p>1. Öğretmenlerin sınıf ortamında kendi öğretim uygulamalarını geliştirmelerini sağlar.</p> <p>2. Sınıf eylem araştırmasını öğretmenler kendileri yürütebildikleri gibi diğer öğretmenlerle iş birliği içerisinde de yürütebilirler.</p> <p>3. Sınıf içi uygulamaların ön planda olduğu eylem araştırması türüdür.</p>	<p>1. Sosyal ve iş birliğine dayalı araştırma süreçlerini içerir.</p> <p>2. Değiştirilmek istenen durum ya da olgunun kuramsal alt yapısının hazırlanıp geniş bir değerlendirmesinin yapıldığı çoğunlukla yeni bir kuram veya uygulamanın denendiği eylem araştırmasıdır.</p>

McKernan (1991) ise “farklı epistemolojik ve araştırma yaklaşımlarını bir araya getirerek eylem araştırmasını ‘teknik/ teknik işbirlikçi/ bilimsel eylem araştırması’, ‘karşılıklı işbirliği/uygulama/tartışma odaklı eylem araştırması’ ve ‘özgürleştirici/ geliştirici/ eleştirel eylem araştırması’ olarak üç grupta toplamıştır” (Akt. Beyhan, 2013, s. 74). Bu gruplandırmalarda eylem araştırmalarının kullanım amacının göz önünde bulundurulduğu ifade edilebilir.

Tablo 7’de McKernan’ın (1991) oluşturduğu bu türlerin özellikleri karşılaştırılmaktadır.

Tablo 7. Eylem Araştırması Türleri (McKernan, 1991)

Teknik/ İşbirlikçi/Bilimsel Eylem Araştırması
<ol style="list-style-type: none"> 1. Önceden belirlenen bir kuramsal çerçeveye göre bir uygulama test edilir veya değerlendirilir. 2. Uygulama süreci betimlenir. 3. Kuramsal alt yapısı olan bir araştırmacının rehberliğinde uygulayıcı yeni bir yaklaşımı dener ve araştırma sürecini betimleyip çözümleyerek uygulamaya dönük bir değerlendirme yapar. 4. Uygulama sürecine yönelik uygulayıcıyla araştırmacı arasında sıkı bir etkileşim söz konusudur.
Karşılıklı İşbirliği/Uygulama/Tartışma Odaklı Eylem Araştırması
<ol style="list-style-type: none"> 1. Yorumcu bakış açısının ön planda tutulduğu bir yöntemdir. 2. Araştırmacı ve uygulayıcı birlikte çalışarak uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlara, bu sorunların ortaya çıkmasını sağlayan öğelere ve süreç içerisinde bu sorunlara nasıl müdahale edileceğine karar verirler. 3. Amaç gerçekleştirilen uygulamayı geliştirmek olduğundan “uygulama odaklı eylem araştırması” olarak da adlandırılır.
Özgürleştirici/Geliştirici/Eleştirel Eylem Araştırması
<ol style="list-style-type: none"> 1. Eleştirel bakış açısının hakim olduğu bir yöntemdir. 2. Amaç uygulayıcıya yeni bilgi, beceri ve deneyimler kazandırarak uygulayıcının kendi uygulamalarına yönelik eleştirel bir bakış açısı kazanmasını sağlamaktır. 3. Uygulayıcı sürekli süreç içerisinde kendi rolünü sorgular. 4. Sık sık karşılaşılan sorunlara ilişkin rasyonel açıklamalar getirilir.

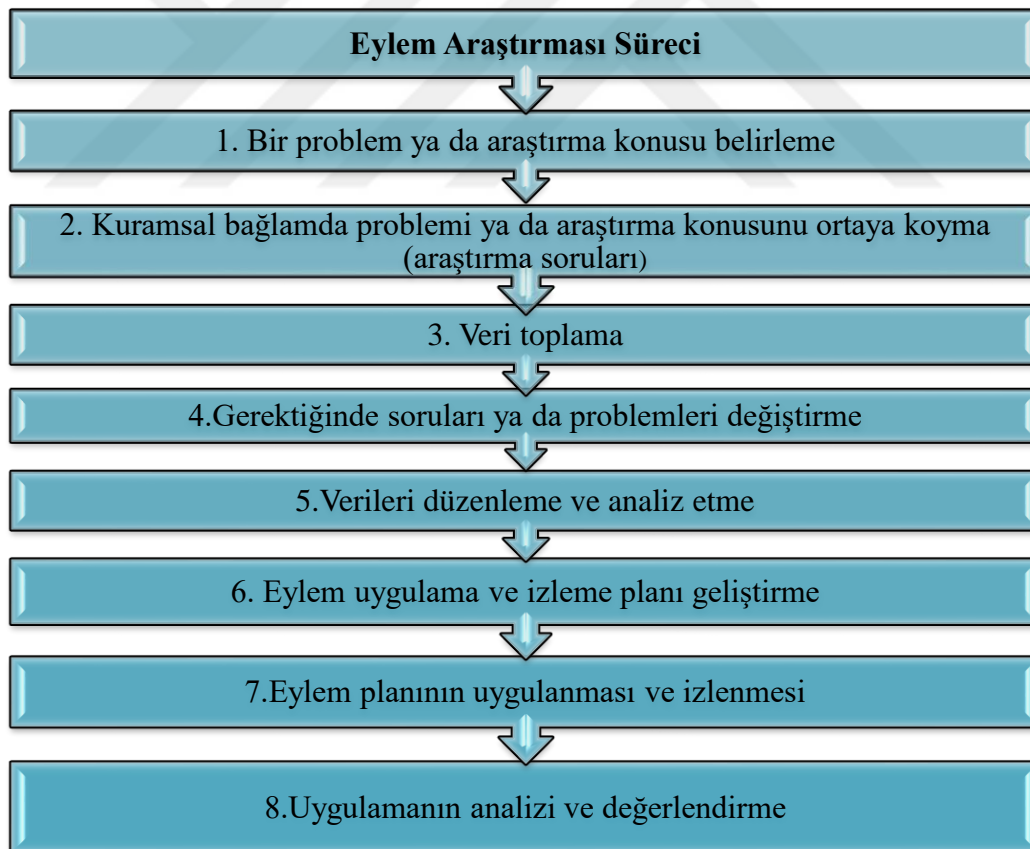
Literatürde McKernan'ın (1991) yapmış olduğu sınıflandırma yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu araştırma McKernan'ın (1991) ortaya koymuş olduğu eylem araştırması türlerinden 'Teknik/ İşbirlikçi/Bilimsel Eylem Araştırması' türüne girmektedir. Araştırma, daha önceden belirlenmiş bir kuramsal çerçeve içinde eleştirel düşünme ve eleştirel dinleme/izleme ile genelde ana dili eğitimi, özelde ise Türkçe eğitimi alanlarının literatürüne dayanmaktadır. Araştırmada ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik uygulamanın test edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Uygulama süreci analiz edilerek uygulamanın betimlenmesi yapılmaktadır.

3.2. Eylem Araştırması Süreci

Eylem araştırması yansıtıcı düşünme ile benzer özellikler gösteren ve temelinde problem çözmeye dönük aşamaların bulunduğu uzun soluklu bir süreçtir. Problemin tespiti ile başlayan araştırma problemin çözülmesine yönelik yapılacak eylemlerin planlanması ve uygulanması ile devam eder. Problemin çözümü ile beraber yeni problem durumunun belirlendiği ifade edilebilir.

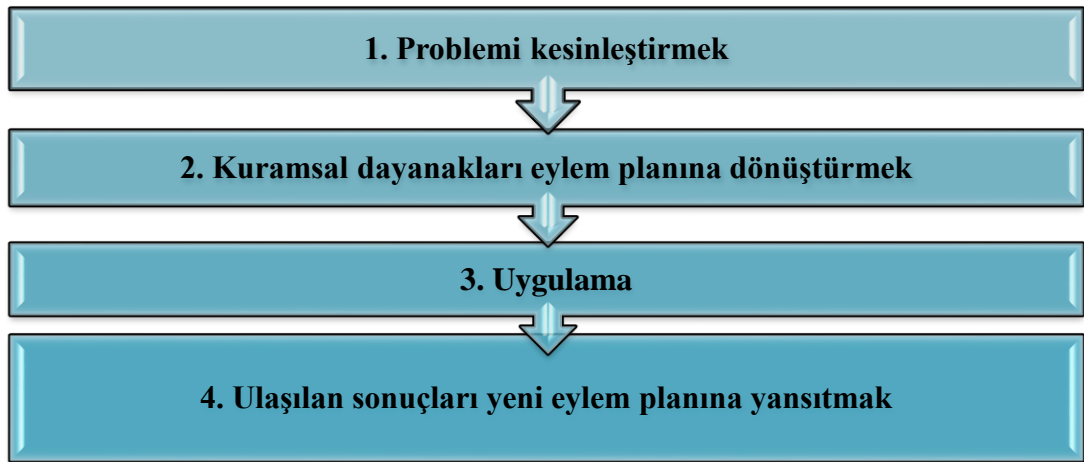
“Eylem araştırması süreci, problem belirleme, veri toplama, veri analizi, eylem planı belirleme, eylemi gerçekleştirme ve alternatif ya da yeni bir eyleme karar verme aşamalarından oluşmaktadır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 309).

Eylem araştırmasına yönelik sürecin temel aşamaları Yıldırım ve Şimşek, (2016, s. 309-316) ve Johnson’dan (2015, s. 43-45) yararlanarak Şekil 6’da verilmiştir.

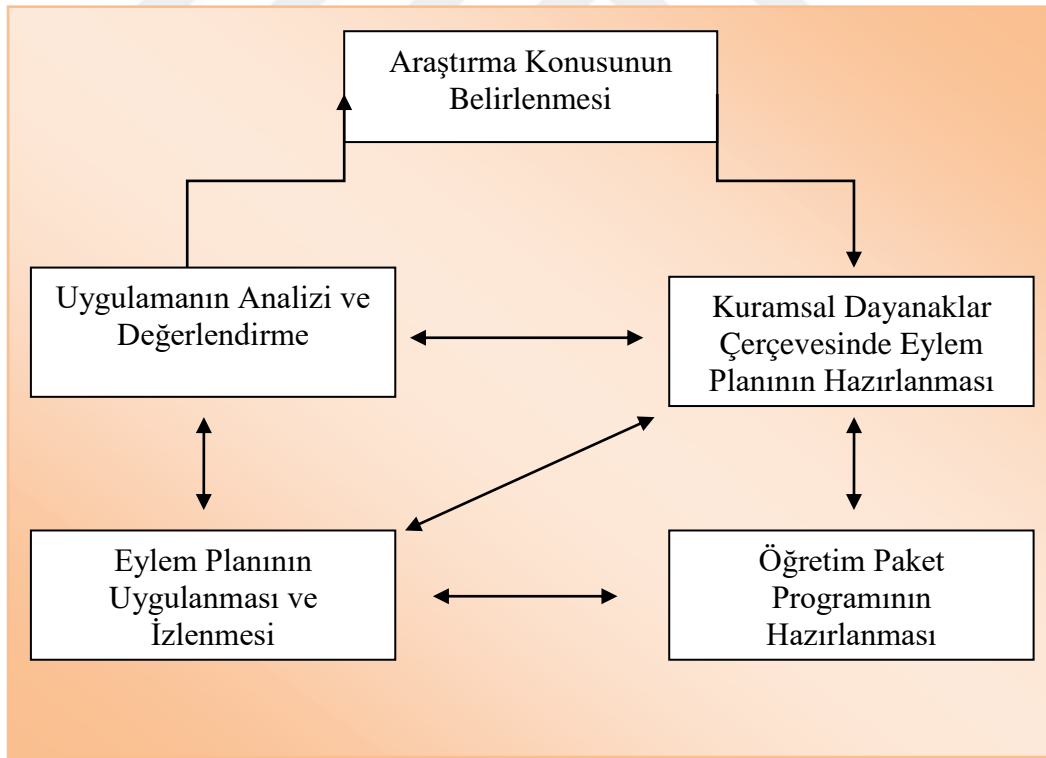
Şekil 6. Eylem Araştırması Aşamaları

Sagor (2005) ise eylem araştırması döngüsünü 4 temel adımda açıklamaktadır. Şekil 7.’de bu adımlar gösterilmiştir.

Şekil 7. Eylem Araştırması Döngüsü

Bu araştırmada Yıldırım ve Şimşek (2016), Johnson (2015) ve Sagor (2005)'in eylem araştırmasına yönelik ifade ettikleri süreçlerden faydalanılmış bu aşamalar şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8. Uygulama Eylem Araştırması Süreci

Şekil 8'de ifade edildiği gibi bu araştırma beş adımdan meydana gelmektedir. Birinci adım, araştırma konusunun belirlenmesi sürecidir. Bu aşamada araştırmacının araştırma konusunu ve problemi belirleme ve netleştirme sürecindeki yaşadıkları betimlenmiştir.

İkinci adım, kuramsal dayanaklar çerçevesinde eylem planını biçimlendirme ve hazırlama aşamasıdır. Araştırmanın bu adımında alan yazın taraması gerçekleştirilmiş ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Daha sonra eylem planının ortaya konulma süreci ve genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmasının üçüncü adımında ise ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme eğitime yönelik paket programın hazırlanma süreci ele alınmıştır. Araştırmanın dördüncü adımında hazırlanan paket programın sınıf içi uygulama ve izleme süreci betimlenmiştir. Araştırmanın beşinci ve son adımında ise yapılan uygulamanın analizi yapılmış ve ulaşılan sonuç değerlendirilmiştir.

Bu süreçte gerçekleştirilen uygulamalar raporlaştırılırken bahsedilen beş temel adım esas alınmış ve bu adımlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır:

3.2.1. Birinci Adım: Araştırma Konusunun Belirlenmesi

“Eylem araştırmaları kuram ile uygulamalar arasındaki boşluğu doldurur, değişimin öznesi olmada öğretmenleri yetkilendirir ve öğretmenlerin gelişimlerine katkı sunarak deneyim kazanmalarını sağlar.” (Johnson, 2015, s. 23). Yıldırım ve Şimşek’e (2016) göre eylem araştırması bir problem durumunun belirlenmesi veya uygulama sürecinde derinlemesine araştırılmaya ihtiyaç duyulan bir konunun tespit edilmesi ile başlar. Uygulayıcının rahatsız olduğu bir durum, geliştirilmesi düşünülen bir süreç ya da denenmek istenen yeni bir yaklaşım eylem araştırmasının konusu olabilir. Kuzu’ya (2005) göre konu belirleme aşamasında araştırmacı, derinlemesine bir araştırma yapar böylece sorunu anlamaya çalışır nihayetinde bu durumu değiştirmeye çalışır. Araştırmacı araştırmanın herhangi bir aşamasında probleme ya da belirlediği konuya yönelik bir yanlış algılamaya tespit ederse eylem araştırması doğrusal bir yapıya sahip olmadığı için ona problem durumuna geri dönme ve tespit ettiği problemleri tekrar gözden geçirme fırsatı sunar.

Araştırmacının araştırma konusunu belirleme aşaması şu şekilde açıklanabilir: Araştırmacı doktora dersleri sürecinde Türkçe eğitimi temel dil becerilerinden dinleme becerisinin ‘*ihmal edilen beceri alanı*’ olarak literatürde yer aldığını görür. Aynı zamanda bir ortaokulda Türkçe öğretmeni olan araştırmacı Türkçe derslerinde etkili bir dinleme eğitimi yapılmadığını ve öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içerikler üzerinde eleştirme, sorgulama, karar verme, analiz ve değerlendirme yapamadıklarını gözlemler.

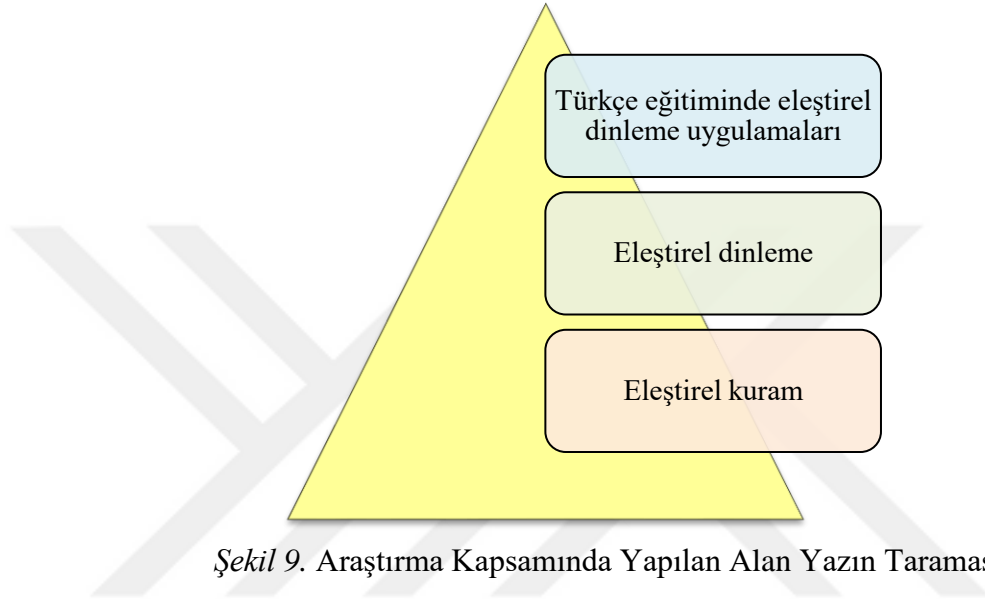
Ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin de bu becerilerin geliştirilmesine uygun olmadığını düşünen araştırmacı dinleme becerisinin sadece bu metinler ile geliştirilemeyeceğine karar verir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak dört bir yandan gelen ileti bombardımanı karşısında öğrencilerin ancak eleştirel bir yaklaşımla sağlıklı bir şekilde bilgilenip doğru bir yargıya ulaşabileceklerini düşünen araştırmacı bu alanda dünyada ne gibi uygulamalar yapıldığı konusunda literatür taramaya başlar. Özellikle ABD’de yazılan makalelerde “eleştirel dinleme” kavramı üzerinde durulduğunu ve eleştirel dinlemenin, kritik topluluğun kilit bir bileşeni olarak adlandırdığını tespit eder. Ülkemizde eleştirel dinleme/izleme üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olduğunu gören araştırmacı bu alanda ortaokul düzeyinde bir araştırma yapmaya karar verir. Düşüncesini Türkçe eğitimi bölüm hocaları ve danışmanı ile paylaşan araştırmacı olumlu dönütler alır aynı zamanda çalıştığı okulda zümre arkadaşları ile de konu hakkında görüşmeler yapan araştırmacı eleştirel dinleme/izleme alanında böyle bir araştırmaya ihtiyaç olduğuna karar verir.

Araştırmanın yöntemi ile ilgili 3 Türkçe eğitimi uzmanı ile yapılan görüşmelerde araştırmanın eylem araştırması olarak hazırlanması kararlaştırılmıştır. Eylem araştırmasının önemi, hangi durumlarda nasıl kullanılacağı, veri kaynakları ve türleri, veri toplama araçları ve analiz yöntemleri üzerinde araştırmalar yapılmış ve tez izleme komitesinin görüşleri ile araştırmanın yöntem ve deseni netleştirilmiştir. Bu süreçte tez danışmanı ile sürekli iletişim halinde olunmuş ve yapılan çalışmalar sürekli istişare edilmiştir.

3.2.2. İkinci Adım: Kuramsal Dayanıklara Göre Eylem Planının Hazırlanması

Araştırmanın ikinci adımı olarak ifade edilen bu aşama, araştırmanın kuramsal dayanakları çerçevesinde eylem planının hazırlanmasını kapsamaktadır. Kuramsal dayanakların oluşturulması amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması konuyla ilgili akademik makalelerin, ERIC belgelerinin, kitapların ve diğer kaynakların incelenmesidir. Literatür taraması, araştırmayı daha etkili ve verimli kılmak için başkalarının anlayışlarını kullanmaya imkan verir. Ayrıca araştırmacının kendi eylem araştırması için benimsenebilir ve projesine eklenilebilir sınıf uygulamaları, araştırma soruları, veri toplama yöntemleri veya veri analiz tekniklerine yönelik örnekler sağlar (Johnson, 2015). Böylece araştırmaya kuramsal bir alt yapı kazandırmış olur.

Araştırmada kuramsal dayanakların belirlenmesi adına literatür taraması eleştirel kuram, eleştirel dinleme ve Türkçe eğitiminde eleştirel dinleme uygulamaları sıralaması takip edilerek yapılmıştır. Böylece araştırmaya bir derinlik kazandırılması amaçlanmıştır. Süreçte yapılan literatür (alan yazın) taraması Şekil 9’da gösterilmiştir.

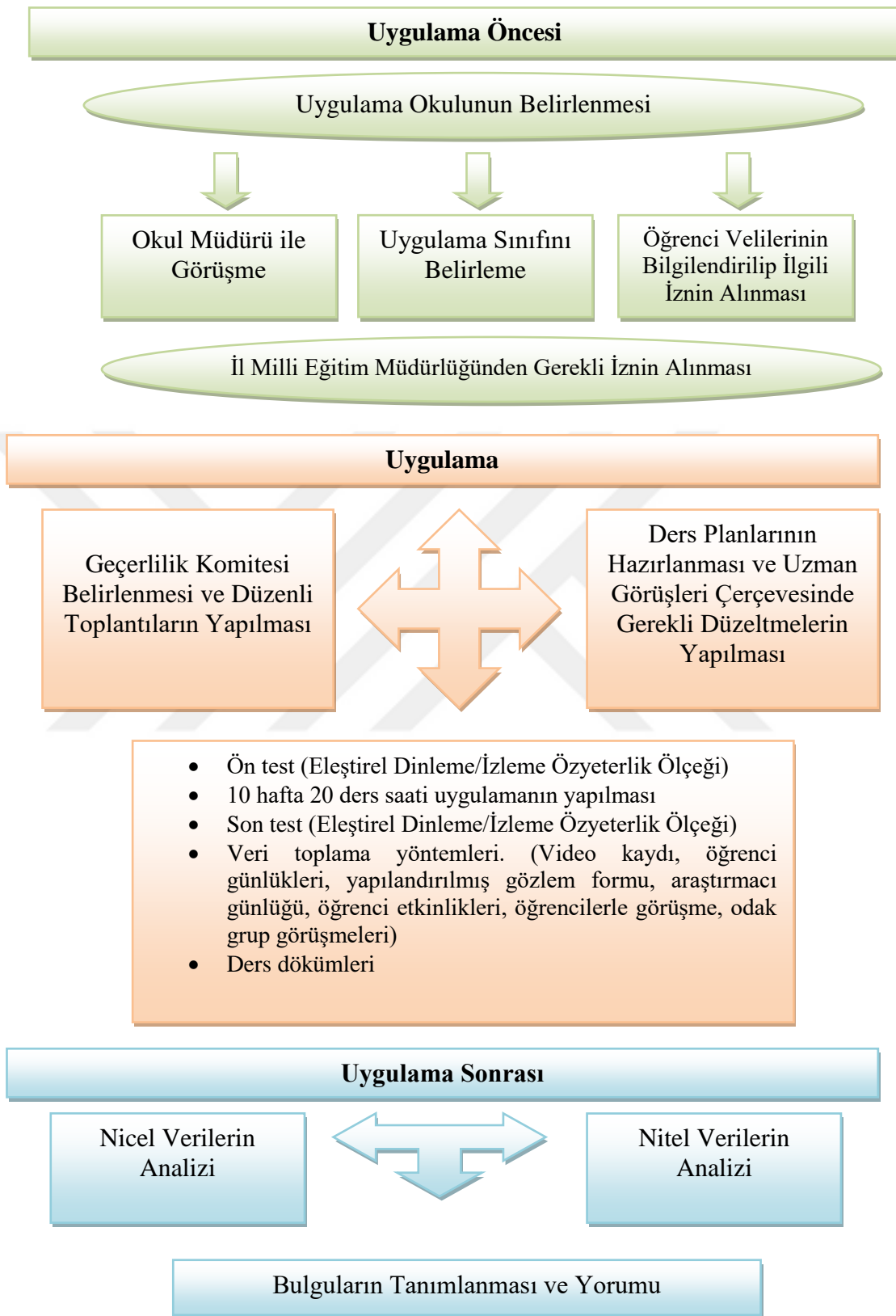
Eleştirel dinleme eğitimi ve uygulamaları adına ulusal alan yazında yer alan kaynaklar sınırlı olduğu için özellikle elektronik veri tabanları kullanılarak yabancı kaynaklar, kitaplar ve diğer basılı dokümanlar incelenmiştir. Bu alanda yazılan makaleler ve kitap bölümleri taranmış ve yapılacak uygulamada kuramsal dayanak olarak kullanılmıştır. Ulusal alan yazında ise dinleme yöntem ve teknikleri içerisinde yer alan ve tanımlarla sınırlı olan eleştirel dinlemeye yönelik kaynaklardan araştırma sürecinde yararlanılmıştır. Ayrıca 2006 ve 2015 Türkçe Öğretim Programları incelenmiş ve burada eleştirel dinleme ile ilişkilendirilen kazanımlar tespit edilmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi kuramsal çerçeve oluşturulduktan sonra eylem planının geliştirilmesi aşamasına geçilmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2016) göre eylem ya da uygulama planı hazırlama eylem araştırmalarının önemli bir adımıdır. Eylem araştırmaları, araştırmacıya bulduklarını uygulamaya aktarma imkânı sunar. Uygulama sürecinde atılacak adımlar uygulama planında sistematik bir biçimde yer alır. Eylem planında uygulamada atılacak adımlarla birlikte bunların süreleri açık bir biçimde gösterilir.

Kuzu'ya (2005) göre iyi bir eylem planı aşağıda sıralanan özellikleri taşımalıdır.

- Araştırma önerisine yönelik alan yazın taramasına göre tekrar gözden geçirilip eylem planı üzerinde gerçekleştirilen değişiklikler varsa açıklanmalıdır.
- Araştırmacının değiştirip geliştirmeye çalıştığı durumlar açıklanmalı bunu doğrultuda atılan adımlar tespit edilip bu adımlara eylem planında yer verilmelidir.
- Planlanan adımları ya da gerçekleştirilecek eylemleri uygulamadan önce başkaları ile etkileşime geçilecekse bu etkileşimler planda ifade edilmelidir.
- Planlanan adımların gerçekleştirilmesinde kullanılacak kaynaklar belirlenmelidir.
- Uygulamaya başlama, veri toplama ve ulaşılan bulguları düzenleyip yayınlamaya dönük etik kuralları ifade eden bir açıklamaya eylem planında yer verilmeli ve bu kurallar açıklanmalıdır.

Bu araştırmanın eylem planı, Kuzu'nun (2005) ifade ettiği yukarıdaki özellikleri içerecek biçimde hazırlanmıştır. Bu amaçla, gerçekleştirilen alan yazın araştırmaları, yöntem araştırmaları ve tez izleme komitesinin görüşleri çerçevesinde eylem planı, uygulama öncesi, uygulama ve uygulama sonrası olmak üzere üç kategoride oluşturulmuştur. Bu doğrultuda eylem planı; uygulama ortamının belirlenmesi ve hazırlanması, uygulamanın gerçekleştirilmesi, verilerin analizi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere 4 aşamadan meydana gelmiştir. Araştırma sürecinde atılan adımlar tek tek açıklanmıştır. Eylem araştırmasının sarmal bir yapıda olması araştırma sürecini şekillendirmiş ve tespit edilen yanlışlıklarda bir önceki aşamaya tekrar dönülerek eylem planında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca araştırmanın başında uygulamanın etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirildiğine yönelik bir açıklamaya yer verilmiştir. Araştırmanın eylem planı Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10. Araştırmanın Eylem Planı

3.2.3. Üçüncü Adım: Öğretim Paket Programının Geliştirilmesi

Araştırmanın bu aşaması, uygulama için ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme eğitime yönelik öğretim paketinin hazırlanması sürecini kapsamaktadır. Öğretim paketi, bu çalışma bağlamında Ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik oluşturulan eleştirel dinleme/izleme içerikleri ve öğrenci etkinlik kitabını karşılamaktadır.

Öğretim paketinin hazırlanması sürecinde aşağıdaki adımlar takip edilmiştir:

- 1- 2006 ve 2015 Türkçe Öğretim Programları incelenerek eleştirel dinleme/izlemeye yönelik kazanımlar belirlenmiştir.
- 2- 2016-2017 Öğretim Yılı Türkçe Dersi Yıllık Planı incelenmiş ve eleştirel dinleme/izlemeye yönelik belirlenen kazanımların uygulama yapılacak 7. sınıf düzeyi ile eşleştirmesi yapılmıştır.
- 3- Yapılan literatür taramasından da hareketle eleştirel dinleme/izleme başlığında beş temel beceri belirlenmiş ve hedeflenen kazanımlar bu beceriler altında sınıflandırılmıştır.
- 4- 2006 Türkçe Öğretim Programında (6-8.Sınıflar) Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler gözden geçirilmiştir.
- 5- Belirlenen beceri ve kazanımlar doğrultusunda uygulama yapılacak her hafta için farklı bir eleştirel dinleme/izleme içeriği belirlenmiş ve öğrenci etkinlikleri hazırlanmıştır.
- 6- Eleştirel dinleme/izleme materyalleri belirlenirken öğrencilerin aktif kılınması ve günlük hayatta karşılaşılabilecek içeriklerin ele alınmasına özen gösterilmiştir.
- 7- Hazırlanan öğretim programının uygulanacağı ve araştırmacının görev yaptığı ortaokuldaki 6 Türkçe öğretmeniyle paket program paylaşılmış onların görüşleri alınmış ve bu bağlamda pakete son şekli verilmiştir.
- 8- Hazırlanan Öğretim Paketi uzman görüşlerine sunularak (3 Türkçe eğitimi uzmanı) gerekli değişiklikler yapılmıştır.

3.2.4. Dördüncü Adım: Uygulama Sürecinin Planlanması ve Uygulamanın Gerçekleştirilmesi

Araştırmanın veri toplama takvimi olarak planlanan süreç Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmanın Veri Toplama Takvimi

Tarih	Eylemler	Veri Toplama Aracı
22.12.2016	İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Gerekli İzin Alınması	Araştırma İzin Belgesi
23.12.2016-01.02.2017	Eleştirel Dinleme/İzleme Ölçeğinin Geliştirilmesi	Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Anketi
03.02.2017	Alan Uzmanı ile Görüşme	Araştırmacı Günlüğü
06.02.2017	Veli Toplantısı	Veli İzin Belgeleri
07.02.2017	Öğrenci Tanıma Formlarının Uygulanması	Kişisel Bilgi Formu
08.02.2017	Ön Test Uygulaması	EDİÖ
15.02.2017	1. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
22.02.2017	2. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
23.03.2017	Geçerlik Komitesi Toplantısı 1	Görüşme Kayıtları
01.03.2017	3. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
08.03.2017	4. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
09.03.2017	Geçerlik Komitesi Toplantısı 2	Görüşme Kayıtları
15.03.2017	5. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
22.03.2017	6. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
23.03.2017	Geçerlik Komitesi Toplantısı 3	Görüşme Kayıtları
29.03.2017	7. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
05.04.2017	8. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Günlük
06.04.2017	Geçerlik Komitesi Toplantısı 4	Görüşme Kayıtları
12.04.2017	9. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
19.04.2017	10. Hafta Uygulama Dersleri	Video Kayıt/ Gözlem Formu/ Öğrenci Etkinlikleri/ Öğrenci Günlüğü
20.04.2017	Geçerlik Komitesi Toplantısı 5	Görüşme Kayıtları
26.04.2017	Son Test Uygulaması	EDİÖ
27.04.2017-05.05.2017	Anahtar Katılımcı Öğrencilerle Yarı Yapılandırılmış Görüşme	Görüşme Formu

Araştırmanın yukarıda ifade edilen bu aşaması eylem araştırmasının doğrudan uygulama aşamasıdır. Bu süreçte birinci olarak sürecin planlaması yapılır ikinci olarak ise hazırlanan plan doğrultusunda uygulama gerçekleştirilir. Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak uygulama okulu hakkında sonrasında ise araştırmanın sınıf ortamındaki uygulanışı hakkında bilgi sunulmuştur. Böylece araştırmanın planlama süreci betimlenmiştir.

3.2.4.1. Uygulama Sürecinin Planlanması ve Uygulama Okulu ve Sınıf Seçimi

“Eylem araştırması; tek bir sınıfta yapılabildiği gibi, birkaç sınıfa kapsayacak şekilde grup bazlı ya da okul geneli veya bölgesel nitelikte takım bazlı yapılabilir.” (Ferrance, 2000, s. 3). Araştırmacı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir okulda Türkçe öğretmeni olarak görev yaptığı için dersine girdiği bir sınıfta uygulama yapması tez izleme komitesi tarafından uygun bulunmuştur. Araştırmacının tanıdığı bir ortamda ve tanıdığı öğrenciler ile araştırma sürecini yürütmesinin uygulamanın olumlu bir şekilde gerçekleşmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Eğitim ve öğretim döneminin başından itibaren dersine girdiği sınıflar üzerine yaptığı gözlemler ve okul müdürü ile yaptığı görüşme sonrasında araştırmacı uygulamayı 7/F sınıfında yapmaya karar vermiştir. Araştırma için İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınmıştır.

Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan ‘Araştırma İzin Belgesi’ EK 1’ de yer almaktadır.

Araştırma okulu tanıtımı ve uygulama sınıfının belirlenmesi konusunda okul müdürü ile yapılan görüşmenin bir bölümü aşağıya alınmıştır:

Araştırmacı: Okulunuz hakkında bilgi verir misiniz?

Okul Müdürü: Okulumuzda 26 derslik, 1 bilgisayar salonu, 1 konferans salonu ve 1 kütüphane vardır. Hem ilkokul hem ortaokul olarak hizmet veren binamızda 672 ortaokul öğrencisi öğrenim görmektedir. Sınıflarımız 25- 30 öğrenci aralığındadır. Tüm sınıflarımızda akıllı tahta vardır.

Araştırmacı: Okulun başarı durumu hakkında neler söylemek istersiniz?

Okul Müdürü: Kayseri genelinde ortalama başarı düzeyine sahip bir okuluz. Geçen yıl TEOG sonucu Fen Liselerine gönderdiğimiz öğrencilerimiz var.

Büyük çoğunluğu Anadolu liselerine olmak üzere Meslek liselerine yerleşen öğrencilerimiz de mevcut. Okul başarı ortalamamız hem ilçe hem de il ortalamasına eşit. Bu yıl yaptığımız çalışmalarla daha da başarılı olacağımızı düşünüyorum.

Araştırmacı: Okulunuzu veli profilini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Okul Müdürü: Bulduğumuz mahalle daha çok orta gelir düzeyine sahip vatandaşların ikamet ettiği bir yer. Dolayısıyla veli profilimiz orta düzey diyebilirim. Çoğunluğu işçi olmak üzere çeşitli meslek gruplarında çalışan velilerimiz var. Eğitim düzeyi olarak da ortaokul lise çoğunlukta olmak üzere üniversite mezunu velilerimiz de mevcut.

Araştırmacı: Okulunuzda bilimsel bir araştırma yapılması konusunda görüşünüzü alabilir miyim?

Okul Müdürü: Okulumuzda bilimsel bir araştırma yapılmasına olumlu bakıyorum. Üniversitelere yakın bir mahallede bulunmamızdan dolayı zaman zaman anket, görüşme vb. araştırmalar okulumuzda yapılmaktadır. Bu konuda size de araştırmanızda kolaylıklar ve başarılar diliyorum.

Araştırmacı: 7 ya da 8. Sınıf düzeyinde bir araştırmayı yapmayı planlıyorum. Bu konuda sizin öneriniz var mı ?

Okul Müdürü: 8. Sınıflarımız TEOG'a hazırlanmaktadır. Hafta sonu da TEOG kursları olmak üzere 7 gün okula gelmekte ve test çözmeye odaklanmış durumdadır. Ayrıca sene başında sizin de bildiğiniz gibi 8. sınıflarda kura ile sınıfları yeniden belirledik. Yürütmüş olduğunuz 7/F sınıfının üç yıldır Türkçe dersini siz yürütüyorsunuz. Hem üç yıldır tanıdığınız öğrenciler olması hem de TEOG sınavlarının olmaması dolayısıyla 7/F sınıfında araştırmanızı yürütmeniz daha sağlıklı olabilir.

Okul müdürü ile yapılan görüşmenin araştırmacı günlüğüne yansımaları aşağıya alınmıştır.

“Bugün Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamaları konulu hazırlamış olduğum tezin uygulama aşaması ile ilgili okul müdürüm ile bir görüşme yaptım. Tezin konusu ve amaçları hakkında bilgi verdim. Süreçte uygulama açısından gerekli olacak bilgi ve belgeler hakkında destek istedim. İlgi ile dinledi. Eleştirel dinleme/izlemenin çağımızda kazanılması gereken en öncelikli ve temel beceriler arasında olduğunu; böyle bir çalışma yaptığım için beni ve danışman hocamı kutladığını söyledi. Tez uygulama sürecinde her türlü desteği vermeye hazır olduğunu ve müdür yardımcılarını bu konuda bilgilendireceğini söyledi.”

Araştırmanın 7/F sınıfında yapılmasına karar verildikten sonra ilgili müdür yardımcısı ile de bir görüşme yapılmış ve sınıf hakkında gerekli dokümanlar alınmıştır. Görüşmenin bir bölümü aşağıya alınmıştır.

Araştırmacı: Müdür Bey ile yaptığımız görüşme sonrası doktora tez araştırmamın 7/F sınıfında yapılması kararlaştırıldı. 7/F sınıfı hakkında bilgi verir misiniz?

Müdür Yardımcısı: 7/F sınıfı 10 erkek 15 kız olmak üzere 25 öğrenciden oluşmaktadır. Sınıf mevcudu olarak öğretmenlerimizin çok memnun oldukları bir sınıfımız. Başarı olarak ise 7. Sınıflar düzeyinde en başarılı sınıflardan biri. Türkçe, matematik ve sosyal bilgiler derslerinde okulumuzun en başarılı sınıfı.

Araştırmacı: Araştırmanın 7/F sınıfında yapılması konusunda sizin görüşleriniz nelerdir?

Müdür Yardımcısı: Sınıf mevcudunun 25 olması araştırmanız adına bir avantaj olacaktır. Ayrıca, öğrencilerimiz okumaya ve yeni şeyler öğrenmeye hevesli öğrenciler. Onlar adına da araştırmanız yararlı olacaktır .Size 7/F sınıfı ile ilgili araştırmanızda ihtiyaç duyabileceğiniz dokümanları da vereyim. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

Araştırmanın 7/F sınıfında yapılmasının kararlaştırılması üzerine sınıf araştırma öncesi yapılacak uygulama hakkında bilgilendirilmiştir. Öğrencilerin konuya ilk tepkileri ve

araştırmacının öğretmenlik ile araştırmacı kimliği arasında yaşadığı çelişki araştırmacı günlüğünde şu şekilde yer almıştır:

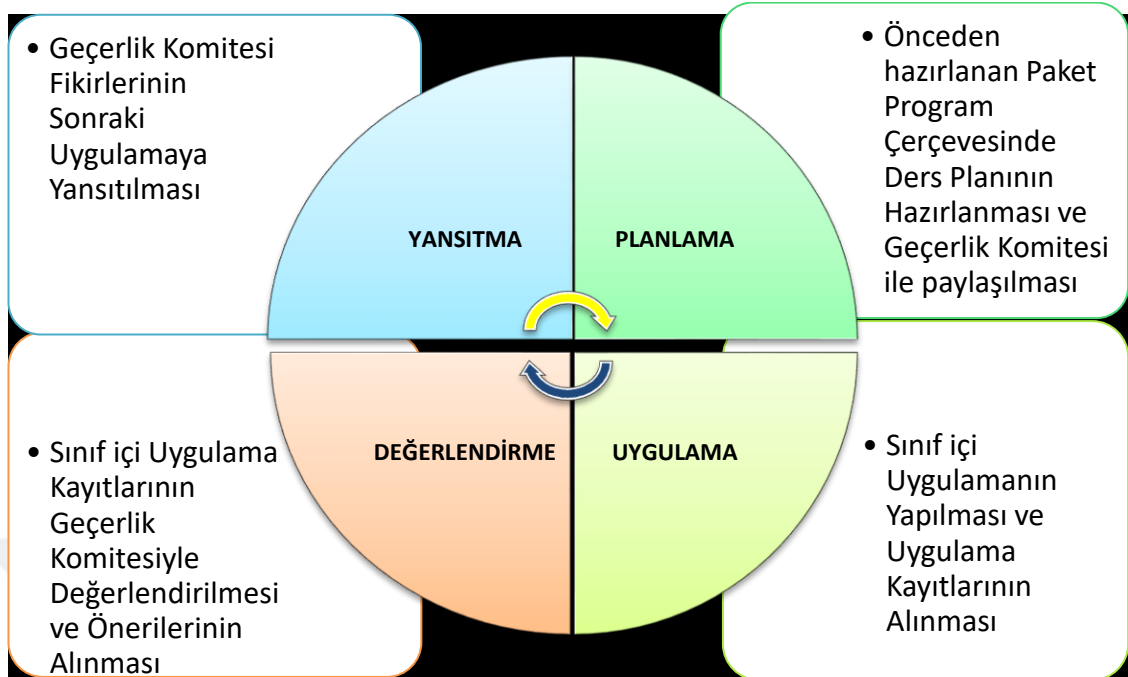
“Bugün 7/F sınıfına yapacağımız eleştirel dinleme/izleme uygulamaları hakkında genel bilgilendirme yaptım. Farklı bir ders işleme yönteminden bahsedince hepsi birden çok sevindi ve alkışladı. Sınıfta herkes çok heyecanlıydı. Üç yıldır öğretmenleri olarak dersini yürüttüğüm sınıfta araştırmacı kimliğinin ön planda olacak olması, objektif olarak sürecin yürütülmesi beni zorlayacak mı diye düşünmedim değil ama eleştirel dinleme/izlemenin amaçları, gerekliliği vb. genel bilgilendirme esnasında öğrencilerin birer yetişkin gibi söz alıp düşüncelerini ifade etmeleri beni çok gururlandırdı. Araştırma sürecinin çok verimli olacağını düşündüm. Umarım yanılmam ve süreci önemli kazanımlarla sonlandırırız.”

3.2.4.2. Uygulamamanın gerçekleştirilmesi

Araştırmanın bu aşaması daha önceden hazırlanan plan ve elde edilen veriler doğrultusunda eyleme geçilen aşamadır. Araştırma süreci sınıf içerisinde bir uygulamanın işe koşulduğu dinamik bir süreçtir. “Uygulama sürecinde plana sadık kalınmalı ancak uygulamada görülen problemlerin çözümüne veya yeni ortaya çıkabilecek durumların özelliklerine yönelik gerekli olan değişiklikler de yapılmalıdır. Bu tür değişiklikler eylem planına yansıtılmalıdır.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 315). Bu çerçevede araştırma sarmal bir yapıda tasarlanmalıdır.

Araştırmada uygula, değerlendir, yansıt ve yeniden uygula şeklinde bir döngü izlenmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilmiş olan uygulama sonrasında toplanmış olan haftalık veriler değerlendirme sürecine tabi tutulmuş ve çözümlenmiştir. “Geçerlilik Komitesi”nin görüşleri süreç içerisinde belirleyici bir rol oynamış, tespit edilen eksiklikleri gidermek amacıyla bu görüşler bir sonraki haftaya dair planlamalara yansıtılmıştır. Böylece sürece dinamik bir boyut kazandırılmıştır.

Araştırma sürecinin haftalık uygulama planı Şekil 11’ de gösterilmiştir.

Şekil 11. Araştırma Sürecinin Haftalık Döngüsü (Ekmekçi, 2017, 83'ten uyarlanmıştır)

10 haftalık bir uygulama süreci gerçekleştirilmiştir. Okulun zamanlama çizelgesine göre ortaokullarda sabah, ilkokullarda öğleden sonra eğitim ve öğretim yapıldığından uygulama dersleri çarşamba günleri sabah 9.30-11.00 arasına denk gelen Türkçe ders saatinde yapılmıştır.

3.3. Araştırma Ortamı

Nitel araştırmalarda araştırma ortamı araştırmayı doğrudan etkileyen bir olgudur. Ekiz'e (2004) göre nitel araştırma yapan bir araştırmacı öncelikle üzerinde araştırma yaptığı kişilerin bulunduğu ortamı; olay, olgu ya da durumların gözlemlendiği veya geçtiği yerleri ayrıntılı bir biçimde tasvir eder. Böylelikle toplanan verilerin nasıl bir ortamda elde edildiği hakkında kendinden sonra yapılacak araştırmalara kaynak oluşturur. Bütün bunlardan hareketle araştırma ortamının betimlenmesi gerekmektedir. Araştırma okulu ve sınıfın belirlenmesine yönelik süreç daha önce açıklandığından bu bölümde araştırmanın geçtiği ortam yani 7/F sınıfı betimlenecektir.

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında 08.02.2017 ile 26.04.2017 tarihleri arasında Kayseri il merkezinde yer alan bir ortaokulun 7/F sınıfında 2 haftası ön test-son test ve 10 haftası ders uygulaması olmak üzere toplam 12 hafta sürmüştür.

Araştırmacı katılımcı bilgilerini gizli tutmak istediği için araştırmmanın rapor aşamasında okul ismine yer verilmemiştir.

Uygulamanın gerçekleştiği okul, 07.00 – 17.50 saatleri arasında sabahçı ve öğleci olarak ikili eğitim yapan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir devlet okuludur. Okulda sabah ortaokul, öğle ise ilkokul grubu öğrenim görmektedir. Okul orta gelir düzeyine sahip vatandaşların ikamet ettiği bir mahallede yer almaktadır. Öğrenci velilerinin çoğu işçi olmak üzere; memur, esnaf, serbest meslek vb. çeşitli meslek gruplarında çalışmakta ve eğitim düzeyi olarak ortaokul ve lise çoğunlukta olmak üzere üniversite mezunu veliler de bulunmaktadır.

Araştırma yapılan okul tek bir bloktur. Okul binasının geniş bir bahçesi vardır. Okul zemin dâhil 5 kattan oluşmaktadır. Zemin katta konferans salonu ve kantin ile arşiv yer almaktadır. Giriş katta 6 sınıf, 5 ve 6. Sınıflara hizmet veren rehberlik servisi ile öğrenci lavaboları bulunmaktadır. 1. Katta 6 sınıf, müdür odası, memur odası, bilgisayar salonu ve kütüphane yer almaktadır. 2. Katta 6 sınıf, müdür yardımcısı odası, öğretmenler odası ve sistem odası bulunmaktadır. 3. Katta ise 7 sınıf, müdür yardımcısı odası, 7 ve 8. sınıflara hizmet veren rehberlik servisi ve öğrenci lavaboları yer almaktadır. 5 ve 6. sınıflar giriş ve 1. Kattaki sınıflarda eğitim görürken 7 ve 8. Sınıflar 2 ve 3. katlardaki sınıflarda eğitim görmektedir.

Uygulamamanın gerçekleştirildiği 7/F sınıfı binanın 3. katında bulunmaktadır. Merdivenden çıkınca sağ tarafta yer alan 7/F sınıfının yanında rehberlik servisi, karşısında müdür yardımcısı odası vardır. Sınıfta 15 adet ikişer kişilik sıra ile öğretmen masa ve sandalyesi bulunmaktadır. Sınıfta akıllı tahta kurulu ve aktif şekilde kullanılmaktadır. Derslikte ayrıca, iki adet pano, sınıf kitaplığı, öğretmen ve öğrenci ders materyallerinin bulunduğu bir dolap ve bir adet askılık yer almaktadır. 50 m²'lik bir alana sahip olan sınıfın, eğitim ortamı için ideal olduğu söylenebilir.

3.4. Araştırmanın Katılımcıları

Eylem araştırmaları bireysel değil ekip çalışmasını gerekli kılan bir araştırma yöntemidir. Koshy'e (2005) göre eylem araştırmacıları lider ya da proje yardımcısı olarak grubunun bir üyesi olabilir. İster proje lideri olsun, ister projeye yardımcı olsun eylem araştırmasında ekip çalışması önemlidir.

Araştırma bir ekip çalışması olarak yürütülmüştür. Bu ekip içerisinde araştırmacı, geçerlilik komitesi üyeleri (uzmanlar), öğrenci velileri ve öğrenciler yer almıştır. Araştırmaya katılım konusunda gönüllülük esas alınmış ve öncelikle İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile öğrenci velilerinden gerekli izinler alınmıştır.

3.4.1. Araştırmacı

“Eylem araştırmaları bizzat uygulayıcının kendisi tarafından yapılabilir.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 307). “Eylem araştırması yapan bir araştırmacı hem uygulamayı gerçekleştirip hem de bu uygulamaya dönük veri topluyorsa araştırmacının konumu aktif gözlemci olarak isimlendirilir” (Mills, 2003, s. 54). Bu araştırma sürecinde araştırmacı hem uygulamayı gerçekleştirip hem de veri topladığı için aktif gözlemci konumundadır.

3.4.2. Geçerlik Komitesi Üyeleri

Eylem araştırması sürecinin, sistemli bir biçimde yürütülmesini sağlayan, araştırmacının gerçekleştirdiği uygulamalara rehberlik eden, yaptığı düzenli toplantı ve eleştirilerle araştırmayı şekillendiren kişiler geçerlik komitesi olarak isimlendirilir (Cavkayar, 2009). Hubbard ve Power’e (1993) göre eylem araştırma sürecinde alanında uzman olan kişilerin veri toplama sürecini ve toplanan verileri inceleyip değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Geçerlik komitesinde bulunan uzmanlarla araştırmacı iş birliği içinde hareket edip yaptıkları istişarelerle uygulama sürecine dönük isabetli kararlar alabilirler. Komite üyeleri yaptıkları eleştiriler ile uygulama aşamasında araştırmacıya destek olurlar (Tüzel, 2012). Bu araştırmanın sağlıklı yürümesi adına önemli bir durumdur.

Araştırmada yukarıda ifade edilen yararlar göz önünde bulundurularak bir geçerlik komitesi oluşturulmuştur. Geçerlilik Komitesinin oluşturulmasında alan uzmanlığı ile beraber lisansüstü eğitimde en az bir dönem nitel araştırma dersi almış olma ölçütü konulmuştur. 3 Türkçe eğitimi alan uzmanından oluşan geçerlik komitesi ile önceden belirlenen takvim çerçevesinde 5 toplantı gerçekleştirilmiştir. İki haftada bir yapılan toplantılarda önceki haftaların değerlendirilmesi yapılmış ve gelecek hafta yapılacak dersin planlamasına yönelik öneriler alınmıştır. Araştırma sürecinde gerçekleştirilen geçerlilik komitesi toplantıları aşağıdaki takvimde verilmiştir.

Tablo 9. Geçerlik Komitesi Toplantı Takvimi

Toplantı No	Toplantı Takvimi
1.Toplantı	23.02.2017
2.Toplantı	09.03.2017
3.Toplantı	23.03.2017
4. Toplantı	06.04.2017
5. Toplantı	20.04.2017

Yapılan toplantılar bilgi notları şeklinde kaydedilmiş ve bir sonraki haftanın planlanmasında öneriler dikkate alınmıştır.

3.4.3. Öğrenci Velileri

Yapılan araştırma gönüllülük esasına dayandığı için öğrenci velilerinin araştırma konusunda bilgilendirilmesi ve veli izin beyanının alınması bir gerekliliktir. Bu amaçla uygulama sürecinden önce araştırma eylem planı doğrultusunda yapılan bir veli toplantısı ile veliler yapılacak araştırma konusunda bilgilendirilmiş ve toplantıya katılan 18 veliden gerekli izin beyanı alınmıştır. Geriye kalan 7 veliye de ilgili izin beyanı ulaştırılmış ve 7/F sınıfında öğrenim gören 25 öğrenci velisinden araştırma katılım izni alınmıştır. ‘Veli İzin Belgesi’ EK 2’ de yer almaktadır.

3.4.4. Öğrenciler

Araştırma uygulamanın yapıldığı okulun 7/F sınıfında bulunan öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Öğrenci mevcudu 15 kız ve 10 erkek olmak üzere 25 kişidir. Uygulama öncesinde bilgilendirme amaçlı yapılan veli toplantısına 18 öğrencinin velisi katılmış ve toplantıya katılan velilerin tamamından araştırma için veli izin beyanı alınmıştır. Veli toplantısına katılmayan 7 öğrenci velisine ise izin beyanı ulaştırılmış ve gerekli araştırma izni alınmıştır.

Araştırma sürecinde işlenen derslerde öğrenciler video ile kayıt altına alınmış bu kayıtlar öğrenci ve velilerin izin ve bilgileri çerçevesinde yapılmıştır. Konu hakkında öğrencilere araştırma bilgilendirme dersinde velilere ise veli toplantısı ve öğrenci izin belgesinde bilgi verilmiştir. Derslerde öğrencilere eleştirel dinlemeye dönük etkinlikler yaptırılmış çalışma kâğıtları düzenli bir biçimde derslerin sonunda toplanmıştır. Toplanan bu veriler her öğrencinin kendi dosyasına künyesiyle beraber kaydedilmiş

daha sonra araştırmacı tarafından temalandırılıp yazıya geçirilerek bu verilerin içerik özömlenmesi yapılmıştır.

Tablo 1’de uygulamanın yapıldığı sınıfta bulunan öğrencilerin çeşitli özelliklerine yer verilmiştir. Tabloda sunulan bilgiler EK 4’te bulunan ‘Öğrenci Kişisel Bilgi Formu’ çerçevesinde elde edilmiştir.

Tablo 10. Katılımcı Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

	Sayı(f)	Yüzde(%)
Cinsiyet		
kız	15	60
erkek	10	40
Kardeş sayısı		
1	1	4
2	7	28
3	9	36
4	7	28
5+	1	4
Aile Gelir Durumu		
0-1000	1	4
1000-1500	13	52
1500-2000	3	12
2000-2500	1	4
2500-3000	4	16
3000-3500	2	8
3500+	1	4
Babanın Mesleği		
İşçi	13	52
Kamu Görevlisi	5	20
Serbest Meslek	4	16
Esnaf	3	12
Annenin Mesleği		
Ev Hanımı	22	88
İşçi	3	12
Babanın Eğitim Durumu		
İlkokul	8	32
Ortaokul	6	24
Lise	8	32
Üniversite	3	12
Annenin Eğitim Durumu		
İlkokul	10	40
Ortaokul	7	28
Lise	7	28
Üniversite	1	4

Tablo 10'un Devamı

Kendine Ait Oda		
Var	18	72
Yok	7	28
6. Sınıf Yıl Sonu Ortalama Notu		
0-45	1	4
45-55	4	16
55-70	3	12
70-85	10	40
85-100	7	28
6. Sınıf Türkçe Başarı Notu		
45-55	4	16
55-70	3	12
70-85	10	40
85-100	8	32
Boş Zaman Aktiviteleri		
Televizyon	10	40
İnternet	9	36
Kitap	4	16
Diğer	2	8
Aylık Okunan Kitap Sayısı		
0	4	16
1	5	20
2	5	20
3	5	20
4+	6	24

Hazırlanan 'Öğrenci Tanıma Formu' EK 4' te yer almaktadır.

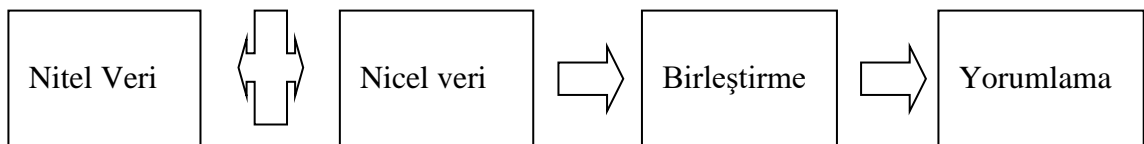
3.5. Veri Toplama Araçları

Eylem araştırmalarında ortaya konulan veriler, toplanan ya da kaydedilen bilgiler, gözlemler veya durumlardır. Çeşitli araçlarla veri toplamak ve bu verilere bağlı sonuçlar elde etmek eylem araştırmasının amacını oluşturmaktadır (Johnson, 2015). "Eylem araştırmalarında elde edilen verilerin niteliğini artırmak için öncelikle farklı veri kaynaklarından verileri toplayıp bu veriler arasında karşılaştırmalar yaparak geçerlik ve güvenilirlik doğrulaması yapılmalıdır" (Mills, 2003, s. 71). Bu araştırmada farklı kaynaklardan veri toplanmış ve veri çeşitlemesi yapılmıştır. Böylece araştırmada farklı veri toplama araçlarından elde edilen verilerin karşılaştırılması imkânı doğmuştur. Şekil: 12'de araştırmada kullanılan veri toplama araçları gösterilmektedir.

Şekil 12. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Şekil 12 incelendiğinde araştırmada yedi farklı veri toplama aracıyla veri toplandığı görülmektedir. Araştırmada hem nicel hem nitel veriler toplanmış olup böylelikle araştırma sürecinde her iki bileşenden de yararlanılmıştır. Karma yöntem araştırmalarında birleştirme deseni olarak isimlendirilen bu desende Creswell'e (2017) göre hem nitel hem nicel araştırma verilerinin analizinden elde edilen sonuçlar birleştirilir. Bu birleştirme iki veri türünde farklı bakış açıları sağladığından problemin nitel ve nicel olarak ayrı ayrı tanımlanmasını ve bu verilerin birleştirilmesi yoluyla probleme farklı görüş ve açıdan bakılmasını sağlar.

Araştırmada Creswell (2017) tarafından yukarıdaki şekliyle ifade edilen süreç takip edilmiştir.

Tablo 11' de araştırma sorularına göre kullanılmış olan veri toplama araçlarına yer verilmiştir:

Tablo 11. Araştırma Sorularına Göre Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırma Soruları	Veri Toplama Aracı 1	Veri Toplama Aracı 2	Veri Toplama Aracı 3	Veri Toplama Aracı 4	Veri Toplama Aracı 5	Veri Toplama Aracı 6
1.Uygulanan eylem planı öncesi öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme özyeterlik algıları nasıldır?	Eleştirel Dinleme İzleme Özyeterlik Ölçeği	Görüşme	Öğrenci Günlüğü	Araştırmacı Günlüğü		
2.Uygulanan eylem planı sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlik algılarında nasıl bir değişim gerçekleşmektedir?	Eleştirel Dinleme İzleme Özyeterlik Ölçeği	Görüşme	Öğrenci Günlüğü	Araştırmacı Günlüğü	Gözlem	
3. Uygulanan eylem planı çerçevesinde Türkçe dersi öğretim süreci nasıl gerçekleşmektedir?	Video Kaydı	Görüşme	Öğrenci Günlüğü	Araştırmacı Günlüğü	Gözlem	Öğrenci Etkinlikleri
4. Uygulanan eylem planı ve ders işleniş sürecine yönelik öğrencilerin algı ve düşünceleri nasıldır?	Görüşme	Öğrenci Günlüğü	Araştırmacı Günlüğü	Gözlem		
5. Uygulanan eylem planı çerçevesinde eleştirel dinleme/izleme kazanımlarının gerçekleşme durumu nedir?	Gözlem	Görüşme	Öğrenci Günlüğü	Araştırmacı Günlüğü		

Tablo 11’de araştırmanın veri toplama sürecinin yedi farklı veri toplama aracı ile yapıldığı görülmektedir. Aşağıda bütün bu veri toplama araçlarının içeriği hakkında bilgi verilmiş, nasıl bir ortamda kullanıldıkları ifade edilmiş ve bu araçların geliştirilme süreçleri ele alınarak tanıtılmıştır.

3.5.1. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği

Öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme yeterlikleri ve bu alanda karşılaştıkları engelleri derecelendirerek değerlendirmeye daha uygun hale getirmek amacıyla eleştirel dinleme/izleme özyeterlilik ölçeği hazırlanmıştır. Ölçek ön test-son test uygulamasında kullanılmıştır. Ölçekle uygulanan eleştirel dinleme/izleme paket programı sonrasında öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlilik algılarında bir değişimin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu ölçeğin geliştirilme aşamasında uygulamalar Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı eğitim-öğretim hizmeti veren ve farklı sosyoekonomik düzeye sahip 4 örneklem ortaokul ve bu okullarda öğrenim gören 265 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. 6 öğrencinin uygulamaya katılmadığı ya da kağıtlarının deforme olduğu tespit edilmiş ve 259 öğrencinin verdiği cevaplar üzerinden gerekli istatistikî işlemler yapılmıştır.

Örneklemlerin özellikleri tablolar şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	Sayı	Yüzde %
Kız	115	44,4
Erkek	144	55,6
Toplam	259	100

Tablo 13. Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri

Sınıf	Sayı	Yüzde %
6.Sınıf	87	33,5
7.Sınıf	87	33,5
8.Sınıf	85	33
Toplam	259	100

3.5.1.1. Ölçeğin Geliştirilme Süreci

Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği'nin maddelerinin yazılması esnasında öncelikle eleştirel dinleme/izleme bağlamında alan yazın taraması yapılmış ve özyeterliliğe ilişkin ölçekler incelenmiştir. 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6- 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı ayrı ayrı incelenmiş ve dinleme/izleme becerisine yönelik kazanımları tespit edilmiştir. Hangi kazanımların eleştirel dinleme/izleme kategorisine alınabileceği alanyazın taraması ve uzmanlarla yapılan tartışmalardan hareketle belirlenmiştir. Konu ile ilgili toplanan

verilerden hareketle bir soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzu 55 maddeden oluşmuştur. Hazırlanan ölçme aracının kapsam geçerliğini incelemek için Türkçe Eğitimi Bölümünde görevli üç öğretim üyesi ile üç Türkçe öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur. Görüşler doğrultusunda 34 maddelik ‘Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği’ oluşturulmuştur.

3.5.1.2. Verilerin Analizi

Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği geliştirme aşamasında toplanan verilerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri bu bölümde ifade edilmektedir.

3.5.1.2.1. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeğinin Geçerlik Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için öncelikle verilerin faktör analizinin yapıp yapılmayacağı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett testi ile kontrol edilmiştir. Kontrole tabi tutulan bu veriler neticesinde ölçeğin faktör analizinin yapılmasının uygun olduğu görülmüş böylelikle Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği'nin yapı geçerliliğinin ve faktör yapısının incelenmesine geçilmiştir. Bu bağlamda, açıklayıcı faktör analizi ile faktörleştirme tekniklerinden biri olan temel bileşenler analizinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde belirlenen faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak faktör varyansı, bütün maddelerin faktör yükleri, varyans değerleri ve çizgi grafiği incelenip değerlendirilmiş ve maddelerin faktör yüklerinin en az 0.30 olması kararlaştırılmıştır. Yorumlama sürecinde sunacağı kolaylık nedeniyle varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik araştırmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısından yararlanılmıştır. Ölçek maddeleri “1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum” biçiminde derecelendirilmiştir. Ölçeğin girişinde ölçeğin amacını ifade eden bir yönergeye yer verilmiştir. Ölçekte yer alan olumlu ve olumsuz maddeler öğrencileri olumlu ya da olumsuz cevaplamaya yönlendirmemesi için ölçeğe karışık bir biçimde yerleştirilmiştir.

3.5.1.2.2. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

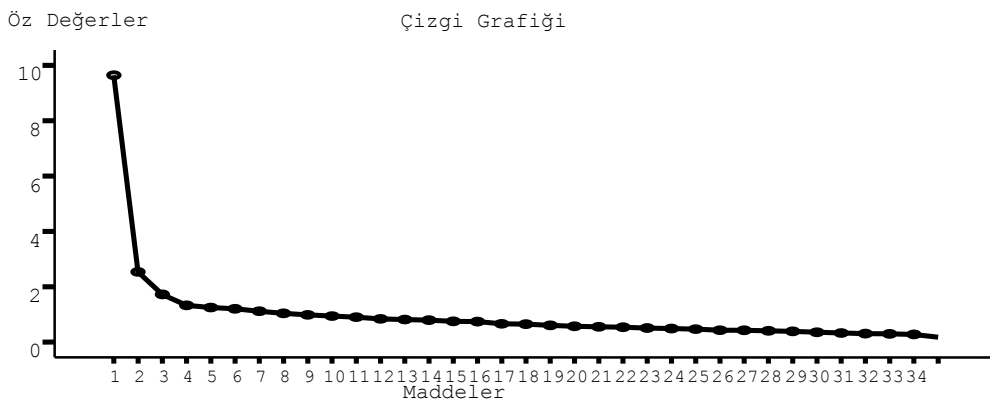
Faktör analizi ile ölçekte yer alan maddelerin ölçtüğü yapılar ortaya çıkarılarak çok değişkenden anlamlı yapılara ulaşılır. (Balcı, 2001). Analiz sürecine geçmeden önce ölçekteki olumsuz ifadelerin (6, 18, 22, 26. maddeler) tersine kodlaması yapılmıştır.

Yapılan analizler doğrultusunda elde edilen verilerin faktörleştirmeye uygun olup olmadığına bakmak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's test sonuçları incelenmiştir. Bu sonuçlara göre Bartlett's küresellik testinin istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,001$) ve KMO değerinin 0,89 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer 0,60'dan yüksek olması önerilir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Faktör analizi sürecinde faktörleştirme işlemleri yapılırken, temel bileşenler analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 14. KMO and Bartlett's Test

Test	Değer
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	0,89
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square
	df
	Sig.
	3251,41
	8
	595
	,000

Yapılan faktör analizine göre ölçekte yer alan maddelerin sekiz faktör altında toplandığı tespit edilmiştir. Büyüköztürk'e (2002) göre çizgi grafiğinde bulunan yüksek ivmeli, hızlı düşüşler önemli faktör sayısını verirken yatay çizgiler varyansı açıklama katkısının birbirine yakın olduğunu ifade eder. Şekil 13'te analiz neticesinde belirlenen çizgi grafiği yer almaktadır.

Şekil 13. Çizgi Grafiği

Şekil 13'teki çizgi grafiğine göre, üçüncü faktörden sonra ani bir düşüş olmadığı ve eğimin sabitlendiği görülmüştür. Bu çerçevede çalışmaya, yüksek ivmeli hızlı düşüşlerin görüldüğü ilk üç faktör ile devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu üç faktöre

ait özdeğerler, varyans yüzdeleri ve toplam varyans yüzdeleri Tablo 15'te gösterilmektedir.

Tablo 15. Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Değerler

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi %	Toplam Varyans Yüzdesi%
1.Faktör	8,37	27,92	27,92
2.Faktör	2,50	8,34	36,27
3.Faktör	1,63	5,45	41,72

Tablo 15'e göre ilk üç faktör toplam varyansın %41,72'sini açıklamaktadır. Kabul görür bir oran olarak ifade edilen %41 ve üzerinde bir varyans oranına sahip olmasından hareketle (Kline, 1994, Akt. Deveci, 2002) ölçek üç faktörlü bir ölçek olarak değerlendirilmektedir. Bir maddenin ölçekte yer alabilmesi için faktörlerin döndürülmesiyle elde edilen değerlerin en az 0,3 faktör yükünü taşıması gerekir. Ayrıca bir madde birden çok faktörde yer almışsa faktörlerin birindeki değer diğer faktörlerdeki değerlerden en az 0,1 kadar büyük olması gerekir (Büyüköztürk, 2002). Bu değerlendirmeye göre ölçekten çıkarılması kararlaştırılan maddelere ait değerler Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16. Faktör Analizi Sonucunda Ölçekten Çıkarılan Maddelere İlişkin Elde Edilen Değerler

Sıra No	Maddeler	1.Faktör	2.Faktör	3.Faktör
12	Dinlediğim/izlediğim televizyon programlarının amaçları, işlevleri ve özelliklerini tartışabilirim.	0,45	0,38	
17	Türkçe dinleme metinlerinde olayların nasıl gelişeceğini tahmin edebilirim.	0,43	0,42	
30	Dinlediklerimde/ izlediklerimde giriş gelişme sonuç bölümlerini belirler, gerekçesini açıklayabilirim.	0,40	0,50	
34	Dinlediklerim/ izlediklerim hakkında herkesin benimle aynı görüşte olmadığını bilirim	0,33	0,37	

Tablo 16'dan hareketle 12, 17, 30 ve 34. maddelerin birden çok faktörde yer aldığı ifade edilebilir. Bu maddelerin faktörlerden birindeki yük değeri; diğer faktör yükünden 0,1 değerinden daha küçük olduğundan bu maddelerin ölçekten çıkarılması kararlaştırılmıştır. Ölçekte kalması uygun görülen 30 maddenin faktörlere göre dağılımı ile her bir maddenin faktör yükü Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17. Faktör Analizi Sonucunda Maddelere İlişkin Elde Edilen Değerler

Sıra No	Maddeler	1. Fk.	2. Fk.	3.Fk.
28.Madde	Dinleme/izleme ortamında konuşmacının dinleyici ile kurmaya çalıştığı mesafeyi fark edebilirim (samimi, resmi, otoriter vb).	0,73		
33.Madde	Dinlediklerimde / izlediklerimde öznel ve nesnel yargıları kolaylıkla tespit edebilirim.	0,70		
27.Madde	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ortaya konan sorunlara farklı çözüm önerileri sunabilirim.	0,65		
24.Madde	Dinlediğim/ izlediğim metin ya da içeriklerde olay kişiler yer ve zaman unsurlarını kolaylıkla belirleyebilirim.	0,61		
32.Madde	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ön yargıları hemen fark ederim.	0,58		
9. Madde	Dinlediklerimde/izlediklerimde kurgunun gerçek veya kurmaca olmasını ayırt edebilirim.	0,57		
14.Madde	Dinlediğim/izlediğim reklam ya da televizyon programlarında birey ve toplumu yönlendirme ve etkilemede kullanılan öğeleri irdeleyip değerlendirebilirim	0,56		
31.Madde	Dinlediklerimde/izlediklerimde örtülü anlamları tespit edebilirim.	0,55		
7.Madde	Dinlediklerimde/izlediklerimde neden –sonuç ilişkilerini belirleyebilirim	0,54		
19.Madde	Dinlediklerimden/izlediklerimden öğrendiklerimi daha önceki öğrendiklerimle karşılaştırabilirim.	0,54		
8.Madde	Dinlediklerimde/izlediklerimde amaç- sonuç ilişkilerini belirlemede zorlanmam.	0,52		
11.Madde	Dinlediğim/ izlediğim medyatik içeriklerde duygusal etki oluşturmak için kullanılan teknikleri belirleyebilirim.	0,50		
3.Madde	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle ana fikri destekleyen yardımcı fikirleri/duyguları tartışabilirim.	0,49		
2.Madde	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle verilmek istenen ana fikri/ana duyguyu kolaylıkla tespit edebilirim.	0,49		
25.Madde	Dinleme/izleme etkinliğinden sonra anahtar kavramlarla dinlediklerimi/izlediklerimi özetleyebilirim.	0,48		
1.Madde	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle konuşmacının bakış açısını sorgulayabilirim.	0,47		
13.Madde	Dinlediğim/izlediğim film, dizi, reklam gibi medya unsurlarını içerik, tüketimi hedefleme, yanlış bilgilendirme vb. açılardan irdeleyip değerlendirebilirim.	0,46		
4.Madde	Dinlediklerimin/izlediklerimin tutarlı ve tutarsız yönlerini belirleyebilirim.	0,41		
10.Madde	Dinleme metinlerinde çatışma unsurlarını (olay ve kişilerdeki çatışmalar vb.) belirleyebilirim.	0,40		

Tablo 17'nin Devamı

16.madde	Katılacağım konferans, seminer ya da sunumun konusu ve konuşmacısı hakkında önceden araştırma yaparım.	0,74
21.madde	Dinlediklerimle/izlediklerimle ilgili merak ettiğim konular hakkında sorular hazırlarım.	0,66
23.madde	Dinlediklerimi/izlediklerimi sık sık kendi yaşantım ile karşılaştırırım.	0,53
29.madde	Dinleme/izleme ortamlarında kullanılan afiş, broşür, görsel vb.nin kullanım sebebini tartışabilirim	0,50
5.madde	Dinlediklerimde/izlediklerimde konuşmacının/sunucunun fikirlerinin günlük hayata uygunluğunu tartışabilirim.	0,48
20.madde	Kendi gerçeklerim ve bilgilerime göre dinlediklerimde/ izlediklerimde konuşmacının vardığı sonucu kontrol edebilirim.	0,46
15.madde	Dinlediğim/izlediğim medyatik içeriklerin yararlı ve zararlı yönleri hakkında ailem ve arkadaşlarımla konuşurum	0,44
6.madde	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle çıkarımlar yapmakta zorlanırım.	0,83
26.madde	Dinlediklerimde/ izlediklerimde mantık hatalarını belirlemede zorlanırım.	0,78
22.madde	Dinlediklerimde/ izlediklerimde abartma-mizah-benzetme ve mecazları belirlemede zorlanırım.	0,76
18.madde	Dinlediğim/izlediğim her şey aslında görüldüğü gibidir	0,75

Tablo 17'ye göre maddelerin faktör yükleri 0,40 ile 0,83 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçekte 8 maddenin (2,3,5,7,8,11,20,29) iki faktörde yer aldığı tespit edilmiştir. Büyüköztürk (2002) birden çok faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki faktör yükünün diğer faktörlerdeki faktör yükünden en az 0,1 kadar büyük olması gerektiğini ifade etmektedir. Yapılan analiz sonucu sözkonusu maddelerin bir faktördeki yük değerinin diğerinden 0,1 değerinden daha büyük olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda yapılan faktör analizi sonucuna göre "Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği" 30 maddeden oluşmuştur. Yapılmış olan faktör analizine göre ölçekte oluşan boyutların adı, tanımı, madde numaraları ve örnek maddeler, Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Faktör Analizi Sonucunda Ölçeğin Boyutlarının Adı, Tanımı, Madde Numaraları ve Örnek Maddeler

Faktör Adı	Tanımı	Maddeler	Örnek Maddeler
KİŞİSEL YETERLİK	Öğrencilerin eleştirel dinleme izleme becerilerini kullandırmada kişisel yeterliklerinin tespitine yönelik boyut.	1.Madde 2.Madde 3.Madde 4.Madde 7.Madde 8.Madde 9.Madde 10.Madde 11.Madde 13.Madde 14.Madde 19.Madde 24.Madde 25.Madde 27.Madde 28.Madde 31.Madde 32.Madde 33.Madde	1.Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle konuşmacının bakış açısını sorgulayabilirim. 7.Dinlediklerimde/ izlediklerimde neden-sonuç ilişkilerini belirleyebilirim 28.Dinleme/ izleme ortamında konuşmacının dinleyici ile kurmaya çalıştığı mesafeyi fark edebilirim (samimi, resmi, otoriter vb).
SOSYAL YETERLİK	Öğrencilerin eleştirel dinleme izleme becerilerini kullandırmada sosyal yeterliklerinin tespitine yönelik boyut.	5.Madde 15.Madde 16.Madde 20.Madde 21.Madde 23.Madde 29.Madde	5.Dinlediklerimde/izlediklerimde konuşmacının/ sunucunun fikirlerinin günlük hayata uygunluğunu tartışabilirim. 15.Dinlediğim/izlediğim medyatik içeriklerin yararlı ve zararlı yönleri hakkında ailem ve arkadaşarımla konuşurum
ENGELLER	Öğrencilerin eleştirel dinleme izleme becerilerini kullandırmada karşılaştıkları engellerin tespitine yönelik boyut	6. Madde 18.Madde 22.Madde 26.Madde	6.Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle çıkarımlar yapmakta zorlanırım. 26.Dinlediklerimde/ izlediklerimde mantık hatalarını belirlemede zorlanırım.

3.5.1.2.3. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeğinin Güvenirlik Analizi

Ölçeğin faktör analizi yapıldı yapıları tespit edildikten sonra güvenirlik analizine geçilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin güvenirliğini saptamak amacıyla Alfa Katsayısı (Cranbach Alpha) 'ndan yararlanılmıştır. Güvenirlik hesaplamasında SPSS 15.0 paket programından faydalanılmıştır. Ölçeğin faktörlerine ve geneline yönelik hesaplanan Cronbach alfa güvenirlik katsayıları Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

Ölçeğin Alt Boyutları	Madde Sayısı	Madde Numaraları	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı
Kişisel Yeterlik	19	1,2,3,4,7,8,9,10,11,13,14,19,24,25,27,28,31,32,33	0,90
Sosyal Yeterlik	7	5,15,16,20,21,23,29	0,72
Engeller	4	6,18,22,26	0,80
GENEL	30	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,31,32,33	0,86

Ölçeğin güvenilirliğini test etmede iç tutarlık yöntemi kullanılmıştır. SPSS 15.0 programıyla ölçekte yer alan maddelere ait varyanslar, toplam puanlar varyansına bölünmüş böylece ölçeğe ait iç tutarlık katsayısı Cronbach Alfa alt ölçeklerde 0,72 ile 0,90 arasında; ölçeğin genelinde ise 0,86 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler çerçevesinde hazırlanan ölçek yüksek katsayılı güvenilir bir ölçek olarak tanımlanabilir.

Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucu 3 faktör yapısı ve 30 maddeden oluşan ölçeğin maddelerinin ilgili alt boyutlara dağılımı, Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 20. Eleştirel Dinleme/ İzleme Özyeterlik Ölçeği Alt Boyutları ve Madde Numaraları (30 Madde)

Ölçeğin Alt Boyutları	Madde Sayısı	Madde Numaraları
Kişisel Yeterlik	19	1,2,3,4,7,8,9,10,11,12,13,17,22,23,25,26,28,29,30
Sosyal Yeterlik	7	5,14,15,18,19,21,27
Engeller	4	6,16,20,24
GENEL	30	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30

Hazırlanan ‘Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği’ EK 5’ te yer almaktadır.

3.5.2. Görüşme

Eylem araştırmalarında kullanılan bir veri toplama yöntemi olan görüşme, araştırmacıya dışarıdan görülen davranışlara dönük içsel bir bakış açısı geliştirme imkânı sunduğu gibi doğrudan doğruya gözlenme imkanı olmayan bilgilere de erişme olanağı sunar

(Anagün, 2008). Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre ise çeşitli veri toplama yolları ile toplanan verileri teyit etme ve araştırmaya katılan bireylerin algılarını, tepkilerini, deneyimlerini ve araştırmaya yönelik görüşlerini öğrenme konusunda bireysel ya da odak grup görüşmeleri etkili bir yöntemdir. Bu görüşmeler bireysel yapılabildiği gibi grup halinde de yapılabilir. Yine bu görüşmeler yapılandırılmış, yapılandırılmamış ya da yarı yapılandırılmış biçimlerde yapılabilir. Araştırmacı ile veri kaynağı arasında etkileşime fırsat vermesi, toplanan verilerin teyit edilmesi, bu verilerin ayrıntılı hale getirilmesi konularında kolaylık sağlaması yönlerinden görüşme güçlü bir veri toplama yöntemidir.

Araştırmada öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme uygulama sürecine yönelik görüşlerinin elde edilmesi amacıyla görüşme tekniğine başvurulmuştur. Bu amaçla 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış ve süreç sonunda rastgele 9 öğrenci seçilerek görüşme yapmaya gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Görüşme yapmak istemeyen 2 öğrenci yerine rastgele tekrar 2 öğrenci seçilmiş ve toplam 9 gönüllü öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde öğrencilerin görüşleri not edilmiş ve bu görüşmelerin çözümlenmesinde içerik analizine başvurulmuştur.

Hazırlanan 'Standartlaştırılmış Görüşme Formu' EK: 6' da yer almaktadır.

3.5.3. Gözlem

Gözlem nitel araştırma yönteminde başvurulan önemli bir veri toplama aracıdır. "Gözlem herhangi bir olay ya da durumu gözleme ve kayıt etmeyi içeren bir veri toplama tekniğidir (Grazino & Raulin, 2004, Akt. Cemaloğlu, 2011, 143). Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre gözlem herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılır. Nitel araştırmalarda gözleme sadece bir ortamda sık karşılaşılmayan bir davranışı ortaya çıkarmak amacıyla başvurulmaz. Şayet bir araştırmacı, herhangi bir alanda meydana gelen bir davranışa dair ayrıntılı, geniş kapsamlı ve zamana yayılarak elde edilmiş bir çerçeve görmek istiyorsa gözlem yöntemine başvurabilir. Gözlem araştırmacının uygun gördüğü farklı sosyal ya da kurumsal alanlarda nitel-nicel bir veri toplama aracı olarak kullanılacak bir yöntemdir.

Sistemik gözlem tekniğinin kullanıldığı araştırmada öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme kazanımlarına yönelik davranışları sınıf içerisinde kasıtlı olarak uygulama dersleri süresince gözlemlenmiştir. Bu aşamada yapılandırılmış bir gözlem formu geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Paket programda hedeflenen kazanımlar birer gözlem faktörü olarak düşünülmüş ve uygulama derslerinde öğrencilerin bu kazanımları ortaya koyma durumları ‘1= Geliştirilmeli, 2= İyi, 3= Çok iyi’ olarak gözlemlenmiştir.

Yapılan gözlem ile bir yandan öğrencilerin bireysel olarak eleştirel dinleme/izleme kazanımlarını edinme durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmış diğer yandan ise kazanımların sınıfta gerçekleşme oranları belirlenerek yapılan uygulamanın değerlendirilmesine katkı sunulmuştur.

Hazırlanan ‘Eleştirel Dinleme/İzleme Gözlem Formu’ EK: 7’ de yer almaktadır.

3.5.4. Video/Ses Kayıtları

Eylem araştırmalarında sürece yönelik verilerin elde edilmesinde video/ses kayıtlarının önemli bir yeri vardır. Tüzel’e (2012) göre eğitim alanlarında video/ses ve gözlem kayıtları, araştırmacıya kendini izleme, araştırma verilerinin geçerliğinin sağlama ve katılımcı dönütleri ile yansıtılmaların takibini yapabilmeye olanağı sağlar. “Eylem araştırmalarında video kaydına yer verme, hem araştırmacının dikkatini öğretim ortamına vermesini sağlamakta hem de süreç sonunda sınıfta meydana gelen olayları ve sınıf etkileşimini takip etme imkânı tanımaktadır” (Mills, 2003, s. 69). Johnson’a (2015) göre video kayıtları (videoteyp ve dijital), öğrencilerin ders süresince sergilemiş oldukları hareket ve davranışlar ile araştırmacının uyguladığı yöntem ve teknikleri tekrar gözden geçirme olanağı sağlar.

Bu çalışmada video/ses kayıtları uygulama sürecinin betimlenmesinde önemli bir veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Eylem araştırmasının uygulama boyutunda gerçekleştirilen 20 ders saati video kaydına alınmış ve çözümlenmeleri yapılmıştır.

3.5.5. Araştırmacı Günlüğü

Eylem araştırmalarında sıklıkla kullanılan bir veri toplama aracı olan araştırmacı günlükleri araştırma sürecinin değerlendirilmesine imkân tanıyan ve araştırma sürecinin yeniden gözden geçirilmesini sağlayan bir veri toplama aracıdır. “Araştırmacı günlüklerinde; gözlemler, analizler, şekiller, taslaklar, alıntılar, öğrenci yorumları, sınav

sonuçları düşünceler hatta duygular ve izlenimler gibi çok çeşitli verilere yer verilebilir” (Johnson, 2015, s. 81). Böylece araştırma sürecinin genel bir resmi elde edilir.

Bu çalışmada araştırmacı sürecin başından itibaren araştırmacı günlüğü tutmuştur. Uygulama sınıfının belirlenme sürecine, okul müdürü ve müdür yardımcısıyla yapılmış olan görüşmelere, gerçekleştirilen toplantılara, ders öncesi, ders esnası ve ders sonrasına ilişkin duygu, düşünce ve gözlemlere araştırmacı günlüğünde yer verilmiştir. Böylece sürecin tüm boyutlarının yansıtılması amaçlanmıştır. Bulguların tanımlanmasında ve yorumlanmasında bu günlüklerden yararlanılmıştır.

3.5.6. Öğrenci Günlükleri

Araştırma sürecinde araştırmacı ya da öğretmen araştırmaya katılan bireylerden uygulama sürecine yönelik günlük tutmalarını isteyebilir. “Günlükler bireysel gözlemlere, duygulara, tepkilere, yorumlara ve açıklamalara ulaşmada yararlı olabilirler.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 312). Öğrenci günlükleri eylem araştırmasında bir veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Johnson’a (2015) göre günlükler araştırmanın tüm bölümleriyle ilgili gözlem ve düşüncelerin kayıt altına alınmasını sağlar. Mertler’e (2006) göre ise günlükler aracılığıyla araştırmacı, katılımcıların o gün yapılmış olan derse yönelik fikirlerini, algılarını, tutumlarını ve sınıfta gerçekleştirdikleri deneyimlerin neler olduğunu öğrenme olanağı elde eder. Altun’a (2017) göre günlükleri bir belge olarak mükemmel kılan şey, onların samimi, sevecen, sade ve doğru olmalarıdır.

Araştırma boyunca, öğrencilere uygulama derslerinde yaşadıkları olaylara, öğrendikleri bilgilere ve ders sürecindeki duygularına yönelik günlükler tutturulmuştur. Böylelikle öğrencilerin sınıfta yapılan uygulamalara dair duygu, düşünce ve algılarına dönük ortaya koydukları yansıtılmaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda alan yazında bulunan günlük örnekleri incelenerek Potur’dan (2012) hareketle bir günlük yapısı oluşturulmuştur. Sınıfta sadece gönüllü öğrencilere günlük tutturulmuş, toplam 10 öğrenciden, yapılmış olan her bir derse ilişkin 100 farklı günlük elde edilmiş ve bu günlüklerin içerik analizi yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan ‘Öğrenci Günlüğü’ örneği EK: 3’ te yer almaktadır.

3.5.7. Öğrenci Etkinlik Dosyaları

“Eylem araştırmalarında öğrencilerin çalışma örnekleri veri kaynağı olarak kullanılabilir” (Johnson, 2015, s. 97). Eleştirel dinleme/izleme kazanımlarına yönelik hazırlanan öğrenci etkinlik kitabında öğrencilerin ders sürecinde ortaya koyduğu ürünler veri kaynağı olarak kabul edilmiştir.

Öğrenci etkinlikleri her bir öğrenci için farklı dosyalarda toplanmış ve 10 hafta devam eden uygulama süresince bütün öğrencilerin çalışmaları biriktirilmiştir. Bu yolla, sürecin sonunda her bir öğrenci ‘Eleştirel Dinleme/İzleme Etkinlik Kitabı’ nı tamamlamış böylelikle performansını ortaya koymuştur. Bu veriler araştırmacı tarafından uygulama sonrasında incelenerek analiz edilmiş ve sürecin betimlenmesinde kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan ‘Eleştirel Dinleme/İzleme Öğrenci Çalışma Kitabı’ EK 11’ de yer almaktadır.

3.6. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma süresince çeşitli veri toplama araçları kullanılarak toplanan veriler nitel ve nicel veri analiz yöntemleri kullanılarak çözümlenmiştir. Bu süreçte “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği” ve “Sistemik Gözlem Formu” kullanılarak elde edilen veriler SPSS 15.0 paket programından faydalanılarak değerlendirilmiştir. Öğrenci günlükleri, araştırmacı günlüğu, öğrenci etkinlikleri ve video/ses kayıtları ile görüşmeler sonucu elde edilen veriler ise nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde içerik çözümlenmesi işlemine tabi tutulmuş ve bu veriler Miles ve Huberman (1994) tarafından öne sürülen modele göre, “verilerin düzenlenmesi veya azaltılması, verilerin sergilenmesi, sonuçların tasvir edilmesi ve doğrulanması olarak tasarlanan üç temel aşamada” (Akt. Baltacı, 2017, s. 4) sunulmuştur.

Araştırmada nitel ve nicel verilerin birleştirilmesi Creswell’in (2017, s. 87) önerileri çerçevesinde tartışma bölümünde gerçekleştirilmiştir. Böylelikle hem nitel hem de nicel yollarla elde edilen veriler aracılığıyla araştırma sürecine yönelik etkili bir yansıtma yapılmaya çalışılmıştır. Bu işlemlerde araştırma soruları belirleyici rol üstlenmiştir.

3.6.1. Öğrencilerin Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Algularına Yönelik Verilerin Çözümlemesi

“Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği” kullanılarak elde edilen ön test ve son test verileri SPSS 15.0 paket programı kullanılarak çözümlenmiş ve uygulanan paket program çerçevesinde öğrencilerin algularında bir değişimin olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu çerçevede tek yönlü varyans analizi (t-testi), yüzde ve frekans dağılım hesaplamaları yapılmıştır.

3.6.2. Uygulanan Öğretim Sürecine Yönelik Verilerin Çözümlemesi

Uygulama süresince her hafta toplanan öğrenci etkinlikleri, araştırmacı ve öğrenciler tarafından tutulan günlükler ile derslere yönelik video/ses kayıtları nitel araştırma yöntemlerinden içerik çözümlemesine tabi tutulup yorumlanmıştır.

3.6.3. Öğrencilerin Öğretim Süreci Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Verilerin Çözümlemesi

Bu kapsamda sürece yönelik öğrenci görüşlerinin alınması için uygulama bitiminde gönüllülük esasına dayalı seçilen 9 öğrenci ile görüşme yapılmış ve öğrenci görüşleri yazıya geçirilmiştir. Ayrıca öğrenci günlüklerinde yer alan sürecin değerlendirilmesine yönelik veriler de bu başlık altında çözümlenmiştir. Nitel araştırma çerçevesinde içerik çözümlemesine tabi tutulan bu verilerin temalandırılarak kodlaması yapılmıştır. Miles-Huberman (1994) modeli nitel veri analizinde kodlama, analizin sonraki aşamalarına yön veren ilk ve en önemli adımdır (akt. Baltacı, 2017, s.5). Buna göre elde edilen kodlardan hareketle araştırmada ulaşılan bulgular raporlaştırılmıştır.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Herhangi bir araştırma projesinde doğruluk ve güvenilirliğin oluşturulmasında üç esas bileşen vardır. Bunlar: geçerlik, güvenilirlik ve çeşitlemedir. “Geçerlik, bir şeyin ölçmek istediğini ne derece ölçtüğü; güvenilirlik, bir çalışmanın veya deneyin benzer sonuçlar ile tekrarlanabilirliğinin derecesi; çeşitleme ise bir şeye birden fazla bakış açısıyla bakmak demektir” (Johnson, 2015, s.111).

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği açıklanırken Yıldırım ve Şimşek (2016) ile Arastaman, Fidan vd.nin (2018) Lincoln ve Guba’ya (1985) ait olan “inandırıcılık”,

“aktarılabirlik”, “tutarlılık” ve “teyit edilebilirlik” kavramları ile bu kavramları açıklayış biçimlerinden yararlanılmıştır:

3.7.1. İnandırıcılık

“Eylem araştırmalarında inanırılık güvenilir ya da inandırıcı olma yeteneği anlamına gelmektedir. Bu durum verilerin güven içinde kullanılmasına olanak tanımaktadır” (Johnson, 2015, s. 109). Lincoln ve Guba (1985), bir araştırmada inandırıcılığın oluşabilmesi için araştırmacılara birtakım stratejiler önermişlerdir. Uzun süreli etkileşimin meydana gelmesi, derinlik odaklı veri toplama, verileri çeşitleme, uzman incelemesinin yapılması ve katılımcı teyidinin gerçekleşmesi bir araştırmada inandırıcılığın değerlendirilmesinde kullanılabilirler ölçütler olarak kabul görmektedir (Akt. Yıldırım & Şimşek 2016). İnandırıcılığın açıklanmasında bu kavramlar tek tek ele alınmıştır.

3.7.1.1. Uzun Süreli Etkileşim

Araştırmacının veri kaynakları ile uzun süreli etkileşimi, bu veri kaynakları üzerinde kendi varlığından meydana gelmiş olumlu ya da olumsuz etkileri saptamasına imkan verir. Uzun süreli etkileşim, elde edilen verilerin dönemseller ya da mevsimseller olup olmadığını teyit etmek bakımından önemli görülmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Derinlemesine veri toplamanın bir gerekliliği olarak görülen uzun süreli etkileşim nitel araştırmalarda önemli bir aşamadır.

Bu araştırma uzman görüşleri doğrultusunda 2 haftası ön test- son test olmak üzere 12 hafta olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Uygulama öncesinde yapılan çalışmalar ve hazırlık aşaması da sürece dâhil edildiğinde uygulama okulunun ve sınıfının belirlenmesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli iznin alınması, Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği’nin geliştirilmesi, okul idarecileri ile görüşmelerin yapılması, veli toplantısı, aşamaları dahil olmak üzere yaklaşık 20 haftalık bir süreyi kapsamaktadır. Uygulama süreci içerisinde 10 haftalık uygulama dersleri (20 saat), 5 defa geçerlik komitesi toplantısı, 9 öğrenci ile sürece yönelik yarı yapılandırılmış görüşme ve 10 hafta boyunca sistematik gözlem gerçekleştirilmiştir. Bütün bu uygulamalarla araştırmanın inandırıcılığına yönelik uzun süreli etkileşim stratejisine karşılık gelmektedir. Araştırmacı bu süreçte araştırmada ortaya konulan problemlerin

takipçisi olmuş aynı zamanda araştırmanın katılımcıları ile de yoğun etkileşimli bir süreç geçirmiştir.

3.7.1.2. Derinlik Odaklı Veri Toplama ve Çeşitleme

Araştırmada ulaşılan sonuçların birbirleriyle sürekli bir şekilde karşılaştırılıp yorumlanarak ve kavramsallaştırılarak örüntülerin ortaya çıkarılması (Yıldırım & Şimşek, 2016) açısından derinlemesine veri toplama ve bir durumun tüm yönlerini görebilme (Johnson, 2015) bakımından ise çeşitleme nitel araştırmada önemlidir.

Bu araştırmada öğrenciler, araştırmacı ve geçerlik komitesi üyelerinden; Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği, video ve ses kayıtları, öğrenci ürünleri, öğrenci günlüğü, araştırmacı günlüğü, görüşme ve gözlem olmak üzere 7 farklı türde veri toplama aracıyla veriler toplanmış, toplanan bu veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Eylem araştırmalarında genel olarak nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmakla birlikte araştırmanın amacına hizmet ediyor ve uygunsa nicel araştırma yöntemlerinden de faydalanabilmektedir (Kuzu, 2009). Araştırmada veri toplama araçlarının çeşitlenmesi yanında yöntem çeşitlenmesine de gidilmiş ve hem nitel hem nicel yollarla elde edilen veriler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Creswell'e (2017) göre nicel ve nitel verilerin bütünleştirilmesi her birinin tek başına sağlayacağından daha fazla katkı sunarak araştırma probleminin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Araştırmada bu durum göz önünde bulundurulmuştur.

3.7.1.3. Uzman İncelemesi

Araştırma konusunda bilgili, nitel araştırma yöntemleri konusunda deneyimli ve uzmanlaşmış kişilerden destek almak nitel araştırmada önemli bir aşamadır. Bu aşamada uzmanlar araştırma sürecini çeşitli yönleriyle inceler. "Bu incelemede uzman, araştırmanın deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına kadar olan süreçlere eleştirel bir gözle bakar ve araştırmacıya geri bildirimde bulunur" (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 279). Araştırmacı uzman görüşleri çerçevesinde uygulamalarını yeniden gözden geçirme fırsatı yakalar.

Araştırma sürecinde veri kaynakları belirlenirken, veri toplama araçları tespit edilirken, paket program hazırlanırken, uygulama gerçekleştirilirken, veriler düzenlenip, analiz edilip yorumlanırken Geçerlik Komitesi ile Tez İzleme Komisyonundaki uzmanların

görüşleri alınmıştır. Geçerlik Komitesinde bulunan en az bir dönem nitel araştırma yöntemleri dersi almış ve en az yüksek lisans düzeyindeki uzmanlarla 10 haftalık uygulama sürecinde araştırma sürecini değerlendirmek amacıyla 5 kez toplantı yapılmıştır. Tez İzleme komisyonunda yer alan 3 Türkçe Eğitimi uzmanının araştırma süresince görüşleri alınmış ve bu görüşler doğrultusunda araştırmaya yön verilmiştir.

3.7.1.4. Katılımcı Teyidi

“Araştırmada elde edilen verilerin, bunlara ilişkin araştırmacının ulaştığı sonuçların ve yorumların veri kaynakları tarafından teyit edilmesinde yarar vardır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 280). Bu araştırmada farklı veri kaynaklarından 7 farklı yöntemle veri toplanmış ve veriler karşılaştırılarak ulaşılan sonuçların araştırmayı destekler mahiyette olmasına dikkat edilmiştir. Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar katılımcıların teyidinde sunulmuştur.

3.7.2. Aktarılabilirlik

Nitel araştırmalar doğası gereği genelleme yerine aktarılabilirlik kavramını ön plana çıkarmıştır. Yıldırım’a (1999) göre nitel araştırmalarda genelleme kavramı yerine kullanılan aktarılabilirlik kavramı araştırmada ulaşılan sonuçların benzer alanlara genellenemeyeceği fakat benzer ortamlarda bu sonuçların uygulanabilirliğine yönelik deneyim ve denenceler oluşturması anlamına gelmektedir. Nicel araştırmalarda amaç genellemelere ulaşmakken nitel araştırmalarda amaç elde edilen bulguların benzer ortamlara uygulanabilirliğini test etmektir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Araştırma sonuçlarında aktarılabilirliği sağlamada iki adım önemli bulunmaktadır: ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme. Araştırma sürecine yönelik bu kavramlar aşağıda ele alınmaktadır.

3.7.2.1. Ayrıntılı Betimleme

“Ayrıntılı betimleme, ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılmasıdır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 282). Bu anlamda, araştırma sürecine yönelik doğrudan alıntılar yapılması sürecin doğru bir şekilde betimlenmesi adına önemli bir durumdur.

Bu araştırmada, dördüncü bölüm olan “Bulgular ve Yorum” bölümünde hem nicel hem de nitel verilerin çözümlemesiyle birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Gerek veri kaynakları gerekse veri toplama araçları yönünden bu veriler çeşitlendirilmiştir. Ulaşılan bulgular anlamlı bir şekilde düzenlenerek ifade edilen gerçeklik doğrudan alıntılar yoluyla betimlenmiştir. Ayrıca araştırmanın ikinci bölümü olan ‘Yöntem’ bölümünde eylem araştırması süreci, araştırma ortamı, araştırmanın katılımcıları, veri toplama takvimi, veri toplama araçları üzerine ayrıntılı betimlemeler yapılmış böylece aktarılabirlik güçlendirilmeye çalışılmıştır.

3.7.2.2. Amaçlı Örnekleme

“Nitel araştırmada genele ait bilgileri ortaya koymak yerine hem genele hem de özele ait bilgilere ulaşma yönelimi vardır. Bundan dolayı araştırmalara dahil edilen veri kaynaklarının bu farklılığı yansıtacak biçimde seçilmesi önem kazanmaktadır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 282). Creswell’e (2017) göre karma yöntem araştırmalarında nitel kısımda amaçlı örnekleme kullanılmalıdır. Bu amaçla araştırmada veri kaynakları belirlenirken amaçlı örnekleme kullanılmış, araştırmanın amacına hizmet eden kaynakların seçilmesine özen gösterilmiş; araştırmanın amacına hizmet etmeyen kaynaklarsa değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Ayrıca temalandırma neticesinde veriler içerisinde ortaya çıkan durumları açıklamak için başvurulan alıntılar amaçlı örnekler şeklinde kullanılmıştır. Uygulama sınıfının belirlenmesi aşamasında uzman görüşleri ve okul müdürüyle yapılan görüşme sonucu 7/F sınıfının belirlenmesi de amaçlı örnekleme hizmet etmektedir.

3.7.3. Tutarlık

Nitel araştırmalarda tutarlık önemli bir konuma sahiptir. “Tutarlıkta olay ve olguların değişkenliğini kabul eden ve bu değişkenliği araştırmaya tutarlı bir biçimde yansıtabilen bir yaklaşım söz konusudur.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 282). Bu anlamda tutarlık incelemesi önerilmektedir. Araştırmanın tutarlığına yönelik yapılan çalışmalar aşağıda açıklanmıştır.

3.7.3.1. Tutarlık İncelemesi

“Bu stratejinin amacı araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılması ve araştırmacının baştan sona gerçekleştirdiği araştırma etkinliklerinde tutarlı davranıp davranmadığını ortaya

koymaktır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 283). Bu doğrultuda araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının tespit edilmesi, verilerin toplanması ve çözümlenmesinin yapılması, titiz bir biçimde ve yapılan planlama dâhilinde gerçekleşmiştir. Araştırmanın tüm aşamaları Geçerlilik Komitesi ve Tez İzleme Komisyonundaki uzmanlara (6 alan uzmanı) danışılmış belirtilen görüşler çerçevesinde süreç yürütülmüştür. Böylece araştırmanın her aşaması uzman incelemesine sunulmuş ve araştırma tutarlı bir biçimde yürütülmüştür.

3.7.4. Teyit Edilebilirlik

“Teyit edilebilirlik kavramı çerçevesinde nitel araştırmacıdan beklenen ulaştığı sonuçları topladığı verilerle sürekli olarak teyit etmesi ve bu bağlamda okuyucuya mantıklı bir açıklama sunabilmesidir.” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 283). Bu anlamda teyit incelemesi önerilmektedir.

3.7.4.1. Teyit İncelemesi

“Bu incelemede amaç araştırmacının ulaştığı sonuçları ham verilerle karşılaştırarak teyit mekanizmasını çalıştırıp çalıştırmadığına bakmaktır” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 283). Araştırmada elde edilen bulgular dâhilinde birtakım kod ve temalara ulaşılmıştır. Bu verilere veri çeşitlemesi yoluyla ulaşılmış ve bunda amaç verilerin birbiriyle teyidini sağlamaktır. Bununla birlikte araştırmacı tarafından elde edilen verilerin teyidinin gerçekleştirilmesi için Geçerlilik Komitesi Üyeleri (3 alan uzmanı) tarafından araştırmada kullanılan veri çeşitlemesi, kodlama ve temalandırma işlemlerine dönük inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır.

3.8. Araştırmanın Rapor Edilmesi

Bu aşama çözümlenip yorumlanan araştırma verilerinin rapor edildiği bölümdür. Bu bölümde tüm veriyi ifade etmek yerine anlamlı bulunan eğilimler, örüntüler ve sınıflamalar örgütlenecek ve durumu yansıtan örnekler verilerle okuyucuya sunulur (Johnson, 2015). Creswell’e (2017) göre karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda nitel ve nicel veriler bir araya getirilerek ve karşılaştırma yapılarak sonuçların analiz edilmesi yoluyla veriler birleştirilebilir. Açıklanan biçimde gerçekleştirilen bu aşamaya ait bilgiler “Bulgular ve Yorum” ile “Sonuç Tartışma ve Öneriler” başlıkları altında raporlaştırılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma süresince, çeşitli veri toplama araçları kullanılarak edilen nitel ve nicel veriler, araştırma soruları kapsamında sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen nicel veriler ilişkili örneklem t-testi ile değerlendirilmiş; nitel veriler ise aralarındaki ilişkilere ulaşmak ve araştırmanın temel kavramlarını açıklayabilmek amacıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. “Bulgular ve Yorum” bölümünde araştırmaya katılan öğrencilerin adları ile kişisel bilgilerine yer verilmemiş olup söz konusu öğrenciler [Ö1, Ö2, Ö3... Ö25] biçiminde kısaltılarak ve numaralarla ifade edilmiştir.

Elde edilen bulgular anlamlı bir şekilde düzenlenmiş ve ulaşılan bu verilerle ifade edilen gerçekliğin doğrudan alıntılar yoluyla açıklanması hedeflenmiştir. Aktarılabilirliğin sağlanması amacıyla öğretim sürecine yönelik bulguların ayrıntılı betimlemesi yapılmıştır.

4.1. Nicel Araştırma Yöntemi ile Elde Edilen Verilerin Analizi

Bu bölümde “Uygulamanın öntest ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” araştırma sorusuna cevap bulmak amacıyla araştırma kapsamında uygulanan “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği” ön test - son test sonuçları ilişkili örneklem t-testi ile değerlendirilmiştir. Bağımlı gruplar için t-testinin uygulanabilmesi için ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının normal dağılım göstermesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu amaçla geliştirilen “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlilik Ölçeği” ne Shapiro-Wilk testi uygulanmış ve dağılım

eğrisinin çizdirildiği histogramlar ile normal dağılım durumunun incelemesi yapılmıştır. Sonuçlar aşağıda gösterilmektedir.

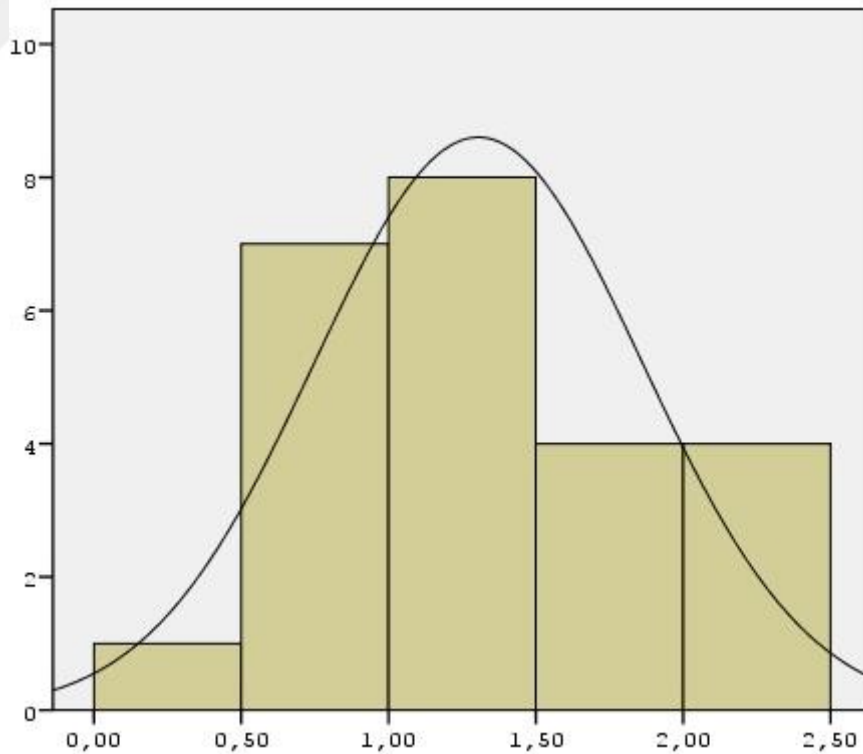
Tablo 21. Shapiro- Wilk Testi analiz sonuçları

Faktörler	S	n	p
Kişisel Yeterlik	0,98	25	0,97*
Sosyal Yeterlik	0,94	25	0,18*
Engeller	0,94	25	0,20*

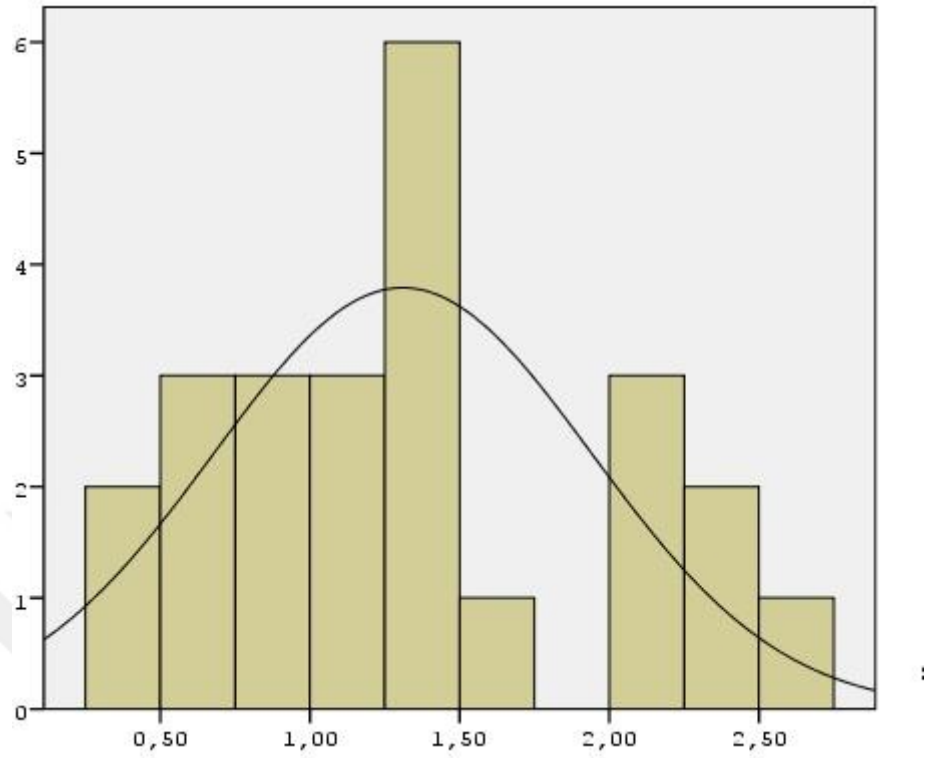
* $p > 0,05$

Yapılan analiz sonucu EDİÖ öntest ve sontest uygulamalarında ‘Kişisel Yeterlik’, ‘Sosyal Yeterlik’ ve ‘Engeller’ faktörlerinin iki ölçüm setine ait fark puanlarının hesaplamasında $p > 0,05$ olarak bulunmuştur. Buna göre puanların normal dağılımdan anlamlı sapma göstermediği yani normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

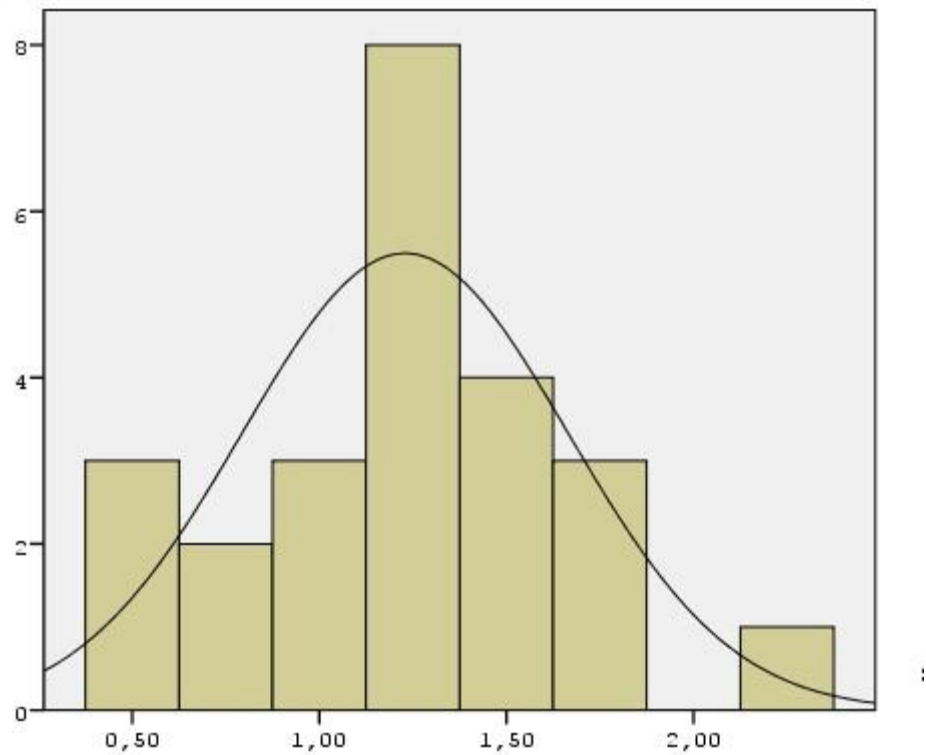
İncelenen dağılım grafikleri aşağıda yer almaktadır.

Şekil 14. EDİÖ Kişisel Yeterlik Faktörü Normallik Dağılım Grafiği

Şekil 15. EDİÖ Sosyal Yeterlik Faktörü Normallik Dağılım Grafiği

Şekil 15. EDİÖ Engeller Faktörü Normallik Dağılım Grafiği

Şekil 14, Şekil 15 ve Şekil 16'daki histogramlar incelendiğinde faktörlere yönelik dağılımların normal ya da normale yakın bir dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

Yapılan analizler sonucu EDİÖ öntest ve sonteste ait fark puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edilmiş ve ilişkili örneklem t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 22. EDİÖ Kişisel Yeterlik Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları

Ölçüm (EDİÖ) Kişisel Yeterlik	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Öntest	25	3,02	0,30	24	11,48	0,00*
Sontest	25	4,33	0,49			

*P< 0,01

Öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme kişisel yeterlik algılarında uygulanan paket program sonrası anlamlı bir artışın meydana geldiği bulunmuştur ($t_{(24)} = 11,48$, $p < 0,01$). Öğrencilerin uygulama öncesi kişisel yeterlik puanlarının ortalaması $\bar{X} = 3,02$ iken uygulanan eleştirel dinleme/izleme eylem planı sonrası $\bar{X} = 4,33$ 'e yükselmiştir. Bu bulgu eleştirel dinleme/ izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme kişisel yeterliklerini artırmada önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

Tablo 23. EDİÖ Sosyal Yeterlik Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları

Ölçüm (EDİÖ) Sosyal Yeterlik	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Öntest	25	2,87	0,44	24	10,16	0,00*
Sontest	25	4,18	0,52			

*P< 0,01

Öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme sosyal yeterlik algılarında uygulanan paket program sonrası anlamlı bir artışın meydana geldiği bulunmuştur ($t_{(24)} = 10,16$, $p < 0,01$). Öğrencilerin uygulama öncesi sosyal yeterlik puanlarının ortalaması $\bar{X} = 2,87$ iken uygulanan eleştirel dinleme/ izleme eylem planı sonrası $\bar{X} = 4,18$ 'e yükselmiştir. Bu bulgu eleştirel dinleme/izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme sosyal yeterliklerini artırmada önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

Tablo 24. EDİÖ Engeller Öntest ve Sontest Ortalama Puanların t-Testi Sonuçları

Ölçüm (EDİÖ) Engeller	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Öntest	25	4,46	0,53	24	13,82	0,00*
Sontest	25	3,23	0,40			

*P<0,01

Öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme engellerine yönelik algılarında uygulanan paket program sonrası anlamlı bir azalmanın meydana geldiği bulgusuna ulaşılmıştır ($t_{(24)}=13,82$, $p<0,01$). Öğrencilerin uygulama öncesi eleştirel dinleme/izleme engellerine yönelik puanlarının ortalaması $\bar{X} = 4,46$ iken uygulanan eleştirel dinleme/izleme eylem planı sonrası $\bar{X} = 3,23$ 'e düşmüştür. Bu bulgu eleştirel dinleme/izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/izlemeye yönelik engellerini azaltmada önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterir.

4.2. Nitel Araştırma Yöntemi ile Elde Edilen Verilerin Analizi

Bu bölümde “Ortaokul Türkçe derslerine yönelik eleştirel dinleme/izleme kazanımları doğrultusunda geliştirilen etkinliklerin sınıf içi uygulama süreci nasıldır? Uygulanan eylem planı ve ders işleniş sürecine yönelik öğrencilerin algı ve düşünceleri nasıldır? Uygulanan eylem planı çerçevesinde eleştirel dinleme/izleme kazanımlarının gerçekleşme durumu nedir?” araştırma sorularına cevap oluşturacak şekilde öğretim sürecine yönelik nitel araştırma yöntemi ile elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve sonuçlar aşağıda gösterilmiştir.

4.2.1. Öğretim Sürecine Yönelik Bulgular

Bu bölümde “Ortaokul Türkçe derslerine yönelik eleştirel dinleme/izleme kazanımları doğrultusunda geliştirilen etkinliklerin sınıf içi uygulama süreci nasıldır?” araştırma sorusu kapsamında ulaşılan veriler ile bu bulgulara ait yorumlar yer almaktadır. Öğretim süreci, Kayseri ili Talas ilçesinde, bir ortaokulun 7/F sınıfı öğrencilerinin katıldığı on haftalık öğretim paketinin uygulanma aşamasıdır. Bu sürecin çözümlenmesinde araştırmacı tarafından tasarlanan ve kullanılan araştırmacı günlüğü, öğrenci günlükleri, ders video kayıtları ile öğrenci etkinlikleri kullanılmıştır. Bu verilerin temalandırılmasıyla oluşan başlıklar eleştirel anlamlandırma ve zihinde yapılandırma, çözümlenme/analiz etme, sorgulama, karşılaştırma, değerlendirme şeklinde

oluşmuştur. Eleştirel dinleme/izlemenin temel becerileri olarak kabul edilen bu beceriler çerçevesinde sürecin içerik analizi yapılmıştır.

4.2.1.1. Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma Süreci

Öğretim paket programı hazırlanırken araştırmacı öğrencilere süreç içerisinde kazandıracığı beceri ve kazanımları, Türkçe Öğretim Programları (2006), (2015), alan yazın araştırmaları ve uzman görüşlerine başvurarak önceden belirlemiş ve belirlenen bu kazanımlara yönelik etkinlik içerikleri oluşturulmuştur. Sürece yönelik toplam 43 etkinlik hazırlanmıştır. Bu süreçte Türkçe Öğretim Programı (2006) örnek etkinliklerinden yararlanılmıştır. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler arasından, ön plana çıkan başlıklar aşağıda verilmiştir.

4.2.1.1.1. Not Alma

Öğrencilerin eleştirel dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik not alma stratejilerini kullanabilmeleri oldukça önemlidir. Not alma aktif olarak öğrenciyi dinleme sürecinin içerisinde tuttuğu gibi alınan notlar aracılığı ile de sürecin eleştirel çözümlemesinin yapılması kolaylaşmaktadır. Bu anlamda öğrencilere not alma stratejileri hakkında bilgi verilmiş, alacakları notların kendilerine özgü ve dinledikleri/izledikleri içerikleri en iyi şekilde yansıtacak şekilde olması gerektiği vurgulanmış ve öğrenciler not almaya teşvik edilmiştir.

Tartışmaları Eleştirel Dinleme/İzleme, Eleştirel Konferans/Sunum İzleme, Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinleme derslerinde “Not alıyorum” etkinlikleri gerçekleştirilmiş ve böylece öğrencilerin not alma stratejileri kazanmaları amaçlanmıştır.

Araştırmanın 6. Haftası “*Eleştirel Konferans/Sunum İzleme*” dersinde gerçekleştirilen not alma stratejilerine yönelik uygulama araştırmacı günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

Bu hafta öğrencilerle eleştirel konferans/ sunum izleme eğitimi yaptık. “1.Etkinlik. Not Alıyorum” etkinliğini yaptırırken öğrencilerden dinledikleri sunumda önemli gördükleri yerleri not almalarını istedim. Bu yolla hem öğrencilerin not alma stratejilerini kullanma durumlarının tespit etmeyi hem de not alma konusunda yapılan eğitim faaliyetinin geri dönütünü almayı amaçladım. Yapılan etkinlikle öğrencilerin çoğunun kendilerine özgü not alma stratejiler geliştirdiklerini gördüm. (Araştırmacı Günlüğü, 15.03.2017)

Not alma stratejilerinin kendilerine neden öğretildiği konusu öğrenci günlüklerine de yansımış ve öğrenciler aşağıdaki cevapları vermişlerdir:

“Dinlediklerimizi daha kolay özetlemek için not alma stratejileri bize öğretildi.”(Ö15, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2015)

“Türkçe derslerinde dinleme metinleri yazılı olarak önümüzde olmuyor. Bu metinleri dinlerken not alarak bu metnin etkinliklerini daha kolay yapabiliriz. Bunun için not alma stratejilerini öğretmen bize öğretti.” (Ö12, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2015)

“Almış olduğumuz notlar metni dinledikten sonra metni anlamamızı sağladığı için not alma stratejileri bize anlatıldı.” (Ö22, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2015)

Dinlediğimiz bir konuşmanın önemli yerlerini bize göstermesi için not almak önemlidir ve bunun için bu stratejiler bize öğretildi. (Ö10, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2015)

4.2.1.1.2. Soru Sorma

Öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik sorular sorması eleştirel dinleme/izleme adına önemli bir adımdır. Bu amaçla uygulama derslerinde öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik eleştirel sorular sormaları hedeflenmiş ve bu konuda öğrenciler desteklenmiştir.

Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme, Eleştirel Konferans/Sunum İzleme, Eleştirel Film İzleme derslerinde öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içeriklere yönelik sorular sormalarını amaçlayan etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca uygulama derslerinin tamamında dinlenen/ izlenen içeriklerin eleştirel sorularla anlamlandırılmasına çalışılmıştır.

Eleştirel Reklam İzliyorum konulu uygulama dersinde reklamların insanları etkilemek için hangi tekniklerini kullandıkları üzerinde düşünmelerini sağlamak amacıyla araştırmacı tarafından öğrencilere örnek bir eleştirel soru yöneltilmiştir.

Araştırmacı: *Reklamlarda insanları ve toplumu etkilemek için sizce hangi yöntem ya da teknikler kullanılmaktadır?*

Ö.12: Öğretmenim ürünü sorgulamadan ihtiyaçmış gibi sunuyorlar.

Ö.16: Hocam mesela reklamda bir komşu kadın diğerinin perdelerine çok kirliymiş diyor; biz de düşünüyoruz acaba bizim komşular da bizim perdelere öyle diyor mu diye; bunun üzerine de gidip reklamdaki deterjanı alıyoruz.

Ö.14: Hocam mevsimleri kullanıyorlar. Mesela soğuk içecek reklamlarında yazın çok sıcak gününü kullanıyorlar.

Ö.15: Olumlu yönde abartı kullanıyorlar. Sanki o ürünü alınca mutlu olunacak ürün alınmazsa mutsuz olunacakmış izlenimi veriyorlar.

Ö.10: Hocam ürünleri canlı ve parlak göstererek çekici kılıyorlar.

Ö.5: İnsanların yaş grubuna göre isteklerini kullanıyorlar. Çocuklara göre yapılan reklamlar ile yetişkinlere göre yapılan reklamlar farklıdır ve kişilerin istekleri onlara yönelik hazırlanan reklamlarda ön plandadır.

Ö.24: Hocam oran veriyorlar ve reklamı inandırıcı kılıyorlar. 100 kadına sorduk 90'ı aynı cevabı verdi, diyorlar mesela. Böylece genelleme yapıyorlar. Herkes aynı şeyi düşünüyor ürün konusunda diye.

Ö.12: Öğretmenim çok sevdiğimiz, bildiğimiz ünlüleri kullanıyorlar. Amaç o ünlü ürünü kullanıyor ben de kullanacağım diyoruz. Model alıyoruz.

Ö.3: Müzikleri kullanıyorlar. En bilinen müzikleri reklamlara uyarlıyorlar.

Ö.12: Benim küçük bir kardeşim var normalde balı sevmez. Reklamda bal yiyen bir çocuk gördü anne bundan alalım diye tutturdu ve balı aldık. Sırf reklamdaki çocuk yiyor diye kendi de o baldan yedi. Model aldı yani öğretmenim.

Ö.5: Öğretmenim çizgi film karakterlerini kullanıyorlar. Özellikle çikolata reklamlarında çizgi film karakteri çikolata yiyor ve çocuklar sürekli o çikolatalardan almak istiyorlar.

Ö.12: Kültürel öğelere reklamlarda kullanıyorlar bu da bir etkileme yoludur. (15.02.2017, 1.Uygulama dersi video kaydı).

Alınan cevaplar sonunda öğrencilere dinlenen/izlenen içeriklere karşı eleştirel sorular sormanın önemi vurgulanmış sorgulama becerisinin eleştirel soru sorabilmeden geçtiği ifade edilmiştir.

Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme, Eleştirel Konferans/Sunum İzleme, Eleştirel Film İzleme konulu derslerde öğrencilerden dinlenen metne yönelik sorular hazırlayıp arkadaşlarına yöneltmelerinin istendiği etkinliklerde öğrencilerin birçoğunun eleştirel sorular hazırladıkları görülmüştür.

22.02.2017 tarihli, *Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme*, konulu derste yer alan sorgulama etkinliğinde öğrencilerin hazırladıkları sorulardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

Dinlenen metinde babanın çocuğuna bu şekilde kaba ve sert davranmasını nasıl açıklarsınız? (Ö.9, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Osman'ın çalışmasını doğru buluyor musunuz? (Ö.5, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Yazarın bu metinde anlatmak istediği nedir? (Ö.5, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Osman nasıl bir karakter özelliğine sahiptir? (Ö.10, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Size göre başlık neden Sarı Sıcak konulmuştur? (Ö.3, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Küçük bir çocuğun çalıştırılması karşısında hiçbir şey yapılmamasını doğru buluyor musunuz? (Ö.15, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Dinlediğimiz bu metinde problem nedir? Problemin çözümü için neler yapılabilir? Ö.8, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

Metinde asıl anlatılmak istenen nedir? Metinde eleştirilen sisteme nasıl çözümler üretilebilir? (Ö.20, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017).

15.03.2017 tarihli, *Eleştirel Konferans/Sunum İzleme*, konulu derste yer alan sorgulama etkinliğinde öğrencilerin hazırladıkları sorulardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

İzlediğimiz sunumda nerelerde mizah kullanıldı? (Ö.9, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

Sizce biz çayı yabancı bir yazar kadar iyi yorumlayabiliyor muyuz? (Ö.5, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

Konuşmacı Türk çayını neden demokratik olarak görmektedir? Buna katılıyor musunuz? (Ö.15, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

Konuşmacının Türkiye'yi mozaik çayı da Türkiye'ye benzetmesinin sebebi nedir? (Ö.20, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

Sunumda konuşmacı neden çayı sürekli Türk insanına benzetti? (Ö.8, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

Bu konferansta ana fikir ne olabilir? (Ö.3, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017).

05.04.2017 tarihli, *Eleştirel Film İzleme*, konulu derste yer alan sorgulama etkinliğinde öğrencilerin hazırladıkları sorulardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Size göre bu filmi neden çekmiş olabilirler? (Ö.3, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017).

Size göre insanlar buldukları konumdan niye şikâyet ederler? (Ö.9, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017).

Filmde Selim kız hakkında neler düşünmüştür? (Ö.5, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017).

Filmde kız babasının kıymetini nasıl anladı? (Ö.10, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017).

Filme bu ismin verilmesinin sebebi nedir? (Ö.20, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017).

Etkinliklerde hazırlanan sorular genel olarak incelendiğinde öğrencilerin eleştirel düzeyde sorular hazırladıkları görülmektedir.

4.2.1.1.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Konu, Ana Fikir, Yardımcı Fikir Belirleme

Eleştirel dinleme/ izleme becerisinin kazandırılmasında dinleme/izleme içeriklerinde yer alan konu, ana fikir ve yardımcı fikirlerin doğru tespit edilebilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda paket program hazırlarken öğrencilerin bu becerileri kazanıp etkili bir şekilde kullanmalarının eleştirel dinleme/ izleme adına önemli bir kazanım olacağı TİK üyeleri tarafından ifade edilmiş ve *Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme, Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinleme, Eleştirel Film İzleme, Eleştirel Şiir Dinleme* derslerinde bu etkinliklere yer verilmiştir.

22.02.2017 tarihli “*Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme*” dersinde 2. Etkinlikte öğrencilerden konu ve ana fikir ayrımını yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin bazılarının cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Konu: Henüz çocuk olan Osman’ın çalıştırılması,

Ana Fikir: Hayata karşı her koşulda dimdik ayakta durmalıyız. (Ö11, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017)

Konu: Küçük Osman’ın zorla çalıştırılması

Ana Fikir: Çok zor durumlarda bile çocuklar zorla çalıştırılmamalıdır. (Ö5, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017)

Konu: Osman’ın üvey babası tarafından zorla çalıştırılması

Ana Fikir: Zorluklar karşısında boyun eğmemeliyiz. (Ö14, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017)

Öğrencilerin birçoğunun cevaplarında konu ve ana fikir ayrımını yaptıkları görülmüş ama Ö1’in konuyu yazdığı ama ana fikri yazmadığı Ö3, Ö4 ve Ö23’ün ise konu ve ana fikir ayrımı yapamadıkları ana fikir olarak da metnin konusunu yazdıkları gözlenmiştir. Bu durum Geçerlik Komitesine taşınmış ve araştırmacı günlüğünde aşağıdaki şekilde yer almıştır:

22.02.2017 tarihli “Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinleme” dersinde ‘Sarı Sıcak’ öyküsünü dinlerken Öğrencilerden Ö1, Ö3, Ö4 ve Ö23’ün metnin konu ve ana fikir ayrımını yapamadıklarını geçerlik komitesine ilettim ve görüşlerini aldım. Komite üyelerinden İ.Y. bu durumun ortaokulda çok sık karşılaşılan bir olgu olduğunu ve öğrencilerin konu ve ana fikir ayrımını yapabilmeleri için öncelikle küçük öykülerden başlanmak kaydı ile pratik yapmaları ile sorunu aşacağımızı ifade etti Y.Y. ise bu durumun özellikle kitap okumayan çocuklarda görülebileceğini belirtti. Bu öğrencilerin okumaya yönlendirilmeleri gerektiğini ifade etti. K.A. ise bu öğrencilere öncelikle konu ve ana fikir ayrımının nasıl yapılması gerektiğinin anlatılabileceğini daha sonra ise etkinlikler ile öğrencilerin eksiklerinin giderilebileceğini belirtti. (Araştırmacı Günlüğü, 23.02.2017).

Komite üyelerinin görüşleri doğrultusunda konu ve ana fikir ayrımının nasıl yapılması gerektiği sınıfta örneklerle anlatılmıştır. Süreç içerisinde öğrencilerin eksiklerinin giderildiği ve öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklerde konu, ana fikir ve yardımcı fikirleri belirledikleri gözlenmiştir.

4.2.1.2. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Analiz Etme/ Çözümleme Süreci

Dinlenen/izlenen içeriklerin çözümleme süreci dinlenenlerle/izlenenlerle ilgili çıkarımlar yapılabilmesi, dinlenen konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerinin ve kanıtlarını belirlenebilmesi, dinlenenlerde/ izlenenlerde gerçek ve kurgu olanın ayırt edilebilmesi adına önemli bir süreçtir. Öğrencilere “Dinlenen İçeriğin Analiz Edilmesi/ Çözümlemesi” süreci içerisinde kazandırılması hedeflenen beceriler arasından, ön plana çıkan başlıklar aşağıda verilmiştir.

4.2.1.2.1. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Karakter Analizi

Dinlenen bir öykü ya da izlenen bir filmde karakterlerin analiz edilebilmesi bunların eleştirel olarak ele alınmasını kolaylaştıracaktır. Yapılacak karakter analizleri ile öğrenciler dinledikleri içerikleri günlük hayatla ya da kendi hayatları ile karşılaştırma imkânı elde edeceklerdir. Bu nedenle *Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinliyorum*, *Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinliyorum* ve *Eleştirel Film İzliyorum* derslerinde karakter analizine yönelik etkinliklere yer verilmiştir.

Öyküleyici Metinleri Eleştirel Dinliyorum dersinde öğrencilerden metnin karakterlerini analiz etmeleri (bk. 3. Etkinlik), *Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinliyorum* dersinde metinden hareketle iyimserler ve kötümserlerin karakter özelliklerini çözümlemeleri (bk. 2. Etkinlik) *Eleştirel Film İzliyorum* dersinde ise izledikleri kısa filmin karakterlerini analiz etmeleri istenmiştir. (bk. 3. Etkinlik).

Öğrencilerin süreç içerisinde dinlediği/ izlediği metin ya da filmlerde karakterlerin genel özelliklerini belirledikleri bu karakter özelliklerine yönelik kendi yaşantılarından örnekler verdikleri görülmüştür.

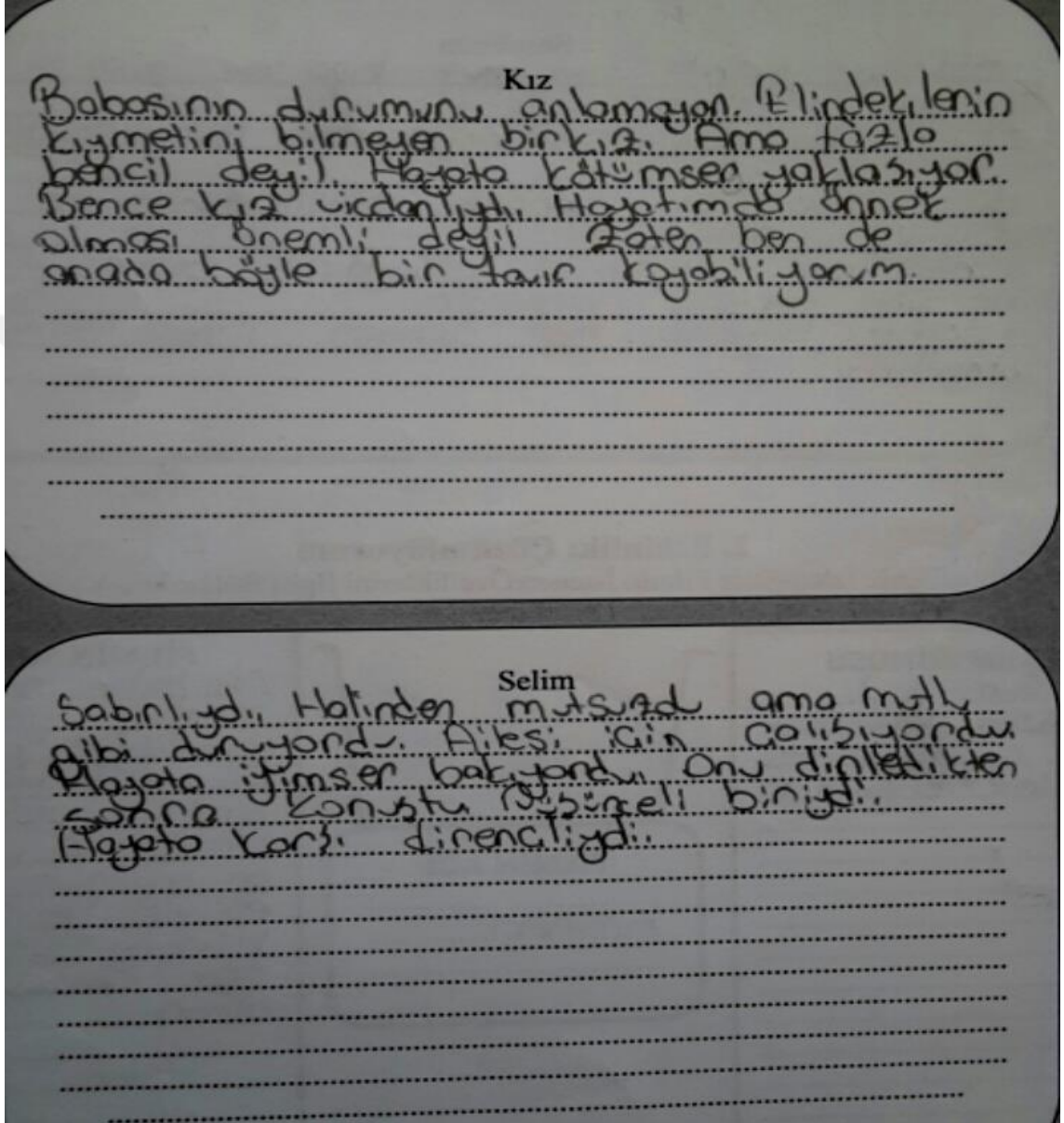
Ö.16'nın analiz sürecine yönelik yapmış olduğu çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

2. Etkinlik: Analiz Ediyorum
Dinlediğiniz Metinden Hareketle İyimser ve Kötümserlerin Genel Özelliklerini Belirleyin

İYİMSERLER	KÖTÜMSERLER
1- Ne kadar zor durumda olsalarda iyi taraftan bakarlardı.	1- En ufak bir zenukte panige kapılırlar.
2- Herkesin insanları mutlu edenler.	2- Herkesin insanları mutlu edenler.
3- En iyi olan iyimserlerin elinden çıkar.	3- Her yıkıcı bir rolü oynarlar.
4- Engelleri kaldırır.	4- Engeller altında kalırlar.
5- Çok taraftan bakarlardı.	5- Kendisinin her tarafını bakarlardı.
6- Aydınlık fikirleri vardır.	6- Negatiflik yaparlardı.
7- Her zaman ruh halleri iyimserdir.	7- Her ruh halleri kötümserdir.

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 22.03.2017)

Dinlediği bilgilendirici metinden iyimser ve kötümserlerin karakter özelliğini ayrı ayrı analiz eden öğrencinin bu karakter özellikleri arasındaki farkı ortaya koyabildiği görülmektedir.

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017)

İzlemiş olduğu kısa filmde yer alan karakterleri çözümleyen öğrencinin empati yaparak kendini filmde yer alan karakterlerden “kız”ın yerine koyduğu görülmektedir. Öğrencilerin özdeğerlendirme becerisi kazanmalarına da hizmet eden etkinlikte öğrencinin elindekilerin kıymetini bilmeyen bir karakter ile kendi karakterini yakın görmesi öğrencilerin tarafsız olarak dinledikleri/ izledikleri içerikleri ele aldıklarının bir örneğidir.

3. Etkinlik: Metnin Karakterlerini Analiz Ediyorum
 İstediğiniz metinde geçen karakterlerin kişilik özelliklerini belirleyiniz. Hayatınızda bu kişilik özelliği gösteren kişiler varsa örnekler veriniz.

<p>Osman</p> <p>* Mücadeleci * Azimli * Sabırlı * Güçlü * İnatçı * Fedakarlı * Saygılı * Gâlib * Özgür</p> <p>* İyimser * Öza * An kadısı * Gökçe * Babam * Erkan GÜRBUZ</p>	<p>Ana</p> <p>* Sevgatli * Sabırlı * Umutsuz * Kötümser</p> <p>* Merhametli * Çaresiz * Fedakar</p>
<p>Baba</p> <p>* Sert * Acımasız * Bencil * Vicdansız * Kıddi</p> <p>* Kaba * Merhametsiz * Sabırsız * Tembel * Düşüncesiz</p>	<p>Zeynep</p> <p>* Çaresiz * Yardımsever * Düşünceli * Sevgatli * Fedakar</p> <p>* Vefalı * Sevecen * Merhametli * Hoşgörülü * İyimser</p> <p>Tezdem = Songül Tezdem = Kader</p>
<p>Mustafa Ağa</p> <p>* Güçlü, Zengin * Düşüncesiz * Hak yememesi * Bencil * Merhametsiz * Adil</p>	<p>Mustafa Ağa'nın Karısı</p> <p>* Adil * Düşünceli * Misafirperver</p> <p>Komşumuz = Filiz Tezde Komşumuz = Habibe Jenge Komşumuz = Fatma Tezde</p>

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 22.02.2017)

Dinlemiş olduğu öyküleyici metninden hareketle metnin bütün karakterlerini ele alan öğrencinin maddeler halinde bu karakterlerin genel özelliklerini sıraladığı ve üç karakter özelliğine yönelik kendi yaşantısından örnekler verdiği görülmektedir. Bu durum öğrencilere uygulanan karakter analizine yönelik etkinliklerin öğrencileri eleştirel dinleme/ izlemeye sevk ettiğini ve öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içerikleri günlük hayatları ile karşılaştırabildiklerini gösterir.

4.2.1.2.2. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Örtülü Anlam ve Öznel Nesnel Yargıların Analizi

Öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içeriklerde örtülü anlamları tespit etmeleri ve bu içeriklerde yer alan yargıları öznel ve nesnel yargılar olarak gruplandırabilmeleri eleştirel dinleme/ izleme ile ilişkilendirilebilecek temel beceriler içerisinde yer

almaktadır. Bu gruplamayı yapabilen bir öğrenci dinlediği/ izlediği bir içeriği günlük yaşam ve kendi hayatıyla etkili bir şekilde bağdaştırabilir. Ayrıca dinlediği/ izlediği bir metin, reklam, haber ya da filmde örtülü olarak verilen anlamları çözümleyebilen bir öğrenci bu içeriklerin geri planını anlamlandırabilir.

Eleştirel Konferas/Sunum İzliyorum dersinde araştırmacı öğrencilerin bu yeterliklerini belirleyebilmek için “Bir Çay Daha Lütfen” başlıklı ve Katharine Branning tarafından sunulan Türk çayı ve Türk insanının anlatıldığı sunumun izletilmesinden sonra sınıfa aşağıdaki soruları yöneltmiştir:

Araştırmacı: *Konuşmanın içeriğini nasıl buldunuz:*

Ö.6: *Bana göre konuşmacı Türkiye'ye gelmiş farklı bölgeleri gezmiş; gezerken yaptığı gözlemleri kitaba aktarmış ve bu kitabın tanıtımını yapıyor.*

Ö.8: *Sanki bizden biri gibi anlatıyor. Çok samimi cümleler kuruyor.*

Ö.9: *Öğretmenim burada Türk insanını sürekli çaya benzetti Türk insanını da bir çay gibi sade, temiz, doğal olarak niteledi. Çayın ülkemizde iletişimi çok kolaylaştırdığını söyledi. Yabancı birinin bizim adımıza böyle güzel ve olumlu şeyler söylemesi beni çok gururlandırdı.*

Araştırmacı: *Peki bu konferansta konuşmacı daha çok öznel mi nesnel mi yargılara yer verdi?*

Ö.11: *Konuşmacı daha çok öznel ifadeler yer verdi çünkü yapmış olduğu gözlemi daha çok kendi duygu ve düşünceleri ile ifade etti.*

Ö.12: *Tabi ki öznel ifadeler daha çok yer verdi. Mesela hoşgörünün en önemli göstergesi olarak konuşmacı çayı gösterdi. Çay farklı kültürleri birleştiren bir mozaiktir, dedi. Çay da aynen Türklerin ülkeleri gibi demokratiktir bir bardak çayı her yerde bulabilirsiniz, dedi.*

Ö.20: *Konuşmacı kendi görüşlerini açıkladığı için daha çok öznel ifadeleri kullandı.*

Araştırmacı: *Konuşmacı hiç nesnel ifadeler kullanmadı mı yani?*

Ö.4: *Çay en çok Karadeniz'de yetişiyor, dedi. Bu ifade nesnel bir ifade öğretmenim.*

Ö.16: *Ülkemizin demokrasi ile yönetildiğini vurguladı bu da nesnel bir ifade.*

Ö.12: *Ülkemizin farklı bölgeleri olduğunu söyledi bu yargı da nesnel bir yargıdır.*

Araştırmacı: *Dinlediğiniz sunumda örtülü olarak verilen bir anlam var mıydı?*

Ö.14: *Çay Türk insanını çok çabuk birleştirir, dedi. Burada Türk insanının birlik ve beraberliğe çok önem verdiğini ve kolayca bir araya gelebileceğini de örtülü olarak ifade etti.*

Ö.20: *Yazarın buradaki amacı çayı anlatmaktan ziyade Türk insanını anlatmak bu da örtülü anlamla çayın anlatımının ardına gizlenmiş. (15.03.2017, 6. Uygulama dersi video kaydı).*

Öğrencilerin dinledikleri konferansta/sunumda konuşmanın öznel ve nesnel yargılarını kolay ayırt edebildikleri ama örülü anlamları sınıfın çok başarılı olarak nitelendirilecek öğrencilerinin belirleyebildiği tespit edilmiştir. Bunun üzerine bir ifadede örtülü anlamın nasıl bulunması gerektiği konusunda öğrenciler bilgilendirilmiş ve sınıf içi örneklerle öğrencilerin eksikleri giderilmeye çalışılmıştır.

“*Tartışmalara Eleştirel Yaklaşıyorum*” dersinde öğrencilerden izledikleri ‘Sosyal Medya Yararlı mıdır, Zararlı mıdır?’ konulu münazara ve almış oldukları notlardan hareketle grupların konuşmalarında yer alan öznel yargı ve nesnel yargılara yönelik örnek ifadeler yazmaları istenmiştir. (bk. 3. Etkinlik). Öğrencilerin doğru şekilde öznel ve nesnel yargılara örnekler verdikleri görülmüş 2 öğrencinin verdiği örnekler aşağıya alınmıştır.

Etkinlik 3: Çözümlüyoruz

lemiştir olduğunuz "Sosyal medya yararlı mıdır, zararlı mıdır?" konulu münazara ve almış olduğunuz notlardan hareketle ilgili bölümleri tamamlayınız.

<p>1. Grup: Özel Yargı Örnekleri</p> <p>Sosyal medya birer fikir yaratır.</p>	<p>2. Grup: Özel Yargı Örnekleri</p> <p>Sosyal medya sanal bir ortamda olduğu için ya zararlı değildir.</p>
<p>1. Grup: Nesnel Yargı Örnekleri</p> <p>Dünyada her 4 kişiden 2'si Facebook kullanıcısıdır.</p>	<p>2. Grup: Nesnel Yargı Örnekleri</p> <p>Dünyada 79 milyon 46,3 milyon internet bağlantısı var.</p>

(Ö5, Öğrenci Etkinliği, 08.03.2017)

Etkinlik 3: Çözümlüyoruz

lemiştir olduğunuz "Sosyal medya yararlı mıdır, zararlı mıdır?" konulu münazara ve almış olduğunuz notlardan hareketle ilgili bölümleri tamamlayınız.

<p>1. Grup: Özel Yargı Örnekleri</p> <p>Grupları özel yargı örnekleri beni etkiliyor. çocukların yolları neden yapmaları. fakat sosyal medya yolları. bilgilerle. görsellerle. ve videolarla. gençleri. kontrol altına almış. etkilemiştir."</p>	<p>2. Grup: Özel Yargı Örnekleri</p> <p>Grupları özel yargı örnekleri den bir ben sosyal medya kulla- nıcısının sayısı. "Facebook'ta bir arkadaşım var fakat gençler hepatite bir hastalık yok."</p>
<p>1. Grup: Nesnel Yargı Örnekleri</p> <p>Grupları nesnel yargı örnekleri sosyal medya kullanımının sayısız verileri. İnternette dağılımı şeylerde.</p>	<p>2. Grup: Nesnel Yargı Örnekleri</p> <p>Aynı şekilde grupları nesnel yargı örnekleri. sosyal medya kulla- nımının sayısız verileri. İnternette dağılımı şeylerde oldu.</p>

(Ö20, Öğrenci Etkinliği, 08.03.2017)

"Eleştirel Şiir Dinleme" dersinde öğrencilerden dinledikleri şiirde geçen ve örtülü anlam taşıyan ifadelerin yorumlanması istenmiştir. (bk. 4. Etkinlik). Öğrencilerin örtülü

anlamları yorumladıkları görülmüş ve bir öğrencinin çalışması örnek olarak aşağıya alınmıştır.

4.Etkinlik: Örtülü Anlamları Yorumluyorum
Dinlediğiniz/izlediğiniz şiirden alınan aşağıdaki ifadelerle ne anlatılmak istendiğini ilgili alanlara yazınız.

Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.
insanların aşk acısını söylettiği oldu.
Kaç yanık sevdaya soğuk su verdi.

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Eski sevdakilerin yanında öldüğünü söyledi. O kadar her zamana cevap verdim. O kadar yol gösterdiğini söyledi.

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Leyla'nın başka biriyle evlenip Mecnun'un da askarında mezara gördüğünü aldı.

Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar.
Şairlerin artık yaş dökmeyi unutmuş olduğunu şairlerin iyi olmadığını şairlerin yapmayacak sevdakilerinde uyumlu olmadığını söyledi.

(Ö3, Öğrenci Etkinliği, 19.04.2017)

4.2.1.2.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde İkna ve Propaganda Unsurlarının Analizi

Dinlenen/ izlenen bir içerikte ikna ve propaganda unsurlarının belirlenebilmesi eleştirel dinleme/izleme alanında önemli bir kazanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kazanımların edinilebilmesi için öğrencilerin bu konularda bilgilendirilmesi ve sınıf ortamında dinledikleri içeriklerde ikna ve propaganda unsurlarını buldurmaya yönelik pratiklerin yapılması TİK üyeleri tarafından önemli görülmüştür. Bu anlamda TİK üyelerinin de görüşleri doğrultusunda uygulama derslerinin üçüncü haftası dinlenen/ izlenen içeriklerde ikna ve propaganda konusuna ayrılmıştır. Yine bu haftanın çalışma materyali olarak “Okul Öğrenci Meclis Başkanlığı Seçimi”nde aday olup en yüksek oyu

alan iki öğrencinin konuşmaları ve bu konuşmalara yönelik hazırlanan “Propaganda Unsurlarını Belirliyorum”, “İkna Yöntemlerini Belirliyorum”, “Konuşmaları Değerlendiriyorum” başlıklı etkinlikler kullanılmıştır. Araştırmacı derse ikna ve propaganda kavramlarına dikkat çekerek başlamış ve öğrencilere çeşitli sorular yöneltmiştir:

Araştırmacı: *Arkadaşlar size göre ikna nedir?*

Ö12: *Öğretmenim, ikna bir düşünceyi birilerine kabul ettirme çabasıdır.*

Ö24: *İkna bir kişinin bir konu hakkında karşısındakini inandırmaya çalışmasıdır.*

Araştırmacı: *İkna günlük hayatta karşımıza çıkıyor mu?*

Ö12: *Günlük hayatta en basitinden ben bir yere gitmek istiyorum arkadaşlarımı da oraya gitmeye ikna ediyorum.*

Ö14: *Hocam partiler vatandaşları ikna ederek oy almaya çalışıyorlar. Günlük hayatımızda bizler ise kendi isteklerimizi yaptırmak için çevremizdeki insanları ikna ediyoruz.*

Ö17: *Hocam okuldan sonra dışarı çıkabilmek için anne ve babamızı ikna etmek zorunda kalıyoruz.*

Araştırmacı: *Arkadaşlar söylediklerinizin hepsi çok doğru. İkna konusunda araştırmacılar bakın ne diyorlar: İkna, günlük hayatın her anında karşımıza çıkan ve herhangi bir fikre, tutuma ya da olaya insanları inandırmak için kullanılan bir yöntemdir. Nerelerde kullanılıyormuş bakalım: Alışverişte kullanılır. Sizce doğru mudur bu alışverişte ikna kullanılıyor mu?*

Ö4: *Evet öğretmenim kullanılıyor. Ürünlerin özelliklerini oldukça abartarak bizleri o ürünleri almaya ikna ediyorlar.*

Ö8: *Etiketlerde bile ikna yöntemi kullanıyorlar. 20 TL yerine 19.90 TL diyorlar aklımız 20 TL yerine 10 TL'ye gidiyor ve bizleri o ürünleri almaya ikna etmiş oluyorlar.*

Ö14: Öğretmenim 20TL'lik ürüne 40 TL' lik etiket vurup %50 indirimli gösteriyorlar ve bizler de o ürünleri alıyoruz.

Ö23: Öğretmenim mesela 50 TL'lik alışverişe herhangi bir ürün yarı fiyatına diyorlar ve 50 TL'lik alışverişe ihtiyacımız olmasa da bizleri bu tutarda alışveriş yapmaya ikna etmiş oluyorlar.

Araştırmacı: Çok güzel arkadaşlar. Gördünüz mü alışverişte ikna yöntemi yoğunlukla kullanılıyor. Başka nerelerde kullanılıyor olabilir:

Ö9: Reklamlarda kullanılıyor öğretmenim. Mesela reklamlarda bu ürünü her on kadından dokuzu kullanıyor diyorlar ve bizler de o ürünü almak istiyoruz.

Araştırmacı: Aferin çok güzel. Evet gençler arkadaşınızın da dediği gibi reklamların mantığı insanları ikna etmek üzerine kuruluymuş. Acaba gerçekten de öyle mi ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Ö16: Öğretmenim reklamlar ürünlerin özelliklerini abartarak veriyorlar ve izleyicileri ikna ediyorlar.

Ö12: Öğretmenim mesela şampuan reklamları. Saçları çok güzel olan kişileri reklamlarda kullanıyorlar, insanların saçları ile olan tüm problemlerine çözümmüş gibi reklamı sunuyorlar; mesela diyorlar ki kepeği önler, saçları güçlendirir, saç dökülmesini yüzde yüze kadar önler böylece insanları ürünü almaya ikna ediyorlar. Şampuanı alıyoruz ki normal şampuan. Yani insanların zayıf noktalarını kullanıyorlar.

Ö4: Ünlü kişileri reklamlarda oynatıyorlar ve bizlere diyorlar ki bakın ünlüler bile bizim ürünleri kullanıyor ve bizler de o ürünleri almaya ikna oluyoruz. Ayrıca Genellemeler yapıyorlar her yüz kişiden doksanı bu ürünü kullanıyor diye bu da reklamlarda bir ikna yöntemi oluyor.

Araştırmacı: Çok güzel başka nereler de ikna yöntemi oluyormuş bakalım. Afiş ve broşürlerde kullanılıyormuş. Acaba afiş ve broşürlerde nasıl kullanılıyor olabilir?

Ö14: Mesela öğretmenim kapatıyoruz broşürleri bastırıyorlar. Maliyetine satış diye afişler basıyorlar ve bizleri ihtiyacımız olmasa da o mağazalara çekiyorlar.

Ama ne hikmetse mağazalar hiç kapanmıyor. Bu yöntemi ikna amacıyla kullanıyorlar.

Ö21: Özellikle marketler haftanın çarşambası ya da cuması gibi bröşürler bastırıyorlar ve bunu bizleri o gün alışveriş yaptırmak için ikna aracı olarak kullanıyorlar.

Ö1: Öğretmenim dizi ve filmlerde de ikna yöntemleri kullanılıyor. Mesela buradaki karakterlerin kıyafetleri, kullandıkları cep telefonları, saatleri, arabaları bizlere örnek olarak sunuluyor. Bizleri bunları kullanmaya ikna etmiş oluyorlar.

Araştırmacı: Çok güzel arkadaşlar. Bunlara ek olarak sohbet ortamlarında, seçimlerde ikna yöntemleri sıkça kullanılıyor. Şimdi gelelim propaganda kavramına propaganda nedir acaba?

Ö1: Hocam protesto gibi bir şey mi?

Araştırmacı: Hayır. Protesto gibi bir şey değil.

Ö11: Hocam topluluğun iknası gibi bir şey mi?

Araştırmacı: Çok güzel. Evet, arkadaşlar propagandada çok sayıda insanın düşünce ve davranışını etkileme amacı vardır. Propaganda iknadan daha etkili bir yöntemdir ve toplumsal algı oluşturma amacı taşır.

Ö12: Öğretmenim seçimlerde sıkça kullanılır o zaman. Halkı ikna etmek için propaganda yapılıyor. Seçim sloganları ve şarkılar ile insanların düşüncelerini etkilemeye çalışıyorlar.

Araştırmacı: Aferin sana. Propaganda tekniklerine geçecektim ilkin söylemiş oldun. Müzik. Evet etkileyici müzikler ile propaganda yapılmaktadır. Tabi arkadaşımızın söylediği gibi sloganlar da güçlü bir propaganda aracıdır. Başka neler propaganda aracıdır sizce?

Ö12: Samimiyet. Yani ben de sizden biriyim diyorlar dinleyicilere öğretmenim.

Araştırmacı: Ne yapıyorlar mesela sizden biriyim mesajı vermek için?

Ö12: Siyasiler yöresel kıyafetler giyiyorlar.

Araştırmacı: *Çok güzel işte buna dinleyicilerin dilini, kıyafetini veya davranışlarını kullanarak kitleyle özdeşleşme diyoruz arkadaşlar ve bu davranış bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Peki başka neler propaganda aracı olabilir kitleleri etkilemek için?*

Ö5: *İnsanların zayıf noktalarına yönelik vaatler veriyorlar.*

Araştırmacı: *Aferin sana. Vaatler seçimlerin en önemli propaganda araçlarıdır. Diğer tekniklere de bakacak olursak rakibe yüklenme. Sorunlar yerine rakiplerin kişisel karakterlerine saldırı bir propaganda aracıdır. Rakiplerini hedef almak seçimlerde kitleleri etkilemek için kullanılmaktadır. Bunun dışında bir de geneleme var arkadaşlar. Herkes bizim yanımızda herkes bizim gibi düşünüyor algısı yaratarak kitleler etkilenmektedir.*

Ö10: *Öğretmenim bunu göstermek için seçim dönemlerinde büyük mitingler yapılmaktadır. Halkın neredeyse tamamı bizim yanımızda siz de bize katılın izlenimi verilmektedir.*

Araştırmacı: *Çok güzel çok doğru bir tespit.*

Öğrenciler ikna ve propaganda kavramları konusunda bilgilendirildikten sonra okul meclis başkanlığı seçiminde aday olup en yüksek oyu alan iki öğrencinin konuşmaları öğrencilere sırasıyla dinletilmiş/izletilmiş ve bu konuşmalarda ikna ve propaganda unsurlarının analizine yönelik etkinlikler yapılmıştır. Öğrencilerin konuşmalarda ikna ve propaganda unsurlarını belirledikleri görülmüştür. İki öğrencinin çalışması aşağıya alınmıştır.

1. Konuşma

Genelleme kullandı.
Rakiplere karşı konuştu.
Önceki notları da aldı.
Propaganda dağıttı.
Kendini ön planda tuttu.
Vatandaş buldu. S. logosunda
bulundu. Bıraden büyük
gibi değil de arkadaşlar
dışına çıktı. Mantıklı,
gerçekçi şeyler söyledi.
Eksiklikleri kullandı.
İsimlerden biri gibi
konuştu.

2. Konuşma

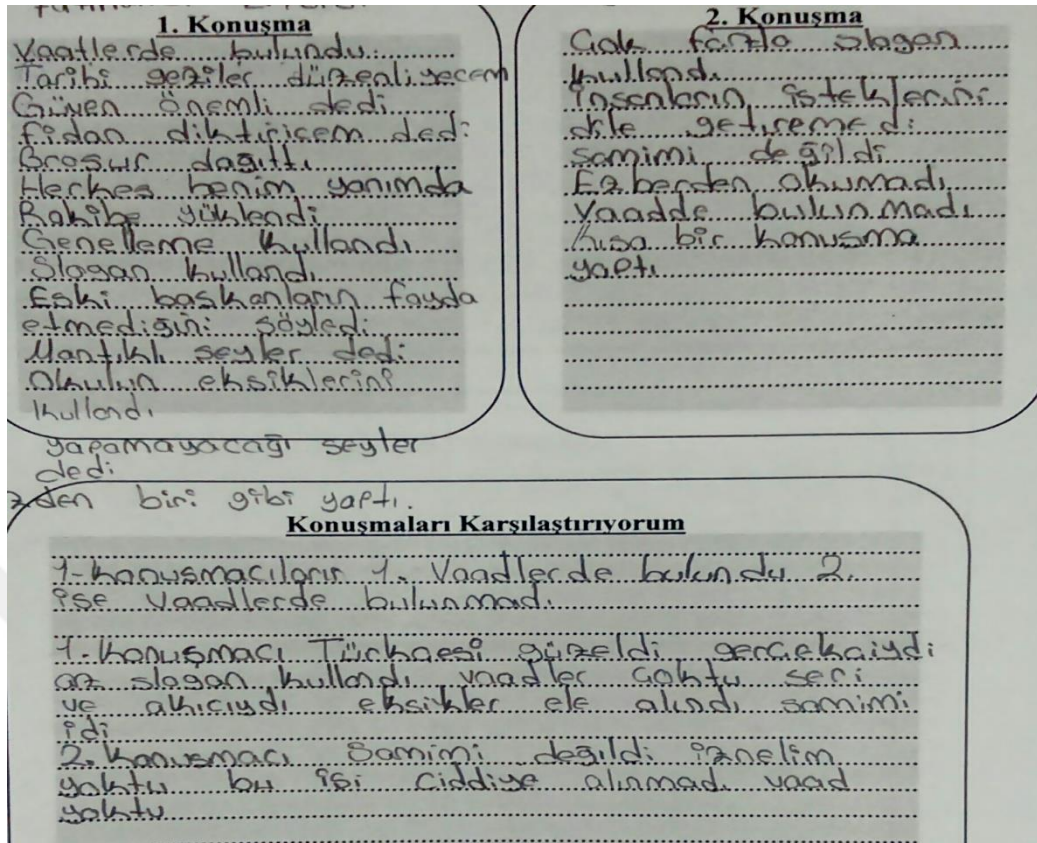
Alıştı dağıttı.
Slogan kullandı.
İster dile getirmedi.
Vatandaş kullandı.
Samimiydi.

Konuşmaları Karşılaştırıyorum

1. konuşma daha gerçekçiydi ama 2. konuşma
konusu gerçekçi gelmedi. 2. konuşma 1. konuşmaya
göre daha az vaatler kullandı. 1. konuşma
da slogan kullandı. diğer ise çok fazla
slogan kullandı. 1. konuşma ezberci biriydi.
Diğer ise kağıttan okudu. 2. konuşma
sorun görmek üzere konuştu. ikincisi ise
okul tanıtmaya 1. konuşma okudu. 2. okulu
değildi. 1. bıraden biri gibi konuştu. 2. ise
bıraden biri değil de aynı biri gibiymiş
gibi durdu.

(Ö17, Öğrenci Etkinliği, 01.03.2017)

Öğrencilerin konuşmalara yönelik aldığı notlardan hareketle konuşmaları karşılaştırması ve düşüncelerini gerekçelendirme aşamasında ikna ve propaganda unsurlarına yer vermesi araştırmanın hedeflerine dair önemli bir bulgudur.

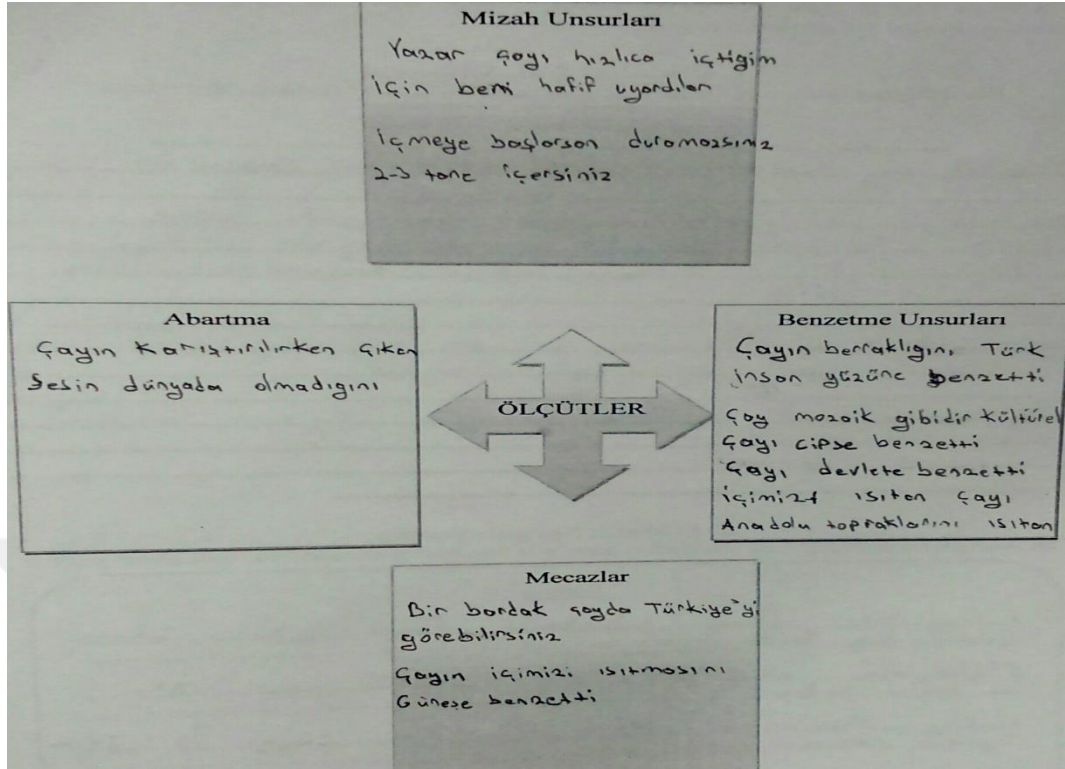

(Ö9, Öğrenci Etkinliği, 01.03.2017)

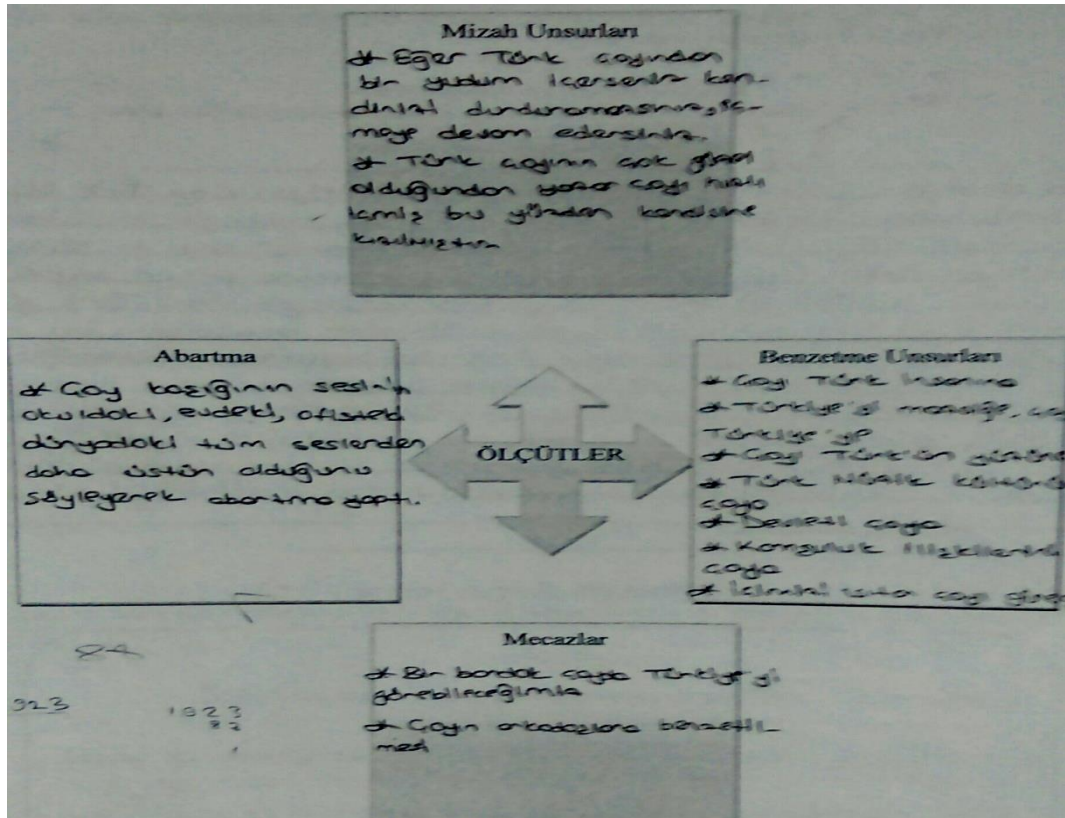
Yapılan çalışmalar neticesinde öğrencilerin dinlenen/ izlenen içeriklerde ikna ve propaganda unsurlarını belirleyebilme ve bu içerikleri karşılaştırma becerilerini kazandıkları görülmüştür.

4.2.1.2.4. Dinlenen/ İzlenen İçeriklerde Mecaz ve Mizah Unsurlarının Analizi

Dinlenen/izlenen bir içerikte mizah unsurlarının ve mecazların tespit edilebilmesi eleştirel dinleme/izlemede kavramların sorgulanabilmesi, doğru çıkarımların yapılabilmesi ve bilgilerin güvenilirliğinin tespiti adına bir gerekliliktir. Ayrıca konuşmanın ve konuşmacının değerlendirilmesi aşamasında kullanılacak olan bu analiz eleştirel anlamlandırma sürecinin önemli bir adımındır. Bu amaçla “*Eleştirel Konferans(Sunum) İzliyorum*” dersinde öğrencilerden dinledikleri sunumda kullanılan mecaz, benzetme, abartma ve mizah unsurlarını bulmaları istenmiştir. (bk 3.Etkinlik: *Sunumu Çözümlüyorum*). Öğrencilerin birçoğunun etkinlikte istenen unsurları tespit ettiği görülmüş örnek olarak 2 öğrencinin çalışması aşağıya alınmıştır.

(Ö14, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017)

(Ö20, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017)

Etkinlik sürecinde Ö19'un sunumda geçen mecaz, mizah, abartma ve benzetme unsurlarını tespit edemediği görülmüş ve birebir ilgilenilerek etkinlikte yapması gerekenler kendisine anlatılmıştır. Fakat öğrenci istenen performansı gösterememiş ve bu kavramların ne demek olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Durum Geçerlik Komitesi toplantısında dile getirilmiş öğrencide önbilgi eksikliğinden kaynaklı bir sorun olduğu bu durumda bu kavramların daha kolay ve basit etkinliklerle öğrenciye kazandırılması gerektiği komite üyelerinden İ.Y tarafından ifade edilmiştir. Süreç içerisinde öneride belirtildiği şekilde öğrenciyle kavramlar üzerinde çalışılmış ve öğrencinin belli bir mesafe aldığı izlenmiştir.

4.2.1.3. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Sorgulama Süreci

Birey hayatı boyunca dünyayla etkileşim halindedir ve bu etkileşimler yoluyla zengin deneyimler edinir, kavrayışlar elde eder ve ön yargılar oluşturur. Dinlediği/ izlediği bir içerikte bu deneyimleri ve inanışları doğrultusunda yargıya ulaşır. Eleştirel dinleyici ön yargılarının ötesine geçip dinlediği/ izlediği içeriği objektif kriterler çerçevesinde ele alıp sorgulayabilir ve böylece kendi doğruları ile ters düşse dahi tarafsız ve rasyonel sonuçlara ulaşmayı başarır. Bunun için sorgulama becerisi eleştirel dinleme/izleme derslerinin temel kazanımlarından biri olarak görülmelidir. Hazırlanan eylem planında bu durum göz önünde bulundurulmuş ve sürecin her aşamasında öğrenciler sorgulamaya, dinlenen/ izlenen içeriklere eleştirel sorularla yaklaşmaya yöneltilmiştir. (bk. *Çözümleme: Soru Sorma Süreci*). Bununla beraber paket programda dinlenen/izlenen içerikleri sorgulama etkinlikleri hazırlanmış ve öğrencilerde bu beceri kazandırılıp geliştirilmeye çalışılmıştır. “*Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinleme*” dersinde “4. Etkinlik: Sorguluyorum”, “*Medyatik İçeriklere Eleştirel Yaklaşıyorum*” dersinde “1.Etkinlik: Sorguluyorum”, “*Eleştirel Konferans/Sunum İzliyorum*” dersinde “2. Etkinlik: Sorguluyorum” şeklinde bu becerinin kazandırılmasına ve geliştirilmesine ayrılmıştır.

Öğrenciler araştırmanın ilk aşamasından itibaren sorgulama becerilerini kullanmaya başlamışlar ve hazırlanan etkinlikleri hedef kazanım doğrultusunda gerçekleştirmişlerdir. Aşağıya sorgulama becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerden örnekler alınmıştır.

2. Etkinlik Sorguluyorum

nlemiş/izlemiş olduğunuz sunumdan hareketle hazırladığınız soruları ilgili alana yazınız

Sorular

1. Yazarın bu konferansı yapmasının amacı ne olabilir?.....

2. Türkiye'yi moralize, gayi de Türkiye'ye benzetmesinin sebebi ne olabilir?.....

3. Gayin Türkiye'de önce okuyuş gelmesi neden yabancı ülkelerle bu kadar yadırgandı?.....

(Ö8, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017)

Öğrenci 1. Soruda konferansın amacını sorgularken 2. ve 3. sorularda ise düşüncenin gerekçesini sorgulamaktadır. Öğrencinin sorularında yazarın konferansı vermesindeki amacını sorgulaması ve konferansın içeriğine yönelik eleştirel sorular yöneltmesi hazırlanan etkinliğin amaca hizmet ettiğini göstermektedir.

Etkinlik süresince öğrencilerin birçoğunun eleştirel nitelik taşıyan sorular hazırladıkları görülmüştür. Öğrencilerin sorularıyla dinlenen/izlenen metnin amacını ve geri planını sorguladıkları tespit edilmiştir.

4. Etkinlik: Sorguluyorum
Aşağıdaki Boşlukları Dinlediğiniz Metinden Hareketle Doldurunuz.

<p>Dinlediğiniz Metnin Yazılış Amacı</p> <p>İyimserlik ve kötümserlik arasındaki fark anlamamız için. İyimserliği ve kötümserliği anlatıp binalı seçmemizi istiyor. Bu metnin kötümserlerin yaptıklarını anlatıyor ve iyimserlere de iyimserlikle yaptıklarını anlatmış ki yüzde yazmış olabilir.</p>	<p>Dinlediğim Metnin Dil ve Anlatım Özellikleri</p> <p>metin çabuk anlaşılacak bir metin değildi. Çünkü insanlar düşündüren bir metni. Metin tartışmaya açık bir metindi. Örnekler vererek yazıyı anlatabilirdi. Bağlamı net değil. Başlamıştı. Genellemeye başlamıştı. İnsanlık olsun diye alıntı yapmıştı. Tanık gösterdi. Tamamen tartışmaya açıktı. Bana yeni anlattı.</p>
<p>İyimserlik Kötümserlik</p>	
<p>Dinlediğiniz Metnin Ana Fikri</p> <p>ayatınızda iyimserlik</p> <p>iyimserlik olursanız şansınız kalır.</p> <p>kötümserlikten uzaklaşın iyimserliğe yaklaşın.</p> <p>ayet iyimser bakam ve hayatı iyimser yapar insanlar simbolize</p>	<p>Dinlediğiniz Metnin Yardımcı Fikirleri</p> <p>iyimser olmak şanslı kaldırım.</p> <p>kötümserler engellerin altında ezilir.</p> <p>kötümserler hayatı zehnedir.</p> <p>kötümserlerin ruhları hep negatiftir.</p> <p>iyimserler ne kadar zor durumda olsalar da iyi taraftan bakabilirler.</p>

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 22.03.2017)

Etkinlikte öğrencinin dinlediği metnin ana fikri ile yardımcı fikirlerini tespit ettikten sonra metnin yazılış amacını ve dil ve anlatım özelliklerini sorguladığı görülmektedir. Bu anlamda hazırlanan etkinliğin öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik sorgulama becerilerini geliştirmeye hizmet ettiği ifade edilebilir.

4. Etkinlik: Sorguluyorum
Aşağıdaki Boşlukları Dinlediğiniz Metinden Hareketle Doldurunuz.

Tartışmaya açık
Tonik gösterme
Düşündürme

<p>Dinlediğiniz Metnin Yazılış Amacı</p> <p>Bence bu metin iyimserler için değil kötümserler için yazılmıştır. Çünkü metinde kötümserlerin hem kendi hayatlarını hem de başkalarının hayatlarını nasıl zehir ettiğini sık sık uygulamıştır. Eğer bir kişi kötümserse yaptığı davranışları ve düşünceleri ona gelip gelmesi fakat ne yaptıklarını ve nasıl düşünüklerini başkalarına dillerden çıkarsa hayatlarını daha iyiye sürdürebilirler.</p>	<p>Dinlediğim Metnin Dil ve Anlatım Özellikleri</p> <p>Metin açık ve anlaşılır değil yani metin düşünün bir metin değil düşündüren bir metindir. Bir denememin tüm özelliklerini taşıyordu. Bu yüzden tartışmaya açıktı ve özel vurguları da vardı. Metinde ölümlü kişilerden ve günlük hayatları örnekler vererek okuyucuya sunulmuş düşünceyi konuşturmak için tonik gösterdi.</p>
<p>Iyimserlik Kötümserlik</p>	
<p>Dinlediğiniz Metnin Ana Fikri</p> <p>Hayatta iyimser bakmak ve hayatı iyimser yaşamak hayatınızda mutluluk ve başarıyı getirir.</p>	<p>Dinlediğiniz Metnin Yardımcı Fikirleri</p> <p>Ne kadar zor durumda olsanız da hayatınızı güçleştirmek kötümserlerin değil iyimserlerin horadığı iyimserlerin hayatında kaybetse de kaybetmişliklerinden bile ders çıkarabilirler fakat kötümserler kaybettiklerinde pes ederler ve biraktıkları fırsatları kaçırmaları.</p>

(Ö20, Öğrenci Etkinliği, 22.03.2017)

Öğrencinin çıkarımları doğrultusunda dinlediği metnin yazılış amacı ile dil ve anlatım özelliğini sorgulaması araştırmanın amacına ilişkin anlamlı bir bulgudur.

1. Etkinlik: Sorguluyorum
Dinlediğiniz/izlediğiniz konuşmadan hareketle ilgili alanları doldurunuz.

<p style="text-align: center;">Nedir</p> <p>Madonnanın kadınların başta yaşam hakkı ile birçok ihtiyarına ve haklarına yardım sağlamak için yaptığı olduğu bir medya organizasyonudur.</p>	<p style="text-align: center;">Organizasyonun Amacı</p> <ul style="list-style-type: none"> * Tüm dünyada barış * Kadınların istedikleri dışları (hayalleri) gerçekleştirmek * Kadınların eğitim görmesini sağlamak * Sosyal medyayı insanlara ve kendilerine yararlı olacak şekilde kullanmalarını sağlamak * Sevgi ortamını başlatmak.
<p>Değişimin Sesleri The Sound of Change</p>	
<p style="text-align: center;">Toplumu Etkilemede Kullanılan Öğeler</p> <ul style="list-style-type: none"> * Sahnece kartı vardı. Yani 2 boyuna yaptıkları yapılabildiği şeyler. Yani kadınlar için vardı. * Konunun eğitim ve sosyal medya kullanımını olması bir önce toplumu etkileyen bir faktördü. * Örnek baharın gösterdi. 	<p style="text-align: center;">Organizasyona Yönelik Görüşleriniz</p> <p>Bence bu yapılan organizasyon dünyanın her yerinde devam ettirilmeli sadece konser değil kamu spotu aracılığıyla da duyurulmalı. Organizasyonlarda insanların barışa ve sevgiye teşvik edilecek yönetime baş vurulmalı.</p>

(Ö15, Öğrenci Etkinliği, 29.03.2017)

Etkinlikte öğrencinin izlemiş olduğu bir medya içeriğini çeşitli yönleri ile sorguladığı görülmektedir.

1. Etkinlik: Sorguluyorum
 eddiğiniz/izlediğiniz konuşmadan hareketle ilgili alanları doldurunuz.

Nedir
 Değişimin sesleri programı kadınların eğitim sağlığını adalet ihtiyacının dikkat çekmek ve anılan bu haklarını korumaya yönelik bir organizasyon'dur

Organizasyonun Amacı
 Kadınlara isteseler her şeyi yapabilecek kadınlarında haklarını aldığı mesela eğitim haklarına yani okuma yazma bilmelerinin östermek amacıyla bu organizasyon yapıldı. Sevgi devrimini ba

Değişimin Sesleri
The Sound of Change

Toplumu Etkilemede Kullanılan Öğeler
 Madanına bir örnektir. Çünkü bunları konuşmak yerine çıkar sar-kısını söyler sonunda evine giderdi ama bunu yapmadı. Bir diğer örnek ise bu zorlukları aşan 2-kadını getirmesi

Organizasyona Yönelik Görüşleriniz
 Ben organizasyona yer almak istendi ve böyle şeyler yapılmalı devam etmeli geleceğini inşa etmeli ve sonuna kadar bu organizasyonun arkasında durmalı. Sevgi devriminin kapsamında değil yanında olmaya

(Ö9, Öğrenci Etkinliği, 29.03.2017)

Etkinlikte öğrencinin izlemiş olduğu bir medya içeriğini çeşitli yönleri ile sorguladığı görülmektedir.

4.2.1.4. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Karşılaştırma Süreci

Eleştirel dinleyicinin dinlediği/izlediği bir içerikte objektif ve tarafsız sonuçlara ulaşmasının önkoşullarından biri de karşılaştırma becerisini etkili bir şekilde kullanabilmesidir. Her dinleme/ izleme sonrası bir akıl yürütme süreci gerçekleşir ve sonrasında belli çıkarımlar elde edilir. Bu çıkarımların bireyin önbilgileri ve günlük hayatla karşılaştırılması ayrıca dinlenen/ izlenen bu içeriklerin tutarlık, neden sonuç, inandırıcılık gibi belli ölçütler bağlamında kendi içerisinde karşılaştırılması, yanlılık ve propaganda unsurlarının tespiti için de bir gerekliliktir. Bu durumdan hareketle öğrencilerin dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik karşılaştırma becerilerini etkili bir şekilde kullanıp geliştirebilmeleri için “*Eleştirel Reklam İzliyorum*” dersinde “2. Etkinlik: Karşılaştırıyorum”, “*Tartışmaları Eleştirel İzleme*” dersinde “2. Etkinlik Karşılaştırıyorum”, “*Eleştirel Haber İzleme*” dersinde “3. Etkinlik: Haberleri Karşılaştırıyorum”, “*Eleştirel Şiir Dinleme*” dersinde “5. Etkinlik: Karşılaştırıyorum” şeklinde bu becerinin kazandırılıp geliştirilmesine ayrılmış ve eylem planında bu etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler yoluyla öğrencilerden izledikleri farklı reklamları amaçları yönünden karşılaştırabilmeleri, izlememiş oldukları münazarada grupları inandırıcılık, tutarlılık, neden sonuç gibi belli ölçütler bağlamında karşılaştırabilmeleri, izledikleri farklı yayın grubuna ait haberlerde benzer ve farklı yönleri karşılaştırabilmeleri ve dinledikleri şiir ile daha önce dinlemiş oldukları öyküleyici metni dili kullanım özellikleri yönüyle karşılaştırabilmeleri istenmiştir. Böylece öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içeriklerden objektif, tutarlı ve doğru çıkarımlar elde etmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca bu yolla reklamlarda kullanılan ikna yöntemlerinin ve haberlerde kullanılan kara propaganda ve yanlılığın tespiti öğrencilere kazandırılmak istenmiştir.

Süreçte öğrencilerin karşılaştırma becerisini kullanıp geliştirdikleri gözlenmiştir. Hazırlanan etkinliklerin sınıf içi uygulamalarına yönelik örnekler aşağıya alınmıştır.

Etkinlik 2: Karşılaştırıyorum
 İzlediğiniz 2 farklı kredi kartı reklamını amaçları yönünden karşılaştırıp ilgili bölümleri doldurunuz.

1. Reklam Filmi

1. Reklam Filminin Amacı:
 En ünlü olan, yani çok büyük kitleye sahip olan Murat Boz'u hayranları güzel bir müzik anlamışlar. Artık hayranına değişecek gibi. Herkesden ayrı olursunuz. Heycan şimdi başlayo diye sloganları kullandı. Hızlı geçen efektler kullandı. Etkileyen güzel bir bayan kullandı. Kızıları Murat Boz'a etkilenen ise etkileyen kadına bağladılar. Hatta bunları kullanıyor gibi göstermiş. Bunun amacı ise Panaf Kartının kullanımıydı. Konseni taleplerinin mutluluğu ise bize o kartın mutlu hissettirdiğini anlatıyor. Bu kartın dumsuz yönlerine değinilmemiş.

2. Reklam Filmi

2. Reklam Filminin Amacı:
 Bunun amacı oksek kartını herkese kullanılmak. Bu kartı alanların hayallerinin gerçekleşmesi gibi sloganları kullandı. Fatura tüketiminde zararı simdi olsun olsun diyerek milleti o tarafta çekmek. Kalkılık dediği slogan yapıyor. Ama Kalkılık değil kalkık başlıyor. Bu sonu fatura depolama için sana yazdı. Çok kullandık. Bu kart kullanıp reklamın talebini karşıladı.

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 15.02.2017)

Öğrencinin izlemiş olduğu 2 farklı reklam filmini amaçları yönünden karşılaştırdığı görülmektedir. Öğrencinin karşılaştırma sürecinde reklamlarda kullanılan ikna yöntemlerini tespit etmesi araştırmanın amacına yönelik önemli bir bulgudur.

Etkinlik 2: Karşılaştırıyorum

zlemiş olduğunuz 2 farklı kredi kartı reklamını amaçları yönünden karşılaştırıp ilgili bölümler doldurunuz.

1. Reklam Filmi

Paraf kartını kullanmaya teşvik ettiler. Şu şekilde: Ünlü kullanarak Müzik kullandılar. eğer paraf kartı kullansak mutlu oluruz. efek kullandılar beyazın şimdi basıyor... diyerek paraf kartı almaya. Ay sonunda bunları parasını nasıl öleyeceği -misi söylemediler. Müzik kartı kullandılar çok fazla insan kullandılar hepsi paraf kulluyorlar gibi ve hepsi mutluymuş gibi.

2. Reklam Filmi

Axes kartını kullanmaya teşvik etmek için Müzik kullandılar. tüm yas gurubundan insanları kullandılar. Asu. İktidemi teşviklediler abartı kullandılar. Hayallerin axes ile gerçek olsun derken. Öanki hayeller bir karta bağlıymış gibi.

(Ö9, Öğrenci Etkinliği, 15.02.2017)

Öğrenci izlediği iki farklı reklamı karşılaştırırken günlük hayatla reklam arasında bağ kurmuş ve reklamlarda ifade edilen durumun günlük hayattan farklı olduğunu ifade etmiştir.

2. Etkinlik: Karşılaştırıyorum

İzlemiş olduğunuz 'Sosyal medya yararlı mıdır, zararlı mıdır?' konulu münazara ve almış olduğunuz notlardan hareketle grupları aşağıda verilen ölçütlere göre karşılaştırınız.

Yararlı	Zararlı
<p style="text-align: center;">1. Grup</p> <p>1. grup inandırıcılık yönünden aydın çünkü hiçbir sosyal ve sunumunda bir anlatımla</p>	<p style="text-align: center;">2. Grup</p> <p>2. grup inandırıcılık yönünden aydın çünkü hiçbir sosyal ve sunumunda bir anlatımla</p>
İnandırıcılık	
<p style="text-align: center;">1. Grup</p> <p>1. grup neden-sonuç ifadelerinde değişikliği çünkü 1. grup da sadece sonuç odaklı değil neden-sonuç ve nasıl geldiği sunumunda bir anlatımla</p>	<p style="text-align: center;">2. Grup</p> <p>2. grup neden-sonuç ifadelerinde değişikliği çünkü sadece sonuç odaklı değil neden-sonuç ve nasıl geldiği sunumunda bir anlatımla</p>
Neden-Sonuç	
<p style="text-align: center;">1. Grup</p> <p>1. grup yararlı sunumunda tutarlıdır çünkü düşünce ve sonuçları kadar aldığını ifade etmiştir</p>	<p style="text-align: center;">2. Grup</p> <p>2. grup tutarlıdır çünkü yararlı sunumunda düşünce ve sonuçları kadar aldığını ifade etmiştir</p>
Tutarlılık	

(Ö20, Öğrenci Etkinliği, 08.03.2017)

Öğrencinin izlediği münazaradan hareketle grupların performanslarını inandırıcılık, neden sonuç ve tutarlık açısından karşılaştırdığı görülmektedir.

3. Etkinlik: Haberleri Karşılaştırıyorum

eddiğiniz haberlerin benzer ve farklı yönlerini arkadaşlarınızla tartışarak tespit edip ilgili alanlara yazınız.

Haberlerde Benzerlikler	Haberlerde Farklılıklar
1.ve 2. numaralı haberler benzerdi.	1.ve 2. haberde zara- nı... yurt dışı...
3.ve 4. te benzerdi.	3.ve 4. haberde zara- nı... ver dedi.
Dünyanın en büyük nükleer santrali kurulması.	1.ve 2. ekonojiye katkı sağlanacak denken 3.ve 4. katkı- sı... olmaya çağını söyledi.
Her yerde kurulacakları benzer haberler belki kişilerin görüşüne yer- miş haberi yapılmış- mışlar di.	1.ve 2. yazarları sarıhan ben 3.ve 4. ise zara nı sarıhan
1.ve 2. pozitif bakarken,	1.ve 2. nükleer santral olsun denken 3.ve 4. olmasın dedi.
3.ve 4. ne getirdi katkı.	1.ve 2. gelişmişlik düzeyini arttırdı denken 3.ve 4. dikeye zara nı

verecek dedi. 1.ve 2. istihdam artacak denken 3.ve 4. yalanladı.

Aynı konuda birbiri ile çelişen haberler yapılması konusunda düşüncelerinizi ilgili alana yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bu eleştirel bir yapı gösteriyor. İnsanların bu haberleri eleştirip hangi istihdam verdiğini bilmediği. Bu haberler eleştirel meser her kes kendi katkısına göre söyler. Haberlerinde hem pozitif hem de negatif anlamda herkes aynı bir yapı yapıyor. Sarıhan ben insanları ne yapacağına şaşırtıp tulla tulla işleri yapıyorlar. Bu yüzden hem haberlerinde hem de insanların bunu duyurup kean almaları gerekir. Haberlerinde eleştirel yapı yapıyor. İnsanlarında eleştirel olması gerekir. Ve bu haberleri eleştirmeye gerekir.

(Ö3, Öğrenci Etkinliği, 12.04.2017)

Öğrencinin farklı medya gruplarının hazırladığı ve aynı konuyu ele alan 4 farklı haberi karşılaştırıp eleştirel haber izleme adına çıkarımlarını ifade ettiği görülmektedir. Bu eleştirel dinleme/ izleme kazanımlarına yönelik anlamlı bir bulgudur.

5. Etkinlik: Karşılaştırıyorum

a) Daha önce dinlemiş olduğunuz 'Sarı Sıcak' öyküsü ile 'Çoban Çeşmesi' şiirini dil kullanımını açısından karşılaştırınız. Şiir dilinin özelliklerini ilgili alana yazınız.

İkisinde de duygular var ama şiir daha fazla duygusal. Şiirlerde duygular etrafında yazılır yazılmaz olur da da fikir yazılır yazılmaz herkes aynı çıkarımda bulunuyor ama şiirde herkes aynı aynı kendine göre çıkarımda bulunuyor. Şiir herkeste farklı anlamlar yaratıyor şiirde içi kapalı, anlamlar vardır ama düz yazıda her şey açık anlamdır. Şiiri anlamlandırmak bize diğer kendimize göre anlamlandırırız.

b) Şiir dili mi düz yazı dili mi daha etkileyicidir. Görüşlerinizi ilgili alana yazınız.

Düz yazı dili daha etkileyicidir. Çünkü:

Şiir dili daha etkileyicidir. Çünkü: Duygu çok fazla verilir. Az kelimelerle cümlelerle çok şey anlatılır. Şiirden çok farklı anlamlar çıkar. Kapalı bir anlatım olduğu için kapalı anlamı açarken insanların duygularını ve bunları herkes farklı değerlendirir. Şiir okunmadan şiirin konusunu tahmin etmek bile bir mutluluk edebilir.

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 19.04.2017)

Etkinlikte öğrencinin dinlediği şiir ile düz yazı dilini özellikleri yönünden karşılaştırmakta ve şiir dilini daha etkileyici bulduğunu gerekçeleri ile ifade etmektedir. Bir edebi ürünün kullanılan dil açısından diğer türlerle karşılaştırılabilmesi araştırmanın amacına yönelik anlamlı bir bulgudur.

4.2.1.5. Dinlenen/ İzlenen İçeriği Değerlendirme Süreci

Dinlenen/izlenen bir içeriğin değerlendirilmesi insan zihninde doğal olarak oluşur. Ancak eleştirel değerlendirme bireyin ön yargılarından ve kişisel tercihlerinden tamamen uzak objektif standartlar çerçevesinde yapılan değerlendirmedir. Öğrencilerin bu düzeye ulaşmaları belli bir birikim ve deneyim gerektirmektedir. Ancak yapılan eğitim faaliyetleri ile öğrencilere bu becerinin kapıları aralanabilir ve öğretmenlerin temel görevlerinden bir tanesi de eleştirel bireyler yetiştirmekte öğrencilere uygun öğrenme ortamları oluşturmaktır.

Araştırmada yukarıda ifade edilen durumdan hareketle, eleştirel dinleme/izleme uygulamaları eylem planında bu becerinin deneyimlenmesinin üzerinde özellikle durulmuş ve TİK üyelerinin ve uzmanların görüşleri doğrultusunda eleştirel değerlendirme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Buna göre “*Eleştirel Reklam İzleme*” dersi “*Etkinlik 3: Değerlendiriyorum*”, “*Propaganda ve İkna Yöntemlerini Belirleme*” dersi “*Etkinlik 3: Konuşmaları Değerlendiriyorum*”, “*Tartışmaları Eleştirel Dinleme/İzleme*” dersi “*Etkinlik 5: Değerlendiriyorum*”, “*Bilgilendirici Metinleri Eleştirel Dinleme*” dersi “*Etkinlik 5: Kendimi Değerlendiriyorum*”, “*Medyatik İçerikleri Eleştirel Dinleme/ İzleme*” dersi “*Etkinlik 3: Konuşmayı/Konuşmacıyı Değerlendiriyorum*”, “*Eleştirel Film İzleme*” dersi “*Etkinlik 4: Değerlendiriyorum*” etkinlikleri hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Yapılan eğitim faaliyetleri sonucu öğrencilerin bu becerinin kullanılmasına yönelik önemli birikimler ve kazanımlar elde ettiği gözlenmiş ve etkinliklerin sınıf içi uygulamalarına yönelik örnekler aşağıya alınmıştır.

Etkinlik 3: Değerlendiriyorum
Eleştirel reklam izleme konusunda öğrenmiş olduğunuz bilgilerden hareketle aşağıdaki ifadeleri tamamlayınız

1-Günlük hayatta reklamları izlerken... *bilgi etkilemeye çalışırken, reklamın amacına ve olumlu ve olumsuz yönlerine* dikkat etmeliyim.

2-Reklamlar insanları etkilemek için... *abartma, hayal ürünleri, efekt, müzik, canlı renkler, manzaranın yansımaları vb* teknikleri kullanmaktadır.

3-Reklamların temel amacı... *insanları aşırı tüketime yönlendirmek ve insanları etkilemek* dir.

4-Reklamların olumsuz etkilerine karşı... *bilinçli olmaya başım. Reklamlara karşı eleştirel yaklaşmalıyız.* yapılmalıdır.

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 15.02.2017)

Öğrencinin öğrendiği bilgilerden hareketle izlediği reklamlara yönelik eleştirel değerlendirmeler yaptığı görülmektedir.

3. Etkinlik: Konuşmayı/ Konuşmacıyı Değerlendiriyorum
Dinlediğiniz/izlediğiniz konuşmadan hareketle ilgili alanları tamamlayınız.

Konuşmacı... *sesle, sesle, vokalizasyon ve ses tonu* ir dil kullanmaktadır.

1. Konuşmacı konuşmasını etkili kılmak için... *Etkileyici, simgeler kullandı. Sloganlar kullandı.* tekniklerini kullanmaktadır.

3. Konuşmacı... *Kediri, hokkleri, konuşurda* tam danyanı dikkatini... *sekmeyi* amaçlamaktadır.

4. Konuşmada... *videoları kullandı, kanıt kullandı ve slogan kullandı.* ikna unsurları kullanılmaktadır.

(Ö3, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017)

Öğrencinin konuşmacıyı belli ölçütler çerçevesinde değerlendirmesi araştırmanın sonucuna yönelik anlamlı bir bulgudur.

Etkinlik 3: Konuşmaları Değerlendiriyorum

Dinlemiş olduğunuz konuşmalara göre aşağıdaki ifadeleri tamamlayınız.

1. Konuşmada gerçekçi bulduğum şeyler şunlardır:

- * Gerçeklerin yapılabilirliği
- * Ağaçlandırılmaların yapılabilirliği
- * Okulun çevresinin ve okuldaki
- * Spor alanlarının düzenlenebileceği
- * Okulun temsiliyetinin üst düzeyde
- * yapılabilirliği
- * Okul temsilcilerinin sınıfta temsilciler
- * olabileceğini

Çünkü: yukarıda yazmış olduğum vaatleri bütün okul temsilcileri yapabilecek düzeyde. Bu okul temsilcilerinde yukarıda yazılmış olan vaatleri gerçekleştirebileceğini düşünüyorum.

2. Konuşmada gerçekçi bulduğum şeyler şunlardır:

- * Okulun tanıtılarak olması
- *
- *
- *
- *
- *
- *
- *
- *

Çünkü: İyi bir okul temsilcisi hem kendi okulunu tanımlar hem de başkalarına tanıtması gerekir. Kırsacı bu özellik her okul temsilcilerinde olması gerekir. Bir özellik olduğundan gerçekçi buldum.

1. Konuşmada gerçekçi bulmadığım şeyler şunlardır:

- * İşçi kurumundan fazla eleman temini
- * Talas Belediyesi Başkan ve Kayseri
- * Büyükşehir Belediyesi Başkan'ın
- * sıkça istihbarat bulunması

Çünkü: okul temsilcileri işi istihbarat yukarıda yazılan elemanı gerçekleştiremeyeceğini düşünüyorum.

2. Konuşmada gerçekçi bulmadığım şeyler şunlardır:

- * Sloganlar
- *
- * konuşmanın kısa olmasından dolayı
- * konuşmayı gerçekçi bulmadım

Çünkü: sloganlar çok abartılıydı, konuşmanın çok kısa ve seri olmasından dolayı konuşmanın kendisini gerçekçi bulmadım.

(Ö20, Öğrenci Etkinliği, 01.03.2017)

Öğrencinin dinlemiş olduğu iki farklı konuşmada gerçekçi bulduğu/bulmadığı yönleri gerekçeleri ile değerlendirmesi eleştirel dinleme becerisinin öğretimi adına anlamlı bir bulgudur.

4. Etkinlik: Değerlendiriyorum

Dinlemiş/İzlemiş olduğunuz filmi aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Filmin günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz gerçeklik yönü ağır basıyordu çünkü: Günlük hayatta öyle çok fazla olay oluyor öyle insanlar vardır ben bu filmde ders çıkarıyorsam bu film gerçektir.

Gerçeklik- Kurmaca

Filmin kurgu yönü ağır basıyordu çünkü:.....

Filmde duygular ön plandaydı çünkü: ker babanın değerini çok büyükler filmdeki kız ise bannadan değerini bildi. E peki o kız belki görmeseydi değerini anlayacaktı.

Duygular- Düşünceler

Filmde düşünceler ön plandaydı çünkü:.....

(Ö9, Öğrenci Etkinliği, 05.04.2017)

Öğrencinin izlediği filmi belli ölçütler çerçevesinde değerlendirmesi araştırmanın amacına yönelik hazırlanan etkinliğin işe yararlığı adına önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

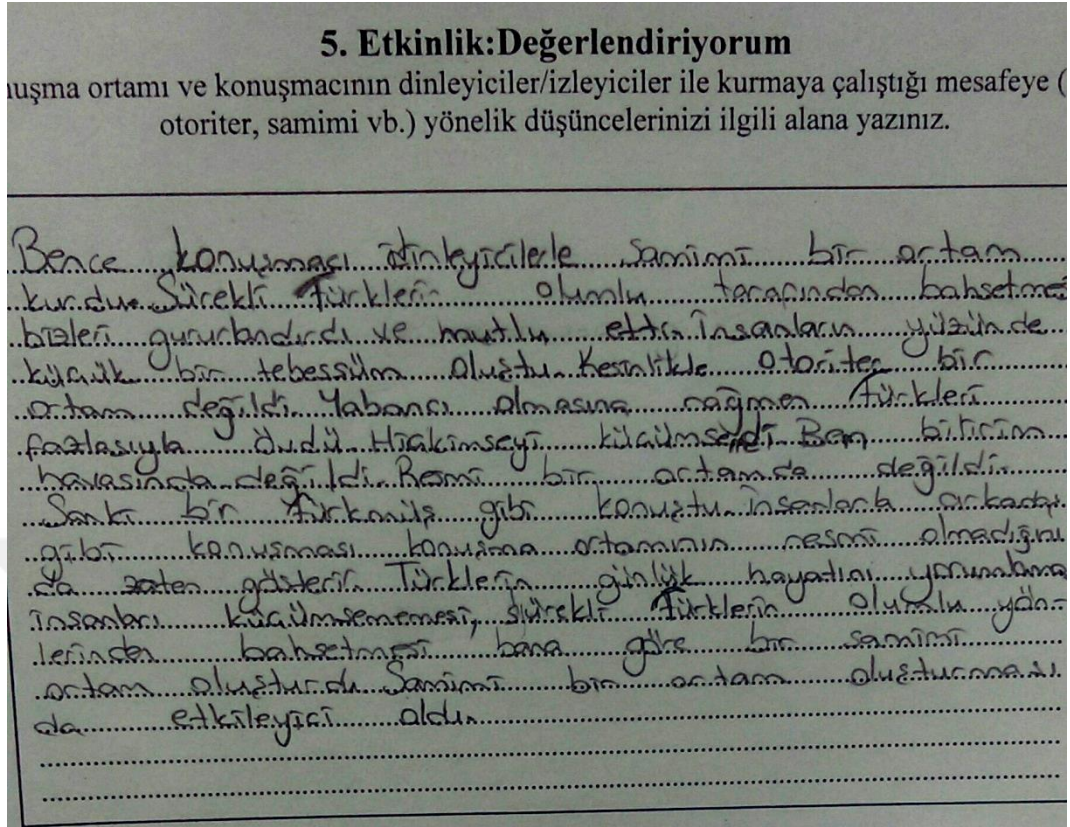
5. Etkinlik: Kendimi Değerlendiriyorum
Sizin hayata bakışınız nasıldır? Düşüncelerinizi ilgili alana yazınız.

Hayata kötümser bakıyorum. Çünkü en ufak bir olayda telaşlanıyorum. Hayatı yobanları önüme çıkan engelleri çözmekte zorlanıyorum. Kimilerinin altında eziliyorum. Adım atmaya korkuyorum. Kolum anısa kolum kırıldı mı diye düşünüyorum mesela.

Hayata iyimser bakıyorum. Çünkü.....

(Ö16, Öğrenci Etkinliği, 22.03.2017)

Öğrencinin dinlediği metinden hareketle öz değerlendirme etkinliğinde kendisine yönelik eleştirel tutumu ve objektif değerlendirmeler yapması araştırma sonuçları adına anlamlı ve önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

(Ö15, Öğrenci Etkinliği, 15.03.2017)

Öğrencinin dinlediği bir konuşmada konuşmacının tutumuna yönelik yapmış olduğu eleştirel değerlendirmeler uygulamanın amacı açısından anlamlı bir bulgu olarak görülmektedir.

4.2.2. Öğrencilerin Öğretim Sürecine Yönelik Algı ve Görüşlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında “Uygulanan eylem planı ve ders işleniş sürecine yönelik öğrencilerin algı ve görüşleri nasıldır?” araştırma sorusu kapsamında gerçekleştirilen her uygulama dersinin sonunda öğrencilerden işlenen derse yönelik algı ve görüşlerinin yer aldığı bir günlük tutulması istenmiş ayrıca süreç sonunda sınıf içerisinde amaçlı örneklem yoluyla seçilen 9 öğrenci ile uygulama sürecine dönük görüşmeler yapılmıştır. Günlükler on haftalık öğretim süreci boyunca düzenli aralıklarla toplanmış ve öğrenci bilgileriyle birlikte isimlendirilmiştir. Günlükler ve yapılan görüşmeler isimlendirilirken öğrencilerin adları ve kişisel bilgileri kullanılmamış söz konusu öğrenciler [Ö1, Ö2, Ö3... Ö25] biçiminde numaralarla ifade edilmiştir.

Yapılan araştırma süresince on bir farklı öğrenci 81 adet günlük yazmış ve yazılan bu günlükler araştırmanın veri kaynaklarından birini oluşturmuştur. Bu günlükler ve yapılan görüşmeler nitel araştırma veri analizi bağlamında içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. Toplam 90 kaynak üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Araştırmanın bu boyutunda ulaşılan bulguların, duyuşsal yaklaşımlar, dersin işe yararlık durumu, öğrenci önerileri ve dersin genel dinleme derslerinden farkı olarak 4 temada kodlaması yapılmıştır. Analizler sonucunda 505 kod elde edilmiştir. Aşağıda öğrencilerin uygulanan eleştirel dinleme/izleme paket programına dönük algı ve görüşlerini içeren bulguların içerik çözümlemesi, kod sayısı ve temalara ait genel bir bilgi tablosu verilmiş daha sonra ise bu temalar teker teker açıklanmıştır.

Tablo 25. Üçüncü Araştırma Sorusu Kapsamında Yapılan İçerik Çözümlemesine Dair Genel Tema ve Kod Örüntü Tablosu

İsim (Name)	Kaynak (Sources)	Sıklık (Frekans)
Uygulanan Öğretim Sürecine Dönük Algı ve Görüşler	90	505
Öğrenci Duyuşsal Yaklaşımları	85	195
Beğenme/Sevme	85	176
Hoşlanma/ Mutlu olma	42	42
Kanaat duygusu kazandırma	1	1
Etkinlikleri güzel bulma	5	5
Hoşgörülü olmayı kazandırma	1	1
Eleştirebilme	9	9
Öğretici bulma	14	14
Birlikte düşünme	1	1
Derse konuk gelmesi	3	3
Dersin akıcı olması	2	2
Günlük hayatta aldatılmayacak olma	3	3
Tarafsız olma	3	3
Haberleri eleştirebilme	4	4
Reklamları eleştirebilme	2	2
Dersi heyecanlı bulma	1	1
Yabancı bir yazarın ülkemize tanıtması	7	7
Özgür yorum yapabilme	8	8
Eğlenceli olması	13	13
Hocanın anlatım tarzı	9	9
Rahat tartışma ortamı	9	9
Herkesin söz hakkı alması	6	6
Ders çıkarma	4	4
Sorgulama	6	6
Dinlenen şiir	5	5
Etrafındaki kişileri bilinçlendirme	6	6
Farklı düşüncelere saygı	2	2
Dersin günlük hayatla ilişkili olması	5	5
İzlenen filmi değerlendirme	3	3
Empati yapma	2	2

Tablo 25'in Devamı

Beğenmeme/Sevmeme	16	19
Uygulamanın daha önce yapılmamış olması	7	7
Metin/video seçimini beğenmeme	3	3
Kendini çekingen bulma	1	1
Katılmadığım fikirlerin olması	1	1
Derste kamera olması	2	2
Kendini kötümser görme	1	1
Uygulama süresinin kısa olması	4	4
Dersin İşe Yararlık Durumu	83	131
Reklamlara aldanmama	10	10
Bilinçli tüketim	5	5
Etkili dinleme	1	1
Dikkatli internet kullanımı	5	5
Sosyal medyayı yararlı kullanma	3	3
İyimser bakmaya yönelme	5	5
Eleştirel haber izleme	9	9
İkna yöntemlerini kullanma	4	4
Konuşmaları sorgulama	7	7
Mükemmeliyetçi olma	3	3
Başkalarını bilgilendirme	16	16
İzlediklerini yorumlama	9	9
İkna yöntemlerini belirleme	7	7
Etkili sunum yapma	1	1
İnsanlara yardım etme	3	3
Konuşmacıyı değerlendirme	4	4
İzlediklerinin görüldüğü gibi olmadığını anlama	2	2
Şiir yorumlama	4	4
Karakter özelliklerini belirleme	3	3
Eleştirel bakma	6	6
Farklı fikirler ortaya koyma	4	4
Özgür düşünme	2	2
Not alma	3	3
Özgüven sağlama	2	2
Empati yapma	3	3
Günlük hayatta kullanma	8	8
Kendi tercihini yapma	2	2
Öğrenci Önerileri	32	42
Seviyemizdeki diğer sınıflara da bu ders yapılmalı	28	28
Uygulama saati artırılmalı	4	4
Uygulama daha erken sınıflarda başlamalı	6	6
Ders eğitim sistemine ilave edilmeli	1	1
Uygulama yıl boyunca devam etmeli	2	2
Uygulama Türkiye genelinde yapılmalı	1	1
Dersin Genel Dinleme Derslerinden Farkı	76	133
Eğlenceli etkinlikler	13	13
Anlatım tarzı	4	4
Günlük yazma	1	1
Video izleme	3	3
Görsel materyal kullanımı	1	1
Kamera kaydı	7	7
Derse konukların gelmesi	1	1
Her şey aynı	5	5

Tablo 25'in Devamı

Sorgulama yapma	5	5
Sunum izleme	1	1
Farklı konular işleme	9	9
Münazara yapma	1	1
Eleştirel bakış kazandırma	9	9
Eleştirel reklam izleme	3	3
Yorum odaklı ders	15	15
Akıllı tahta kullanımı	1	1
Daha yoğun bilgi aktarımı	5	5
Günlük hayata yönelik konular	16	16
Gerçek hayat dersi vermesi	4	4
Özgür tartışma ortamının olması	4	4
Canlandırma yapılması	1	1
Farklı düşünmeye yöneltme	6	6
Kitapla sınırlı olmama	5	5
Her şey farklı	3	3
Daha zor olması	1	1
Dil bilgisi konularından sıkılmama	8	8
Öğrenci odaklı oluş	1	1

Aşağıda ulaşılan bu verilerin temalara göre dağılımı ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve ana temalara göre yorumlanmıştır. Yorumlama esnasında belirlenen kodların sıklıkları göz önünde bulundurulmuş ve belirgin olan kodlar seçilerek ifade edilmiştir.

4.2.2.1. Öğrenci Duyuşsal Yaklaşımları

Öğrenci duyuşsal yaklaşımları, uygulama derslerini “Beğenme/Sevme” ve “Beğenmeme/Sevmeme” başlıklarında temalandırılmıştır.

4.2.2.1.1.Dersi Beğenme

Öğrencilerin dersi beğenmelerine/sevmelerine yönelik görüşleri bu temada kodlanmıştır. Tablo 26’ de bu kodlara yer verilmiştir.

Tablo 26. Dersi Beğenme Teması Kod Listesi

Kod Listesi	Kaynak (Sources)	Sıklık (Frekans)
BEĞENME/SEVME	85	176
Hoşlanma/ Mutlu olma	42	42
Kanaat duygusu kazandırma	1	1
Etkinlikleri güzel bulma	5	5
Hoşgörülü olmayı kazandırma	1	1
Eleştirebilme	9	9
Öğretici bulma	14	14

Tablo 26'nın Devamı

Birlikte düşünme	1	1
Derse konuk gelmesi	3	3
Dersin akıcı olması	2	2
Günlük hayatta aldatılmayacak olma	3	3
Tarafsız olma	3	3
Haberleri eleştirebilme	4	4
Reklamları eleştirebilme	2	2
Dersi heyecanlı bulma	1	1
Yabancı bir yazarın ülkemize tanıtması	7	7
Özgür yorum yapabilme	8	8
Eğlenceli olması	13	13
Hocanın anlatım tarzı	9	9
Rahat tartışma ortamı	9	9
Herkesin söz hakkı alması	6	6
Ders çıkarma	4	4
Sorgulama	6	6
Dinlenen şiir	5	5
Etrafındaki kişileri bilinçlendirme	6	6
Farklı düşüncelere saygı	2	2
Dersin günlük hayatla ilişkili olması	5	5
İzlenen filmi değerlendirme	3	3
Empati yapma	2	2

Öğrencilerin dersin beğenilmesine yönelik görüş beyan etmeleri araştırmanın amacı açısından önemlidir. Bu temada sıklığı en fazla olan görüş derste mutlu olunması, dersten hoşlanılmasıdır (f= 42). Bu durum öğrencilerin derslere odaklanma ve hedeflenen kazanımlara etkili bir şekilde ulaşmalarını kolaylaştırmıştır. Aşağıda bu konudaki bazı görüşlere yer verilmiştir:

Bu dersin işlenmesinden çok mutluyum. Çoğu kişinin almaya imkân bulamadığı bu dersi ben aldığım için kendimi şanslı görüyorum. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Ben bu dersi gördüğüm için çok mutluyum. İyi ki böyle bir hocam var. (Ö.9, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Bu ders adına çok heyecanlıyım ve yapılan her şeyden çok hoşlandım. (Ö.13, Öğrenci Günlüğü, 22.03.2017).

Reklamlar ve reklamların eleştirel izlenmesiyle ilgili öğretmenimizin bizleri bilgilendirmesi yönünden dersten çok hoşlandım. (Ö.17, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017)

Genelde Türkçe derslerini severim ama uygulama derslerinde yaptığımız bu etkinlikleri daha çok seviyor ve bu derslerde çok mutlu oluyorum. (Ö.22, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Yapılan görüşmelerde de öğrenciler uygulama derslerinden hoşlandıklarını ifade etmişlerdir:

Uygulama sürecinde hoşuma gitmeyen hiçbir şey yoktu. Her şey çok güzeldi yapılan bütün etkinlikleri çok sevdim. (Ö.10, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Uygulama derslerinde ben çok mutlu oldum. Derslerde sorgulamak ve eleştirel bakmak çok hoşuma gidiyordu. Ama en çok hoşlandığım şey sınıfımızda münazara yapılması oldu. (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

İkinci olarak dersin beğenilemesinde sıklığı en fazla olan görüş dersin öğretici bulunması olmuştur (f= 14). Öğrencilerin bu yöndeki görüşlerinin bazıları aşağıya alınmıştır.

Kendi düşünceme göre bu derste çok şey öğrendim daha da öğreneceğimi düşünüyorum. Bu dersle şu an seviyemdeki öğrencilerden daha bilinçli olduğumu düşünüyorum. (Ö.16, Öğrenci Günlüğü 15.02.2017).

Bu ders bana birçok şey öğretti. Özellikle sosyal medyanın kendimiz ve çevremizdekiler adına yararlı olacak şekilde kullanılabileceğini öğrendim. (Ö.15, Öğrenci Günlüğü, 29.03.2017).

Normal Türkçe derslerinde öğrenemeyeceğimiz bir çok bilgi bu derslerde bize öğretilmektedir. 7 yıl boyunca bize öğretilmeyen birçok bilgiyi uygulamanın yapıldığı 10 haftada öğrendik. . (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 19.04.2017).

Dersin eğlenceli bulunması da dersin beğenilmesini sağlayan üçüncü faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (f= 13).

Ders başından sonuna kadar çok eğlenceliydi. (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Dersimiz eğlenerek geçti. Hiç sıkılmadım (Ö.24, Öğrenci Günlüğü, 19.04.2017).

Uygulama dersleri diğer Türkçe derslerinden tabii ki farklı. Her şeyden önce daha eğlenceli (Ö.9, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Uygulama dersi diğer Türkçe derslerinden hem zor hem eğlenceli. Zor derken daha çok düşündürüyor (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 22.03.2017).

Uygulama süreci benim için çok eğlenceli ve zevkliydi. Bu derslerde hem eğlendim hem de her şeye eleştirel yaklaşabileceğimi öğrendim. Kendi doğrum üzerinde başka düşünceleri sorgulamayı öğrendim. (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Bunlarla beraber eleştirebilme (f= 9), rahat tartışma ortamı (f= 9), hocanın anlatım tarzı (f= 9) ve özgür yorum yapabilme (f= 8), dersin öğrenciler tarafından beğenilmesinde etkili olan başlıca faktörler olmuştur. Öğrencilerin bu görüşlerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

Her birey eleştirmeye ve eleştirilmeye açık olmalıdır. Derslerimizde bunu gördük. Bundan sonra dinlediklerimi ve izlediklerimi eleştirel bir bakış açısıyla ve daha bilinçli olarak ele alacağım. Bu derste hergün izlediğim haberlerin ele alınması ve eleştirel haber izlemenin öğretilmesi çok güzeldi. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Eleştirel dinleme/izleme uygulamaları derslerinde yarım sayfa bir yazının ya da 10 dakikalık bir videonun üzerinde bir ders saati tartışılır. Herkesin görüşü ve yorumu alınır. Derslerde herkes düşüncesini savunmakta özgürdür. (Ö.8. Görüşme formu, 26.04.2017).

Ders kitapları kendilerinin eleştirilmesini istemez. Çoğu fikri kırpar, keser böylece herkesin hemfikir olmasını sağlar. Uygulama dersleri böyle değildir. Herkesin düşüncesini olduğu gibi kabullenir. Düşünce özgürlüğünü kabullenir. (Ö.20, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Sadece sınıfta yaptığımız etkinliklerle başladık dinlerken ve izlerken eleştirmeye. Reklamları, şiirleri, filmleri, haberleri yorumladık ve eleştirdik ama artık evde de bu unsurları kullanıyorum. (Ö.5, Görüşme formu, 26.04.2017).

Uygulama derslerinin beğenilen/sevilen diğer yönleri ise yabancı bir yazarın ülkemizi tanıtmayı (f= 7), etrafındaki kişileri bilinçlendirme (f= 6), sorgulama (f= 6), herkesin söz hakkı alması (f= 6), dersin günlük hayatla ilişkili olması (f= 5), dinlenen şiir (f= 5), etkinlikleri güzel bulma (f= 5), haberleri eleştirebilme (f= 4), ders çıkarma (f= 4), izlenen filmi değerlendirme (f= 3), tarafsız olma (f= 3), günlük hayatta aldatılmayacak

olma (f= 3), derse konuk gelmesi (f= 3), dersin akıcı olması (f= 2), reklamları eleştirebilme (f= 2), farklı düşüncelere saygı (f= 2), empati yapma (f= 2), kanaat duygusu kazandırma (f= 1), hoşgörülü olmayı kazandırma (f= 1), birlikte düşünme (f= 1), dersi heyecanlı bulma (f= 1) olmuştur.

4.2.2.1.2. Dersi Beğenmeme

Öğrencilerin derslerde beğenmedikleri/sevmedikleri durumlara yönelik görüşleri bu temada kodlanmıştır. Tablo 27' de bu kodlara yer verilmiştir.

Tablo 27. Dersi Beğenmeme Teması Kod Listesi

Kod Listesi	Kaynak (Sources)	Sıklık (Frekans)
BEĞENMEME/SEVMEME	16	19
Uygulamanın daha önce yapılmamış olması	7	7
Metin /video seçimini beğenmeme	3	3
Kendini çekingen bulma	1	1
Katılmadığım fikirlerin olması	1	1
Derste kamera olması	2	2
Kendini kötümser görme	1	1
Uygulama süresinin kısa olması	4	4

Öğrenciler derslerde beğenmedikleri ya da şikayetçi oldukları yönleri de ifade etmişlerdir. Genel olarak Tablo incelendiğinde oldukça az sayıda memnun olunmayan durum olduğu görülmektedir. Temadaki kodlar incelendiğinde ise öğrencilerin sevmediği ya da şikayetçi olduğu şeylerin öğretim paketi ve araştırmacıya yönelik olmadığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin sevmedikleri ya da şikâyet ettikleri durumların kişilere özgü olduğu, bireysel noktada kaldığı ve sınıfın ortak kanaati olmadığı ifade edilebilir.

Öğrencilerin uygulamanın daha önce yapılmamış olmasından şikayetçi oldukları görülmektedir (f= 7). Bu durum araştırmanın olumsuz yönü değil aksine öğrenciler üzerinde olumlu bir etki bıraktığını göstermektedir.

O kadar yıl boyunca neden bize bunlar anlatılmıyor, öğretilmiyor. Tüm bu öğendiklerimizin 7 yıl boyunca anlatılmayıp bu 10 haftalık derse sıkıştırılması kötü bir durum. (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Neden daha önce derslerde öğretilmiyor bizlere bu bilgiler. Bana göre bu bilgileri sonradan öğrenmemiz doğru değil. (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Bu temada ikinci olarak beğenilmeyen durum uygulama süresinin kısa görülmesi (f= 4), olup bazı öğrenciler yıl boyunca bu uygulamanın devam ettirilmesini istemektedirler. Bu durum da uygulama derslerinin öğrenciler üzerinde etkili olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Yapılan uygulama derslerini yeterli bulmuyorum. Derslerin süresi biraz daha uzatılıp daha çok konu ele alınabilirdi. Böylece daha çok yeni şeyler öğrenebilirdik. (Ö20, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Bu etkinlik 10 hafta içerisinde değil de bütün bir sene boyunca yapılması daha uygun olurdu. Uygulama 10 hafta sürdü daha fazla sürmesini isterdim. (Ö14, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Derslerdeki metin ya da video seçimini beğenmeyen öğrenciler (f= 3), metindeki karakterlerin özelliklerini beğenmedikleri ya da hikâyeyi okumayıp videodan dinledikleri için seçilen metinleri eleştirmişlerdir.

Metinde Osman'ın babası çok kötü bir karaktere sahipti bu da beni çok üzdü bu konuda başka bir metin seçilebilirdi. (Ö16, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017)

Hikayeyi sesli olarak videodan dinlemeyi sevmedim. (Ö.24, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Uygulama öncesi gerekli izinler alınıp bilgilendirme yapılmasına rağmen 2 öğrenci derslerin kamera kaydına alınmasından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir.

Daha önceden kamera kaydına alınmıyorduk. Şimdi kamera kaydı olduğu için heyecanlanıyorum. (Ö.15, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Bunlarla beraber derste katılmadığı görüşlerin olması (f= 1), öğrencinin kendini kötümser görmesi (f= 1) ve çekingen gördüğü için derste kendini ifade edememesi (f= 1) kodları da birer öğrenci düzeyinde beğenilmeyen durumlar olarak ifade edilmiştir.

4.2.2.2. Dersin İşe Yararlık Durumu

Dersin İşe yararlık durumu konusunda öğrencilerin günlük ve görüşmelerde ifade ettikleri düşünceler Tablo 28’ de gösterilmiştir.

Tablo 28. Dersin İşe Yararlık Teması Kod Listesi

Kod Listesi	Kaynak (Sources)	Sıklık (Frekans)
Dersin İşe Yararlık Durumu	83	131
Reklamlara aldanmama	10	10
Bilinçli tüketim	5	5
Etkili dinleme	1	1
Dikkatli internet kullanımı	5	5
Sosyal medyayı yararlı kulanma	3	3
İyimser bakmaya yönelme	5	5
Eleştirel haber izleme	9	9
İkna yöntemlerini kullanma	4	4
Konuşmaları sorgulama	7	7
Mükemmeliyetçi olma	3	3
Başkalarını bilgilendirme	16	16
İzlediklerini yorumlama	9	9
İkna yöntemlerini belirleme	7	7
Etkili sunum yapma	1	1
İnsanlara yardım etme	3	3
Konuşmacıyı değerlendirme	4	4
İzlediklerinin görüldüğü gibi olmadığını anlama	2	2
Şiir yorumlama	4	4
Karakter özelliklerini belirleme	3	3
Eleştirel bakma	6	6
Farklı fikirler ortaya koyma	4	4
Özgür düşünme	2	2
Not alma	3	3
Özgüven sağlama	2	2
Empati yapma	3	3
Günlük hayatta kullanma	8	8
Kendi tercihini yapma	2	2

Başkalarını bilgilendirme bu temada en sık ifade edilen görüş olmuştur (f=16). Bu anlamda öğrenciler araştırma süresince öğrendikleri bilgileri başkalarını bilgilendirmede kullanacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum hedef kazanımların günlük hayata aktarılması adına önemli bir sonuçtur.

Öğrendiklerimi evde annem, babam ve kardeşlerim ile paylaşıp onların da bilgilenmesini sağlayabilirim. (Ö.22, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Bu derste öğrendiğim bilgileri ve düşüncelerimi insanları bilgilendirmek için kullanabilirim. (Ö.17, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Çevremde olan kişilere sosyal medyanın yararlarını ve zararlarını anlatırım böylece onlar da bilinçlenmiş olur. (Ö.16, Öğrenci Günlüğü, 08.03.2017).

Reklamlara aldanmama, sıklığı ikinci sırada ifade edilen kod olarak karşımıza çıkmaktadır (f= 10). İkna ve propaganda yöntemleri ve eleştirel reklam izliyorum temalı derslerin kazanımlarının edinildiğinin bir göstergesi olan bu sonuç araştırmanın amacına ulaşması adına önemli bir bulgudur.

Reklamı yapılan her ürünü almamam gerektiğini öğrendim. Ders reklamlara kanmama konusunda bizleri bilgilendirdi (Ö.24, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Televizyonda reklamları izlerken derste öğrendiklerim işime yarayacaktır. Çünkü bu derste reklamların insanları etkilemesine yönelik bilinçli olmamız gerektiğini öğrendim (Ö.12, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Bu derste reklamın ne olduğunu, reklamlarda verilmek istenen mesajları, reklamlarda kullanılan ikna ve tüketim yöntemlerini, reklamlarda kullanılan sloganların hangi amaçla kullanıldığını ve reklamlarda kullanılan figüranların insanları nasıl etkilediğini öğrendim. Öğrendiğim bu bilgiler ile artık izlediğim her şeye daha bilinçli yaklaşacağım. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

İzlediklerini yorumlama (f= 9) ve eleştirel haber izleme (f= 9) sıklığı üçüncü sırada ifade edilen kodlardır. Öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içerikleri yorumlama yeteneklerini fark etmeleri, bunu kullanmaları ve haberleri eleştirel bir bakışla ele alabilmeleri eleştirel dinleme/ izleme adına önemli bulgulardır.

Günümüzde televizyon çok yaygın kullanılan bir iletişim aracıdır. Haberler televizyonlarda hergün gösteriliyor. Çoğu zaman kanallar verdikleri haberlerde birbirleri ile çelişiyorlar. Bizler de bu haberlerin hangisinin doğru olduğu konusunda kararsız kalıyoruz. Önceden haberler hakkında hiçbir şey bilmediğim için eleştiremiyordum. Şimdi ise haberleri eleştirebiliyorum. (Ö.15, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Her akşam istisnasız ailecek haber izliyoruz. Hergün izlediğim haberleri eleştirel bir şekilde izlemeyi öğrendiğim için artık haberleri izlerken yorum yapabilecek böylece kendi fikrimi oluşturabileceğim. Ayrıca bu derste bazı haber kanallarının yanlı haber yapabileceğini öğrenmiş oldum (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Bu ders sayesinde dinlediğimiz bir konuşmanın mizahi mi samimi mi; resmi mi otorter mi olduğunu anlayabiliyoruz. Dinlediklerimizi yorumluyor ve kendimize bir sonuç çıkarabiliyoruz. Uygulama derslerinde reklamları, şiirleri, filmleri yorumladık. Kısacık bir metnin bile bir ders saati yorumlanabileceğini gördüm. Böylece bilinçli bireyler olmayı öğrendik (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

8 öğrenci uygulama derslerinde öğrendikleri bilgileri günlük hayatın çeşitli noktalarında kullanacaklarını ifade etmiştir.

Yaptığımız etkinliklerin günlük hayatımda kesinlikle işime yarayacağını düşünüyorum. Öğrendiklerim bana okuduğum ya da dinlediğim her türlü şeyi daha bilinçli ele almamı sağlayacaktır. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Öğrendiğimiz bilgilerin günlük hayatıma çok faydası var. Daha önce her şeyi olduğu gibi, görüldüğü gibi sanırdım şimdi her şeye daha yenilikçi daha özgürlükçü yaklaşabiliyorum. (Ö.9, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Konuşmaları sorgulama (f= 7) ve ikna yöntemlerini belirleme (f= 7) dersin işe yararlığında sıklığı yüksek olan temel faktörler olarak görülmektedir.

İkna ve propagandanın farklı kavramlar olduğunu, ikna ve propaganda tekniklerini ve bir konuşmada ikna ve ropaganda unsurlarının nasıl bulunacağını öğrendim. Artık bu unsurları belirleyip erelerde kullanıldığını görebileceğim (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Bizleri ikna etmeye çalışanların hangi yöntemleri kullandıklarını bileceğim. (Ö.16, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Uygulama derslerinden sonra düşüncelerimde değişmeler oldu. Önceden hiçbir şeyi sorgulamıyordum. Şimdi her şeyi sorgulayıp araştırıyorum. (Ö.10, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Bunlarla beraber eleştirel bakma (f= 6), dikkatli internet kullanımı (f= 5), Bilinçli tüketim (f= 5), konuşmacıyı değerlendirme (f= 4), ikna yöntemlerini kullanma (f= 4), şiir yorumlama (f= 4), farklı fikirler ortaya koyma (f= 4), empati yapma (f= 3), not alma (f= 3), karakter özelliklerini belirleme (f= 3), insanlara yardım etme (f= 3), mükemmelliyetçi olma (f= 3), sosyal medyayı yararlı kullanma (f= 3), izlediklerinin görüldüğü gibi olmadığını anlama (f= 2), özgür düşünme (f= 2), özgüven sağlama (f= 2), kendi tercihini yapma (f= 2), etkili sunum yapma (f= 1), etkili dinleme (f= 1) desin işe yararlık temasında karşımıza çıkan kodlardır.

4.2.2.3. Öğrenci Önerileri

Bu bölümde araştırma sürecine yönelik öğrencilerin görüşleri kodlanmıştır. Böylece uygulamaya yönelik öğrenci dönütleri elde edilmiştir. Öğrencilerin günlüklerinde ve öğrencilerle yapılan görüşmelerde ifade edilen öneriler Tablo: 29' da gösterilmiştir:

Tablo 29. Öğrenci Önerileri Teması Kod Listesi

Kod Listesi	Kaynak (Sources)	Sıklık (Frekans)
Öğrenci Önerileri	32	42
Seviyemizdeki diğer sınıflara da bu ders yapılmalı	28	28
Uygulama saati artırılmalı	4	4
Uygulama daha erken sınıflarda başlamalı	6	6
Ders eğitim sistemine ilave edilmeli	1	1
Uygulama yıl boyunca devam etmeli	2	2
Uygulama Türkiye genelinde yapılmalı	1	1

Araştırma sürecinde “Seviyemizdeki diğer sınıflara da bu ders yapılmalı.” önerisi en sık tekrarlanan görüş olarak tespit edilmiştir (f=28). Öğrenciler uygulama derslerinin çok verimli geçtiğini ve diğer öğrencilerin de bu dersleri almasıyla daha bilinçli bir toplum oluşacağını ifade etmişlerdir.

Ben bu derste birçok şey öğrendim. Daha da öğreneceğimi düşünüyorum. Benim öğrendiğim şeyleri benim seviyemdeki herkese öğretilse daha bilinçli insanlar oluruz (Ö.17, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Bu ders seviyemdeki diğer öğrencilere de yapılmalı. Benim bu dersleri gördüğüm kadar onların da bu bilgileri öğrenmeye hakları var (Ö.9, Öğrenci Günlüğü, 08.03.2017).

Bu dersler bütün okulların 7. Sınıflarında işlenmeli. Hem öğrenciler bilgilenir hem de dersler eğlenceli geçtiği için Türkçe dersleri daha çok sevilir. (Ö.24, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Ders uygulamaları seviyemdeki diğer öğrencilere kesinlikle yapılmalıdır çünkü yaşlılarım eleştirmeyi eleştirilmeyi öğrenmeliler. Eleştirmeye ya da eleştirilmeye açık olmayan bireyler hem kendine hem de topluma bir şey kazandırmaktan ziyade hep kaybettirirler. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 05.04.2017).

Uygulama seviyemdeki diğer öğrencilere de yapılmalıdır çünkü günlük hayatta birçok konuda öğrendiğimiz bilgiler işimize yarayacaktır. Bu konuların öğretilmesi bütün öğrencileri mutlu edecektir. Kısacası seviyemdeki tüm öğrencilere bu dersler yapılmalıdır. (Ö.15, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Bence bu uygulama her sınıf seviyesinde yapılmalı çünkü bu uygulama bilinçli bireyler olmamızı sağlıyor. Eğer bu uygulama Türkiye genelinde yapılırsa toplumda büyük değişimler olacaktır. Bilinçli toplum haline geleceğiz. Her şeyi kabullenen bir toplum olmaktan çıkıp yaptığı bütün işleri sorgulayan eleştiren dahası toplumu eleştiren bireyler olacağız. Yani bu uygulama sadece diğer sınıflarda da değil tüm okullarda, halk eğitim merkezleride yapılmalı. Çünkü ancak bu şekilde sorgulayıcı bireyler oluruz. Bilinçli bir toplumu ancak böyle ayağa kaldırabiliriz. (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

“Uygulama daha erken sınıflarda başlamalı.” önerisi bu temada sıklığı en çok tekrar eden ikinci görüş olmuştur (f= 6). Öğrenciler uygulama derslerinin daha erken sınıflarda başlatılmasının faydalı olacağını ifade etmişlerdir.

Uygulama daha erken yaşlarda yapılmalı. Sebebi ise “Ağaç yaşken eğilir.” (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Bu uygulama bu kadar yıl boyunca neden yapılmadı diye düşünüyorum. Uygulama daha önce yapılmalı. (Ö.12, Öğrenci Günlüğü, 02.04.2017).

“Uygulama saati artırılmalı.” önerisi de öğrenciler tarafından dile getirilmiştir (f=4). Öğrenciler uygulama süresinin artırılmasının daha verimli olacağını belirtmişlerdir.

Bu etkinlik 10 hafta içerisinde değil de bütün bir sene boyunca yapılmalı. Uygulamanın daha fazla sürmesini istedim açıkcası (Ö.14, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Yapılan uygulama dersini yeterli bulmuyorum. Derslerin süresi biraz daha uzatılıp daha çok konu ele alınabilirdi. Böylece daha çok yeni şeyler öğrenebilirdik. (Ö.20, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Bu önerilerle beraber “Ders eğitim sistemine ilave edilmeli.” (f=1), “Uygulama yıl boyunca devam etmeli.” (f= 2), “Uygulama Türkiye genelinde yapılmalı.” (f=1) önerileri de öğrenciler tarafından dile getirilmiştir.

4.2.2.4. Dersin Özgünlüğü

Bu temada dersin diğer derslerden farkı, yani dersin özgünlüğüne yönelik, öğrenci günlüklerinde ve yapılan görüşmelerde ifade edilen görüşler kodlanmıştır.

Tablo 30. Dersin Özgünlüğü Teması Kod Listesi

Dersin Genel Dinleme Derslerinden Farkı	76	133
Eğlenceli etkinlikler	13	13
Anlatım tarzı	4	4
Günlük yazma	1	1
Video izleme	3	3
Görsel materyal kullanımı	1	1
Kamera kaydı	7	7
Derse konukların gelmesi	1	1
Her şey aynı	5	5
Sorgulama yapma	5	5
Sunum izleme	1	1
Farklı konular işleme	9	9
Münazara yapma	1	1
Eleştirel bakış kazandırma	9	9
Eleştirel reklam izleme	3	3
Yorum odaklı ders	15	15
Akıllı tahta kullanımı	1	1
Daha yoğun bilgi aktarımı	5	5
Günlük hayata yönelik konular	16	16
Gerçek hayat dersi vermesi	4	4
Özgür tartışma ortamının olması	4	4
Canlandırma yapılması	1	1
Farklı düşünmeye yönelme	6	6
Kitapla sınırlı olmama	5	5
Her şey farklı	3	3
Daha zor olması	1	1
Dil bilgisi konularından sıkılmama	8	8
Öğrenci odaklı oluş	1	1

Günlük hayata yönelik konuların ele alınması dersin özgünlüğüne yönelik en sık tekrar edilen görüş olmuştur (f= 16).

Bu derslerde günlük hayatta daha çok karşımıza çıkacak ve daha çok işimize yarayacak konuları işliyoruz (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 08.03.2017).

Türkçe dersi sadece bilgi öğretiyor fakat bize yaşamdan bir olay göstermiyor fakat uygulama dersi bize gerçek hayattan bir parça veriyor (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 29.03.2017).

Hiçbir Türkçe dersinde hayatta verilen mücadelenin bu kadar büyük olduğunu hissetmemiştim. En önemlisi hiçbir Türkçe dersinde hayata dair bu kadar önemli bir ders almamıştım (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Derslerin yorum odaklı işlenişi bu temada sıklığı ikinci sırada dile getirilen görüş olmuştur (f= 15). Eleştirel dinleme/izleme becerisinin en temel kazanımlarından olan yorumlama yetisini geliştirilmesinin amaçlandığı uygulamada bu bulgu oldukça önemli görülmektedir.

Bu derste şunu fark ettim diğer derslerde derse katılmayanların bile derse katıldığını gördüm. Herkesin yorum yapması çok güzeldi. (Ö.16, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Daha önceki Türkçe derslerinde deneme yazmıştım fakat bir denemeyi yorumlamamıştım. Diğer Türkçe dersleriyle arasındaki en büyük fark bu. (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 22.03.2017).

Bende şöyle bir şey oluştu. Normal derslerde yorumlamaya çekiniyorum. Ama bu etkinliklerde herkes gibi bende yorumlama yapabiliyorum. (Ö.22, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Bu derslerin farklılığı derste yaptığımız yorumlardır. (Ö.17, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Bu öğrendiklerim bana dinlediğim ya da okuduğum her türlü şeyi daha bilinçli sorgulamam ve yorumlamam için öğretiliyor. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Eleştirel dinleme/izleme derslerinde yarım sayfa bir yazının ya da 10 dakikalık bir videonun üzerinde bir ders saati konuşulabilir. Herkesin farklı düşüncesi ve yorumu alınır, genel değerlendirme yapılır ve bir sonuca ulaşılır. (Ö.20, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Eğlenceli etkinliklerin yapılması dersin özgün bulunan bir diğer yönü olmuştur (f= 13). Bu durum hazırlanan etkinliklerin amacına ulaşması adına önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

Bu derse ilişkin duygularım pozitif yöndedir çünkü ders hem eğlenceli hem de öğretici geçiyor. Böylece hem eğleniyor hem de öğreniyoruz. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Bu ders işleniş tarzı ve konularıyla çok hoş ve eğlenceli geçen bir ders iken normal dersler sıkıcı, bunaltıcı ve video, resim, ses yani görsellik açısından çok yetersiz kalıyor. (Ö.14, Öğrenci Günlüğü, 12.04.2017).

Türkçe dersini normalde de seviyorum ama bu uygulama Türkçe dersini daha eğlenceli yapıyor bu sayede de daha çok sevilen bir ders oluyor. (Ö.22, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Uygulama dersi benim için çok eğlenceli, çok zevkliydi. Sorgulamak hoşuma gidiyordu. Yapılanlara neden deyip sorgulamak benim için büyük bir zevkti. (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Eleştirel bakış kazandırma (f= 9) ve farklı konuları ele alma (f= 9) dersin özgün bulunan yönlerindedir.

Bu dersler sayesinde dinlediğimiz konuşma ya da konuşmacı hakkında eleştirel olabiliyoruz. Bir şeyi dinlerken eleştirmek de gerektiğini bu derslerde öğrendim ve ben de dinlerken eleştirebiliyorum. (Ö.5, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Gördüğüm, izlediğim, okuduğum, dinlediğim her şeye eleştirel bir şekilde yaklaşıyorum. Eskiden eleştirel şekilde izlemeyi, dinlemeyi, okumayı bilmiyordum. Bu etkinliklerle okuduğum dinlediğim her şeyi eleştiriyorum. (Ö.15, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Günlük hayatımda eleştirel dinleme izleme adına değişimler oldu. Önceden öylesine izlediğim filmleri, kısa filmleri, hatta reklamları, dinlediğim metinleri, oykuları, şiirleri, düz mantıkla izlerdim ya da dinlerdim. Fakat şimdi her ne dinlersem dinleyeyim her ne izlersem izleyeyim zihnimdeki süzgeçten geçiriyorum. Kafama yatmayan yerlere itiraz ediyorum böylece doğru yolu buluyorum. (Ö.20, Görüşme Formu, 26.04.2017).

Bu derste reklam izlememiz ve bunu eleştirmemiz farklı. (Ö.24, Öğrenci Günlüğü, 15.02.2017).

Bu derslerde yeni konular öğreniyor ve farklı etkinlikler yapıyoruz. (Ö.9, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Bu derste yaptığımız uygulamaya dair hiçbir şeyi diğer Türkçe derslerinde yapmadık. (Ö.5, Öğrenci Günlüğü, 22.02.2017).

Dil bilgisi konularından sıkılmama dersin özgün görülen yönlerinden biri olmuştur (f= 8).

Daha önce dil bilgisi ve dil bilgisine yönelik etkinlikler yapılırken şu anda bu eğitimi almak bizler için çok iyi bir fırsattır. (Ö.20, Öğrenci Günlüğü, 15.03.2017).

Daha önceki Türkçe derslerinde sadece dil bilgisi ve metinler işlenirken şimdi günlük hayatımızdaki olayları ders olarak işliyoruz. (Ö.15, Öğrenci Günlüğü, 01.03.2017).

Bütün bunlarla birlikte kamera kaydı (f= 7), farklı düşünmeye yöneltme (f= 6), kitapla sınırlı olmama (f= 5), daha yoğun bilgi aktarımı (f= 5), sorgulama yapma (f= 5), özgür tartışma ortamının olması (f= 4), gerçek hayat dersi vermesi (f=4), anlatım tarzı (f= 4), video izleme (f= 3), eleştirel reklam izleme (f= 3), her şey farklı (f= 3), öğrenci odaklı oluş (f= 1), daha zor olması (f=1), canlandırma yapılması (f= 1), akıllı tahta kullanımı (f= 1), münazara yapma (f= 1), sunum izleme (f= 1), derse konukların gelmesi (f= 1), görsel materyal kullanımı (f= 1), günlük yazma (f= 1) desin özgün bulunan diğer yönleri olmuştur.

Dersin özgünlüğüne yönelik yukarıda ifade edilen görüşlerle beraber 5 kaynakta dersin diğer Türkçe dersleriyle aynı olduğu ifade edilmiştir. Bu durum öğrencilerin kişisel görüşü olarak değerlendirilmekte ve sınıfın bütününe genellenmemektedir. Ayrıca bu

görüşün ortaya çıkmasının temel sebebi olarak uygulama yapılan sınıfın Türkçe derslerinin 3 yıldır araştırmacı tarafından yürütülüyor olması görülmektedir.

4.2.3. Kazanımların Gerçekleşme Durumuna Yönelik Bulgular

Bu bölümde uygulama sürecinde hedeflenen kazanımların gerçekleşme durumuna yönelik bulgular, “Uygulanan eylem planı çerçevesinde eleştirel dinleme/izleme kazanımlarının gerçekleşme durumu nedir?” araştırma sorusu çerçevesinde ele alınmıştır. Bu amaçla araştırma süresince, sistematik gözlem tekniği kullanılmış ve araştırmada öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme kazanımlarına yönelik davranışları sınıf içerisinde kasıtlı olarak uygulama dersleri süresince gözlemlenmiştir.

Uygulamanın bu aşamasında yapılandırılmış bir gözlem formu geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Paket programda hedeflenen kazanımlar birer gözlem faktörü olarak düşünülmüş ve uygulama derslerinde öğrencilerin bu kazanımları ortaya koyma durumları ‘1= Geliştirilmeli, 2= İyi, 3= Çok iyi’ olarak gözlemlenmiştir.

Gözlem sonucu oluşan puanların yüzde hesaplaması yapılmıştır. Yapılan gözlem ile bir yandan öğrencilerin bireysel olarak eleştirel dinleme/izleme kazanımlarını edinme durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmış diğer yandan ise kazanımların sınıfta gerçekleşme oranları belirlenerek yapılan uygulamanın değerlendirilmesine katkı sunulmuştur.

Hazırlanan gözlem formu ve yapılan gözlem sonucuna yönelik bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 31. Gözlem Formu Sonucu Oluşan Puanlar

Kazanımlar																						
Öğrenci Kodu	1. BECERİ	1.Kazanım	2. Kazanım	3.Kazanım	4.Kazanım	2. BECERİ	1.Kazanım	2.Kazanım	3.Kazanım	3. BECERİ	1.Kazanım	2. Kazanım	4. BECERİ	1.Kazanım	2.Kazanım	3.Kazanım	5. BECERİ	1.Kazanım	2. Kazanım	3.Kazanım	Toplam Puan	Yüzdelik Oran%
Ö.1	12	3	3	3	3	8	3	2	3	6	3	3	7	2	2	3	8	2	3	3	41	91,11
Ö.2	8	2	2	2	2	5	2	1	2	5	2	3	3	1	1	1	6	2	2	2	27	60
Ö.3	11	2	3	3	3	7	3	2	2	6	3	3	6	2	2	2	8	2	3	3	38	84,44
Ö.4	8	2	2	2	2	5	2	1	2	4	2	2	5	1	2	2	6	2	2	2	28	62,22
Ö.5	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.6	8	2	2	2	2	5	2	1	2	4	2	2	6	2	2	2	6	2	2	2	29	64,44
Ö.7	11	3	3	3	2	8	3	2	3	6	3	3	7	2	2	3	8	2	3	3	40	88,88
Ö.8	11	3	3	3	2	8	3	2	3	6	3	3	6	2	2	2	7	2	2	3	38	84,44
Ö.9	12	3	3	3	3	8	3	2	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	44	97,77
Ö.10	9	2	3	2	2	8	3	2	3	6	3	3	7	2	2	3	8	2	3	3	38	84,44
Ö.11	8	2	2	2	2	6	2	2	2	5	2	3	6	2	2	2	7	2	2	3	32	71,11
Ö.12	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.13	12	3	3	3	3	7	2	2	3	6	3	3	7	2	2	3	8	2	3	3	40	88,88
Ö.14	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.15	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.16	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.17	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	7	2	2	3	9	3	3	3	43	95,55
Ö.18	8	2	2	2	2	5	2	1	2	4	2	2	5	1	2	2	5	1	2	2	27	60
Ö.19	8	2	2	2	2	6	2	2	2	5	2	3	6	2	2	2	7	2	2	3	32	71,11
Ö.20	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.21	9	2	2	3	2	6	2	2	2	6	3	3	6	2	2	2	7	2	2	3	34	75,55
Ö.22	12	3	3	3	3	8	3	2	3	6	3	3	7	2	2	3	8	2	3	3	41	91,11
Ö.23	9	2	2	3	2	8	3	2	3	6	3	3	6	2	2	2	8	2	3	3	37	82,22
Ö.24	12	3	3	3	3	9	3	3	3	6	3	3	9	3	3	3	9	3	3	3	45	100
Ö.25	8	2	2	2	2	5	2	1	2	4	2	2	5	1	2	2	5	2	1	2	27	60
Toplam Puan	260	64	66	67	63	185	66	53	66	139	68	71	174	54	57	63	193	58	65	70	951	2113,27
Yüzdelik Oran %	86,66	85,33	88	89,33	84	82,22	88	70,66	88	92,66	90,66	94,66	77,33	72	76	84	85,77	77,33	86,66	93,33	84,53	84,53

**1=Geliştirilmeli, 2= İyi, 3= Çok iyi olarak gözlem yapılmıştır.

“Sistematik Gözlem Formu” eleştirel dinleme/izleme beceri ve kazanımları çerçevesinde hazırlanmış ve öğretim paket programı bu beceri ve kazanımlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede 1. Beceri 4 kazanım, 2. Beceri 3 kazanım, 3. Beceri 2 kazanım 4. Beceri 3 kazanım ve 5. Beceri 3 kazanımdan oluşmaktadır. Bu beceri ve kazanımlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 32. Eleştirel Dinleme/İzleme Beceri ve Kazanımları

1.BECERİ	Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma
1. Kazanım	Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.
2. Kazanım	Dinlediklerinde/izlediklerinde ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.
3. Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.
4. Kazanım	Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.
2. BECERİ	Çözümleme/Analiz Etme
1. Kazanım	Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar. (<i>Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar vb. üzerinde durulur.</i>)
2.Kazanım	Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler. (<i>Öne sürdüğü düşüncelerle ilgili verileri, destekleyici bilgileri, gerekçeleri, kanıtları ve örnekleri kullanarak görüşlerini tutarlı bir şekilde ifade etmesi sağlanır.</i>)
3.Kazanım	Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.
3. BECERİ	Karşılaştırma
1. Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini ön bilgileri ile karşılaştırır.
2.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
4. BECERİ	Sorgulama
1.Kazanım	Dinlediklerindeki/izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.
2.Kazanım	Dinlediklerinin/izlediklerinin kaynağının güvenilirliğini sorgular.
3.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini ikna ve propaganda tekniklerinin kullanımını açısından sorgular.
5.BECERİ	Değerlendirme
1.Kazanım	Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını değerlendirir.
2.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
3.Kazanım	Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.

Araştırma sürecinde öğrencilerin her bir kazanımı ortaya koyma durumları gözlemlenmiş ve gözlem formuna kaydedilmiştir. Öğrencilerin kazanımları ortaya koyma durumları “1=Geliştirilmeli, 2= İyi, 3= Çok İyi” olarak gözlenmiştir. Her becerinin altında yer alan kazanımların aritmetik ortalamaları alınarak beceri puanları hesaplanmıştır. Gözlem formunun sağ tarafında oluşan “*Toplam puan*” ve “*Yüzdelik oran*” her bir öğrenci için başarı durumunu gösterirken formun alt tarafında yer alan “*Toplam puan*” ve “*Yüzdelik oran*” ise her bir kazanım ve becerinin gerçekleşme oranını göstermektedir.

Yapılan gözlem sonucuna göre:

1. Beceri olan “*Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma*” becerisinin gerçekleşme oranı %86,66 olarak tespit edilmiştir. Bu beceriyi oluşturan “*Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.*” kazanımı %85,33, “*Dinlediklerinde/izlediklerinde ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.*” kazanımı %88, “*Dinlediklerini/izlediklerini özetler.*” kazanımı %89,33, “*Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.*” kazanımı % 84 oranında gerçekleşmiştir.

2. Beceri olan “*Analiz Etme/Çözümleme*” becerisinin gerçekleşme oranı %82,22 olarak belirlenmiştir. Bu beceriyi oluşturan “*Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.*” kazanımı %88 “*Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanutlarını belirler.*” kazanımı %70,66 “*Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.*” kazanımı % 88 oranında gerçekleşmiştir.

3. Beceri olan “*Karşılaştırma*” becerisinin gerçekleşme oranı %92,66 olarak tespit edilmiştir. Bu beceri altında yer alan “*Dinlediklerini/izlediklerini ön bilgileri ile karşılaştırır.*” kazanımı %90,66 “*Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.*” kazanımı %94,66 oranında gerçekleşmiştir.

4. Beceri olan “*Sorgulama*” becerisinin gerçekleşme oranı %77,33 olarak belirlenmiştir. Bu beceriyi oluşturan kazanımlardan “*Dinlediklerindeki/ izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.*” kazanımı %72 “*Dinlediklerinin/ izlediklerinin kaynağının güvenilirliğini sorgular.*” kazanımı %76 “*Dinlediklerini/*

izlediklerini ikna ve propaganda tekniklerinin kullanımı açısından sorgular.” kazanımı %84 oranında gerçekleşmiştir.

5. Beceri olan “Değerlendirme” becerisinin gerçekleşme oranı %85,77 olarak tespit edilmiştir. Bu beceri altında yer alan kazanımlardan “*Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını değerlendirir.*” kazanımı %77,33 “*Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*” kazanımı %86,66 “*Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.*” kazanımı %93,33 oranında gerçekleşmiştir.

Araştırma sürecinde hedeflenen kazanımların tamamının gerçekleşme oranı %84,53 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç araştırmanın amacına ulaşması adına anlamlı bir bulgu olarak görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, uygulama kapsamında elde edilen bulgular ve yapılan yorumlar çerçevesinde ortaya konulan sonuçlara yer verilmiştir. Ulaşılan sonuçlar, alan yazın bağlamında değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Bulgular bölümünde ulaşılan nitel ve nicel verilerin birleştirilmesi bu bölümde gerçekleştirilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırma sürecinde ulaşılan sonuçlar “Bulgular ve Yorum” başlığında olduğu gibi nicel ve nitel bulgulardan elde edilen sonuçlar şeklinde iki başlık altında sunulmuştur.

5.1.1. Nicel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar

Araştırma sürecinde kullanılan EDİÖ ön test ve son test bulgularına göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- EDİÖ ön test ve son test uygulamaları sonucunda “*Kişisel Yeterlik*” faktöründe anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan ilişkili örneklem t- testi sonucu uygulanan paket program sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme kişisel yeterlik algılarında anlamlı bir artışın meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum eleştirel dinleme/ izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme kişisel yeterliklerini artırmada önemli bir etkisinin olduğunu ve öğrencilerde bu becerinin kazandırılıp geliştirilmesine hizmet ettiğini göstermektedir.
- EDİÖ ön test ve son test uygulamaları sonucunda “*Sosyal Yeterlik*” faktöründe anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan ilişkili örneklem t- testi sonucu uygulanan

paket program sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme sosyal yeterlik algılarında anlamlı bir artışın meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum eleştirel dinleme/izleme paket programının, öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme sosyal yeterliklerini artırmada etkili bir program olduğunu göstermektedir.

- EDİÖ ön test ve son test uygulamaları sonucunda “*Engeller*” faktöründe anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan ilişkili örneklem t- testi sonucunda uygulanan paket program sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme engellerine yönelik algılarında anlamlı bir azalmanın meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum eleştirel dinleme/ izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/izlemeye yönelik engellerini azaltmada önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

5.1.2. Nitel Bulgulardan Elde Edilen Sonuçlar

Bu bölümde nitel verilerin analizi ile elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

5.1.2.1. Uygulanan Öğretim Sürecine İlişkin Sonuçlar

Gerçekleştirilen bu araştırma on hafta boyunca devam etmiş araştırma neticesinde, öğretim sürecine ilişkin elde edilen nitel veriler, içerik çözümlemesine tabi tutulmuş ve bu bağlamda ulaşılan sonuçlar aşağıda ifade edilmiştir.

- Öğrencilerin dinlenen/izlenen içeriğe yönelik not alma stratejilerini etkili bir şekilde kullanamadıkları tespit edilmiş ve yapılan öğretim faaliyeti sonucu öğrencilerin dinlenen/izlenen içeriğin anlamlandırılması doğrultusunda not alma stratejilerini kullanmaya başladıkları görülmüştür.
- Uygulanan paket program sonucunda öğrencilerin soru sorma becerilerinde bir değişimin meydana geldiği gözlenmiştir. Öğrencilerin dinlenen/izlenen içeriklere (reklam, dinleme metinleri, haber, kısa film vb.) yönelik eleştirel sorular geliştirdikleri tespit edilmiştir.
- Uygulama derslerinin ilk aşamasından itibaren öğrenciler sorgulama becerilerini kullanmaya başlamış, dinledikleri/izledikleri içeriklere yönelik sorgulayıcı bakış açısı geliştirmiş ve bu anlamda yapılan pratikler ile araştırma sonunda eleştirel dinleme/izlemeye dönük becerilerin kullanımında önemli bir ilerleme göstermişlerdir.

- Dinlenen/izlenen metnin konu, ana fikir ve yardımcı fikirlerini ayırt etmede bazı öğrencilerin problemlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu beceriler ekseninde gerçekleştirilen uygulamalar, nispeten başarılı olmuş fakat problem tamamıyla ortadan kalkmamıştır. Daha önceki dönemde pratik yetersizlikleri ve hazırbulunuşluk eksikliklerinin bu sonucun ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir.
- Eleştirel dinleme/izleme derslerinde, öğrencilerin dinledikleri/ izledikleri içeriklerde karakterleri değerlendirdikleri, onların davranışlarını eleştirel gözle inceledikleri, genel özelliklerini sıraladıkları ve bu karakter özelliklerine yönelik günlük hayatlarından örnekler sundukları belirlenmiştir.
- Öğrencilerin dinledikleri konuşma ya da metinlerde öznel ve nesnel yargıları kolay ayırt edebildikleri ama bu metinlerde yer alan örtülü anlamları sınıfın başarılı olarak nitelendirilecek öğrencilerinin belirleyebildiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen öğretim faaliyeti sonucunda belirtilen öğrencilerin uygulama sürecinde ilerleme gösterdikleri fakat ön öğrenme eksikliğinden kaynaklı beklenen seviyeye gelemedikleri izlenmiştir.
- Öğrencilerin çoğunun dinlenen bir konuşma ya da izlenen bir reklamda kullanılan ikna ve propaganda yöntemlerini ve bu yöntemleri belirlemeyi bilmedikleri tespit edilmiş yapılan öğretimle bu becerileri edindikleri görülmüştür.
- Öğrencilerin çoğu süreç içerisinde gerçekleştirilen karşılaştırma, yorumlama, tartışma vb. uygulamalar sayesinde özgün görüşler geliştirip sorunlara çözüm önerileri sunmuş ve eleştirel dinleme/izleme yolunda önemli ilerleme göstermiştir.
- Eleştirel dinleme/izleme derslerinde öğrencilerin dinlenen/izlenen içerik ile gerçek hayat arasında bağlantı kurduğu, gerçek hayata yönelik fikirler geliştirdiği ve bu içerikler ile gerçek hayat arasında ilişki kurma becerisi kazandığı görülmüştür.
- Yapılan öğretim faaliyeti sonucunda öğrencilerin dinleme metinlerinde ifade edilen görüşlere katılıp katılmadıklarını gerekçeleri ile ifade edebildikleri tespit edilmiştir.

- Uygulama sürecinde, öğrencilerin eleştirel değerlendirme becerisinin kullanılabilmesine yönelik önemli birikimler ve kazanımlar elde edebildiği gözlemlenmiştir.

5.1.2.2. Uygulanan Öğretime Yönelik Öğrenci Algı ve Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin süreç boyunca tuttıkları günlükler ve süreç sonunda yapılan görüşmelerin çözümlenmesi neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Öğrencilerin çoğunluğu eleştirel dinleme/izleme derslerinde mutlu olduklarını ifade etmiş ve dersleri öğretici bulmuştur.
- Derslerde yapılan etkinlikler, araştırmacının performansı ve seçilen dinleme/izleme içerikleri öğrenciler tarafından eğlenceli ve başarılı görülmüştür.
- Eleştirel dinleme/izleme derslerinin rahat tartışma ortamı, özgür yorum yapabilme ve eleştirebilme yönleri dersin en beğenilen özellikleri olmuştur.
- Öğrencilerin bir kısmının uygulamanın daha önce yapılmamış ve uygulama sürecinde öğrendikleri bilgilerin önceki sınıflarda öğretilmemiş olmasından şikayet ettikleri görülmüştür.
- 4 öğrencinin uygulama süresini kısa bulduğu, 3 öğrencinin metin ya da video seçimini beğenmediği yönünde görüş bildirdiği, 2 öğrencinin ise derste kamera olmasından rahatsız olduğunu tespit edilmiştir. Fakat ifade edilen bu durumların yapılan tüm dersleri kapsamadığı yalnızca o hafta yapılan dersle alakalı olduğu ve sayısal olarak sınıfın tamamını değil bireysel bir düzeyi karşıladığı görülmüştür.
- Derste öğrenilen bilgilerin başkalarını bilgilendirme, reklamlara aldanmama, eleştirel haber izleme, izlediklerini yorumlama, ikna yöntemlerini belirleme, etkili dinleme, bilinçli tüketim, eleştirel bakma, dikkatli internet kullanımı, ikna yöntemlerini kullanma, farklı fikirler ortaya koyma alanlarında günlük hayatta kullanıldığı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.
- Günlük hayata yönelik konular, yorum odaklı dersler, eğlenceli etkinlikler, eleştirel bakış kazandırma, dil bilgisi konuları ile sıkılmama, farklı düşünmeye

yöneltilme, kitaplarla sınırlı olmama, özgür tartışma ortamı, sorgulama yapma gerçek hayat dersi vermesi yönleriyle uygulama dersler özgün bulunmuştur. Eleştirel dinleme/izleme öğretim sürecinin öğrenciler tarafından özgün bulunması araştırmanın amaçları açısından oldukça anlamlıdır.

5.1.2.3. Eleştirel Dinleme/İzleme Kazanımlarının Gerçekleşme Durumuna İlişkin Sonuçlar

Araştırma 5 temel beceri ve bu becerileri kazandırmaya dönük 15 kazanımı içermektedir. Uygulama sürecinde öğrencilerin her bir kazanımı ortaya koyma durumları sistematik gözlem tekniği ile gözlenmiştir. Gözlem formunun analizi neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

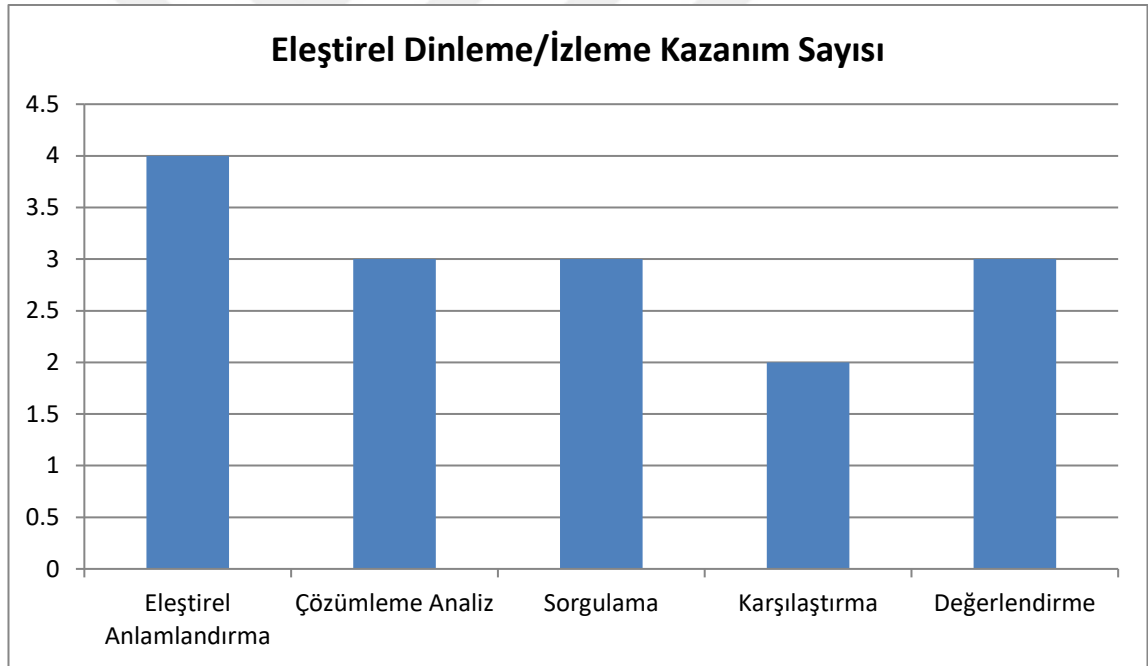
- 1. Beceri olan “*Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma*” becerisinin gerçekleşme oranı %86,66 olarak tespit edilmiştir.
- 2. Beceri olan “*Analiz Etme/Çözümleme*” becerisinin gerçekleşme oranı %82,22 olarak belirlenmiştir.
- 3. Beceri olan “*Karşılaştırma*” becerisinin gerçekleşme oranı %92,66 olarak tespit edilmiştir.
- 4. Beceri olan “*Sorgulama*” becerisinin gerçekleşme oranı %77,33 olarak belirlenmiştir.
- 5. Beceri olan “*Değerlendirme*” becerisinin gerçekleşme oranı %85,77 olarak tespit edilmiştir.
- Araştırma sürecinde hedeflenen kazanımların tamamının gerçekleşme oranı %84,53 olarak hesaplanmıştır.

5.2. Tartışma

Eleştirel dinleme/izleme öğrencilerin dinlediği/izlediği içerikler üzerinde sorgulayıcı yaklaşımını esas alan bir dinleme yöntemidir. Eleştirel dinleme/izleme eğitim yolu ile kazandırılabilir ve çağımızda bu bir zorunluluktur. Ülkeler eğitim sistemlerini çağın gereklerini yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek üzerine kurgulamaya çalışmakta ve

içinde bulunduğumuz yüzyılın temel becerilerini öğrencilere kazandırmak istemektedirler. Eleştiren, sorgulayan ve araştıran bireyler yetiştirmek modern eğitim programlarının temel hedefleri içerisinde yer almaktadır. Bu araştırma çağımızın temel becerilerinden biri olarak kabul edilen eleştirel dinleme/izleme becerisinin ortaokul düzeyinde öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesi üzerine oluşturulmuştur.

Eleştirel dinleme/izleme birtakım becerilerin edinilmesini gerekli kılmaktadır. Araştırmada bu beceriler “eleştirel anlamlandırma”, “analiz/çözümleme”, “sorgulama”, “karşılaştırma”, ve “değerlendirme” olarak kararlaştırılmış ve bu becerilerin edinimine yönelik kazanımlar belirlenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda öğrencilere eleştirel dinleme/izlemenin kazandırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Aşağıda belirlenen beceri ve kazanım sayıları gösterilmektedir.

“Çağdaş eğitim uygulamalarına bakıldığında öğrencilerin üst düzey beceriler sahip olması büyük öneme sahiptir. Öğrencilerin bu becerilerini geliştirmek adına geleneksel öğretim yöntemlerinden uzaklaşarak zengin öğrenme ortamları sunmak gerekir.” (Öztürk ve Mutlu, 2017, 559). Uygulama sürecinde öğrenci merkezli bir yaklaşım benimsenmiş ve uygulayıcı öğrencilere rehberlik etmiştir.

Eleştirel dinleme/izleme uygulama sürecinde bazı öğrencilerin zayıf dinleme alışkanlıkları ve dinleme becerisindeki yetersizliklerden dolayı sıkıntılar yaşadıkları

görülmüştür. Benzer şekilde Burrows vd.nin (1999) yaptığı araştırmada zayıf dinleme alışkanlıkları ve zayıf dinleme becerilerine neden olan dış etkenli dikkat eksikliklerinin öğrencilerin dinleme becerisini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eleştirel dinleme/izleme öğretim sürecinde ön yargıları fark etme, not alma, organize etme, sürekli sorgulama, görsel-ışitsel uyarıları kullanma gibi birtakım stratejiler kullanılmıştır. Bu stratejilerin öğrenme sürecinde öğrenciyi aktif kıldığı gibi öğrencilerin dikkatlerinin dinledikleri/izledikleri içerik üzerinde toplanmasını sağladığı tespit edilmiştir.

Alan yazında yapılan araştırmalarda da dinleme aşamasında kullanılan stratejilerin dinleme sürecini etkili kıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, Imhof (2000) yaptığı araştırma sonucunda dinleme sürecinde kullanılan stratejilerin dikkat dağınıklığını engellediği, anlamayı artırdığı ve bilgilerin hatırdaki kalmasını sağladığına dikkat çekerken; Kaplan (2004) dinlemeye dönük etkinliklerde görsel-ışitsel araç kullanmanın öğrencilerin dikkatini ölçüde derecede artırdığını dile getirmekte; Ökten ve Sauner (2015) ise görsellikle sunulan yazılı ifadelerin, zihinde daha kolay çözümlenip yorumlandığını böylece, ilgiyi ve dikkati canlı tuttuğunu ifade etmektedir.

Dinlenen/izlenen bir içeriğin eleştirel anlamlandırma aşaması sürecin önemli bir aşamasıdır. Bu aşamada öğrencilerin dinledikleri/izledikleri metin, film, konuşma vb.nin konu, ana fikir ve yardımcı fikirlerini belirlemesi ve bunlar üzerinde düşünerek dinlediklerini/izlediklerini sorgulamaya başlaması gerekmektedir. Uygulama sürecinde bazı öğrencilerin konu, ana fikir ve yardımcı fikir ayrımını yapamadıkları gözlenmiştir. Bu durumun öğrencilerin ön öğrenme eksikliklerinden kaynaklandığı belirlenmiş ve bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Özgan ve Tekin'in (2011) öğrencilerin hazır bulunuşluklarına yönelik yaptıkları çalışmada araştırmaya katılan bütün öğretmenler dersine girdikleri öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuçlardan hareketle eleştirel dinleme/izleme öğretim sürecinde ön öğrenme eksiklerinin süreci doğrudan etkilediği ifade edilebilir. Eleştirel dinleme/izleme öğretim sürecinde öğretmenlerin bu durumu göz önünde bulundurmaları ve ön öğrenme eksikliklerinin giderilmesine önem vermeleri sürecin verimliliği açısından önemli görülmektedir.

Sistemantik gözlem formunun analizi neticesinde “*Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma*” becerisinin gerçekleşme oranı %86,66 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç araştırmanın amacı açısından önemli bulunmaktadır.

Çözümleme/analiz süreci eleştirel dinleme/izlemenin temel aşamalarından biridir. Bu süreçte öğrenci dinlediği/izlediği içeriklerde karakterlerin, mecazların, mizahların, örtülü anlamların, ikna ve propaganda yöntemlerinin çözümlemesini yapar. Böylece dinlediği/izlediği içeriğe tarafsız, etik, adil ve empatik yaklaşır; eleştirel birey olma yolunda önemli bir yol alır. Araştırmada çözümleme sürecine yönelik farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin bir çoğununun süreçte başarılı olduğu görülmüş ama bazı öğrenciler mecaz, mizah, abartma, benzetme vb. kavramları bilmediğini ifade etmiştir. Eleştirel yaklaşımın temel araçları kavramlardır. Paul ve Elder’e (2013) göre öğrenciler eleştirel bir düşünür olarak kavramlara daha derin bir şekilde odaklanmaya başlamalı, kavramların konu ile ne kadar ilgili olduğunu ve kavramların nasıl kullanıldığını değerlendirmelidir. Bu aşamada öğrencilerin kavramsal eksikliklerinin giderilmesi eleştirel dinleme/izleme çözümleme sürecinin daha verimli olmasını sağlayacaktır.

Sistemantik gözlem formunun analizi neticesinde “*Analiz Etme/Çözümleme*” becerisinin gerçekleşme oranı %82,22 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç araştırmanın hedefleri açısından olumlu görülmeyle birlikte daha verimli bir sonuç almak için öğrencilerin kavramsal eksikliklerinin giderilmesi bunun için de öğretim sürecinin daha uzun planlanması önerilmektedir.

Bohlken’e (2000) göre kritik dinleyici, mesajın kaynağını, kaynağın özgünlüğünü, kaynağın verdiği bilgileri ve bağlamı (gerçek ve sözlü) bağlamın sözdizimini, ifadenin şu an geçerli olup olmadığını sorgulamalıdır. Eleştirel bakış cevaplardan çok sorular üzerine inşa edilir. Paul ve Elder’e (2013) göre ise hem iyi bir düşünür hem de zayıf bir sorgulayıcı olmak olanaksızdır. Bu durumdan hareketle araştırmada sorgulama becerisinin kazandırılmasına önemli bir yer ayrılmıştır. Burada düşünce uyandırmayan sorulardan ziyade öğrencileri dinlediği/izlediği içerik üzerinde eleştirel düşünmeye sevk edecek sorulara yöneltmek önemli görülmüş ve sorgulama etkinlikleri bu görüşten hareketle oluşturulmuştur.

Öğrencilerin bir kısmının sorgulama sürecinde zorlandığı, dinlediği/izlediği içeriğe yönelik eleştirel sorular yönelmediği görülmüştür. Bu öğrencilerin düşünce içermeyen ya da muhatabını düşünmeye sevk etmeyen bilgi ya da kavrama düzeyinde sorular hazırladıkları belirlenmiştir. Keray ve Yılmaz (2012) yaptıkları araştırmada okullarda öğrencilerden yalnızca soru sormalarının istendiğini, bu durumun ise öğrencilerde soru sorma becerisi geliştirme bakımından yeterli olmayabileceğini ifade etmişler; soru sorma becerisinin kazandırılması için aşağıdaki önerileri sıralamışlardır:

- Öğrencilere soru sorma becerisi kazandırıp onları soru sormaya yönlendirmek için öğretmenler, öğrencilerin sorduğu her soruda onlara cesaretlendirici dönütler vermelidir.
- Her sınıf düzeyinde bütün beceri alanlarının öğretimi, öğrencilere soru sorma becerisi kazandırıp onu geliştirecek bir eğitim ortamı olarak görülmelidir.
- Öğrencilerin soru sorma ya da soru sormama davranışlarının altında yatan nedenler araştırılmalı soru sormayan öğrencileri kısıtlayan sorunlar çözülmeye çalışılmalıdır.
- Her metin türünde öğrencilere soru sorma becerisi kazandırılmaya çalışılmalıdır. (Keray & Yılmaz, 2012).

Bu öneriler doğrultusunda yapılan eğitim faaliyeti sonucu öğrencilerde önemli bir ilerleme kat edildiği tespit edilmiş; sistematik gözlem formunun analizi neticesinde “Sorgulama” becerisinin gerçekleşme oranı %77,33 olarak belirlenmiştir.

Eleştirel dinleme/izlemeninin temel becerilerinden bir diğeri de dinlenen/izlenen içeriğin önceki bilgiler ve günlük hayatla karşılaştırılmasıdır. Türkçe öğretmenleri öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini mevcut bilgileri ve günlük hayatla karşılaştırmalarına imkân verecek etkinlikler hazırlayarak ve dinleme/ izleme esnasında belli bölümlerde durarak öğrencilerinin bu beceriyi etkili bir şekilde kullanmalarına imkan tanınmalıdır. Örneğin dinleme/izleme metninden sonra öğretmen yazarın fikirlerini sınıfta tartıştırap bu fikirlerin başka kaynaklardaki fikirlerle karşılaştırılmasını isteyebilir. Ya da izlenen bir film ya da haberde geçen olayların günlük hayatta karşımıza çıkıp çıkmayacağı öğrencilere sorulup gerçek ve kurgu ayrımını yaptırabilir. Böylece öğrenci dinlediği/izlediği içeriklere eleştirel bir tutumla yaklaşmayı öğrenecektir.

Araştırma sürecinde bu durumlar göz önünde bulundurulmuş ve öğrencilerin öğrendikleri becerileri günlük hayata aktarmaları öncelenmiştir. Yalçın'a (2012) göre eleştirel dinleyici eleştirel dinleme sürecinde konuşmacının ifade ettiği fikirleri teker teker belirlemeli daha sonra bu düşüncelerin tam karşıtını yazıp kendi görüşleri ile dinlediği görüşlerin uyuşup uyuşmadığına bakmalı ve bunun nedenlerini araştırmalıdır. Yani burada eleştirel dinleyici kendi bilgileri ile dinlediği bilgileri karşılaştırıp bir sonuca varmalıdır. Araştırma sürecinde öğrencilerin dinlediği/izlediği içerikleri ön bilgileri ve günlük hayatla karşılaştırdığı, karşılaştırma becerisine yönelik etkinliklerde başarılı olduğu; sistematik gözlem formunun analizi neticesinde “*Karşılaştırma*” becerisinin gerçekleşme oranının %92,66 olduğu belirlenmiştir. Buna göre uygulama sürecinde hedeflenen eleştirel dinleme/izleme becerileri içerisinde en başarılı olunan becerinin karşılaştırma becerisi olduğu söylenebilir.

Eleştirel dinleme/izleme sürecinde değerlendirme becerisi önemli bir yere sahiptir. Eleştirel dinleme/izleme, eleştirel düşünme gibi hayat boyu devam edecek bir süreçtir ve bireyler sürekli bu alanda kendini geliştirmelidir. Bu durum eleştirel dinleme/ izleme becerisinde süreç temelli değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Göçer'e (2014) göre ölçme değerlendirme çalışmalarında hedeflenen kazanımlar ölçüt alınmalı başka bir ifade ile yapılacak ölçme değerlendirme çalışmalarında hareket noktası varılacak hedefler ve bu hedeflerin düzeyi olmalıdır. Bu anlamda eleştirel dinleme/izlemede belirlenen kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçme değerlendirme uygulamalarının temelini oluşturmalı; öğrenen özerkliğine dayalı bir değerlendirme süreci esas alınmalıdır. Bu süreçte öğrenciler, gerek kendilerinin bireysel çalışmalarını, gerekse arkadaşlarıyla gerçekleştirdikleri grup çalışmalarını ilgili becerilere yönelik olarak yaptıkları gözleme dayalı kişisel görüşlerini belirtme şansı yakalamalıdır.

Öğrencileri, eleştirel dinleme/izleme değerlendirme sürecine dâhil etmede en önemli ölçme araçları görüşme formları, öz ve akran değerlendirme formları, özyeterlik ölçekleri, tutum ölçekleri, öğrenci günlükleri, gözlem ve görüşme formlarıdır. Araştırma sürecinde süreç temelli bir değerlendirme modeli uygulanmış ve eleştirel dinleme/izleme becerileri ile bu becerilere dönük kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçme değerlendirmenin temelinde alınmıştır. Bu doğrultuda görüşme formları, geliştirilen “Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği”, öğrenci günlükleri ve eleştirel dinleme/izleme sistematik gözlem formu değerlendirme aracı olarak kullanılmış ve

öğrenciler değerlendirme sürecine dahil edilmiştir. Böylece öğrencilerin değerlendirme becerisi kazanmaları ve bu beceriyi objektif olarak kullanmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca dinlenen/izlenen içerilere ve derste öğrenilen bilgilere dönük değerlendirme etkinlikleri hazırlanmış ve öğrencilerin değerlendirme sürecine bağlı olarak objektif sonuçlara ulaşmalarına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Sistemik gözlem formunun analizi neticesinde “*Değerlendirme*” becerisinin gerçekleşme oranı %85,77 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç uygulamanın öğrencilerde değerlendirme becerisini kazandırıp geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir.

Kuzu’ya (2009) göre eylem araştırmalarında genel olarak nitel araştırma yönteminden yararlanılmakla birlikte araştırmanın amacı dâhilinde nicel araştırma yönteminden de faydalanılabilir. Uygulanan eylem araştırmasında bu görüşten hareketle nicel araştırma yönteminden de yararlanılmıştır. Nitel yollarla (gözlem, görüşme, günlük, video kaydı, öğrenci etkinlikleri) elde edilen verilerin nicel verilerle destelenip desteklenmediği kontrol edilmiştir. Buna göre “Eleştirel Dinleme İzleme Özyeterlik Ölçeği” geliştirilmiş ve ön test- son test uygulaması gerçekleştirilmiştir.

İlişkili örneklem t-testi ile uygulanan paket program sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme özyeterlik algılarında olumlu ya da olumsuz bir değişimin olup olmadığı kontrol edilmiştir. Buna göre yapılan ilişkili örneklem t- testi sonucu uygulanan paket program sonrası öğrencilerin eleştirel dinleme/ izleme kişisel yeterlik ve sosyal yeterlik algılarında anlamlı bir artışın meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum uygulanan eylem planının öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme kişisel ve sosyal yeterliklerini artırmada önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan ilişkili örneklem t- testi sonucunda, uygulanan eylem planına göre öğrencilerin eleştirel dinleme/izleme engellerine yönelik algılarında anlamlı bir azalmanın meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu durum eleştirel dinleme/ izleme paket programının öğrencilerin eleştirel dinleme/izlemeye yönelik engellerini azaltmada önemli bir etkiye sahip olup ve öğrencilerde eleştirel dinleme/izlemeye dönük becerilerin kazandırılıp geliştirilmesine hizmet ettiğini göstermektedir.

5. 3. Öneriler

Bu bölümde araştırma neticesinde sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.3.1. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Türkçe derslerinde dinleme uygulamaları geleneksel olarak metin dinleme ve metne yönelik soruların cevaplandırılmasından öte popülerite ve tüketiciliğe karşı eleştirel bilinci geliştirecek etkinliklere dönüştürülmelidir.
- Eleştirel dinleme/izleme sınıf içi öğretim faaliyetinden sonra, öğrencilerin bu bilgileri günlük hayata aktarmalarına dönük uygulamalar gerçekleştirilmelidir.
- Eleştirel dinleme/izleme eğitimi için demokratik sınıf ortamları oluşturulmalı, öğrencilere fikirlerini özgürce ifade edebilme fırsatı verilmelidir.
- Eleştirel dinleme/izleme bilincinin geliştirilebilmesi için dersler düşünceyi esas alırken, geleneğimizde olduğu gibi -Hoca Nasreddin- eğlendirmeyi de hedeflemelidir.
- Eleştirel dinleme izleme becerisinin kazandırılabilmesi için öğretmenler rol model olmalıdır.
- Eleştirel dinleme/izleme derslerinde metinlerle birlikte reklamlar, kısa filmler, konferanslar, sunumlar, haberler vb. kullanılmalı ve çoklu öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.
- Öğrencilerin proje konularının belirlenmesinde eleştirel bilinci geliştirecek uygulamaların seçimine özen gösterilmelidir.
- Öğretmenler derslerde farklı yöntem ve teknikleri kullanmalı, konuyla ilgili yeni, farklı ve güncel etkinlikler tasarlamalıdır.
- Eleştirel dinleme/izleme ve eleştirel bilincin geliştirilmesine yönelik yapılan etkinlikler EBA ortamında paylaşılarak diğer öğretmenlerin bu çalışmalardan yararlanması sağlanmalıdır.
- Eleştirel dinleme/izleme öğretiminde süreç temelli değerlendirme yapılmalı, “Özyeterlik Ölçekleri”, “Gözlem Formları”, “Öğrenci Günlükleri” “Öğrenci Etkinlikleri” “Öz Değerlendirme Formları” “Akran Değerlendirme Formları” bu alanda kullanılarak öğrenciler değerlendirme sürecine dâhil edilmelidir.

5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Tez araştırması sürecinde ülkemizde eleştirel dinleme/izleme ile ilgili yeterli düzeyde araştırma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle eleştirel dinleme/izleme alandaki çalışmalar çeşitlendirilmelidir.
- “Düşünme Eğitimi” derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına dönük araştırmalar yapılmalıdır.
- “Medya Okuryazarlığı” derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının tespitine yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Eleştirel dinleme ancak okuma, yazma, konuşma becerilerinin eleştirel düzeyde geliştirilmesine yönelik araştırma ve tez çalışmalarıyla mükemmel hale getirilebilir.
- Türkçe derslerinde eleştirel okuma, eleştirel yazma ve eleştirel konuşmaya yönelik özyeterlilik ölçekleri geliştirilmelidir.
- Öğretmenlerin eleştirel dinleme/izleme özyeterliliklerini belirlemeye dönük araştırmalar da ivedilikle yapılmalıdır.
- Öğretmen adaylarının eleştirel dinleme/izleme özyeterliliklerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Toplumda eleştirel bilincin geliştirilebilmesine yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Ders kitaplarında yer alan dinleme metnlerinin eleştirel bilincin kazandırılıp geliştirilmesine hizmet edip etmediği araştırılmalıdır.
- Eğitim kurumlarında eleştirel dinleme/izleme ve eleştirel bilinç konulu konferans, panel, sempozyum gibi etkinlikler gerçekleştirilmeli ve idareciler tarafından bu çalışmalar teşvik edilmelidir.

5.3.3. Genel Öneriler

- Eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılmasına yönelik uygulamalara Türkçe dersleri ile ilişkilendirerek ortaokul düzeyinde başlanmalıdır.

- Ortaokul Türkçe Öğretim Programında eleştirel dinleme/izlemeye dönük beceri ve kazanımlara yer verilmeli, uygulamalar bu beceri ve kazanımlar doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
- Ortaokul Türkçe derslerinde dinleme metinleri yeniden ele alınmalı; teknolojik gelişmeler doğrultusunda eleştirel dinleme becerisinin kazandırılmasına yönelik kısa film, reklam, haber, konferans (sunum) vb. medya içerikleri bu alanda kullanılmalıdır.
- Ortaokul düzeyinde “Okuma Becerileri” “Yazarlık ve Yazma Becerileri” gibi seçmeli derslerin yanına “Dinleme Becerileri” dersi eklenip isteyen öğrencilere bu alanda eğitim verilmelidir.
- Ortaokul Türkçe Öğrenci Çalışma Kitapları’nda eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine yönelik etkinliklere yer verilmeli okuma ve yazma odaklı çalışmaların yanında dinleme ve konuşma odaklı çalışmalara da önem verilmelidir.
- Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının iyi birer eleştirel dinleyici/izleyici olarak yetiştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Eleştirel dinleme/izleme becerisinin kazandırılıp geliştirilmesine dönük Türkçe öğretmenleri hizmetiçi eğitim faaliyetlerine alınmalı, bu becerinin öğretimi ile değerlendirme sürecine yönelik yapılması gereken uygulamalar onlarla paylaşılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkurt, D.(2001). Düşünme ve Yaratıcılık, <http://www.ak-kurt.com/dy.shtml>. Erişim tarihi: 25.12.2017.
- Aksoy, Ö. A. (1975). *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*. Ankara: TDK Yayını.
- Altun, K.(2001). “Ürdün’de Türkçe Öğretimi ve Buradaki Türk Nüfusu”, Uluslararası Dünyada Türkçe Öğretimi Sempozyumu Bildirileri, Türkiye.
- Altun, K. (2012). Sözlü Anlatım. (Edt. Kaçalın, M., Örgen, E., Altun, K.) *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Elhan Kitap.
- Altun, K. (2017). Cultural Transmissions and Communication: Case Study from Erciyes University Turkish Language Teaching Center: Student Diaries. (Edt.Güleç, İ., Okur, A., İnce, B.) *Research in Second Language Education*. Peterlang Edition.
- Anagün, Ş., S. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinde yapılandırmacı öğrenme fen okuryazarlığının geliştirilmesi: Bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aras, B. (2004). *İlköğretimde dinleme anlama becerilerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arastaman, G., Fidan, İ., Ö., Fidan, T.(2018). Nitel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *YYU Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15(1). s. 37-75.
- Armay, U.(1981). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*. İstanbul: Kültür Matbaacılık.
- Aytan, T. (2011). *Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Baltacı, A.(2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 3, sayı 1, s. 1-15.
- Başaran, M., Erdem, İ. (2009). Öğretmen Adaylarının Güzel Konuşma Becerisi İle İlgili Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17 (3), s. 743- 754.
- Beyer, B. (1987). *Practical Strategies for the Teaching of Thinking*. Boston: Ally and Bacon, INC.
- Beyhan, A. (2013). Eğitim Örgütlerinde Eylem Araştırması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*. Cilt 1, Sayı 2, 65-89.
- Binark, M. ve Gencil Bek, M. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*. Ankara: Kalkedon.
- Binyazar, A. (1983). Anadili Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım. *Türk Dili Dergisi*. Sayı 379-380 s. 57-72.
- Bohlken, B. (2000). *Training Citizens in a Democratic Society To Listen Critically*. International Listening Association. Virginia Beach, VA.
- Boyd, F. A.(2005). Critical Listening. *ANUPI*. 1-12.
- Brownell, J. (2016). *Listening, Attitudes, Principles and Skills*. New York: Routledge.
- Burrows, L. K. vd. (1999). Improving Listening Skills in Children. Saint Xavier Üniversitesi. <http://search.ebscohost.com>. Erişim tarihi: 06.09.2017.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cairns, M. A. (1996). Which Should I Teach: Critical Thinking or The Facts? Can I Do Both? A Practical Course in Critical Thinking, <http://www.nataec.org/resources/UnpublishedArticles/tabid/92/cDetails/mid/374/ItemID/1/Default.aspx>. Erişim tarihi: 20.03.2017.
- Cavkaytar, S. (2009). *Dengeli Okuma Yazma Yaklaşımının Türkçe Öğretiminde Uygulanması: ilköğretim 5. Sınıfta Bir Eylem Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Cemaloğlu, N. (2011). Veri Toplama Teknikleri Nicel-Nitel. (Edt. Tanrıögen, A.) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Chaffe, J. (1991). *Thinking Critically*. Boston: Haugton Mifflin Company.
- Cihangir, Z. (2000). *Üniversite Öğrencilerine Verilen Etkin Dinleme Eğitiminin Başkalarını Dinleme Becerisine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniveristesesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim Donanımları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çamlıbel, F.N. (1926). Çoban Çeşmesi. <http://www.eba.gov.tr/ses/dinle/> Erişim tarihi: 19.04.2017.
- Çaylı, C. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki müstakil dinleme metinlerine yönelik öğretmen uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Çelebi, H. M. (2008). *İlköğretim 6,7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Olay ve Düşünce Yazılarına Göre Dinleme Becerilerinin Değerlendirilmesi: Muğla Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Çetinkaya, G., ve Köğce, D. (2014). Ortaokul Türkçe ve Matematik Öğretmenlerinin Öğrencilere Verdikleri Sözel Geribildirimlerin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 18(2). s. 113-136.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünmeye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 12, Sayı 3, s. 93- 108.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Devine, T.G. (1961). *The Development and Evaluation Of a Series of Recordings For Teaching Certain Critical Listening Abilities*. Doctorate Thesis. Boston University School of Education, Boston.
- Doğan, Y. (2007). *İlköğretim ikinci kademedeki dil becerisi olarak dinlemeyi geliştirme çalışmaları, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, Y. (2013). *Dinleme Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, B. (2017). *Strateji Temelli Dinleme Etkinliklerinin Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisiyle Strateji Kullanma Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Ekiz, D. (2004). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Geliştirilmiş 2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ennis, R.H. (1991). Critical thinking: A streamlined conception. *Teaching Philosophy*, 14 (1), 5-25.
- Ferrance, E. (2000). *Action Research: Themes in Education*. USA: Northeast and Islands Regional Educational Laboratory at Brown University.
- Ferrer, F. (2014). *Özgür Eğitim*. (Çev. Şahin, H.). İstanbul: Pales Yayınları.
- Feyten, C.M. (1989). Listening Ability: An Overlooked Dimension of Foreign Language Acquisition. *To The Educational Resources Information Center*. 1-28.
- Fidan, M. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları dinleme stratejilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Fisher, R. (1995). *Teaching Children to Think*. UK: Stanley Thornes Publishers Ltd.

- Freire, P. (1997). *Pedegogy of Freedom Ethics, Demokracy and Civic Courage*. USA: Rowman&Littlefield Publishers.
- Genç, S. Z., ve Eryaman, M. Y. (2008). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Geuss, R. (2002) *Eleştirel Teori Habermas ve Frankfurt Okulu*, (Çev: F. Keskin) İstanbul: Ayrıntı.
- Gibson, C. (1998). *Teaching Strategies: A Guide To Better Instruction*. USA: Orlichharder Collation.
- Giroux, H. A. (1979). Paulo Freire's Approach to Radical Educational Reform. *Curriculum Inquiry*. Vol. 9, No 3, pp. 257-272.
- Giroux, H. A. (2008). *Eleştirel Pedagojinin Vaadi*. (Çev: Tuna, U.D.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giroux, H.A. (2009). *Dil/Kültürel İncelemeler Alanında Eleştirel Pedagojinin Bir Rolü Var mıdır?* Eleştirel Pedagoji Söyleşileri.(Çev. Çağdaş Babaoğlu, E.) İstanbul: KalkedonYayınları.
- Glenn, C. B. (2002). Critical rhetoric and pedagogy: (Re) considering student-centered dialogue 1. *Radical Pedagogy*. 4 (1).
- Göçer, A. (2007). Bir Öğrenme Alanı Olarak Anlama Eğitimi ve Türkçe Öğretimindeki Yeri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 23, 17-39.
- Göçer, A.(2014). *Türkçe Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara:Pegem Akademi.
- Gök, F. (2014). Eşitlik, Sosyal Adalet ve Eğitimin Neoliberal Dönüşümü. (Edt.Uysal M. ve Yıldız A.) *Eleştirel Eğitim Yazıları*. Ankara : Siyasal Kitabevi.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılgılar. *Sosyal Bilimler*. Cilt 7. Sayı 1. 57-74.
- Gündüz, O. & Şimşek, T. (2014). *Uygulamalı Dinleme Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2011). Dil Öğretim Yaklaşımları Ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(15).
- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Halpern, Diane F. (2003). *Thoughts and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. New Jersey-London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hendricks, C. (2006). *Improving schools through action research*. Boston: Pearson.
- Hubbard, R. S. ve Power, B. M. (1993). *The Art Of Classroom Inquiry: A Handbook For Teacher-Researchers*. Portsmouth, NH: Heineman.
- Imhof, M. (2000). How To Monitor Listening More Efficiently: Meta-Cognitive Strategies in Listening, <http://web.ebscohot.com>. Erişim tarihi: 20.10.2016.
- İçağasıoğlu Çoban, A. ve Buz, S.(2008). Eleştirel Teori: Gelişimi, Kabulleri ve Sosyal Hizmette Kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. Cilt 19, Sayı 1, 71-88.
- İpşiroğlu, Z.(2002). Eleştirel Düşünme Öğretilebilir mi? <http://www.felsefeekibi.com>. Erişim tarihi: 15.02.2017.
- Johnson, A. P. (2005). *Ashort Guide to Action Research*. USA: Perason Publishing.
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem Araştırması El Kitabı*. (Çev: Uzuner, Y. ve Özten Anay, M.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaplan, M. (1977). *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Kaplan, H. (2004). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kara, Ş. (2004). Ana Dil Edinimi ve Erken Yaşta Yabancı Dil Öğretimi *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. XVII (2), 295-314.

- Karadüz, A. (2016) Eleştirel Paradigma ve Dil Öğretimi. (Edt. Karadüz, A.) *Eleştirel Dil Becerileri Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karakuş, T., E. (2014) *Öğrenme Stiline Dayalı Eğitimin Ortaokul Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerilerine ve Dinlemeye Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kavcar, C., Oğuzkan F., Sever S. (1998). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, E. (2015). *Ortaokul (5-8) Türkçe dersi dinleme eğitimi etkinliklerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri açısından incelenmesi: Durum çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kejanlıoğlu, B.(2005). *Frankfurt Okulunun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Kemal, Y. (2000). *Sarı Sıcak*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Koshy, V. (2005). *Action Research for Improving Practice*. London: Paul Chapman Publishing.
- Köklü, N. (1993). Eylem Araştırması. *A.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi*. Cilt 26, Sayı 2, 357-366.
- Köklü, N. (2001). Eğitim Eylem Araştırması – Öğretmen Araştırması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 34(1-2), 35-43.
- Kurudayıoğlu, M.(2012). *Dünyada ve Türkiye’de Dil Bilgisi Öğretimi’nin Temel Problemleri*, (Edt. Özbay, M.) *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kuzu, A. (2005). *Oluşturmacılığa Dayalı Çevrimiçi Destekli Öğretim: Bir Eylem Araştırması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Kuzu, A. (2009). Öğretmen Yetiştirme ve Mesleki Gelişimde Eylem Araştırması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 425-433.
- Lau, J. (2013). Eleştirel Düşünce Kılavuzu. (Çev. Yılmaz, S.). *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. Vol. 2, No. 1. 393-413.
- Likaj, M. (2015). Teaching Listening as a Communicative Skill in Military English. *Journal of Education and Practice*. Vol.6, No.24, 64-71.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. Cambridge: Cambridge University.
- Mackay, I. (1997). *Dinleme Becerisi* (Çev. Aksu, B. ve Onur, C.). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.
- Marlow, E. (2000). *Improving pupil Listening*. Opinion Papers. MF01/ PCO1 Plus Postage.
- McCaughey, K. Practical Tips for Increasing Listening Practice Time. *English Teaching Forum*. v.53 n1, p2-13.
- McKernan, J. (1991). *Curriculum Action Research: A Handbook of Methods and Resources for the Reflective Practitioner*. (2. edition). London: Kogan Page Limited. http://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=_oTDcLyj9pUC&oi=fn&pg. Erişim tarihi: 01.08.2017.
- McLaren, P. (1993). *Schooling as a ritual performance: towards a political economy of educational symbols and gestures*. New York: Routledge.
- McLaren, P. (1998). *Life in schools: an introduction to critical pedagogy in the foundations of education*. New York: Longman.
- McLaren, P. (2011). *Okullarda Yaşam: Eleştirel Pedagojiye Giriş*. (Çev., Eryaman, M. Y. ve Arslan, H.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- McPeck, J. E. (1981). *Critical Thinking and Education*. England Oxford: Martin Robenson.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınevi.

- MEB. (2015). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2015). PISA 2015 *Ulusal Raporu*. <http://pisa.meb.gov.tr>. Erişim tarihi: 26.12.2017
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Melanlıoğlu, D. (2011). *Üstbiliş Strateji Eğitiminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Dinleme Becerilerine Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mertler, C. A. (2006). *Action research: Teachers as researchers in the classroom*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Mills, G. E. (2003). *Action research: A guide for the teacher researcher* (2nd Ed.). New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Morgan, C.T. (1984). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Sibel Karakaş ve ark.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yay.
- Nerimanoğlu, K., M. (2015). Dil Bilimi ve Felsefe. *Turkish Studies*. 10/8. S. 103-140.
- Ökten, C.,E. ve Sauner, L., M. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Resimli Metin Okumaları. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2, s. 65- 80.
- Özbay, M. (2010). *Anlama Teknikleri II Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, E.(1973). *Dil ve Yazar*. Ankara: TDK Yayını.
- Özden, Y. (2014). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özgan, H. ve Tekin, A. (2011). Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeylerinin Sınıf Yönetimine Etkisine Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 8, Sayı 15, 421-434.
- Öztürk, M. ve Mutlu, N. (2017). Sosyal Bilgiler ve Tarih Derslerinde Beceri ve Değerleri Ne Kadar Öğretiyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, 7(3), 552-563.

- Paul, R., Elder, L. (2013). *Kritik Düşünce*. (Çev. Aslan, A.E, Sart, G.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Pearson, J. C., Nelson, P. E., Titsworth, S., & Harter, L. (2011). *Human communication* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Peters, M. (2005). Critical Pedagogy and the Future of Critical Theory. (Ed.) Ilan Gur Ze'ev. *Critical Theory and Critical Pedagogy Today. Studies in Education*. University of Haifa, Israel.
- Potur, Ö. (2014). *Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Okuryazarlık Eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Rado, Ş. (2013). *Eşref Saat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Resnick, L., Klopfer, L.(1989). *Toward The Thinking Curriculum Current Cognitive Research*. Alexandria, Va: Ascd.
- Richards, J. C., (1983). Listening Comprehension: Approach, Design, Procedure. *TESOL Quarterly*. 17. pg. 219-238.
- Robertson, A. K.(2002). *Etkili Dinleme*. (Çev.Yarmalı, E.S.) İstanbul:Hayat Yayınları.
- Sagor, R. (2005). *The action research guidebook: A four-step process for educators and school teams*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Sönmez, V. (1993) Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci, (Edt. Ataman, A.). *Yaratıcılık ve Eğitim XVII*. Eğitim Toplantısı, Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Şahinel, S. (2002). *Eleştirel Düşünme*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Şenşekerci, E. ve Bilgin, A. (2008). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. U.Ü. *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl 9. Sayı 14. 15-43.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

- Tabak, G. (2016). Eleştirel Dinleme. (Edt. Karadüz, A.) *Eleştirel Dil Becerileri Kuram ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, H. (1980). *Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*. Ankara: Mars Matbaası.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Trace, J. (2013). Designing A Task Based Critical Listening Construct For Listening Assessment. *Second Language Studies*, 32(1), pp. 59-111.
- Tüzel, S. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Bir Eylem Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Ungan, S. (2007). Dinleme Eğitimi. (Edt. A. Kırkılıç ve H. Akyol). *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık, s. 148-163.
- Whorf, B. L. (2001). *Tabii Bilimler ve Dil Bilimi*. (Çev. Akalın M.), TDK Yayınları: Ankara.
- Wrench, S.J. vd. (2012). Public Speaking. <http://2012books.lardbucket.org/>. Erişim tarihi: 12.02.2017.
- Yalçın, A. (2012). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazkan, M. (2000). *İlköğretim Okullarının I. Kademesinde Dinlediğini Anlama Davranışının Kazandırılmasına Dramatizasyonun Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*. 23, 7-12.
- Yıldırım, A. (2013). *Eleştirel pedagoji*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10.Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E., Keray, B. (2012). Söyleşi Metinleri Yoluyla Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Soru Sorma Becerilerinin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. Cilt 2, Sayı 2, 20-31.

Yılmaz, K., Altinkurt, Y. (2011). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Pedagoji İle İlgili Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12(3), 195-213.

EK 2. Veli İzin Formu**Değerli Velim,**

Milli Eğitim Müdürlüğünden almış olduğumuz resmi izinle ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamaları üzerine bir eylem araştırması yürütmekteyiz. Araştırmanın amacı, Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme becerisinin etkili bir şekilde kazandırılması ve öğrencilerin bunu günlük hayatta kullanmalarının sağlanmasıdır.

Uygulama sürecinde dersler kamera kaydına alınacak olup daha sonra uygulamanın çözümlenmesi gerçekleştirilecektir. Uygulama sürecinde Türkçe dersi yıllık planında yer alan dinleme/izleme kazanımları açısından öğrencilerin bir kaybı olmayacaktır. Elde edilen veriler yalnızca araştırma için kullanılacak olup elde edilen verilerin başka bir amaçla kullanılması kesinlikle söz konusu değildir. Açıklamaları okuyarak çocuklarınızın bu çalışmaya katılmasına gönüllü olarak destek verdiğinizize dair bu araştırma izin belgesini imzalamanız uygun olacaktır.

Bilimsel bir araştırmaya katkı sunduğunuz için teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Kudret ALTUN* – Cafer ÇARKIT**

*Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

**Doktora Öğrencisi

07.02.2017

Veli

Adı ve Soyadı

İmza

EK 3. Öğrenci Günlüğü ¹

Bu derste neler öğrendin?
.....
.....
.....
.....
.....
Yaptığımız etkinliklerin günlük hayatında işine yarayacağını düşünüyor musun, öğrendiklerini nerede kullanabilirsin?
.....
.....
.....
.....
.....
Öğrendiğin şeylerin sana neden öğretildiğini düşünüyorsun?
.....
.....
.....
.....
.....
Bu derste en çok nelerden hoşlandın/ hoşlanmadın?
.....
.....
.....
.....
Ders uygulamalarının seviyendeki diğer öğrencilere yönelik yapılmasına dair görüşlerin nelerdir?
.....
.....
.....
.....
.....
Bu derse ilişkin duyguların neler? Şu an neler hissediyorsun?
.....
.....
.....
.....
.....
Bu dersi, daha önceki Türkçe derslerinle kıyasladığında aralarında ne tür farklılıklar var? Neler değişik? Neler aynı?
.....
.....
.....
.....
.....

¹ POTUR, Ö. (2014). *Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Okuryazarlık Eğitimi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Doktora Tezi'nden uyarlanmıştır.

EK 4. Öğrenci Tanıma Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu form “Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine Bir Eylem Araştırması” başlıklı doktora tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Burada belirteceğiniz bilgiler yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak ve kimseyle paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevapların doğruluğu araştırmanın sonuçlarını doğrudan etkileyeceği için maddeleri dikkatli bir şekilde okuyarak cevaplayınız.

1. Adınız- Soyadınız:

2. Doğum Tarihiniz:

3. Kardeş Sayınız :

4. Ailenizin Gelir Durumu:

1000 TL ve Altı 1000- 1500 TL 1500- 2000 TL 2000-2500 TL

2500- 3000 TL 3000- 3500TL 3500TL ve üzeri

5. Babanızın İşi:

6. Annenizin İşi:

7. Babanızın Eğitim Durumu:

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora

Okur Yazar Değil

8. Annenizin Eğitim Durumu:

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora

Okur Yazar Değil

9. Evinizde kendinize ait odanız var mı?

Var Yok

10. 2015-2016 Eğitim ve Öğretim Yılında yıl sonu not ortalamanız

85-100 70-85 55-70 45-55 0-45

11. 2015-2016 Eğitim ve öğretim yılında Türkçe dersi başarı notunuz

85-100 70-85 55-70 45-55 0-45

12. Boş zaman aktiviteleriniz:

Televizyon()İnternet() Kitap()

13. Aylık Okunan Kitap Sayısı:

0() 1() 2() 3() 4() 5+()

Öğrenciye verilecek kod isim:

EK 5. Eleştirel Dinleme/İzleme Özyeterlik Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçek ortaokul Türkçe derslerinde eleştirel dinleme/izleme uygulamalarına yönelik bir araştırmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada sizin görüşleriniz bizler için önemli ve değerlidir. Umuyoruz ki sorulara içtenlikle cevaplar vererek yapılan bilimsel bir araştırmaya katkı sağlamış olacaksınız. Vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacak olup gizli tutulacaktır. Katılımlarınız için sizlere teşekkür ederiz.

Not: Aşağıda size uygun şıklardan birini (X) şeklinde işaretleyiniz.

	<u>Sorular</u>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle konuşmacının bakış açısını sorgulayabilirim.					
2.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle verilmek istenen ana fikri/ana duyguyu kolaylıkla tespit edebilirim.					
3.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle ana fikri destekleyen yardımcı fikirleri/duyguları tartışabilirim.					
4.	Dinlediklerimin/izlediklerimin tutarlı ve tutarsız yönlerini belirleyebilirim.					
5.	Dinlediklerimde/izlediklerimde konuşmacının/ sunucunun fikirlerinin günlük hayata uygunluğunu tartışabilirim.					
6.	Dinlediklerimden/izlediklerimden hareketle çıkarımlar yapmakta zorlanırım.					
7.	Dinlediklerimde/izlediklerimde neden –sonuç ilişkilerini belirleyebilirim.					
8.	Dinlediklerimde/izlediklerimde amaç- sonuç ilişkilerini belirlemede zorlanmam.					
9.	Dinlediklerimde/izlediklerimde kurgunun gerçek veya kurgu olmasını ayırt edebilirim.					
10.	Dinleme metinlerinde çatışma unsurlarını (olay ve kişilerdeki çatışmalar vb.) belirleyebilirim.					
11.	Dinlediğim/ izlediğim medyatik içeriklerde duygusal etki oluşturmak için kullanılan teknikleri belirleyebilirim.					
12.	Dinlediğim/izlediğim film, dizi, reklam gibi medya unsurlarını içerik, tüketimi hedefleme, yanlış bilgilendirme vb. açılardan irdeleyip değerlendirebilirim.					
13.	Dinlediğim/izlediğim reklam ya da televizyon programlarında birey ve toplumu yönlendirme ve etkilemede kullanılan öğeleri irdeleyip değerlendirebilirim.					
14.	Dinlediğim/izlediğim medyatik içeriklerin yararlı ve zararlı yönleri hakkında ailem ve arkadaşarımla konuşurum.					

15.	Katılacağım konferans, seminer ya da sunumun konusu ve konuşmacısı hakkında önceden araştırma yaparım.					
16.	Dinlediğim/izlediğim her şey aslında görüldüğü gibidir.					
17.	Dinlediklerimden/izlediklerimden öğrendiklerimi daha önceki öğrendiklerimle karşılaştırabilirim.					
18.	Kendi gerçeklerim ve bilgilerime göre dinlediklerimde/ izlediklerimde konuşmacının vardığı sonucu kontrol edebilirim.					
19.	Dinlediklerimle/izlediklerimle ilgili merak ettiğim konular hakkında sorular hazırlarım.					
20.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde abartma-mizah- benzetme ve mecazları belirlemede zorlanırım.					
21.	Dinlediklerimi/izlediklerimi sık sık kendi yaşantım ile karşılaştırırım.					
22.	Dinlediğim/ izlediğim metin ya da içeriklerde olay kişiler yer ve zaman unsurlarını kolaylıkla belirleyebilirim.					
23.	Dinleme/izleme etkinliğinden sonra anahtar kavramlarla dinlediklerimi/izlediklerimi özetleyebilirim.					
24.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde mantık hatalarını belirlemede zorlanırım.					
25.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ortaya konan sorunlara farklı çözüm önerileri sunabilirim.					
26.	Dinleme/izleme ortamında konuşmacının dinleyici ile kurmaya çalıştığı mesafeyi fark edebilirim (samimi, resmi, otoriter vb).					
27.	Dinleme/izleme ortamlarında kullanılan afiş, broşür, görsel vb.nin kullanım sebebini tartışabilirim					
28.	Dinlediklerimde/izlediklerimde örtülü anlamları tespit edebilirim.					
29.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde ön yargıları hemen fark ederim.					
30.	Dinlediklerimde/ izlediklerimde öznel ve nesnel yargıları kolaylıkla tespit edebilirim.					

Cevaplarınız için teşekkür ederiz.

EK 6. Anahtar Katılımcı Öğrencilerle Gerçekleştirilen Yarı Yapılandırılmış

Görüşme Formu Örneği

Merhaba,

Öncelikle yapacağım bu çalışmaya gösterdiğin ilgi ve bana ayırdığın zaman için teşekkür ediyorum. Bu form, araştırmanın amacını ve senin bir katılımcı olarak haklarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Seninle gerçekleştirdiğimiz bu görüşmenin amacı, “Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine bir Eylem Araştırması” adlı doktora tez çalışması için belirlenen anahtar öğrencilerin araştırma sürecine yönelik görüşlerini almaktır. Araştırmama gönüllü olarak katılımının ve dile getireceğin görüşlerinin, bu çalışma için çok önemli olduğunu bilmeni istiyorum. Araştırmamın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak ve görüşme sırasında ortaya çıkabilecek olası kesintileri önleyebilmek amacıyla görüşmemizi ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Bu görüşme, yalnızca bilimsel bir veri olarak bu araştırma için kullanılacak ve bunun dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. İsmi bu araştırmada kullanılmayacak, yerine takma bir isim kullanılacaktır.

Bu sözleşmeyi okuyup, bu araştırmaya gönüllü olarak katıldığını ve araştırma kapsamında benim sana verdiğim güvenceye ilişkin olarak bu formu imzalamanı rica ediyorum. Araştırmaya katıldığın ve bu sözleşmeyi okuyarak imzaladığın için teşekkür ederim.

Görüşmeci: Cafer ÇARKIT

Görüşülen Öğrenci:

Görüşme Soruları

1. Türkçe derslerinde genel olarak dinleme becerisine yönelik ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?
2. Türkçe derslerinde genel dinleme metni etkinlikleri ile araştırma sürecinde gerçekleştirilen eleştirel dinleme/izleme uygulamalarını karşılaştırabilir misin? Ne tür farklılıklardan bahsedilebilir?
3. Sence Türkçe derslerinde yapmış olduğunuz eleştirel dinleme/izleme uygulamaları yararlı oldu mu?
4. Eleştirel dinleme/izleme eğitim süreci sonunda medyaya karşı yaklaşımında değişimler oldu mu?
5. Eleştirel dinleme/izleme eğitim süreci sonunda günlük hayatında eleştirel dinleme/izleme adına değişimler oldu mu?
6. Yapılan eleştirel dinleme/izleme eğitimi yeterli buluyor musun? Neden?
7. Uygulama sürecinin hoşuna giden ve hoşuna gitmeyen yönlerinden bahsedebilir misin?
8. Yapılan eleştirel dinleme/izleme uygulamalarının sana neler kazandırdığını düşünüyorsun?
9. Sence eleştirel dinleme/izleme eğitimi ve uygulamaları diğer sınıflarda da yapılmalı mıdır? Neden?

EK 8. Eleştirel Dinleme/İzleme Beceri ve Kazanımları

1.BECERİ	Eleştirel Anlamlandırma ve Zihinde Yapılandırma
1. Kazanım	Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.
2. Kazanım	Dinlediklerinde/izlediklerinde ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.
3. Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.
4. Kazanım	Dinledikleri/izledikleriyle ilgili görüşlerini mantıksal sıra içerisinde açıklar.
2. BECERİ	Çözümleme/Analiz Etme
1. Kazanım	Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar. (<i>Neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, benzetme, örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar vb. üzerinde durulur.</i>)
2.Kazanım	Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını belirler. (<i>Öne sürdüğü düşüncelerle ilgili verileri, destekleyici bilgileri, gerekçeleri, kanıtları ve örnekleri kullanarak görüşlerini tutarlı bir şekilde ifade etmesi sağlanır.</i>)
3.Kazanım	Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.
3. BECERİ	Karşılaştırma
1. Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini ön bilgileri ile karşılaştırır.
2.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
4. BECERİ	Sorgulama
1.Kazanım	Dinlediklerindeki/izlediklerindeki bilgi ve düşüncelerin tutarlılığını sorgular.
2.Kazanım	Dinlediklerinin/izlediklerinin kaynağının güvenilirliğini sorgular.
3.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini ikna ve propaganda tekniklerinin kullanımını açısından sorgular.
5.BECERİ	Değerlendirme
1.Kazanım	Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını değerlendirir.
2.Kazanım	Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
3.Kazanım	Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.

EK 9. Örnek Uygulama Ders Planı**ELEŞTİREL REKLAM İZLİYORUM****DERS KAZANIMLARI**

1. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki ana fikri ve ana fikri destekleyen düşünceleri belirler.
2. Dinledikleri/izledikleriyle ilgili çıkarımlar yapar.
3. Dinlediklerine/izlediklerini ön bilgileri ile karşılaştırır.
4. Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır
5. Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin gerekçelerini ve kanıtlarını değerlendirir.
6. Dinlediklerini/ izlediklerini ikna ve propaganda tekniklerinin kullanımını açısından sorgular.

Süre: 2 Ders Saati**HAZIRLIK AŞAMASI**

Dikkatlerinin derse çekilmesi amacıyla öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilir.

- 1.Reklam nedir?
- 2.Reklamın amacı nedir?
- 3.Reklamcılar reklam filmleri çekerken sizce nelere dikkat ediyorlar, neden?
4. Reklamda insanları ve toplumu etkilemek için sizce hangi yöntem ya da teknikler kullanılmaktadır?
5. Reklamlara karşı eleştirel bir duruş sergileyebilmek için neler yapılmalıdır?

UYGULAMA AŞAMASI

Bu aşamada öğrencilere belirlenen reklamlar izletilir ve aşağıdaki uygulamalar sırası ile yapılır.

1. Konu ile ilgili olarak hazırlanan çalışma kağıtları çoğaltılarak öğrencilere dağıtılır. Üç farklı markanın kola reklamı öğrencilere sırası ile izletilir. Daha sonra çalışma kağıtlarında 1.Etkinlik (Çözümlüyorum) izlenen reklamlara göre sınıfta tartışılarak yapılır. Etkinlik sürecinde öğrencilerin izledikleri reklamların ortak özelliklerini, reklamlarda verilen mesajları, kullanılan ikna yöntemleri ile tüketim öğelerini bulmaları ve ilgili alanlara yazmaları sağlanır.

2. İki farklı kredi kartı reklamı öğrencilere izletilir. 2. Etkinlik (Karşılaştırıyorum) izlenen reklamlara göre yapılır. Etkinlik sürecinde öğrencilerin izledikleri reklamları amaçları yönünden karşılaştırmalarına ve görüşlerini sınıfta paylaşımlarına rehberlik edilir.

3. Öğrencilerin öğrendikleri bilgilerden ve çıkarımlarından hareketle 3. Etkinliği yapmaları istenir. Etkinlik sürecinde öğrencilerin boş bırakılan ifadeleri tamamlamaları ve düşüncelerini sınıf ortamında paylaşmaları sağlanır.

4. Uygulamanın son bölümünde öğrencilerden reklamların birey ve toplum üzerindeki etkisini konu alan bilgilendirici bir metin yazmaları istenir. (4. Etkinlik, Yorumluyorum)

DEĞERLENDİRME AŞAMASI

1. Öğrencilerin ders hakkındaki görüşleri alınır.
2. Eleştirel dinleme gözlem formu doldurularak kazanımların gerçekleşme durumu belirlenir.
3. Öğrenci günlüklerinin yazılması istenir.

EK 10. Eleştirel Dinleme/İzleme Metinleri

İYİMSERLİK KÖTÜMSERLİK

İnsanları birçok bakımdan iki sınıfa ayırabilirsiniz. Fakat en doğrusunu Auguste Breal (Ogust Brel) adında bir Fransız yazarı yapmıştır. O yazar, “insanları, beraber yaşadıkları kimselere hayatı hoş bir hale getirenler, bir de beraber yaşadıkları insanlara hayatı zehir edenler diye ikiye ayırmak kabildir.” diyor. Bana öyle gelir ki yazar, bu ayırmayı yaparken insanlardan bir bölümünün iyimser, bir bölümünün kötümser olduğunu anlatmak istemiştir.

İyimser yahut eski tabiriyle nikbin dediğimiz insanlar, gerçekten yalnız kendilerinin hayatını tatlılaştırmakla kalmazlar, beraber yaşadıkları insanlara da hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler. Böyleleri, en acıklı hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmaz; o karanlık hadisenin, gece içinde parlayan yıldızlar gibi ışık veren bir noktasını bulup ertesi güne o noktadan bakmayı tercih ederler. Burada “tercih ederler” sözünü gelişigüzel kullanmadığımı herhalde siz de fark etmişsinizdir. Çünkü iyimser dediğimiz adam, en kötü meseleler karşısında kaldığı zaman bu meseleyi iyi tarafından mı, yoksa kötü tarafından mı göreyim diye düşünmez; yaradılışı onu doğrudan doğruya karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür. Siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür.

Bir de kötümseri, eski tabirle bedbin dediğimiz adamı düşünün. Aman Allah!.. Kötümser gözler, güneşte bile kara kara lekeler bulacaklardır. Nerede olduğunu şimdi hemen toparlayamıyorum fakat bir yerde okumuştum: iyimser insanla kötümser insanı birbirinden ayırmak için güzel bir usül bulmuşlar. Bir masanın üzerine yarım bardak su koyup insanları teker teker davet ederek masanın üzerinde ne gördüğünü sorarlarmış. Kötümser adam yani o her şeyi kara, her şeyi korkunç, her şeyi noksan gören adam “Yarısı boş bir bardak görüyorum.” dermiş. Buna karşılık iyimser olan kimseler “yarısına kadar dolu bir bardak” gördüklerini söylerlermiş. Kötümserler gerçekten böyledirler. Onların gözlerine boşluklar çarpar. Yürekleri sanki vesvese ile doldurulmuştur. Parmağında küçük bir sivilce çıksa kötümserin aklına ilk gelen şey, bunun bir kanser başlangıcı olduğudur. İyimser ise parmağında bir sivilce çıktığını, bunu iyi bakarak geçiştirmenin mümkün olduğunu düşünür. Böylelikle kendisine de etrafına da hayatı zehir etmez. Ama kötümser öyle değildir. Hiçbir şeyden memnun olmadığı, en iyi fırsatlar karşısında zihnini kötü ihtimallere doğru işlettiği için her şeyden önce kendisini bozar; daima kara kara düşündüğünden gülmek fırsatlarını sık sık kaçıır. Adeta yaşayamaz ve sonunda Allah’ın bahsettiği o bulunmaz imkanı kullanamadan bu dünyayı bırakır gider.

Meşhur Duşes de Windsor (do Vindsor)’un pek sevdiği Lady Mendl (Leydi Mendil) adında bir ihtiyar hanım vardı. Belki adını duymuşsunuzdur. Çünkü söz iyimserlikten açıldığı zaman onun adını hatırlamamak mümkün olmaz. Çok yaşamış, çok görmüş olan bu ihtiyar kadın, “İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir. Daima yeni şeyler öğrenmek istiyorum. Yenileri öğrenince de eskileri unutmak

adetimdir. İhtiyar olduğumu hiçbir zaman düşünmem. Bütün yeni cereyanlarla hemen ilgilenirim. Çünkü ben iyimser bir kadınıym.” der ve hep neşe ile keyif içinde, kuruntusuz, üzüntüsüz geçmiş olan hayatını tıpkı büyük kumandan Sezar gibi üç kelime ile anlatır. Bilirsiniz Sezar, bir muharebeden döndüğü zaman senatoda kendisinden bu mücadelenin ayrıntılarını sormuşlar, o da sadece “Gittim, gördüm, yendim.” demiştir. Lady Mendl da kendi hayatını tıpkı onun gibi üç kelimeyle anlatıyor: “Güldüm, yaşadım, sevdim.”

Hayatı böyle hep iyi tarafından, rahat tarafından, keyifli tarafından almak, yok yere dertlenmemek, hiç yüzünden, hatta oldukça önemli sebepler bulunsa bile kederlere batmamak ne iyi şey. Böylesi toprağa tohum serpen çiftçi gibi geçtikleri yerlere saadet dağıtırlar. Bu saadet tohumları buğday misali yeşermekte gecikmez. En ufak şeylerden memnun olurlar. Gündelik hayat onlar için küçük ikramiyelerle doludur. Beş on dakikayı şöyle bir hoş geçirivermek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak, güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; her şey, bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan her şey, iyimserin hayatını zenginleştirir.

Bu dünyada gördüğümüz bütün iyi eserler iyimserlerin eseridir. Çünkü insan kötümser olunca eser vermesine imkan kalmaz. Bütün işlerin başlangıcı çetin savaşlarla doludur. En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir kenara çekilip kara düşüncelere dalarken iyimser adam, o savaşların sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir. Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan insanların güçleri sayesinde ortadan kalkar. Dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturanlar onlardır. “En iyi iş, neşeli bir adamın elinden çıkan iştir.” diyen bir söz vardır. İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli. Meşhur doktor Victor Pauchet (Viktor Pose) kötümserleri anlatırken biraz önce bizim tesadüfen dokunduğumuz kötümserin vesveselerini daha bilimsel bir şekilde şöyle anlatıyor: Onlar, diyor, yalnız ruhca değil, vücutça da dayanıksızdırlar yahut vücutlarını yavaş yavaş dayanıksız hale getirirler. Çünkü iyimser adamın ruhu gibi vücudu da hastalıklara karşı durmaya hazır bir haldedir. Son yıllarda dünyada kanser vakalarının artmasına daha çok kötümserler sebep oluyor. Kanser öyle bir hastalıktır ki başlangıçta doktora gidilirse kolaylıkla önlenbilir. Fakat kötümserler kuşkuludurlar, kararsızdırlar, en kötü ihtimalleri akıllarına getirmelerine rağmen bir karara varamadıkları için hastalıkları ilerler ve önüne geçilmez bir hal alır. Şayet hiç yokken kendilerine bu hastalığı kondurmuşlarsa sinirlerini kendileri perişan etmiş olurlar.

Kötümserlik toplum içinde her bakımdan yıkıcı bir rol oynuyor. Bu sözleri dinlerken tabii aklınıza gelen suali tahmin etmiyorum değilim. Peki ama nasıl iyimser olmalı? İnsan dünyaya iyimser olarak gelmektedir. Küçük çocukların en tatlı hayaller içinde büyüdüklerini hatırlayacak olursanız bu sözün doğruluğuna inanırsınız sanıyorum. Sonradan kötümser olduğumuza göre dostlarımızı iyimser insanlardan seçelim. Neşe bulaşır, derler. Onların neşeleri bize bulaşır, hayatı hoş tarafından almaya alışacağımız için kötümserliğimizden eser kalmaz belki.

Şevket RADO

SARI SICAK

Çocuk: "Anam," dedi, "anam, yarın sabah gün ışımadan uyandır beni."

"Gene uyanmazsan?"

"Uyanmazsam iğne sok etime. Saçlarımı çek. Döv beni."

Soluk yüzlü, ince kadının kara gözleri sevinçli bir ışıltı içinde kaldı.

"Ya gene uyanmazsan?"

"Öldür beni."

Kadın var gücüyle çocuğu kucağına alıp, bağına bastı.

"Cannn!" dedi.

"Uyanmazsam..." Çocuk düşündü. Birden : "Ağzıma biber koy," dedi.

Anası yeniden, aynı sevecenlikle, gözleri yaşararak onu bağına basıp öptü.

Çocuk boyuna yineliyor: "Bak uyanmazsam ağzıma biber koy ha!.."

Ana : "Can!" diyor.

"Biber çok acı olsun."

Şımarıyor, tepiniyor, ara vermeden boyuna haykırıyor:

"Acı biber, kırmızı biber... Bir yaksın ki ağzımı... Bir yaksın ki... Hemencecik... Hemencecik uyanayım."

Anasının elinden kurtuluyor, o hızla çardağa çıkıp yatağa giriyor. Bunaltıcı bir yaz gecesi... Gökte tek tük soluk yıldızlar, kocaman, testekerlek bir ay... Yatak ekşi ekşi ter kokuyor. Yanına yönüne dönüyor. Sonra bir karar : "Sabaha kadar uyumam." Seviniyor. Sabahleyin, anası "Osman," der demez, hemen kalkıp boynuna sarılacak. Nasıl da şaşacak bu işe anası! Yatağın içinde sevinçle hopturuyor. Sevinci bir an sönüverip, içine korku giriyor: "Ya uyursam." Kendi kendine hep yineliyor: "Uyumam. Uyumam, işte. Neden uyuyum? Ne var uyuyacak?"

Az sonra anası gelip yatağa, yanına uzanıyor. Okşuyor:

"Yavrurum," diyor, "uyudun mu?"

Osman hiç mi hiç ses çıkarmıyor. Anası kucaklayıp öpüyor. Osmanın içinden ılık ılık bir sevgi, aşka, dostluğa benzer ağlatıcı bir şeyler geçiyor. Sabahı bekliyor. Anası nasıl şaşacak. Akli fikri, sabahleyin hemencecik uyanıp nasıl şaşırtacağında.

Ana uyumuş, Osman yatakta dönüyor. Gözkapakları ağırlaşıyor. Osman kendini öyle kolay kolay bırakmıyor.

Bir an kalkıp derin derin soluk alan anasının yüzüne bakıyor. Yüz, ay ışığında bembeyaz parlıyor. Örgülü gür saçlar, şimdi daha kara görünüyor. Örgülü uzun saçlar, yastığın beyazlığında çöreklenmiş. Örgülerde pırıltı. Uzun zaman saça, bembeyaz yüze bakıyor. Sonra başı ağırlaşıp yastığa düşüyor.

Gece yarısı, ay çoktan aşmış, ortalık gündüz gibi apaydınlık. Çardağın altında yatan ineğin gevişi, dişlerinin gıcirtısı duyuluyor. Uyku iyiden iyiye bastırıyor. Uyuyuverecek. Dişini sıkıyor. Kollarını ısıyor. Ne yaparsa yapsın, uyku bir su gibi dört yanını sarmış, boyuna yükseliyor. Kızıyor, sonra gülümsüyor. Kızıyor, gülümsüyor. Sabahleyin anasının boynuna sarılıyor. Kolları anasının boynunda... Ay, batıdaki ovaya doğru inmiş, bir ucu toprağa degecek gibi. Neredeyse kızarıp batacak.

Doğudaki dağların arkasından ince, ak bir ışık kümesi fişkirircasına usuldan usuldan dağların tepeleri ağarıyor. Köyün sığırları böğürmeye, köyde her şey canlanmaya başladı. Ana diz çöküp çocuğun üstüne yumulmuş, kımıldamadan bakıyor.

Çocuğun başı yastıktan yana kaymış, boynu ipincecik, yüzü sarı. Çocuk soluk bile almıyor. Küçücük yüzü, alacakaranlıkta hayal meyal... Ana durup durup içini çekiyor... Çocuk bir ara bir kolunu çıkarıp dışarı atıverdi. Kol bir başparmak kalınlığında ancak var. Derisi kemikten dökülecekmiş gibi kırış kırış... Ananın gözü kola takıldı kaldı.

Sonra, derinden "Of!" dedi, "yavrum ooof..."

Kımıldadı. İki yanına sallandı. Çocuğun yanından kalktı. Ay, gölgesini huğun sazlarının üstüne düşürüyordu.

Ana hışımla, "uyandırman" dedi. "Uyandırman. Acımızdan öleceksek de ölelim. Bir çocuğun çalışmasından ne olur?"

Gözleri incecik kolda. Şimdiye kadar, çocuğun bunca zayıf olduğunun farkına neden varmadığına şaşır kalıyor.

"Acımızdan öleceksek de ölelim."

Uzun, örgülü saçını ağzına alıp hırsla çiğnedi.

Aşağıdan kocası bağırdı:

"Gene uyanmadı mı?"

Kadın, okşar, yalvarır bir sesle:

"Ne istersin çocuktan?" dedi. "Daha parmak kadar. Kemikleri kırılacak, öyle ince işte..."

"Koca huysuzlandı:

"Bugün mutlak uyanmalı. Uyanmalı diyorum sana! Çalışsın, alışmasın tembel. Çocuklukta pişmeli."

Kadın, mırıltı halinde, korka korka:

"Kolu öyle ince ki..." dedi.

Çocuğun başına varıp durdu. Gönlü bu tüy gibi hafif çocuğu uyandırıp, bu çatır çatır sıcakta, işe göndermeye razı olmuyordu.

Aşağıdaki huysuz ses:

"Uyandır onu," dedi. "At tokadı. Söz verdik Mustafa Ağalara. Bu gece yarısı nereden çocuk bulurlar sonra?"

Kadın: "Herif," dedi, "hiç yüreğim götürmüyor. Bir ince ki... Onun çalışması bizi zengin mi edecek?"

Erkek: "Şimdiden çalışmaya alışmazsa..." dedi.

Kadın çocuğun saçlarını okşadı. Usuldan: "Osmanım," dedi, "Osmanım, kalk. Yavru kalk. Gün ışığı Osmanım."

Çocuk inledi. Yavaşça bir yandan bir yana döndü. Osmanım, yavrum! Gün işiyor..."

Çocuğu omuzlarından tutup kaldırdı. Öylesine yavaş tutuyordu ki... Sanki kırılıp dökülecek... Yatağına geri yatırdı.

"Uyanmıyor işte, uyanmıyor. Öldürüyüm mü?"

Hızla çardaktan aşağı indi. Çardak beşik gibi sallandı.

Erkek köpürdü:

"Allah senin de belanı versin, onun da... Uyanmıyormuş!"

"Uyanmıyor işte napayım!"

Erkek sertçe merdivenlere atladı. Çardağa çıktı, hınçla çocuğun iki kolundan tutup kaldırdı. Çocuk, bir tavşan yavrusu gibi, elinde asılı kaldı. Uyku sersemi çırpınıyor, "ana ana" diye bağıyordu. Adam çocuğu çardaktan aşağı indirip kadının önüne atıverdi. Çocuk avlunun tozları içine serildi.

Kadın çocuğuna baktı baktı:

"Allah kimsenin yavrusunu, kimsenin eline koymasın," dedi. Çocuğu yerden hızla kapıp bağrına bastı. Çocuğun gözleri kocaman kocaman açılmış, şaşkınlıkla bakıyordu. Götürüp soğuk suyla yüzünü yıkadı.

Kendine gelen çocuk: "Ana!" dedi.

"Can!"

"Ağzıma kırmızıbiber mi koydun?"

Bu sırada Mustafa Ağanın arabası gelip evlerinin önünde durdu.

"Osman..."

Osman koşa koşa gidip, arabaya atladı. Sevinçten taşıyor, türküler söylüyordu.

Ana, Mustafa Ağalara gündeliğe giden Zeynebi bir kenara çekip:

"Kurban olayım Zeynep, Osmanı kolla, çocuk... Bir deri bir kemik..." dedi.

Zeynep:

"Korkma bacı, Osmanı incitir miyim hiç?"

Tarlaya geldiler. Daha gün doğmamış... Orak makinesinin düzgün sıraladığı desteler çiyli... Ot ve ıslak ekin kokusu... Kızağa atı koşup, desteleri yüklemeye başladılar. Kızakta çift yerine tek at koşulu... Atın başını Osman çekiyor, kızak dolar dolmaz, kuş gibi, harmana götürüp getiriyor...

Kızağı yükleyenler arada Osmana takılıyorlar.

"Nasıl, Osman?"

"Yaşa, Osman!"

Osman seviniyor...

Derken, kıpkırmızı bir ateş yuvarlağını andıran güneş karşı dağların ardından çıktı... Ekin saplarından, destelerden usul usul, incecik, gözle görülür görülmez bir buğu yükseliyor. Gökte parça parça ak bulutlar dönüyor...

Osman, harmanla desteciler arasında mekik dokuyor. Osman canlı, dipdiri.

Zeynep, ikide bir:

"Ha Osmanım. Aslan Osmanım..." diye Osmanı okşuyor.

Gün tepeye doğru yekindi. Ortalık ışığa boğulmuş... Topraktaki ekin saplarına, destelere vuran gün şavkıyor... Işıltılar iplik iplik sönüyor. Binlerce, yüz binlerce, birbirine dolanmış ışık ipliği uçuşuyor. Destecilerin yüzleri toza bulanmış, yüzlerden oluk oluk ter süzülüyor. Dört bucağa ateş düşmüş yanıyor.

Osman kararmış, yüzü biraz daha incelmış, kocaman gözleri kısılmış... Gömleğinden de ter fişkırmış...

Sabahki canlılık!.. Şimdi Osman yürürken ayakları birbirine dolaşıyor. Neredeyse düşüp atın ayakları altında kalacak...

Osman tutuyor kendisini. Toprak da kızgın demir gibi. Osman her ayağını basışta bir sıçırıyor. Bu yüzden yürüyüşü bir acayip.

Kızak gelinceye kadar, desteci kadınlar, ağızları yukarı, destelerin üstüne, güneşin altına yatıp yorgunluklarını çıkarıyorlar.

Osman boyuna gökyüzüne bakıyor... Bir parça bulut... Bazen bir ak bulut gölgesi, üstlerinde bir an kalıp geçiyor... Gözler bulut gölgesinin arkasında...

Gün tepede... Ekin sapları çatırdıyor. Yarılmış, kızgın toprak, Osmanın ayaklarının altında... Osmanı habire hoplatıyor. Canını dişine takmış Osman. Alttan yanıyor, tepeden yanıyor. Ciğerine kızgın bir demiri sokuyorlar gibi...

Sıcak...

Dünya kamaş kamaş... Göz açıp on metre ileriye bakılmıyor.

Zeynep deste yüklerken Osmana dönüp baktı. Baktı ki Osmanın bacakları zangır zangır titriyor.

"Osman," dedi. "Osman... Osmanım, böyle yaya gidip gelme. Seni atın üstüne bindireyim."

Kaldırdı atın üstüne koydu. Osman atı sürdü. Daha bacaklarının titremesi durmamıştı. At üstünde gitti geldi. Zeynep uzaklarda deste yapıyordu. Attan atlayıp Zeynebe doğru yürüdü. Zeynep:

"Neden atı bıraktın Osman? Ya kaçarsa?"

Osman yanına yaklaşip elini tuttu:

"Bak," dedi, "Zeynep teyze, ben büyürsem var ya, sana altın küpe alacağım."

Koşa koşa atın başına döndü.

Sıcak boğucu... Yel esmiyor, ufacık bir fisilti bile yok. Atın üstünde Osmanın bacakları ağrıdı. Tutmaz oldu. Neredeyse düşecek... Gözü dört bir yanı görmüyor. Osman atı sürmüyor, at kendisi gidip geliyor.

Derken öğle paydosu. Sıcağın altında yemek... Kan gibi ılık su. Zeynebin tüm yalvarıp yakarmalarına karşın Osman ağzına bir lokma ekmek bile koymadı. Boyuna su içti...

Zeynep akıl etti de başına bir kova su döktü. Çocuk ondan sonra artık kendisine gelebildi. İşe kalkarlarken Zeynep:

"Osmanım," dedi, "sen git otur gayrı. Atı başkası götürsün."

Osman: "Olmaz, Zeynep teyze," dedi, "ben götürürüm. Hiç yorulmadım."

Atı elinden alınca Osman oturup hüngür hüngür ağlamaya,

"Ben yorulmadım. Vallahi yorulmadım," demeye başladı.

Bir kocakarı:

"Bindirin ata şunu... Düşsün de atın ayağının altında parçalansın it eniği!" dedi.

Osman: "Vallahi düşmem, billahi düşmem. Ben yorulmadım ki!"

Bindirdiler. Bindirdiler ya, Osmanın üç dönüşten sonra başı dönmeye başladı. Kendini sıkıyor. Bir an geldi, atın üstüne boylu boyunca uzanıp yelesine ellerini doladı. Zeynep işin farkına varıp atın üstünden Osmanı aldı. Osman kendinde değildi. Götürüp bir destenin üstüne yatırdı.

"Yavru," dedi, "yavru. Ne de inatçı..."

Sonra Zeynep gene su getirip başına döktü. Güneşe karşı durup gölge etti. Osman neden sonra ayıldı. Akşama, iş paydos edilinceye kadar, Zeynebin koyduğu destenin üstünde, bomboş gözlerle, bir topak olup çalışanlara baktı. Utancından başını yerden kaldıramıyordu.

Paydosta Zeynep Osmanın elinden tutup arabaya bindirdi. Çocuk yumuşacık bir külçe gibiydi.

"Osmanım," dedi, "bugün sen çok iyi çalıştın. Mustafa Ağa hakkını fazlasıyla verecek..." Osman şaşırarak: "Verir mi ki?" diye sordu.

"Sen çok çalıştın."

Osman canlanır gibi oldu.

Tüm aile toplanmış, dışarda, kapının önünde yemek yiyor. Ötede araba, arabaya bağlı atlar. Atlar başlarını taze ota sokmuş, hışırtıyla, sanki otu sömürüyorlar. Ortalığı taze bir ot kokusu almış...

Karanlık perde perde iniyor. Atların az ilerisinde de Osman. Tarladan geldiğinden beri dikilmiş duruyor. Sabırsız, gözü yemek yiyenlerde. Yemek yiyenler Osmanın farkında değiller.

Osman bekliyor. En sonunda sabrı tükenip öksürüyor. Osman dört dönüyor. Yerden bir çubuk alıp gürültüyle kırıyor. Yemek yiyenler oralı değil. Sonra Osman kırdığı çubukla tozlara daireler, çizgiler çiziyor. Çubuğu olanca gücüyle toprağa sürtüyor. Çubuğun toprağa sertçe sürtülmesinden çıkan sesler... Osman muradına eremiyor. Yemek yiyenler konuşup gülüşüyorlar. Osman sinirleniyor. Ha-bire çubuğu toprağa sürtüyor. Yaptığı çizgileri ayaklarıyla geri kapatıyor. Çubuğun ucu toprakta... Osman koşa koşa çubuğun etrafında dönüyor. Sonra yemek yiyenleri unutup kendini salt oyununa kaptırıyor... Çiziyor, çiziyor, kapatıyor.

Birden bir ses... Çubuk elinden düştü. Donakaldı. Bırakıp kaçacak, kaçamıyor.

Mustafa Ağanın karısı hayretle:

"Aman," dedi, "Osman! Osman bu... Gel Osman!"

Osman yerinden kııldamıyor.

"Gel Osmanım, otur da yemek ye!"

Osman aldırıyor, susuyor.

"Seni anan mı gönderdi?"

Osmanın başı yerde. Kaldırıyor.

"Sen tarladan gelince eve gitmedin mi yoksa deli oğlan? Anan seni şimdi arar, merak eder.

Kocasına eğilip bir şeyler söyledi. Sofradakiler gülüştü.

Osmanın içinden boyuna kaçmak geçiyor. Geçiyor ya, yerine mihlanmış gibi.

Mustafa Ağa:

"Bakın hele şu bana, Osmanın hakkını vermeyi unutmuşum..." dedi, kesesini çıkarıp Osmana bir yirmi beşlik uzattı. Osman kaşla göz arası parayı kaptı. Bir "Aloooş..." çekip, fırladı.

Koşa koşa eve gelip soluk soluğa anasının boynuna atıldı.

"Al!.." dedi.

Ana, yirmi beşliği üç kez başında döndürüp dudağına götürdü.

ÇOBAN ÇEŞMESİ

Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi,
Ey suyun sesinden anlıyan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi.

"Göynünü Şirin'in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi..."

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi.
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi.

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu...
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda,
Ateşten kızaran bir gül arar da,
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi,

Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar.
Beyhude seslenir, beyhude çağlar,
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi...

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

EK 11. Ortaokul Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Öğrenci Çalışma Kitabı

ORTAOKUL

**ELEŞTİREL DİNLEME/İZLEME
UYGULAMALARI**

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI

CAFER ÇARKIT

2018

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN

**ELEŞTİREL DİNLEME/İZLEME
UYGULAMALARI**

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI

CAFER ÇARKIT

2018

ÖN SÖZ

Sevgili öğrenciler, insanların birbiriyle iletişim kurabilmelerinin en temel gereksinimlerinden birisi etkili bir dinleme becerisine sahip olmalarından geçmektedir. Birbirini dinleyen insanlar sorunları anlayıp bu sorunlar üzerinde konuşarak çözüm yolu ararlar. Dinlememek ya da dinleyememek hayatta birçok çözümsüzlüğü beraberinde getirir. Günümüz bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak dört bir yandan gelen yoğun uyarıcı bombardımanı karşısında hepimiz etkili birer dinleyici olmanın yanında iyi birer eleştirel dinleyici olmalıyız. Ancak bu şekilde dinlediklerimizin/ izlediklerimizin doğruluğu hakkında eleştirel yaklaşım analitik bir bakış açısı ortaya koyarak doğru bilgilere ulaşabiliriz.

Bu çalışma kitabı sizlere birer eleştirel dinleyici olma yolunda kılavuz olacaktır. Dinleyeceğiniz/izleyeceğiniz metinlere, kısa filmlere, tartışmalara, konferanslara, haberlere, reklamlara nasıl eleştirel yaklaşılacağını yapacağınız etkinliklerle deneyimleyeceksiniz. Kitapta bu alanda hazırlanmış birçok özgün dinleme/izleme içeriği ve uygulama örnekleri ile karşılaşacaksınız.

Derslerde öğrendiğiniz bilgileri günlük hayatınıza aktarmanız sizlerden beklediğimiz en önemli davranıştır. Bu duygu ve düşünceler ile hepimizi gönülden selamlıyor ve çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

Cafer ÇARKIT
2018, KAYSERİ

ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİ ELEŞTİREL DİNLİYORUM

1. Etkinlik: Metni Anlamlandırıyorum

Dinlediğiniz metne yönelik sorular hazırlayıp arkadaşlarınıza yöneltiniz

Sorularım

1.....
 ..
 ..

2.....

3.....
 ...

4.....

2. Etkinlik: Metni Çözümlüyorum

Dinlediğiniz Metnin İstenen Özelliklerini İlgili Bölümlere Yazınız

KONU	HİKAYENİN ADI	YER
ANA DÜŞÜNCE	KAHRAMANLAR	ZAMAN

3. Etkinlik: Metnin Karakterlerini Analiz Ediyorum

Dinlediğiniz metinde geçen karakterlerin kişilik özelliklerini belirleyiniz. Hayatınızda benzer kişilik özelliği gösteren kişiler varsa örnekler veriniz.

Osman

Ana

Baba

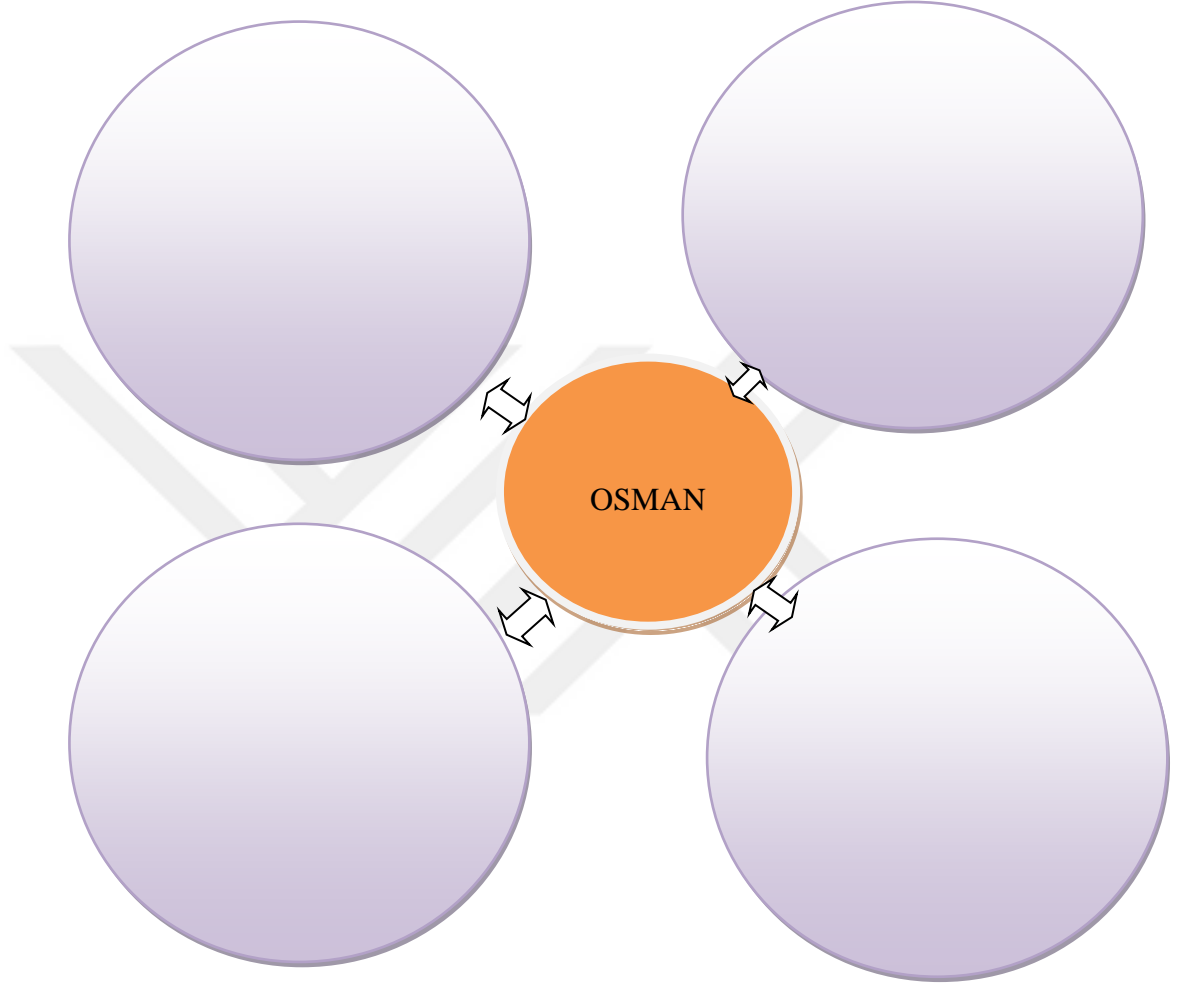
Zeynep

Mustafa Ağa

Mustafa Ağa'nın Karısı

4. Etkinlik: Metnin Çatışma Unsurlarını Belirliyorum

Dinlediğiniz metni tartışınız. Metnin ana kahramanı Osman'ın çatışma durumunu belirleyiniz. Yazarın metinde neden çatışma unsurlarına yer verdiğini açıklayınız.

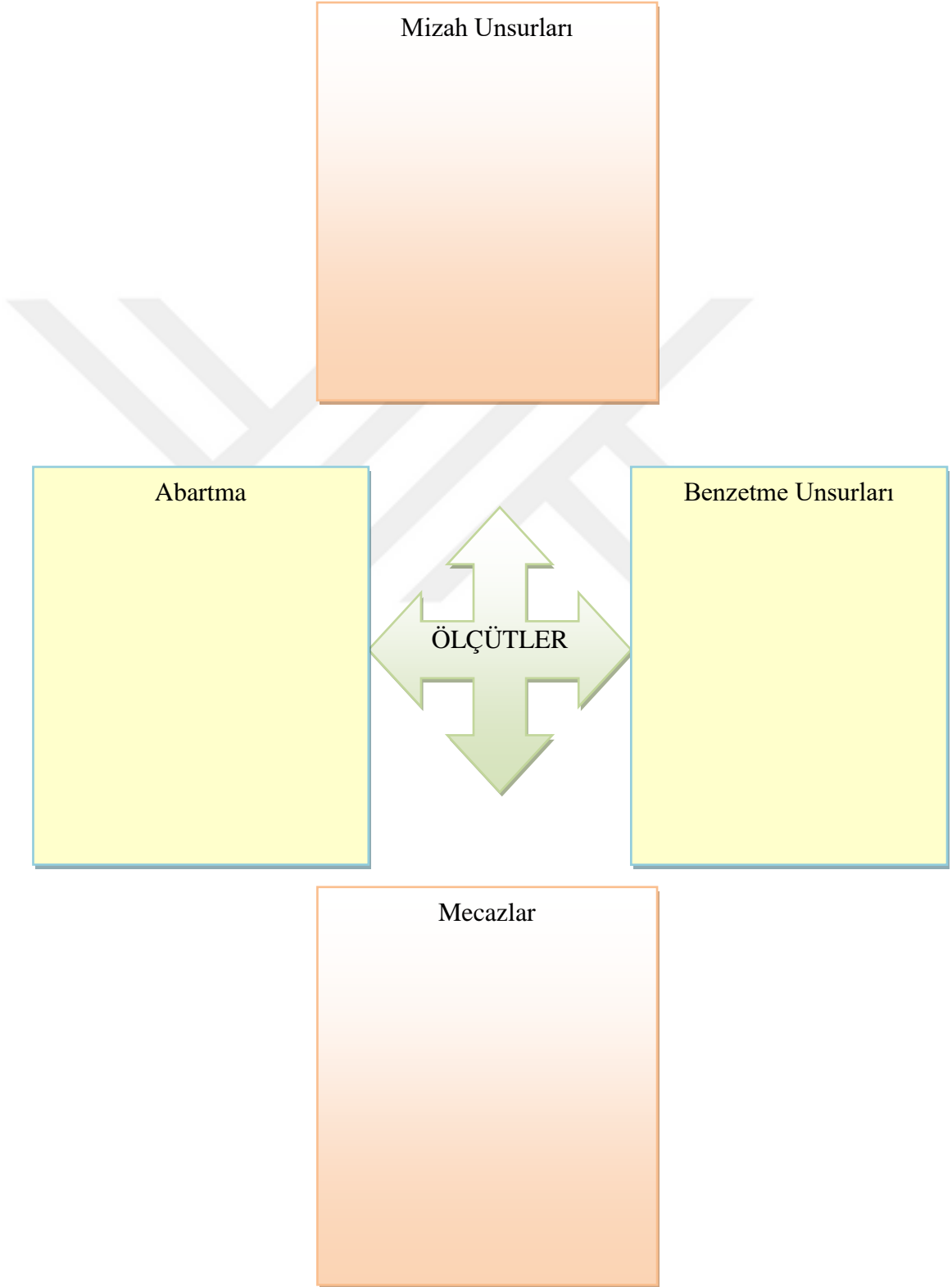
Yazar metinde çatışma unsurlarına yer vermiştir.

Çünkü.....

.....

3. Etkinlik: Sunumu Çözümlüyorum

Dinlemiş/izlemiş olduğunuz sunumda kullanılan mizah, benzetme, mecaz ve abartmaları belirleyip ilgili alanlara yazınız

2. Etkinlik: Çözümlüyorum

Konuşmada ifade edilen problemi belirleyiniz. Probleme yönelik çözüm önerileri geliştiriniz.

Problem:.....

Çözüm Önerim:

3. Etkinlik: Konuşmayı/ Konuşmacıyı Değerlendiriyorum

Dinlediğiniz/izlediğiniz konuşmadan hareketle ilgili alanları tamamlayınız.

1. Konuşmacı
 bir dil kullanmaktadır.
2. Konuşmacı konuşmasını etkili kılmak için.....

tekniklerini kullanmaktadır.
3. Konuşmacı
amaçlamaktadır.
4. Konuşmada.....

ikna unsurları kullanılmaktadır.

4. Etkinlik: Değerlendiriyorum

Dinlemiş/İzlemiş olduğunuz filmi aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Filmin günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz gerçeklik yönü ağır basıyordu çünkü:.....

.....

.....

.....

Gerçeklik- Kurmaca

Filmin kurgu yönü ağır basıyordu çünkü:.....

.....

.....

.....

Filmde duygular ön plandaydı çünkü:.....

.....

.....

.....

Duygular- Düşünceler

Filmde düşünceler ön plandaydı çünkü:.....

.....

.....

.....

4. Etkinlik: Tartışıyorum

Eleştirel düzeyde haber izleyebilmek için neler yapılmalıdır? Arkadaşlarınızla tartışarak önerilerinizi ilgili alana yazınız.

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

ELEŞTİREL ŞİİR DİNLİYORUM

1. Etkinlik: Hayal Ediyorum

Şiiri dinlerken/izlerken zihninizde oluşan imgeleri ilgili kutulara yazıp nedenlerini açıklayınız.

<u>İmgeler</u>	<u>Nedenleri</u>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;"> </div>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;"> </div>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;"> </div>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px;"> </div>

2. Etkinlik: Şiirin Anahtar Kelimelerini Belirliyorum

Dinlediğiniz/İzlediğiniz şiirde konunun anlaşılmasına yardımcı olan ve şiirin hatırlanmasını kolaylaştıran anahtar kelimeleri belirleyiniz.

<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 10px; padding: 5px; text-align: center;"> </div>

4.Etkinlik: Örtülü Anlamları Yorumluyorum

Dinlediğiniz/izlediğiniz şiirden alınan aşağıdaki ifadelerle ne anlatılmak istendiğini ilgili alanlara yazınız.

Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.

.....

.....

.....

.....

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,

.....

.....

.....

.....

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,

.....

.....

.....

.....

Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar.

.....

.....

.....

.....

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Cafer ÇARKIT
Uyruğu: Türkiye (T.C)
Doğum Tarihi ve Yeri: 07.01.1987 - Kayseri
Medeni Durum: Evli
e-mail: cafer_carkit_87@hotmail.com
Yazışma Adresi: Mevlana mah. Cemil Baba Cad. No: 38/45 Talas/Kayseri

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Erciyes Üniversitesi, Türkçe Eğitimi	2018
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi, Türkçe Eğitimi	2013
Lisans	Erciyes Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği	2009
Lise	Aydınlıkevler Lisesi (YDA), Kayseri	2005

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2009-Halen	Milli Eğitim Bakanlığı	Türkçe Öğretmeni

YABANCI DİL

İngilizce